

Koppány-völgye Többcélú Kistérségi Társulás
TAB

Koppány-völgye Kistérség
Értékleltára

2005. május

Tartalomjegyzék

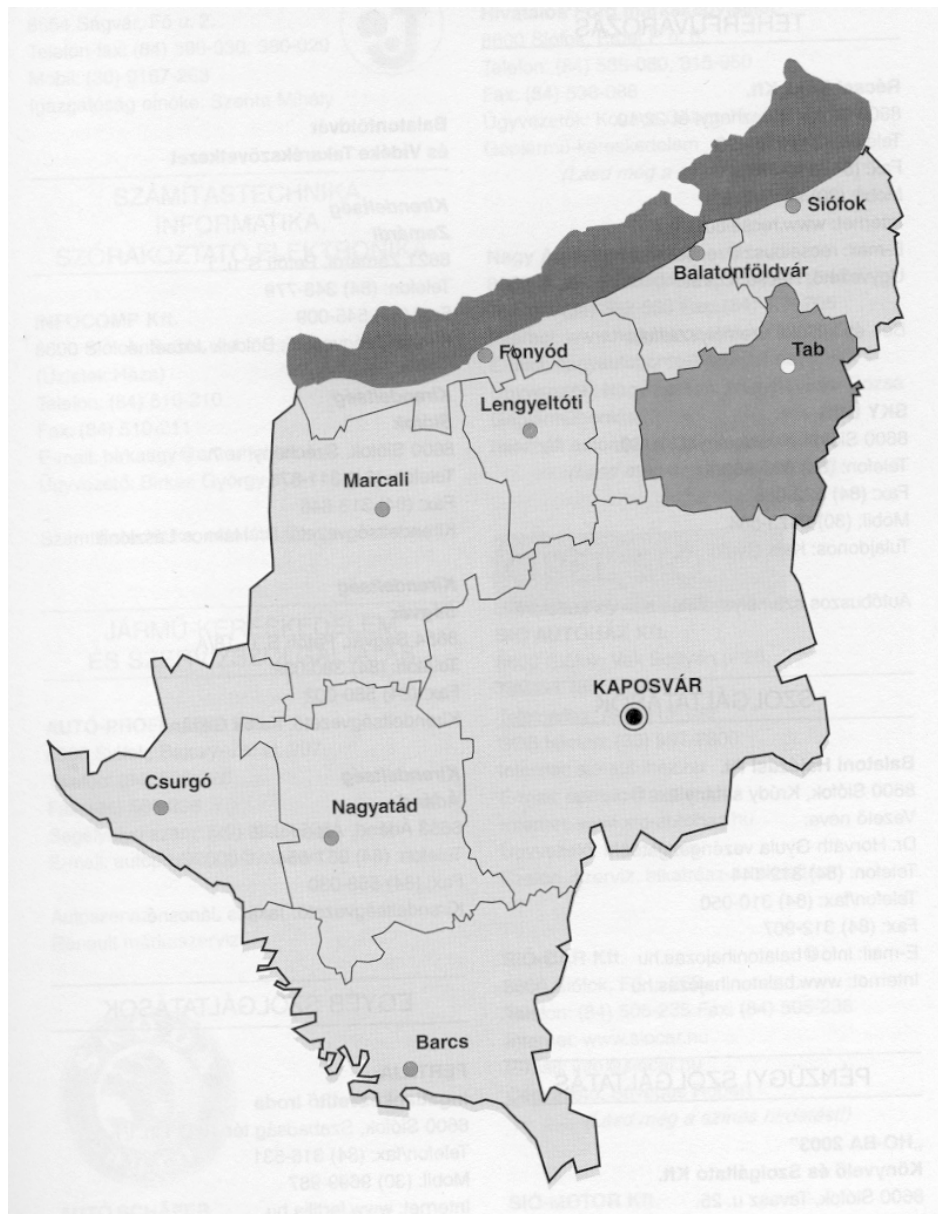
I.	A kistérség bemutatása	1.
I.1.	A kistérség természeti és földrajzi adottságai	1.
I.1.1.	Földrajzi helyzete	1.
I.1.2.	A terület geológiai és geomorfológiai adottságai	2.
I.1.3.	A terület éghajlati viszonyai	4.
I.1.4.	Vízrajzi jellemzők	6.
I.1.5.	A terület élővilága	6.
I.2.	A Kistérségi Társulás gazdasági adottságai	12.
I.2.1.	A kistérség területi és népességi, népsűrűségi jellemzői	12.
I.2.2.	Településszerkezet, közigazgatási rendszer	13.
I.2.3.	Demográfiai helyzet, folyamatok	15.
I.3.	A környezet állapota	20.
I.4.	A kistérség közlekedési helyzete	22.
I.5.	A kistérség gazdaságának jellemzői	23.
II.	A kistérség épített és természeti örökségei települési szintű bontásban	26.
	Andocs	27.
	Bábonymegyer	36.
	Bedegkér	50.
	Bonnya	59.
	Fiad	64.
	Kánya	67.
	Kapoly	75.
	Kára	79.
	Karád	82.
	Kisbárapáti	91.
	Lulla	95.
	Miklósi	100.
	Nágocs	105.
	Sérsekszőlős	112.
	Somogyacsa	117.
	Somogydöröcske	124.
	Somogyegres	131.
	Somogymeggyes	135.
	Szorosad	139.
	Tab	144.
	Tengőd	156.
	Torvaj	163.
	Törökkoppány	169.
	Zala	178.
	Zics	191.
III.	Javaslatok az örökségvédelemmel összefüggő turizmusfejlesztésre	195.
	A stratégiai programhoz tartozó operatív intézkedések	211.
	1. operatív program: a szelíd turizmus fejlesztése	212.
	2. operatív program: új turisztikai attrakciók kidolgozása	215.
	3. operatív program: tabi öko-wellnes családi üdülőkamp létrehozása	220.
	4. operatív program: az andocsi volt ferences kolostor hasznosítása	223.
	5. operatív program: szervezetfejlesztés és térségmarketing	226.
	6. operatív program: kézműipari hagyományok fejlesztése, kapcsolódó felnőttképzéssel	229.
	STRATÉGIA	232.

I. A kistérség bemutatása

I.1. A kistérség természetföldrajzi adottságai

I.1.1. A földrajzi helyzete

A Tabi kistérség Somogy megyében, a Dél-Dunántúli Régió északkeleti részén helyezkedik el. A kistérséget keletről Tolna megye, északról – Somogy megyén belül – a Balatoni üdülőkörzet, délről a Kaposvári, nyugatról pedig a Fonyódi kistérség határolja.

1. ábra: A Tabi kistérsége helye Somogy megyében

I.1.2. A terület geológiai és geomorfológiai adottságai

A Tabi kistérség földrajzilag a Dunántúli-dombság nagytáj, és a Külső-Somogy középtáj része.

A Külső-Somognak nevezett középtáj a belső és a külső erők kölcsönhatása eredményeképpen alakult ki, tájképi szépségekben gazdag felszíne igen változatos formákból áll, melyen 2 kistáj osztozik: Nyugat- és Kelet-Külső-Somogy.

A 25 település a Külső-Somogy természeti tájon fekszik, az alábbi megoszlásban:

- Nyugat-Külső-Somogy kistáján: Andocs, Fiad, Karág, Kisbárapáti, Nágocs, Somogyeggyes
- Kelet-Külső-Somogy kistáján: Bábonymegyer, Bedegkér, Bonnya, Kapoly, Kánya, Kára, Lulla, Miklósi, Sérsekszőlős, Somogyacsa, Somogydöröcske, Somogyegres, Szorosad, Tab, Tengőd, Torvaj, Törökkopány, Zala, Zics

A Külső-Somognak nevezett középtáj a belső és a külső erők kölcsönhatása eredményeképpen kialakult, tájképi szépségekben gazdag felszíne igen változatos formák együtteséből tevődik össze.

A terület felszínalakjának általános jellegét különböző magasságra emelt, eredeti helyzetükből kimozdult és felszabdalt tábladarabok, ugyancsak magas helyzetű hosszán elnyúlt, egymással párhuzamosan húzódó, észak felé féloldalasan felmagasodó, élénken tagolt meridionális háta, alacsonyabb táblás síkságok, és egy feltöltődésben levő árkos süllyedék völgyek formái határozzák meg.

A dombságnak a legkiemelkedőbb és a legjobban tagolt, legváltozatosabb formákkal rendelkező, nagyjából központi helyzetet elfoglaló része a 200-300 m tszf-i magasságon „Magas-Somogy”, ahol a kistérség falvai helyezkednek el. A terület mind alaktani, mind szerkezeti nagyformáit tekintve kettős osztatú: K-i részére tábladarabok, Ny-i részére meridionális háta jellemzőek.

A kistérség északi részét – egy nagyjából téglalap alakú területet – ÉK-DNy-i irányban ÉNy felől a Jaba völgye, DNy-ról a kőröshegyi meridionális völgy, ÉKról pedig a Kis-Koppány völgye fogja körül.

A tábladarab felszíne DK-ról a Kis-Koppány völgyéből, ahol átlag még csak 150-180 m tszf-i magasságú ÉNy-i irányban fokozatosan 250-280 m tszf-i magasságra emelkedik ki, majd rövid távolságon belül 100-120 m magas meredek (10-20°-os) peremmel szakad le a Jaba völgyére. A területet kereszttrétegzett homokkal és negyedkori üledékkel fedett Congeria Balatonica tartalmú felsőpannóniai üledékek építik fel. Az említett üledékek fölé vastag lösztakaró is települt, amely az É-i magas peremen több helyen 6-8 m, DK felé a lösz 10-15 m-re is kivastagszik. A tábladarab DK felé lejtő felszínének általános morfológiai képét ÉNy-DK-i irányban egymással párhuzamosan futó eróziós-deráziós völgyhálózat és a völgyek között húzódó hasonló irányú, néhány száz méter szélességű, enyhe lejtőjű (4-6°) gerincek sorozata jellemzi.

Az erózió, derázió és a suvasodások következtében a szerkezeti mozgásokkal kiemelt és a Jaba bevágódása során meredekké formált perem nemcsak kereszt irányban darabolódott fel, hanem dél felé is sokat hátrált, meredeksége is csökkent, lépcsőzetessé vált. A lépcsőzetesség különösen ott szembetűnő, ahol a lejtőt borító zárt erdőtakarót kiirtották és földművelésre tértek át. Ilyen pl. a Sérseki-hegynék a Jaba felé előrenyúló gerince, amelyen egymás fölött 6-7 db, 5-15 m magas 50-100 m széles lépcső sorakozik.

A kistérség D-i részén helyezkedik el a Kis-Koppány - Koppány közötti tábladarab. A tábla a Kis-Koppány völgye mentén magasan emelt és meredekké formált peremmel szakad le, DDK felé viszont enyhén lépcsőzött hosszú, lankás lejtővel fokozatosan alacsonyodik a Nagy-Koppány völgypereméig. A tábladarab a Koppány alluviumát É-ről övező, helyenként alámosott kb. 25-30 m magas völgyperemének tszf-i magassága átlagosan 160-190 m között változik, míg a Kis-Koppány felé leszakadó 100-120 m magas meredek lejtő peremén a tetőszintek 260-280 m-ig emelkednek. E perem legmagasabb része a Tengőd felett emelkedő Dékán-hegy.

A területet Prosodacna vutskiti tartalmú felsőpannóniai homokos agyagos rétegek építik fel, amelyre közép-pleisztocén kori folyóvízi homok és tekintélyes vastagságú lösz települt. Még a magas perem tetőszintjein is számos helyen megfigyelhető 5- 10 m-es lösztakaró (Kapoly, Zala fölött). A széles, lapos völgylejtőkön számos helyen fosszilis talajzónákkal is megosztott, áttelepített lejtőlöszös üledékek települnek.

A szerkezeti mozgásokkal lépcsőzetesen és féloldalasan kiemelt tábladarab felszínét itt is egymással párhuzamosan futó völgyek tagolják. Gyakori a mellékvölgyek hegyes szögben való összefutása (Bedegkértől délre). Természetesen a völgyek közötti gerincek formái ugyancsak változatosak. A gerincek helyenként hátakká szélesednek,

majd ismét kis deráziós völgyekkel tagolt ujjszerű gerincekre darabolódnak szét (pl. Okrádi - Kánya víz közötti terület).

Különösen nagyméretű a felszín felszabdaltsága az ÉNy-i magas perem belső lépcsője zónájában, Zics - Kánya -Tengőd vonalban. A völgyűrség itt elérheti a 8-10 km/km²-t is, a völgyek közötti gerincek szélessége sok helyen csak 100-200 m.

A terület jellegzetes formái közé taroznak a völgyek összefutásánál keletkezett kiszélesedések, kisebb völgymedencék, amelyek a völgyeket elválasztó gerincek végződéseinek jórészt deráziós lealacsonyodása, vagy teljes lepusztulása révén jöttek létre.

A kistérség Ny-i területét a meridionális két hátvonulat a Balatonföldvári – Andocsi és a Karádi hát alkotja. E területrészt felépítése csaknem azonos, fejlődéstörténete pedig a közép-pleisztocén végéig hasonlóságot mutat a tábladarabokéval. A szerkezeti mozgások a vízhálózatot megszakították, a megmaradt nagyobb meridionális völgyekben völgyi vízváltak alakultak ki. A háta szerkezeti mozgásokkal kiemelt és szerkezeti vonalakkal tagolt felszínét az eróziós-deráziós folyamatok és a lösztakaró tekintélyes mértékben átformálták.

I.1.3. A terület éghajlati viszonyai

A kistérség éghajlatára három nagy éghajlati terület is hatással van. A kelet-európai síkság (szélsőséges) szárazföldi, a nyugat-európai óceáni, és földközi-tengeri (mediterrán) éghajlati tartomány érintkezik itt egymással. Az ország éghajlatában mutatkozó helyi különbségeket elsősorban a domborzati tagoltság, a növényzet, a talaj, és a vízgazdálkodás éghajlat-módosító hatása befolyásolja.

Napsugárzás

A kistérség a Balatontól délre, a napsugárzás szempontjából kedvező zónában helyezkedik el. A napsütéses órák száma 2000-2015, ebből nyáron 800-820 óra, télen pedig mintegy 200 jellemző.

Hőmérséklet

A kistérség évi középhőmérséklete 10,0-10,2°C, amely a Balaton hatására a terület északi részén 10,4°C-t is elérheti. A tenyészidőszakban a középhőmérséklet

17,4°C. A napi középhőmérséklet már április 12-14. körül meghaladja a 10°C-t. A tenyészidőszak 189-192 napon át, október 19-20-ig tart.

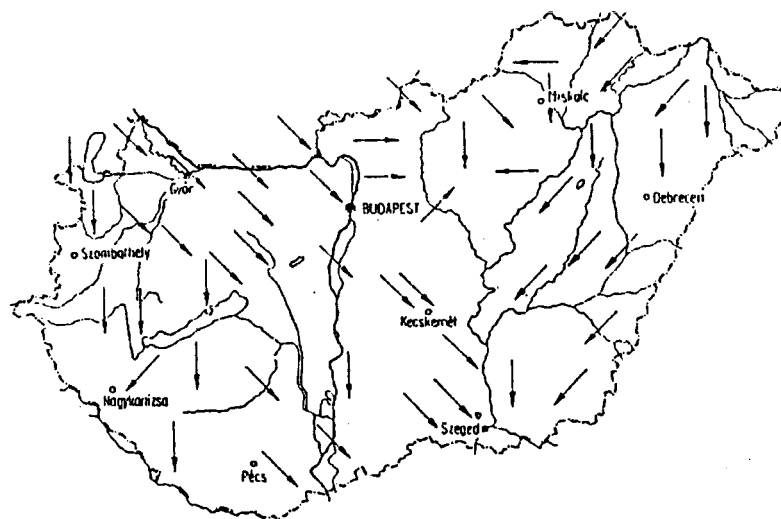
A hőmérsékletváltozás és a Balaton hatása jól követhető a kistérségben. A Nagy-Koppány völgyében 194 nap (április 14-15. - október 23-25.), a Kis-Koppány mentén 198 nap körüli (április 5-10. - október 20.), a tóhoz közeli tájakon pedig 208-210 nap hosszúságú a fagymentes időszak (április eleje - október vége).

A leghidegebb téli napok átlaga a Balaton közelében -15°C -15,5°C, a terület déli részén -16°C és -16,5 °C közötti. A legmelegebb nyári nap sokéves átlaga 33,5°C.

Szél

Az éghajlat alakításában jelentős szerepe van a szél irányának, erősségének és gyakoriságának. A kistérségben a leggyakoribb szélirány nyáron az észak-nyugati, télen a száraz, hideg kontinentális levegő beáramlása miatt pedig a keleti, északkeleti. Tavasszal, ősszel pedig a dél-nyugati szél is jelentős. Az átlagos szélsébség 2,5-3 m/s körüli.

A talaj növényborítottsága miatt a szélnek jelentős felszínalakító hatása nincs. A leggyakoribb szélirány, az uralkodó szél csak az összes szélirány 20-30 %-át teszi ki.

2. ábra: Az uralkodó szél iránya

Csapadék

A többi éghajlati elem közül a csapadékmennyiség időbeni és térbeli eloszlásának ismerete a legfontosabb. A területen az átlagos évi csapadék mennyisége 650 mm. Ha ez

arányos eloszlású lenne, elég volna a növénytermesztésre. A csapadék időbeni eloszlása azonban igen szeszélyes. Jellegzetes a tavaszvégi (május) és a nyáreleji (június) fő csapadékmaximum és az őszi (októberi) másodlagos csapadékmaximum.

A nyáreleji csapadékot az Atlanti-óceán felől érkező ciklonok okozzák, az őszi másodlagos maximum a mediterrán éghajlat hatására alakul ki. A mezőgazdaság szempontjából meghatározó növénytermesztés tenyészidőszakában mintegy 350-380 mm eső esik. A kistérségben aszályal ritkán kell számolni. A havas napok száma évente átlagosan 32, az átlagos hóvastagság 24 cm körüli.

I.1.4. Vízrajzi jellemzők

A terület felszíni vizei északon az Endrédi patakon keresztül (hossza 7 km, vízgyűjtő területe 23 km²) a Balatonba, az északkeleti részen a Jaba patakon (22 km, 92 km) és a Kis-Koppányon (39 km, 262 km²) át a Sióba, a déli részen a Koppány patakon (56 km, 745 km²) keresztül a Kaposba folynak. A terület vízháztartása mérsékelt vesztéses.

A szélsőséges időjárás következménye a nagy vízhozam és vízszintkülönbségek. Például a Koppány patak legkisebb vízszintje 28 cm, vízhozama 0.38 m³/s, nagyvíznél pedig a vízszint 228 cm, a vízhozam 77 m³/s. Csapadékos időszakban még a Koppány mellékpatakjai is tekintélyes vízhozamot produkálnak (pl. Gonozdi patak 28 m³/s), általában azonban gyér vizűek.

A talajvíz mélysége egyenetlen, mennyisége csekély. Kémiaailag a kalcium-magnézium-hidrogénkarbonátos típus az uralkodó. A Kis-Koppány völgyétől északra keménysége 25-35 nk°, attól délre 25 nk°. A szulfáttartalom eloszlása is hasonló, északon 60-300 mg/l, délen 60 mg/l.

A rétegvizek mennyisége mérsékelt. Az artézi kutak száma nagy, vízhozamuk nem jelentős. A készletek kihasználtsága 40 %, a kutak terheltsége 80 %-os.

I.1.5. A terület élővilága

Növényzet

A kistérség fekvéséből következik, hogy legnagyobb részben löszös, kisebb részben homokos dombvidéki táj átmenetet képez a Bakony és a Mecsek között, ugyanakkor az

Alfölddel való összeköttetés is kimutatható a növények előfordulásából.

A tájon a fenyők közül egyedül a boróka tekinthető őshonosnak, minden egyéb fenyő ültetett (nagykiterjedésű fekete- és erdeifenyők).

A lombfák közül a gyertyán elterjedése a dombvidéken általános. Elterjedtebb a potenciális erdőtársulások között a gyertyános, kocsánytalan tölgyesek, a gyöngyvirágos tölgyesek, a cser. A táj erdőállományában fontos szerepet játszanak a hársak, különösen az ezüsthárs értékes elegyfa. A mezei szil is általánosan elterjedt, a terület északi és nyugati részén ismert a hegyi szil, a hegyi juharral együtt. A mézgás éger a patakpartok fája, a nedves termőhelyen pedig különböző füzek terjedtek el. A dombos hegyek fája a rezgőnyár, itt található a kecskefűz és a nyír is. A vadgyümölcsök közül a vadalma, vaddkörte, vaddió, a berkenyék és a vadcsereznye a legelterjedtebbek. Nagy kiterjedésűek az akácok is.

Állatvilág

Somogy fauna katalógusa a megyéből 9334 állatfajt ismertet; a becsült állatfajok száma azonban ennek háromszorosa, kb. 32 ezer; ugyanakkor a Tabi kistérség területéről az elmúlt 100 év zoológiai ismeretanyaga elenyésző. Így a területre vonatkozó természetvédelmi és természettudományos információkat inkább csak becsülni lehet. Minden bizonnyal Somogy megyében a kistérség területén is kb. 20 ezer állatfaj él. Az állatvilág nagymértékű változatossága teszi ki a hazai biodiverzitás legnagyobb részét, azon belül is a gerinctelen állatok mutatnak nagy fajgazdagságot, ez a teljes biodiverzitás 95 %-a.

A kistérségben a természetföldrajzi és zoogeográfiai tájhatárok nem fedik egymást. A terület az Illyricum faunakörzetbe tartozik, de keletről a Pannonicum és északról a Matricum erőteljes befolyása érezhető a kistérség határhelyezete miatt. A Bakonyicum faunajárás befolyása a zárt erdők magasabb pontjain és az északra néző tagolt völgyek állatvilágának fajösszetételében nagyobb, ez a dominancia eltolódásában érezhető. Az Eupannonicum faunajárás hatását a löszpuszta gyepek karakterfajai mutatják. Az Illyricum faunakörzete két faunajárásra osztható, a kistérség a Praeillyricum, azaz a Somogy-Zalai dombvidék faunajárás területén fekszik. A területet elsősorban a zárt, ún. nemoralis erdők karakter fajai jellemzik, de ezek természetközeli élőhelyei ma már csak kevés helyen található meg. Ezek közül kiemelkedik pl. a törökkoppányi Polgári-erdő, a somogydöröcskei Marosdi-erdő, a fiadi Vadasi-erdő, a Karádi-erdő, a somogymeggyesi Madarasi-erdő és a tabi Tengődi-erdő.

Természetvédelmi szempontból a védett és fokozottan védett állatfajok területtől függetlenül mindenhol védelmet élveznek. A területen a védett állatfajok száma meghaladja a 250-et.

A kistérségben a folyóvizek déli és keleti irányban a Duna vízgyűjtőjéhez tartoznak. Kiemelkedik közülük a Koppány, a Kiskoppány és a Jaba patak. A vízi élőhelyeken rendszeresen előfordul a tízlábú rákok közül a kecskerák és a védett folyami rák. A vizek, vízpartok jellemző élőlényei a szitakötők, a hazai fauna több mint fele védett. A védett fajok közül itt is él a díszes légivadász, a feketelábú szitakötő, a lápi aca és a pataki szitakötő. A védett halak közül csak a fenékjáró küllű előfordulása bizonyított. A kételtűek lárvakorukban vízben fejlődnek. Minden fajuk védett. A kistérségben a leggyakoribb fajok a barna varangy, a zöld levelibéka, az erdei béka és a kecskebéka. Kis számban mocsári teknőst, vízisiklót is megfigyelték már. A nagyobb vízfelületek hiányában (természetes tavak, halastavak) a kistérségben kevés a vízimadár; ezek inkább csak a vonulási időszakban figyelhetők meg. Patakok mentén viszont többször észlelték a színpompás tollruhájú jégmadarat. Kiemelkedő természetvédelmi értéket képvisel a vízfolyások mentén a fokozottan védett vidra.

A higrofil szárazföldi élőhelyek elsősorban a vizes élőhelyek mentén a patakokat és a kiszélesedő völgytalpakat kísérik. A kistérségben területük meglehetősen kicsi, de természetvédelmi jelentőségük ennél jóval nagyobb, mert jellemző módon színesítik a terület élővilágát és sok védett fajnak biztosítanak élőhelyet. Mivel általában eltérő típusú élőhelyeket kötnek össze a különböző tájtípusokon keresztül folyó patakok és az őket kísérő higrofil élőhelyek, így az állatok szempontjából fontos terjedési útvonalak, ún. zöldfolyosók is. A nedves réteken több védett nappali lepke faj is előfordul, közülük meg kell említeni a nagy tűzlepkét. Szintén higrofil élőhelyeken élnek a röpképtelen futóbogarak, amelyeknek a populációjuk rendkívül sérülékeny: pl. ragyás, a ligeti és a változó futrinka.

A patak menti ligeterdőkben a gerinctelenek közül elsősorban az éger- és fűzfogyasztó fajok érdemelnek említést. A fenti élőhelyek jellemző fajai a gerincesek között az énekes madarak, többségük védett. Gyakori a fülemüle, az énekes nádiposzáta és a nádi rigó. Szintén ezeken a nedves réteken táplálkozik a fokozottan védett fehér gólya. A jellemző ragadozó madarak közül a barna rétihéját kell kiemelnünk. Idős fűzesek odvas fáin védett denevérek tanyahelyei, korhadó farészükben védett cincérek fejlődhetnek, ezért az öreg, pusztulófélben lévő fák is védendők.

A dombvidékeken különösen a gyertyános-tölgyes erdők állatvilága diverz, jellemző fajaik a tölgyfogyasztók és az ehhez kapcsolódó táplálékhálózat. A bükkösök állatvilága fajokban szegényebb, de az itt élő állatok populációja általában nagyobb. Nagyon jellemző karakterfajaik vannak.

Az üde erdők aljnövényzetében odvas keltikén fejlődik a védett kis apolló lepke. Az erdők szegélyén gyakori a védett kis fehérsávós lepke. Idős, korhadó fákból fejlődnek a virágbogarak. Szintén korhadó tuskókban él a védett kis szarvasbogár és az orrszarvú bogár. A talajszinten gyakori a védett bőr- és az aranypettyes futrinka, ez utóbbi ennek az élőhelynek a legjellemzőbb futóbogár faja. Fontos szerepet tölt be az erdők anyagforgalmában az erdei és a tavaszi ganéjtúró. Figyelemre méltó, hogy Külső-Somogyból is előkerült a havasi cincér, a bükkösök jellemző faja. A gerinces állatok között ezeket az élőhelyeket a kistestű emlősállatok és az erdei énekes madarak jellemzik. Talajszinten élő rágcsálók (pl. a sárganyakú erdei egér, védett ragadozója a hermelin és a nyest, de a hüllők közül az erdei sikló is szívesen fogyaszt rágcsálókat. Az énekes madarak közül a leggyakoribbak a cinegék: kék cinege, széncinege. Elsősorban a bükkösökre jellemző az örvös galamb és a fekete harkály. Szintén ezeken az élőhelyeken gyakran fészkel az egerészölyv. Az éjszakai ragadozó madarak közül a macskabagoly a legelterjedtebb.

A széles, lapos dombtetőket és a déli domboldakat általában félszáraz és száraz erdők, ezüsthársas cseres-tölgyesek foglalják el. Élőviláguk az üde erdőkhez hasonlóan gazdag, de az ilyen szárazabb típusú élőhelyek száma az elmúlt évtizedekben nagyon megfogyatkozott. A legtöbb helyen ezeket a nem természetközeli erdőgazdálkodás következtében az akác elfoglalta vagy telepítések következtében túlzottan hódított, így sok védett állatfajnak semmisült meg az élőhelye. Ezeken az élőhelyeken a rovarok szintén nagy fajgazdagságban fordulnak elő. Idős erdők korhadó fáiban él a védett szarvasbogár és a nagy hőscincér. Foltszerűen kiemelkedő természeti értékek előfordulásáról is van tudomásunk pl: megtalálták már a magyar boglárka lepkét Szorosad mellett, a magyar púposzövőt. Nyár elején pedig a védett óriás énekeskabóca éles hangja gyakran hallható. A jellemző gerinces állatok közül megemlíthetjük a nagy pelét, a közönséges mókust; a madaraktól pedig a vörösbegyét, a jóval ritkább sárga és a fekete rigót.

A dombvidéki száraz gyepeket valaha legelőként hasznosították, ám napjainkban az állatállomány jelentős csökkenésével ezek gyakran elbokrosodtak, elgyomosodtak. Csak Tab környékéről említik Somogy megyében a védett Fuss pókszöcskét, de ilyen típusú

élőhelyeken él a védett imádkozó sáska is. A gerinces állatok közül külön figyelemre méltó a löszpartfalak oldalában fészkelő fokozottan védett gyurgyalag. Löszgyepekben keresi táplálékát a védett nagy őrgébics, amely főleg tücsköket fogyaszt. Ezen kívül számos védett énekes madár faj gyűjti a bokrok terméseit, bogyóit, csípi el a megbúvó rovarokat. Cigánycsuk, mezei pacsirta, tengelic, néhol a búbos banka is felbukkanhat. A ragadozó madarak közül ez a nyílt terület az egerészölyv kedvenc vadászterülete. A hullók között a fürgegyíkok populációja a legmagasabb ezeken az élőhelyeken.

Általában a mezőgazdasági területek és települések állatvilága szegényes, de a kistérségben az összes élőhely típus között ennek az élőhelynek a legnagyobb a kiterjedése és az állatvilágot érintő emberi zavaró hatás is itt érvényesül leginkább. Az éti csiga védett állat, egyedei csak meghatározott időközökben gyűjthetők. Templomtornyokban, elhagyatott régi épületek padlásain szokott fészkelni a fokozottan védett gyöngybagoly, ugyanitt gyakran védett denevérek is tanyáznak. Házak ereszei alatt fűsti fecskék és molnárfecskék fészkelnek. A falvak villanyoszlopain költ a fokozottan védett fehér gólya. Ma már állományának csökkenő tendenciája miatt a mezei veréb is védett állatfaj lett. A védett vakond is gyakran felbukkan a falusi településeken.

I.1.6. Talajtani adottságok

A különböző felszínformákat más-más talajtípusok jellemzik. A száraz gerincélek löszborítású területeinek jellemző talajtípusa a karbonátos földes kopár. Vízelvezetése jó, víztartó képessége közepes. Erózió hatására kialakult talajtípus, magukra hagyva száraz gyeppek telepednek meg rajta.

A dombhátak kiszélesedő részein agyagbemosódásos barna erdőtalajok találhatóak. Löszös alapközetten alakultak ki, általában a feltalaj szemcsés szerkezetű, az A-részt vályog féleségű talajok jellemzik 1-6 %-os humusztartalommal. Közepes víz-, tápanyag-, és levegőgazdálkodású. Az „A1” szint barna, humuszos, az „A3” szint felé világosodik, melynek színe fakósárga, poros, a kilúgozás miatt a leglazább. A „B” szint rozsdabarna, agyagosabb, jellegzetesen diós szerkezetű, tömött. Az „A” és „B” szint mindig CaCO_3 mentes.

A kevésbé meredek lejtőkön Ramann-féle barna erdőtalajok találhatóak. Az „A” szint barna, morzsás humuszos, a „B” szint jellegzetesen rozsdabarna, szerkezete szemcsés

vagy poliéderes, a „C” szint meszes. A talaj a lejtős terepen könnyen erodálódik. Termőrétege 60-80 cm vastag, jó tulajdonságú vályog, vagy agyagos vályog.

A domboldalakon csernozjom barna erdőtalajok is kialakulhatnak. A típus vízvezető képessége jó, akárcsak a felvehető víztartalom tekintetében. Mezőgazdasági szempontból jó termőképességű és vízgazdálkodó talaj. A táj mezőgazdasági potenciálját elsősorban a legtermékenyebb mészlepedékes csernozjomok határozzák meg. Kedvező termékenységük miatt főleg szántó művelésben állnak.

A lejtők aljában és a völgyekben részben lejtőhordalék talajok, részben réti, vagy lápos réti talajok alakultak ki.

A főbb talajtípusok területi megoszlása:

Talajtípus:	területi részesedés (%)
földes kopár	1
agyagbemosódásos barna erdőtalaj	4
Ramann féle barna erdőtalaj	32
csernozjom barna erdőtalaj	9
mészlepedékes csernozjom	47
régi öntés talaj	3
lápos réti talaj	4

Talajtípus	Területhasznosítási mód				
	rét, legelő	szántó	szőlő	gyümölcs	erdő
Agyagbemosódásos barna erdőtalaj	-	50	5		40
Ramann féle barnaföld	-	45	8	2	40
Csernozjom barna erdőtalaj	-	60	5	-	35
Mészlepedékes csernozjom	-	87	3	-	10
Régi öntéstalaj	100	-	-	-	-
Lápos réti talaj	100				

*1. táblázat: Területhasznosítási módok eloszlása a főbb talajtípusok függvényében (%)
Forrás: Pilisi Parkerdő Rt. 1997. Koppányvölgye Térség erdészeti fajfejlesztési program*

I.2. A kistérség társadalmi-gazdasági adottságai

I.2.1. A kistérség területi és népességi, népsűrűségi jellemzői

A kistérséghez 25 település tartozik, területe 480 km², a megye területének 7,95 %-át foglalja el. Somogy megye kilenc kistérsége közül a területét tekintve hatodik.

A kistérség lakónépessége 16.241 fő (2003), amely a megye lakosságának 4,8%-a. Népsűrűsége 34 fő/km², ami 61,8%-a a megye, illetve 49,2%-a a régió lakossági mutatóinak. Egyike a megye legritkábban lakott részeinek. A települések népsűrűségének szórása természetesen igen nagy, a 10,1 fő/km² lakosságú Somogyacsától, a kistérségi központig Tabig (194,6 fő/km²). A kistérség településeinek átlagos népessége mindössze 658 fő, ez a megyei átlagnak kevesebb, mint a fele. Mindezek az adatok jól jelzik, hogy a kistérség aprófalvas településszerkezetű.

A Koppány-völgyhöz hasonló alacsony népsűrűséget – 40 fő/km² alatti értékkel – a megyében csak a Csurgói, a Barcsi és a Marcali kistérség mutat.

Az alacsony lélekszám elsősorban a második világháború óta tartó, évtizedről-évtizedre megfigyelhető folyamatos népességfogyás következménye. Csak az elmúlt tíz évben a kistérség elveszítette népességének 8,3 %-át, három évtizedes visszatekintésben (1970-2001) a kistérség több polgárt veszített, mint Tab jelenlegi teljes népessége. Az elmúlt hatvan év adatait elemezve pedig elmondható, hogy egy évtizeden belül meg fog feleződni a kistérség népessége az 1941-es népszámlálással összevetve.

A népszámlálások évei	Lakónépesség (fő)	Népesség az előző népszámlálás százalékában	Tényleges szaporodás, ill. fogyás az előző népszámlálástól terjedő időszakban (fő)
1970	22 100
1980	20 106	90,9%	-1 994
1990	17 835	88,7%	-2 271
2001	16 546	92,7%	-1 289
1970-2001	-	74,8%	-5.554

2. táblázat. A Tabi kistérség népességszámának alakulása 1970 és 2001 között

Forrás: KSH, 2001. évi népszámlálás

I.2.2. Településszerkezet, közigazgatási rendszer

A kistérség településszerkezetét alapvetően meghatározza a térség felszíni adottsága. A területet a Kis- és Nagy-Koppány 3 részre tagolja. A falvak részben a Bábonymegyer - Tab - Somogymeggyes által meghatározott északi tengely két oldalán, a Törökkoppány – Bonnya - Kisbárapáti - Fiad déli tengely mentén, valamint a két kelet-nyugat irányú fő völgyet összekötő patak völgyekben helyezkednek el.

3. ábra. A Tabi kistérség települései

A térséget keletről a 61. számú közút - nyugati oldalról a Szántód - Kaposvár összekötő út fogja közre, átszeli a Siófok - Kaposvár vasúti szárnyvonal, amely 7 községet érint.

A települések fejlettségük, lehetőségeik tekintetében is csoportosíthatók. A terület északi része a Kis-Koppány völgyi települések csoportja, központjában Tab városával a legfejlettebb. A térségi ipartelepítés az elmúlt évtizedekben Tabra koncentrálódott, így kiszolgáltatására az infrastruktúra itt épült ki legjobban. A munkalehetőségek itt jobbak voltak, a környező települések munkaképes lakosságának többségét a nagyközség, majd város munkahelyei foglalkoztatták. A kistérség legrosszabb helyzetű települései a Bonnya - Kisbárapáti - Fiad településfüzér, illetve Somogyacsa, Somogydöröcske települések. Munkalehetőséget az itt gazdálkodó szövetkezetek kínáltak, széleskörű melléküzemági

tevékenységgel, mint meghatározó munkaadók. A mezőgazdaság átalakulásával tevékenységük összezsugorodott, más munkalehetőség csak korlátozottan biztosított. Zsáktelepülés jellegük miatt fejlődésük esélye kicsi.

E településcsoportra általánosan érvényesek a következő megállapítások, melyek egyben a gyenge pontokat is érzékeltetik:

- alacsony települési infrastrukturális kiépítettség
- természetes fogyás
- elvándorlás
- társadalmi problémák
- magas munkanélküliség
- az aktív keresők alacsony iskolázottsági foka
- öregedő népesség.

A községek közül Tengőd, Bedegkér, Törökkoppány nemcsak a kistérség perifériáján, hanem egyben a megye határán is fekszik, mely övezetet találóan „nulla zónának” neveznek a regionalizmus tárgykörében, így helyzetük még nehezebb.

A kistérség településhierarchiája igen egyszerűen megragadható. A városhoz hasonló település nem alakult ki a térségben.

A térségen belül a völgyek a településszerkezetet kisebb, 3-5 községes csoportokra tagolják, amely településcsoportnak egy-egy falu képezi a kialakult természetes központját, amelyek alsó fokú központi szerepkört töltenek be, ma körjegyzőségek székhelyeként is funkcionálnak. Ezt a szerepkört betöltő községek, tudatos fejlesztéssel képessé válhatnak egy jelentősebb ellátó, szervező, megfelelő gazdasági erővel rendelkező települési szerepkörre.

A közigazgatási feladatokat 25 önkormányzat, 5 körjegyzőség és 8 jegyzőség látja el. A kisebb lélekszámú települések általánosan körjegyzőséget alakítottak, azonban az egy mikrotérséget képező települések sem mindenhol tartoznak körjegyzőséghez.

A népességfogyás nem csak a tabi kistérségre jellemző. A népszámlálási adatok szerint Somogy megyében a hatvanas évek óta fogy a lakónépesség. A csökkenés üteme a hetvenes éveket követően gyorsult fel, azóta a megye összességében elveszítette népessége tíz százalékát. A fogyás azonban nem minden kistérségre jellemző. Míg a két Balaton menti kistérség (a fonyódi és a siófoki) népessége egy illetve tizenegy százalékkal nőtt, illetve a kaposvári kistérség népessége stagnált, addig a megye egyéb kistérségei népessége eltérő

ütemben csökkent. Noha a csurgói és a lengyeltóti kistérség népessége is húsz százalékos csökkenést mutat 1970 óta, a tabi kistérség negatív rekordját semelyik másik kistérség sem állította be.

I.2.3. Demográfiai helyzet, folyamatok

A tabi kistérség népszaporulata

A népesség számának alakulása, azaz a tényleges szaporodás vagy fogyás alapvetően két tényezőtől áll össze:

- a természetes szaporodás (vagyis az élve születések és a halálozások egyenlegére)
- a vándorlási különbözet (vagyis az elvándorlás és a bevándorlás egyenlegére)

Évek	Élve születés	Halálozás	Természetes szaporodás, ill. fogyás	Vándorlási különbözet	Tényleges szaporodás, ill. fogyás
1970-1979	2 855	3.258	-403	-1.591	-1 994
1980-1989	2 222	3 158	-936	-1 335	-2 271
1990-2001	1 959	3 187	-1.228	-61	-1.289

3. táblázat: A tabi kistérség népességének adatai 1970 és 2001 között

Forrás: KSH, 2001. évi népszámlálás

A tabi kistérségben az utóbbi három évtizedben e két tényező terén - a természetes szaporodásban és a vándorlási egyenlegben - sajátos tendenciaváltások játszódtak le.

- Egyrészt, a nyolcvanas évektől kezdve a halálozások száma egyre jelentősebb mértékben meghaladta az élve születések számát, az 1990-es évtizedben pedig a természetes fogyás már meghaladta az ezer főt.
- Másfelől viszont a kilencvenes években lassult a népesség elvándorlásának tendenciája. Az elvándorlás mind a 70-es, mind a 80-as években nagy méretű volt, ennek eredményeként a tabi kistérséget csaknem háromezer főt meghaladó vándorlási veszteség érte. Az 1990-es években ellenben már csaknem nullszaldós vándorlási egyenleg jellemezte a kistérséget. A javulás oka a rendszerváltozás munkaerőpiaci következménye volt. A volt szocialista nagyüzemek bezárása vagy privatizálása általában a távolsági ingázókat, vagy a tartósan elköltözötteket érintette a

legerősebben, így azok többsége a munkalehetőség megszűnése után a vidéki szülőhelyre való visszaköltözést választotta. A szülőhely - többnyire falusi települések - ugyanis a házkörüli gazdasággal legalább az életfeltételek minimális szintjét biztosítják. Az 1990-es években azonban még az elvándorlás mérséklődése sem tudta ellensúlyozni az élve születések drasztikus csökkenéséből, és a halálozások számának gyors emelkedéséből fakadó nagyarányú természetes fogyás hatásait. Így a kistérség lélekszáma 1990 és 2001 között közel másfélezer fővel csökkent.

A tragikus demográfiai adatok értékelésekor fontos megemlíteni, azt is, hogy a csökkenés elsősorban a községeket érintette. Az elmúlt harminc évben a kistérség egyetlen városának, Tabnak a lélekszáma csak az elmúlt évtizedben csökkent, (148 fővel), az azt megelőző évtizedekben viszont folyamatosan emelkedett.

A községek falvak azonban kivétel nélkül nagyon súlyos lakosságcsökkenést szenvedtek el az elmúlt harminc évben, amit alig tompít, hogy egyes kisközségek pozitív vándorlási egyenleget realizáltak az elmúlt évtizedben. Különösen súlyos helyzetben van Somogyacs, ahol a népesség csökkenése harminc év alatt 66 százalékos volt, azaz a település minden három lakosából elveszít kettőt, és ma már csak 233 fő állandó lakónépességet regisztrálnak a faluban. A kistérségi negatív rekordot megközelíti Kára (-56,3 százalék, a jelenlegi lakónépesség mindössze 62 fő, a települést a megszűnés veszélye fenyegeti), Somogyegres (-52,4 százalék), Somogydöröcske (-49,5 százalék), Miklósi (-46,8 %), Bonnya (-45,3%) és Bedegkér (-45%) is. Azaz a huszonöt településből hét harminc év alatt elveszítette lakosságának közel a felét.

A hatvanas évek elejének körzetesítése hosszútávra meghatározta a települések és az itt élő emberek sorsát. A kisközségekből, valamint az alsórendű központokból is megindult az elvándorlás annak következményeként, hogy legtöbb helyen megszűnt a helyi közigazgatás, az iskola, kihaltak a papok, az értelmiség pedig menekülésbe kezdett. Ennek az időszaknak a jellemzője volt a Balaton parti városokba történő „népvándorlás”. Az addigi 8-900 fős lakost számláló falvak lélekszáma majd felére csökkent.

Az elvándorlók elsősorban fiatalok voltak. Az elvándorlás úgy zajlott le, hogy a gyerekek esetleges továbbtanulásuk után nem tértek vissza a faluba, a „téészesítést” megelőző időszakban összekuporgatott vagyonkákból házat, telket vásároltak olyan nagyobb településeken, városokban, ahol munkalehetőség nyílt számukra.

Ahogy az értelmiség elhagyta a falut, úgy lett egyre gondozatlanabb, sekélyesebb a

falun élő emberek élete. Az emberek megkeseredtek, nem volt szellemi kapacitás az összefogás megőrzésére, megteremtésére.

Az addig élő hagyományok eltűntek, mert azok ismerői, az öregek meghaltak, nem volt gyerek, unoka akinek azt továbbadhatták volna. A rendszerváltozás után valamelyest javult a helyzet, „ébredni kezd” a falu. A települési önkormányzatiság lehetősége öntudatra ébresztette a lakosságot, kezdik érteni, hogy „róluk ne mások, máshol döntsenek”. Helyi, kistérségi fejlesztési elképzelések, programok, koncepciók születnek, és azokhoz állami, és európai uniós források rendeltetnek.

Iskolázottság

Az általános demográfiai folyamatok mellett az iskolázottsági mutatók terén is rendkívül kirívó a kistérség lemaradása. A lakosság iskolai végzettsége nagyságrendekkel elmarad mind a megyére, mind a régióra, mind pedig a hazánkra jellemző mutatóktól.

- Országos szinten a 18 évesnél idősebb népesség 38,2%-a rendelkezik legalább középiskolai érettségivel. Ettől Somogy megye jelentősen, 6 százalékponttal marad el, ám a tabi kistérségben pedig még ennél is alacsonyabb az érettségizetek aránya: a 18 év feletieknek csupán 21,1%-a, ami alig több mint az országos átlag fele. Több érettségizett hiányzik a kistérségben, mint a kistérségi központ Tab lakosságának fele.
- Még rosszabb a helyzet a 25 évesnél idősebb népességben az egyetemi, főiskolai végzettséggel rendelkezők aránya tekintetében. Amíg országos szinten a 25 évesnél idősebb lakosság 12,6 százaléka, illetve Somogy megyében 9,3%-a rendelkezik egyetemi, főiskolai végzettséggel, addig a tabi kistérség még a megyei aránytól is négy százalékkal elmarad. Az itt lakók közül arányaiban kevesebb, mint feleannyian rendelkeznek diplomával, mint az országos átlag.
- A népesség alapfokú iskolázottsága nem tér el ennyire látványosan az országos arányoktól, de itt is megfigyelhető egy 5-6 százalékos lemaradás.

A külterületek

A népesség csökkenésének, a megélhetési lehetőségek romlásának köszönhetően a lakosság számára felértékelődött a településekhez tartozó külterületek szerepe. A felértékelődés másik okát a rekreációs igények növekedése jelentette.

A külterületi lakott helyek az uradalmi birtok mezőgazdasági tevékenységét kiszolgáló feladat ellátására kitelepített cselédség részére jöttek létre. A növénytermesztés mellett állattenyésztés és kisebb mértékben erdőgazdálkodás, mesterséges tavakban pedig haltenyésztés volt a cél.

A fenn maradt külterületek a szocialista mezőgazdasági termelés állami gazdaságaiban termelő szövetkezeteiben folyt tovább.

A pusztákon ma található infrastruktúra (víz, villany, betonút) ennek elhasználódott maradványa. Ez magyarázza, hogy feltűnően sok a szilárdburkolatú – bár nagyon rossz állapotú – út meglétét. A külterületek akár közel (néhány száz méterre), akár távol (több kilométerre) helyezkednek el a közigazgatási központjuktól, zsákutcás jellegűek.

Ma a hagyományos mezőgazdasági funkció kevésbé jellemző. Pontosabban a külterületeken élők be nem jelentett idénymunkát végeznek napszámosként. Ez a tevékenység azonban nagyon ritkán kötődik a lakóhelyhez.

A puszták lakói napszámosként dolgoznak. Érdekes jelenség a külterületi lakosság növekedése és fiatal korösszetétele, mely a falvakból való kiköltözés eredménye. Oka a külterületen olcsón megvásárolható, elfoglalható, üresen álló épületek alacsony rezsiköltsége. A mezőgazdasági funkció, mint telepítő tényező tehát jórészt elvált a pusztáktól. Az ott élők nem rendelkeznek elég szántóföldi területtel. Ez mindenütt jellemző volt meglepő módon, hogy a külterületeket körülvevő hatalmas földek máshová tartoznak.

Az ipar, mint telepítő tényező is megjelenik a külterületeken, de nem érinti a helyi lakosság foglalkoztatottságát. Főként a főközlekedési utak mellett fekvő pusztákon vásároltak területet – néha felhasználva az egykori gazdaságok épületeit. Kis volumenű termelés fémipari, faipari vagy javító tevékenység található. A szakképzett munkaerő a közeli városokból jön. A vállalkozó több esetben a külterület lakóépületeinek is tulajdonosa, így a lakosság bérlőként még inkább kiszolgáltatott.

Telepítő tényező még az olcsó ingatlan, és az alacsony helyi adók. Az infrastrukturális fejlesztés legtöbbször nem érinti a külterületen lakókat, legfeljebb az utat használják, mely a lakóházak között természetesen nem kerül fejlesztésre.

A külterületek jelenleg az alábbi funkciókkal rendelkeznek:

- Idegenforgalmi funkció: a már említett kizárólag magán kézen lévő uradalmi központok épületei panzióként üzemelnek. Vadász- és lovas turizmus a jellemző tevékenységi kör.
- Rekreációs funkció: sok külterület alakult át a pihenést, kikapcsolódást szolgáló hétvégi ház övezetté – szőlővel, gyümölcsösökkel kiegészülve.

- Az olcsóbb élet, mint napjaink legfontosabb telepítő tényezője a külterületeken. Több olyan pályakezdő fiatal családdal találkoztunk, akik csak külterületen tudtak otthont vásárolni, és biztosítani gyermekeik számára. Ez az autóbusz közlekedéssel jobban ellátott külterületeken jellemző. Mivel a település olcsósága mellett csendes békés a környezet, sokan maradnának, ha önállósulhatnának.

Település	Egyéb belterület	Településhez tartozó külterület neve	A népszámlálási lakónépesség száma 2001. febr. 1-jén	A településrész távolsága a belterület centrumától
Andocs			910	
		Nagyoldipusza	152	5,0
		Németsűrűpusza	98	3,0
		Nagyoldipusza	15	5,0
			1175	
Bábonymegyer			937	
	-	Szabadsághegy	-	3,0
			937	
Bedegkér			244	
		Csaba	69	0,4
		Kér	146	0,8
		Mecsek	15	0,4
		Rózsás	14	0,4
		Kovács tanya	-	2
		547		
Fiad	-		190	
		Erdész lak	-	0,5
		Ké rpusza	-	0,5
			190	
Kánya	-		466	
		Remetepusza	3	2,0
			469	
Kapoly			624	
		Szólóhegy	33	2,1
		Kapolypusza	52	4,0
		Madarastelep	48	4,5
		Simonmajor	-	3,5
			757	
			1700	
Karád	-		7	2,3
		Csiszárhegy	-	3,0
		Csiszári erdész lak	2	2,0
		Hosszúhegy	7	3,0
		Vasútállomás		
			1716	

Lulla			140	
		Dózsa György u.	54	1,5
		Petőfi Sándor u.	47	2,0
		Szőlőhegy	-	1,0
			241	
Sérsekszőlős	-		149	
		Sérsek	19	2,0
			168	
Somogyacsa				
	Gerézdpuszta		29	5,0
		Jutompuszta	4	7,0
Tab	-		4950	
		Csibehegy	3	0,5
		Hőlyeghegy	21	0,5
		Karakút	1	0,8
		Öreghegy	7	0,5
		Ugajpuszta	9	1,0
		Zalai út	5	0,3
			4996	
Tengőd	-			
		Erdészház	-	0,2
		Kőgyánikertek	7	0,1
			580	
Torvaj	-		258	
		Dolenka	23	0,5
		Szőlőhegy	45	2,0
			326	
Zala			210	
	Dózsa György út		21	1,0
	Petőfi Sándor út		52	1,2
		Kishegyaljadülő	-	1,5
			283	
Zics			430	
		Varjakpuszta	1	2,0
			431	

4. táblázat. A kistérség településeinek külterületei

Forrás: KSH

I.3. A környezet állapota

A levegő a viszonylagos érintetlenség, a kevés főút, az ipar hiánya miatt, valamint a jó erdősültség következtében általánosan jó minőségűnek, tisztának mondható. Pontszerű porszennyezést lehet megállapítani a mezőgazdasági üzemek környékén, ahol a szárítók, vetőmagüzemek környezetében időszakos porszennyezés léphet fel. Ilyen üzemek Törökkoppány, Kisbárapáti, Karád, Andocs, Nágocs, Kapoly, Tab, Bedegkér körzetében

működnek. Ugyancsak időszakos porszennyeződést eredményezhet a helytelen talajhasználat következtében fellépő defláció. Ezek kezelése, elsősorban megelőzése a közeljövő fontos feladata.

További időszaki szennyezést jelenthet a fűtési szezonban a településközpontokban fellépő, kommunális eredetű emisszió. A kistérség településein a vezetékes gáz használata nem terjedt el, így tüzelésre nagyrészt szilárd tüzelőket, szenet és fát használnak, amely a hideg periódusban a települések légszennyezettségét jelentősen megnöveli, ködös, párás időben gyakran megül a völgyekben.

A lakossági légszennyezésnél, figyelembe kell venni a növényi és kerti hulladékégetést, amelyet a helyi önkormányzatoknak kezelni és szabályozni kell. Ugyancsak figyelmet érdemel az állattartásból és helytelen szennyvízelhelyezésből jelentkező, pontszerű bűzhatás.

A kistérség levegőtisztaság védelmi szempontból nem frekvenciált régió, ezért az országos monitoring rendszerhez csatlakozó, prompt adatot szolgáltató mérő berendezés itt nem üzemel. A környezeti levegő minőségét jellemző mutatók meghatározására azonban időnként szükség lenne, mert így a levegő minőségében bekövetkező esetleges változásokról képet kaphatnánk.

A sűrűn lakott települések egyik legnagyobb légszennyező forrása a közlekedés. A kistérségre jellemző, hogy az országos 1000 lakosra jutó 360 db gépkocsival szemben itt csak 196 db jut átlagosan. A településeken nincs nagy átmenő forgalom. A kistérség két másodrendű országos főút, így a 61. és 65. sz. közé esik. Négy településen halad át összekötőút (Bábonymegyér, Tab, Andocs, Szorosad, Törökkoppány), míg a többi település útjai az egyéb kategóriába tartoznak, sőt 11 esetében egyben a község az út végét jelenti (zsáktelepülések).

Az ipari üzemek egyes részein a zajkibocsátás magas, de a környezetükben lévő községekben a zajszint az engedélyezett értéket nem haladja meg. A szerelőcsarnokban dolgozók az előírt védőfelszerelésekkel el vannak látva. A vendéglátóhelyek környékén időszakosan fellépő nagyobb zajhatással lehet számolni.

A kistérség környezet-egészségügyi állapota összességében kielégítő. Emberi fogyasztásra csak a közműves ellátásban szolgáltatott víz alkalmas, a magánházaknál lévő kutak vizének fogyasztása veszélyes lehet, ám egyedi ellátó rendszerből származó ivóvíz okozta fertőző megbetegedés nem történt. A víz minőségében elsősorban az jelent

problémát, hogy az ammónium tartalom a vízellátó rendszer esetleges áramlási holttereiben, pangó szakaszaiban baktériumok megtelepedésével párosul.

A területen kiépített döngkút nem található, az elpusztult állatokat egy kistérségen kívüli telephelyű fehérje-feldolgozó gyűjti be, így a területen csak az illegális eredetű kihelyezés jelenthet környezet-egészségügyi problémát.

A kistérség területén strand-és gyógyfürdők, uszodák hiányában a velük esetlegesen együtt járó kórokozók megjelenésével nem kell számolnunk.

A parlagfű elterjedését tekintve a térség az ország egyik fertőzött területének számít, ezért irtásának megszervezése, koordinálása az önkormányzatok feladata, amit magukénak is éreznek.

A természetvédelem célja a természet élettelen és élő, tudományos, kulturális, vagy esztétikai szempontból jelentős értékeinek, valamint egyes tájrészek kedvező természeti tulajdonságainak és szépségeinek megóvása, fenntartása az egész társadalom számára.

A Koppányvölgye Területfejlesztési Társulás természetvédelmi szempontból a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság működési területéhez tartozik. Az Igazgatóság hatósági jogköre kiterjed Somogy, Baranya és Tolna megyére (Dél-Dunántúl).

A Duna-Dráva Nemzeti Park megalakulását megelőző hosszú előkészítő folyamat központi elképzelése egy, az akkori Jugoszláviával közös nemzeti park létrehozása volt, a magyar Országgyűlés 1991. évi határozatának megfelelően. Az időközben bekövetkezett politikai és társadalmi-gazdasági változások eredményeként 1996 tavaszán a Nemzeti Park Magyarország területén jött létre, a Duna Sió-torkolata és az országhatár, valamint a Dráva mentén fekvő korábban már védetté nyilvánított, területeken, összesen 49.479 hektáron. A nemzeti parki területeken túlmenően három tájvédelmi körzet és 22 önálló természetvédelmi terület tartozik még hozzá.

I.4. A kistérség közlekedési helyzete

A terület közúton az M7-es autópályán át érhető el legkönnyebben. A térség Balatonhoz legközelebbi két kapuja Bábonymegyer és Kapoly. Az előbbi 18, az utóbbi 21 kilométerre található a legközelebbi autópálya-lejárattól.

Jelentős továbbá a kaposvár-szántódi utat a 65-ös úttal összekötő Kapoly – Tab - Darány, valamint az Andocs – Törökkoppány - Nagykönyi utak szerepe a K-Ny-i irányú

átmenő forgalomban.

A vasúti közlekedést a Siófok-Kaposvár szárnyvonal képviseli. A szárnyvonal a térségben nyolc települést érint, ám ebből három település esetében a megálló legalább két km távolságra található a településtől. A vasútvonal teherbírása – különösen Somogygyejes - Felsőmocsolád között – alacsony, állapota rossz, egyes szakaszain állandó sebességkorlátozás van érvényben. Jellemző, hogy a száz kilométeres Siófok-Kaposvár távolság megtételéhez négyórányi menetidőre van szükség. Nagyobb volumenű vasúti teherszállítás csak Bábonygyejes, Tab, Kapoly, Karád községekből történik. A jellemzően szállított áruk: mezőgazdasági termény és fa.

A térségen kívül esik, de hatást gyakorol annak forgalmára a szántódi rév és a Balatonkiliti nemzetközi repülőtér.

A kistérség minden települése elérhető aszfaltúton. A települések belterületén található utak túlnyomó része aszfaltozott, minőségük igen változó.

Az úthálózat hiányosságai megnehezítik a térség falvainak kapcsolatait. Sok a zsáktelepülés (a 25 település közel fele), illetve a meglévő utak csak III-IV. rendűek, átlagos minőségük rossz, elhasználtságuk magas fokú. A közúthálózat sűrűsége a kistérségben 0,276 km/km², amely lényegesen kisebb, mint a megyei sűrűség (0,339 km/km²).

I.5. A kistérség gazdaságának jellemzői

A kistérség jelenlegi gazdasági helyzetét jellemzően mutatja be az a tény, hogy 25 települése közül egyedül Szorosad nem szerepel a 7/2003. Kormányrendeletben megnevezett társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradt települések között.

A kistérség romló helyzete hozta létre 1995-ben a Koppányvölgye Területfejlesztési Társulást 25 települési önkormányzat részvételével, amely mintegy 17 ezer ember jelen és jövőbeni gazdasági, társadalmi kiemelkedését volt és van hivatva szolgálni. A megalakulás óta eltelt tíz év bizonyítja, hogy az összefogás szükséges volt. A térség csak előnyeit élvezte, mint azt megvalósított beruházások mutatják.

A kistérség alapvetően mindig a mezőgazdaságból biztosította az itt élő emberek számára a megélhetést. A mezőgazdaság mellett a szolgáltatás és a kereskedelem volt a meghatározó, az ipar kevésbé. Az ipar gyakorlatilag csak a kistérség központjában, Tabon tudott valamelyest megtelepedni. Jellemzően itt is mezőgazdasági feldolgozóipar jött

létre, manufakturális jelleggel. Így létesült a tabi malom, amely bér munkában végzett szolgáltatást megrendelőinek.

Ez az állapot az ötvenes évek végéig tartott. A kényszer hatása alatt megalakult termelőszövetkezetek – Tab kivételével – uralták a településeket. Megszűntek a kisgazdaságok, a törvényileg engedélyezett „háztájk” az önellátást sem fedezték a kötelezően „szövetkezetesített” eszközök miatt.

A termelőszövetkezetek a kezdeti nehézségek után, folyamatos fejlesztések eredményeként (a kedvezőtlen termőhelyi besorolás miatt kiemelt támogatásban részesültek) jól felszerelt nagyüzemekké váltak. A növénytermesztésben terméseredményeik a föld aranykorona értékéhez képest magasabbak voltak. Állattartó telepek épültek szarvasmarha és sertés tartására is. Minden termelőszövetkezet nagyüzemileg tartott valamilyen állatot.

A 80-as évek közepére a jövedelmezőségi viszonyok változása miatt az állattartás visszaszorult. Az állattenyésztés korábban jelentős munkaerőt kötött le, a telepek felszámolása után azonban a dolgozók jelentős része munka nélkül maradt. Az idősebb korosztályt – férfiakat, nőket egyaránt – nem tudták foglalkoztatni. A fiatal munkaképes TSZ dolgozók foglalkoztatását a termelőszövetkezeti mellék üzemágak létesítésével oldották meg. Mind a nyolc termelőszövetkezet létesített ipari melléküzemet. A férfiak számára elsősorban a fa, fém és gépipar, a nők számára a könnyűipar biztosított munkát. A 90-es évek elején a piac olyan helyzetet teremtett, hogy fel kellett számolni ezeket az üzemeket. Ahogy korszerűsödött a növénytermesztés, a felszabadult munkaerőt nem volt képes felvenni, az itt dolgozók most már munkanélküliként „utcára kerültek”.

Tabon, a kistérség központjában, a gazdasági helyzet valamelyest kedvezőbben alakult. A kezdetben „csak” mezőgazdasággal foglalkozó lakosság lehetőségei „a szocialista iparosítás” eredményeként javultak. A 80-as években a nagyipar terjeszkedésével leányvállalatok létesültek Tabon is, ide települt a Videoton, a Vegyipari Gépgyár, a Mezőgép, a Budaflax és a Hungaronektár. Az 1989-re kialakult ipar viszonylag jó megélhetést teremtett a nagyközségben. A rendszerváltás következtében megváltozott a politika és a piaci szabályozás, ami a térségben élők életét kedvezőtlenül érintette. Egyik napról a másikra felszámolták az 1.200 főt foglalkoztató Videoton tabi gyáregységét, a többi ipari nagyüzem is csak vegetált, visszaszorította termelését, embereket bocsátott el. Napjainkra a Videoton szerepét, a nemzetközi piacokon is jelentős Flextronics vette át, amely több mint 1300 főt foglalkoztat. A gép- és könnyűipar is magára talált, tulajdonosváltások, tőkebefektetések révén a cégek megerősödtek, növelték dolgozói

létszámukat, termelőkapacitásukat, és általában jó piaci lehetőségekkel rendelkeznek.

A Koppányvölgye Területfejlesztési Társulás megalakulása óta segíti és támogatja a megindult folyamatokat. Szervezi az együttgondolkodást, a beruházási pénzek térségbe vonzását. Az 1992-től a térségben működő Vállalkozói Iroda és a kistérségi társulás több olyan tanulmányt készített és készíttetett, amely a kibontakozást szolgálja a térségben. A jövőkép megvalósítása csak az önerős, az innovációt szem előtt tartó terület- és vidékfejlesztési politika alkalmazásával képzelhető el. A kiépült szervezeti feltételek, gazdasági társaságok, e területen tevékenykedő civil szervezetek is e tudatot erősítik.

Az 1990-es évek óta ugrásszerűen megnőtt a gazdasági szervezetek száma. 2002-ben a KSH a tabi kistérségben 765 működő vállalkozást regisztrált, ebből a társas vállalkozások száma 213. A vállalkozások 1000 lakosra jutó sűrűsége a megyében a tabi kistérségben volt az egyik legalacsonyabb, 46 (a megyei átlag 74), de az egy négyzetkilométerre jutó működő vállalkozások száma is kritikán aluli, mindössze 2, a megyei átlag 4-gyel szemben.

A kistérségben működő vállalkozások rendkívül koncentráltan helyezkednek el, az összes vállalkozás közel fele Tabon, Karádon és Andocson működött. A kistelepüléseken szinte semmiféle gazdasági szervezet sem működik.

A vállalkozások minősíthetők a foglalkoztatásban betöltött szerepük szerint is. A tabi kistérségben mindössze egyetlen 250 fő feletti munkavállalót foglalkoztató cég működik, a külföldi érdekeltségű Flextronics, amely 1300 körüli alkalmazottal bír. 50-249 főt foglalkoztató cégből is mindössze 14 akad a kistérségben, míg a többi vállalkozás ennél is kisebb.

A működő társas vállalkozások 27,7%-a a mezőgazdaságban tevékenykedik, ez majdnem a háromszorosa a megyei átlagnak. A többi gazdasági területen működő vállalkozások aránya ennek megfelelően kisebb (kivéve az ipari vállalkozásokat), az elmaradás különösen a terciér szektor esetében jelentős: az ingatlanügyek, a szálláshelyszolgáltatás és vendéglátás és gazdasági szolgáltatás területén működő vállalkozások együttes aránya mindössze 38,5%, amely 20%-kal múlja alul a megyei átlagot.

II. A kistérség épített és természeti örökségei települési szintű bontásban

Andocs

1. Elérhetőség

A Külső-Somogy hegyes-völgyes gyönyörű tájai között, a Koppány völgyének északi kapujánál áll Andocs. A Balatontól délre Szántódot és Kaposvárt összekötő országút mentén fekszik, közel egyforma távolságra mindkét végponttól. A térség egyik csomópontjának is tekinthető a település, mert Siófok felé az M7-es autópályát elérve, másfél óra alatt Budapesten lehetünk. Balatonlelle és Tab felé is jó a közlekedési helyzete.

A Siófok–Kaposvár vasútvonal Nagytoldipusztán, Andocs központjától hat kilométerre érinti a falut. Bár a néhány száz lelkes falurész teljesen különálló, közigazgatásilag mégis szerves része a búcsúíró híres Andocsnak. A központi elhelyezkedésének köszönheti, hogy a fent említett városok bármelyikébe könnyen el lehet jutni a naponta közlekedő autóbusszokkal. A Keszthely és Pécs között közlekedő menetrendszerinti buszjárat is megáll a településen.

Andocs részese a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetnek (a Balaton Turisztikai Régió) a 2000. évi CXII. Törvény alapján.

A települést a 2001-es népszámlálás szerint 1205 állandó lakos lakja, a lakosság száma az 1960-as 2155 főről csökken.

2. A település történetének fontosabb eseményei

Andocsot, a nevezetes búcsújáró- és zarándokhelyet, vadban gazdag erdők veszik körül. A községet átszeli a Kanális nevű patak. Az ország egyik jelentős zarándokhelye, ahová évszázadok óta ezrével jönnek a hívek. Visszavárja őket újra és újra a gyönyörű templomban átélt áhítat, a Mária szobor páratlan kelléktára, a kolostorépület ódon hangulata. A község várja azokat a turistákat is akik nem részesei a búcsúi zarándoklatnak, hanem csak pihenni, feltöltődni, szórakozni, netán horgászni szeretnének. Ez utóbbihoz két tó is rendelkezésre áll.

Andocs környéke már a honfoglalás előtt is lakott volt, a település egy hajdani hadiút mellé települt. Az Árpád-korban a Győr-nemzetség Óvári-Keméni ágának a birtokai közé tartozott, az 1332-1337. évi pápai tizedjegyzékben már plébániával szerepelt. 1391-ben Zsigmond király a lövöldi karthauziaknak adományozta e vidéket. Az 1536-os iratok három

települést említenek a környéken: Egyházás-Andocsot, amely a toldi pálosoké, Nemes-Andocsot, amely Uzdi Mihályé és Ispán Mihályé, valamint Kápolnás-Andocsot, amely a lövöldi perjelé volt.

A törökök az 1500-as évek közepén érkeztek meg e területre, elűzve a lakosság egy részét. Feltehetőleg, az ott maradó családok összeköltöztek, így a török adószedők kevesebb adóházat tudtak összeírni. A hódoltság idején az andocsi lakosságot a papi teendőket ellátó laikusok, a liceátusok segítették katolikus hitük megtartásában. 1640-ben Jakusich György veszprémi püspök kezdeményezésére indult meg az andocsi misszió, melyet 46 évig a jezsuiták tartottak fenn, akik összesen 16 plébániát és 56 helységet szolgáltak ki. 1643-ban P. Horváth János volt az első andocsi jezsuita atya, aki feljegyzéseinek tanúsága szerint üres plébániát és elárvult Mindenszentek templomát talált, ám a Szűzanya szobra épségben maradt. Az 1665-81 között misszióvezető Horváth Miklós atya híres búcsújáróhellyé fejlesztette a kegyhelyet. A török megszállást követően a jezsuitákat visszarendelték Pécsre, a búcsújáróhely harminc évig gondozó nélkül maradt. Egy ideig az igali plébános szolgált Andocson is, mígnem a pusztulást látva a veszprémi püspök a ferenceseket rendelte a községbe. A négy barát szegényes missziós házát 1721-ben egy 12 szobás, új rendház váltotta fel, amely két év múlva a lángok martalékává vált. A mellette álló kápolna sértetlenül úszta meg a tűzvészt. Az új kolostor alapkövét 1725 májusában tették le, és 15 éven át épült a ma is látható barokk stílusban. A gótikus kegykápolna a mostani templom szentélye lett. A templomot Padányi Bíró Márton, veszprémi megyéspüspök szentelte fel 1747-ben, és ekkor építették a templomhajóhoz a három harangot magába foglaló tornyot.

A templomhajóval egyidőben építették a nagy kriptát is, ahol végső nyughelyet találtak a templom jótévői és báró Saarna Gottfried kuruc őrnagy, aki a Rákóczi-szabadságharc után a kolostorban talált menedéket. A település 1726-tól a veszprémi püspökség birtoka volt, a század végére ezer fő fölé emelkedett a falu létszáma. Ekkor már római katolikus népiskola is működött Andocson. Az 1900-as évek elején a lakosság száma megközelítette az 1800 főt, annak ellenére, hogy az 1910-es években 111-en kértek kivándorlási útlevelet. Később, a csalódottan visszatérők állították a templom előtti Szentháromság szobrot. Az első világháborúba 254 andocsi vonult be, a harcokból 35-en nem tértek haza. Az elesett hősök tiszteletére emelték 1922-ben az elesett hősök kegyeleti emlékművét.

A civil szerveződések sorát 1894-ben az iparoskör nyitotta meg, ezt követte az olvasókör, az önkéntes tűzoltók, majd a lövés- és a leventeegyesület, valamint a KALOT. 1948-ig működött a Hangya szövetkezet, az új gazdák hiteligényeinek kielégítését szolgálta a

hitelszövetkezet, a szarvasmarhatartást pedig a tejszövetkezet. 1934-ben makadámutat építettek Karádig, ugyanebben az évben pedig sportpályát is avattak. A második világháborút követő földosztásra 304-en jelentkeztek, részükre 1572 kh. mezőgazdasági ingatlant osztottak ki, Németsűrűpuszta lakói ráadásul házhelyet is kaptak. Az 1872-től működő körjegyzőség önálló községi tanács lett 1950-ben, és ekkor alakult meg az első termelőség-szövetkezeti csoport Sztálin néven. Ezt követte két évvel később az Új Barázda, még később pedig az Új Élet TSz. A termelőség-szövetkezeti összevonásokat a közigazgatási rendezés követte. A település fejlődése annak ellenére is lelassult, hogy itt alakították ki a térség egészségügyi központját. Az általános iskola nehéz helyzetbe került azzal, hogy körzeti felső tagozat működött Andocson. Az oktatási intézmény alsó tagozata az egykori zárda épületébe került. Az önálló közigazgatásért folytatott harcot 1988-ban koronázta siker, ekkor lett Andocs önálló, ám fontos közösségi épületeket ekkor már nem tudták létrehozni. A németsűrűi külterületi lakott hely mellett Toldipusztát is Andocshoz csatolták. Mindkét helynek egy-egy képviselője van az önkormányzati testületben.

3. Rendezési terv

A település nem rendelkezik elfogadott rendezési tervvel, jelenleg folyik annak felülvizsgálata. Andocs jegyzőjének szóbeli közlése alapján kiderül, hogy a településen nincsenek és nem is lesznek helyileg védett épületek, mert úgy nem tudják a védett épületeket felújítani, esetleg eladni. Országos védettségű a római katolikus templom, a kolostor és néhány lakóház (Petőfi u. 28., 56.). Andocs határában számos régészeti lelőhely található: őskori, neolitikus, bronzkori, illetve római kori.

4. Természeti-környezeti értékek

Andocs község határban ismert láp található. Az Andocshoz tartozó Nagytoldipusztá határában a 0134, 0135, 0136 hrsz. telkek területei országosan védett lápok, melyek összterülete több, mint 52 hektár. Ennek növényzetét főként sásrét alkotja, melynek tömeges faja a posványos (Carex acutiformis). Itt előforduló védett állatok a mocsári teknős (Emys orbicularis) és a mocsári béka (Rana arvalis).

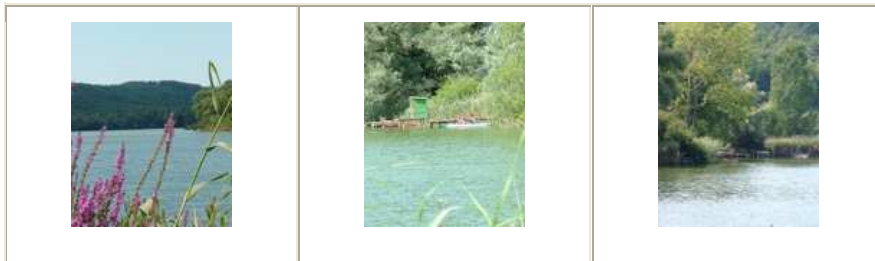
A 8005/2001. (MK 156.) KöM tájékoztató a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény erejénél fogva tartalmazza a védett lápok jegyzékét, melyben a vizsgált települések közül az andocsi lápok is fellelhetjük.

Már két helyen áll az újszülöttek ligete. 2000 óta minden andocsi baba részére elültetnek egy emlékfát, a Kossuth utca végén az elmúlt évben már a második ligetet avatták fel.

A megyeszékhely és a Balaton felől érkezőt is egy-egy festői tó fogadja. Előbbi a Sziget horgásztó, míg északról az Öreg-tó hullámai mossák a partot.

Öreg-tó

A halastó Andocs északi részén terül el. Megközelíteni több irányból lehet, s a falu több részén ki van táblázva az útvonal. A 18 hektáros tó az 1963-ban épült völgyzáró gát mögött jött létre, melyet két patak és a saját forrása táplál. A leggyakoribb halfajai: a kárász, a ponty, a busa, az amur, a harscsa és a csuka. A halállományt 1989-ben telepítették, s azóta egyszer sem halászták le, így fogtak már 50 kg-os amurt is a tóban. A víz mélysége 1,5–3 méter közötti, a stégekről horgászható. Sátorozás és főzés a parti sávon lehetséges. Horgászjegyek a benzinkútnál, a boltokban, illetve a tó melletti tsz-telepen kaphatók.

Sziget-horgásztó

Andocs határán kívül, a Kaposvár felé vezető út mentén, a völgy alján fekszik ez a halastó. Nevét a közepén lévő szigetről kapta, ahonnan horgászni ugyan nem lehet, de a szépségében gyönyörködni igen. A tó partján katonás rendben álló halászkunyhók szervesen illeszkednek a környezetbe. Az országút zaját a bokrok és a nádas szűri meg, félkörben dombok magasodnak. A tó mellett játszótér, padok, asztalok és szabadtéri tűzhelyek teszik változatosabbá a szabadidő eltöltését.

A 4,2 hektáros tóban ponty, amur, csuka, harcsa, süllő, kárász és keszegfélék foghatók.

5. Történelmi emlékek

Világháborús hősök emlékműve

Az iskola előtti Szabadság parkban áll a világháborús hősök emlékműve. Az első világháborúba 254 andocsi vonult be, s a harcokból 35-en nem tértek haza. A tiszteletükre állított emlékműre a második világháború áldozatai is felkerültek.

Szentháromság szobor

A kolostor előtt áll az a szobor, amit az 1900-as évek elején kivándorlók csalódottan visszatérő csoportja állíttatott. A XX. század elejének kivándorlási lázában Andocsot száztizenegyen hagyták el.

6. Vallási, vallástörténeti emlékek

Római katolikus templom (Nagyboldogasszony)

Itt található a megye egyik legnagyobb műemlék temploma. A ferences templom gótikus szentélye a XIV. században épült. Barokk hajóját 1747-ben szentelték fel. Erre az alkalomra öltöztette fel a Szűzanyát ünnepi ruhába gróf Széchenyi Katalin. Ez a szokás azóta is tart.

A gótikus előzmények után az 1700-as években barokk szentéllyel kibővített kegytemplom már az 1600-as években zarándokhely volt. Több csodás jelenség fűződik az andocsi Máriához.

A községben már az 1332-37-es pápai tizedjegyzék szerint plébánia működött. A történeti tények szerint a török hódoltság idején a lakosság egy része elmenekült a faluból, így elárvult a jezsuiták által fenntartott Mindenszentek temploma és a plébánia is. A lepusztult

épületegyüttesben egyedül a Szűzanya szobra maradt épségben. A csodának számító jelenséget felismerte Horváth Miklós jezsuita atya, és 1665-1681 között Andocsot híres búcsújáró helyé fejlesztette.

Az 1721-ben épült rendház néhány év múlva leégett, de a mellette álló gótikus kápolna épségben maradt – ami újabb csodát jelentett.

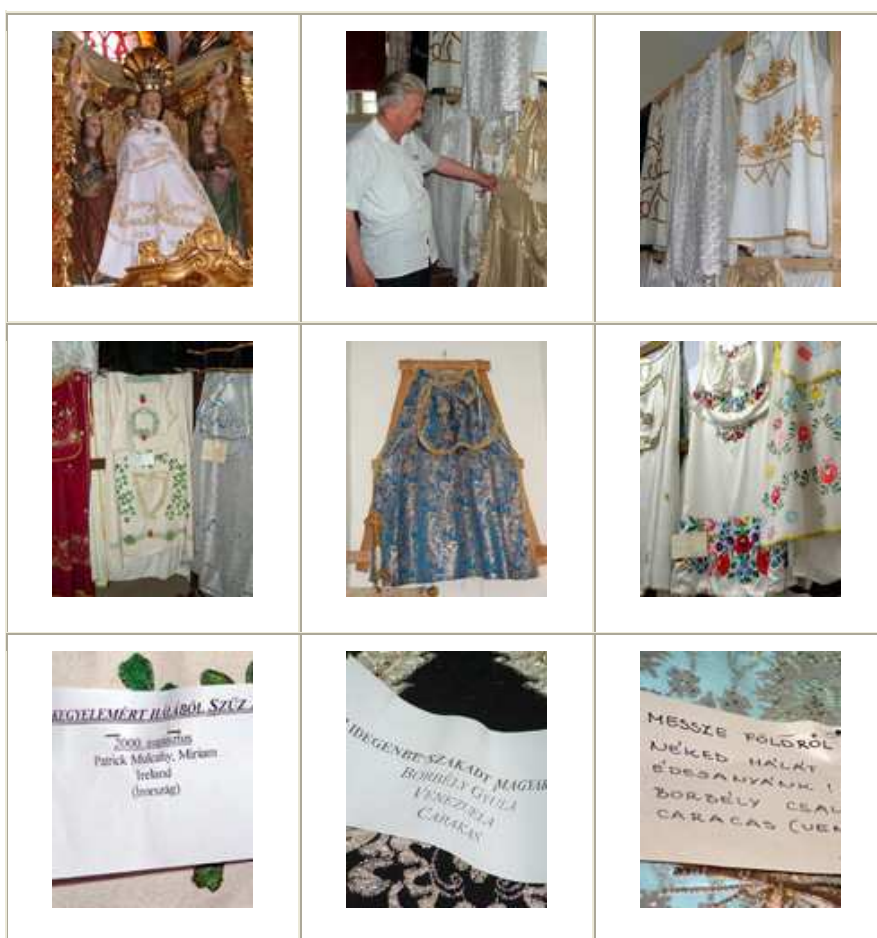
A kápolna és a templom tehát több mint három évszázada ezrek által látogatott búcsújáró hely. A fő búcsút augusztus 15-én, Nagyboldogasszony napján tartják, ezen kívül még kilenc ünnepen érkeznek zarándokok a faluba.

Mária Múzeum – egyedülálló ruhagyűjtemény

A plébánia egyik szárnyában rendezték be a Szűzanya ruháiból berendezett Mária Múzeumot. Akik ide zarándokolnak, nem márványtáblával fejezik ki a ragaszkodásukat, köszönetüket, hanem egy-egy Mária ruhával. A legtöbb köntös Magyarországról, illetve a határon túli magyaroktól érkezett. Továbbá vannak Írországból, Kanadából, Dél-Amerikából, és Kínából származó ruhák is. A legrégebbi ép ruha 1852-ből való, Talliánné Boronkay Cili adománya.

A ruhatárat 2004 nyarán rendezték át, s jelenleg három teremben függenek vállfákon. Számát tekintve, Európában egyedülálló a gyűjtemény, 258 öltözék van kollekciónban. Minden második pénteken öltözteti a szobrot két helyi asszony, néhány ünnepi alkalmat kivéve. Búcsúnapok előtt olykor 2–3 napig is csinosítják, díszítik a szentélyt és a templomot. A ruhát az aktuális időszak liturgikus előírásai szerint választják ki.

Kolostor

A veszprémi püspök 1721-ben építtetett rendházat a ferenceseknek, de az leégett. Az új, barokk stílusú rendházat 1740-ben vették birtokukba a szerzetesek. Ma itt található a Mária-ruhák Múzeuma.

7. Neves személyiségek

Sárdi János operaénekes, színész (Nagykónyi, 1907. júl. 27. – Budapest, 1969. márc. 9.)

Családja 1910-ben költözött Andocsra, ahol kis üzletet nyitottak. Ifjúkorának további részét Zala megyében töltötte, majd pápai tanulmányai után Dunaföldváron helyezkedett el tanítóként. Az Operaházban 1936-ban lépett fel először Ottó (Erkel: Bánk bán) szerepében. Országos népszerűségét a *Te vagy a dal* c. film (1940) alapozta meg. 1958-ban szerződött a Fővárosi Operettszínházhoz, ahol haláláig játszott. 1963-ban kapta meg az Érdemes művész címet. A művész andocsi éveit az önkormányzat márványtáblán örökítette meg.

8. Jelentősebb események

A faluban pünkösdkor, augusztus 15-én és szeptember elején tartanak búcsút. A falunapra június első felében kerül sor.

9. Egyéb idegenforgalmi információ

Andocs testvértelepülési kapcsolatot tart fenn a szlovákiai Dercsika-val. A településen négy vendéglátó-ipari egység üzemel, és egy piros jelzésű turistaút is érinti.

www.andocs.hu

Bábonymegyér

1. Elérhetőség

A település Külső-Somogy keleti részén, Tabtól északra 6 km távolságra fekszik. Közúton a Kaposvár–Szántód utat a 65-ös úttal összekötő közútról közelíthető meg.

A Siófok–Kaposvár vasútvonalnak is van itt állomása. A település a balatoni üdülőkörzet és Tolna megye határán, a Balaton délkeleti részén helyezkedik el. Két oldalról a Balaton háttértelepülései Tab, Torvaj, másfelől Iregszemcse, valamint a Külső-Somogy települései – Som és Nyim – határolják.

A település a tabi agglomeráció külső határán fekszik, de kapcsolatrendszerébe beépült a siófoki agglomerációhoz való kapcsolata is.

A települést a 2001-es népszámlálás szerint 939 állandó lakos lakja, a lakosság száma az 1920-as 1550 főről folyamatosan csökken.

2. A település történetének fontosabb eseményei

A mai Bábonymegyér 1927-ben jött létre a korábbi Nagybábony és Koppánymegyér összevonásával, a lakók azonban még ma is bábonyiaknak, vagy megyerieknek nevezik magukat. A hajdani két települést csak néhány üresen álló házhely választja el, itt található a vasútállomás. A Bábony személynévből, a Megyer törzsnévből eredeztethető.

A XIII.-XIV. századi oklevelek szerint szőlőműveléssel, borászattal foglalkozó királyi szolgálonépek laktak Bábonyban a Kincses-hegy és a Beatrice-szőlő környékén. Az oklevelek 1259-ben Babun alakban említik. A XIII. század végén a Babunai és a Koppány nembeli rokonainak tulajdona volt.

A korai Megyer a hajdani római útátkelőhelynél és a közelében fekvő magasabb dombokon lehetett, ahol a középkori templomot és a temetőt felfedezték. A települést Megyer néven 1193-ban a III. Béla által a székesfehérvári János-lovagoknak adott megerősítő oklevél említi. Eredetileg a királyi család birtoka volt, míg az 1237-40-ben készült összeírás szerint a Pannonhalmi apátság lovasszolgái laktak itt tíz házban, öt ekére való közös földdel. Az 1332-37. évi tizedjegyzékben plébániája is szerepelt.

1336-ban I. Károly részbirtokokat adományozott Ugali Pálnak, amelyek előtte Bábonyi Miklós és István tulajdonában voltak. 1403-ban Gordovai Fancs László kapott

területet, 1428-ban pedig a székesfehérvári káptalan és a János-lovagok jussaként említik az oklevelek. 1429-től már a veszprémi káptalan jogát is bejegyezték. 1448-ban Gordovai Fancs László fiai elzálogosították itteni javaikat Thuz Miklósnak.

A XIV. század második felében felemelkedő Ugali család Bábonnyban is szerzett jó földet. Ugali Pál halála után Kóvágóórsi Kis György, majd Csapi András lett a földesúr, 1428-ban Rozgonyi Istvánné, született Szentgyörgyi Cecília kapott itt a királytól hóstettéért részbirtokot. Több tulajdonosváltás után 1460-ban mindkét településen nagyobb birtokrész tulajdonosa lett Ugron Imre, Megyeren pedig Enyingi Török Péter nevét is őrzi a krónika. Közben virágzó szőlőművelési kultúra honosodott meg a vidéken.

Az 1563. évi török kincstári adólajstrom Bábonyt 9, Megyert 2 házzal jegyezte fel, a tíz évvel későbbi összeírás pedig 10 és 5 házról tesz említést. A török hódoltság végére feltételezhetően mindkét település elpusztult. A török kiűzése után a Lengyel, a Sallér, a Majthényi, a Nyitrai, a Baranyai családok mellett köznemesek is birtokosok lettek Bábonnyban, ahová a magyarok mellé tótokat telepítettek, akiknek szabad vallásgyakorlatot ígértek, így 1732-ben megalakult az evangélikus eklézsia. 1754-ben azonban Padányi Bíró Márton katolikus püspök parancsára elvették templomuk kulcsait és megfosztották őket iskolájuktól. Kilenc evangélikus család ezután elköltözött, és közel három évtized telt el, mikor újból lett prédikátora, 1786-ra pedig temploma a településnek.

1852-ben megegyezéssel jutottak a jobbágyok földhöz. Bábonnyban és Megyeren is nagyszámú közbirtokos élt, ezért mindössze 20 jobbágytelket és 15 zsellértelket kellett megváltással átengedni.

1853-ban 850 fő volt Bábonny lakossága, közülük 746 magyar, 14 német és 90 izraelita. A zsidóság nagy aránya a kedvező letelepedési feltételeknek köszönhető, a lakosság befogadta őket. Megyer lélekszáma 517 fő volt ekkor: 480 magyar, 16 német és 21 izraelita.

A XIX. század második felében a betyárok tanyája lett a Kis-Koppány völgye. A bábonnyi faluvégtől a Kási várig 5-6 méter mély vízfolyásokkal szabdalt, szinte áthatolhatatlan erdősség volt itt: Juhász András és Patkó Pista csapatának szolgált jó rejtkehelyül. Patkó és társai a zsandárokkal vívott tűzharcban estek el. Emléküket a nép körében a „Patkó fája” őrzi, és az a kopjafa, amelyet a XX. század végén emeltek.

1855-ben kolerajárvány tizedelte meg a lakosságot, 1860-ban pedig a fagy okozott hatalmas károkat a gazdaságban. A századfordulóra Bábonny lakossága 777 főre fogyott, Megyeré pedig 728 főre emelkedett. A koppánymegyeri úrilakot – amely ma általános iskola – Magyar-Kossa Sámuel és Antal Farkas építették.

1905-ben makadámút épült, melyen Daránypusztánál csatlakozhattak a Siófok-Szekszárd közötti főúthoz. 1910-ben pedig megindult a vasúti közlekedés is. 1907-ben mindkét település neve megváltozott, s ettől kezdve Bábony és Megyer helyett Nagybábony, illetve Koppánymegyer lett használatos. A két településről 289 férfi harcolt az első világháború olasz és orosz hadszínterein. A földreform során 199 kh szántóföldet és 14 kh házhelyet osztottak ki.

1927-ben Nagybábony és Koppánymegyer egyesítéséből alakult meg a mai Bábonymegyer. 1928. szeptember 22-én vihar tört a községre, a falu közepén átfolyó megduzzadt patak szörnyű pusztítást végzett: házakat, hidakat sodort el, szünetelt a közlekedés is. Két év kellett az újjáépítéshez. 1929-30-ban megépítették a községházát, járdák készültek, fásították a falut.

1930-ban megszervezték a lövészegyletet, öt évvel később a római katolikusok létrehozták olvasóköriüket. A tejszövetkezetből a megyeriek kiváltak, 1940-ben külön tejszövetkezetet alakítottak. A második világháború után 271 földigénylő adott be kérelmet, s 253 család kapott összesen 1349 kh területet.

Fontos része a falu történetének Rudnay Gyula festőművész ideköltözése, akinek irányításával és közreműködésével készültek el a református templom freskói, valamint az evangélikus templom előtt álló világháborús emlékmű. Itt született egyik legismertebb festménye is – a Nagybábonyi utca – amellyel az országhatárokon túl is ismertté tette a somogyi falut. A festőművész 79 éves korában, 1957. január 4-én hunyt el Budapesten.

1949-ben alakult meg és 1956-ig gazdálkodott a Dózsa, 1950-ben jött létre a Ságvári, később pedig a József Attila TSZ. Az 1962-es újjáalakulásakor már egy szövetkezet szerveződött, amely Rudnay néven 1973-ig önállóan, majd a tabihoz kapcsolódva működött.

A hetvenes években csupán a megyeri részen maradt meg az általános iskola felső tagozata. 1986-ban megalakult az olvasókör, tagjaiból néptáncsoportot is szerveztek. 1987-ben a bábonyi falurészen gazdaköri egyesület szerveződött: gazdatanfolyamot tartottak, elismert szakembereket hívtak előadónak, író-olvasó találkozót szerveztek, szövegtanfolyamot indítottak, majd gazdasági népfőiskola is működött. Közéleti személyiségek látogattak a faluba, borversenyeket szerveztek.

A nyolcvanas években Rudnay Gyula unokája dr. Halasy Miklós visszavásárolta az államosított és tönkrement nagyapai házat. A rendbehozott épület ma emlékház, udvarán látható Andrassy Kurta János Rudnay-szobra.

3. Rendezési terv

A település rendelkezik elfogadott rendezési tervvel. A rendezési terv szakági munkarészeként 2003-ban elkészült az építészeti értékvizsgálat és kulturális örökségvédelem hatástanulmány, amely számba veszi a régészeti lelőhelyeket, az országos, illetve a helyi védetségű köz- és lakóépületeket, keresztek, egyebeket.

A rendezési terv megfogalmazza, hogy a település falusias és mezőgazdasági jellege nem változott hosszú idő óta és nem is terveznek a lakók ilyen változtatást. A tervek szerint a belterület településszerkezetet meghatározó utcarendszere nem változik.

A helyi védelemre javasolt épületekről, építményekről az önkormányzat 1/2004. (I. 23.) számú rendeletének 1. sz. melléklete rendelkezik.

Nyilvántartott régészeti lelőhely:

- 1) római villa
- 2) középkori templom és temető
- 3) késő neolitik és bronzkori telep

Országos védetségű épületek és építmények:

- 1) református templom – Dózsa Gy. u. 39.
- 2) evangélikus templom – Rudnay Gy. u.

Helyi védett településszerkezet:

- 1) Rudnay Gy. u. – Dózsa Gy. utca közötti településszerkezet az utak nyomvonalát, zöldfelületeket, telekhatárokat és építési vonalakat beleértve
- 2) Kossuth L. utcai közök utcahálózata és beépítési módja.

Helyi védett településkép:

- 1) Rudnay Gy. – Dózsa Gy. utca közötti patakparti terület

Helyi védett középületek:

- 1) római katolikus templom – Szent István u.
- 2) református templom (hrs. 532)
- 3) polgármesteri hivatal Dózsa Gy. u. 50.
- 4) református paplak – Dózsa Gy. u. 39.

Helyi védett lakóépületek:

- 1) *Rudnay Gy. u. – Rudnay ház*
- 2) *Rudnay Gy. u. 10.*
- 3) *Rudnay Gy. u. 18.*
- 4) *Rudnay Gy. u. 59.*
- 5) *Szent István u. 33.*

Helyileg védett építmények:

- 1) *világháborús emlékmű az evangélikus templom udvarán –Rudnay Gy. u.*
- 2) *kereszt a római katolikus templom udvarán – Szent István u.*
- 3) *Patkó Pista kopjafája*

4. Természeti-környezeti értékek

A település külterületét a Kiskoppány patak és az ebbe folyó kisebb patakok által kialakított környezet jellemzi, a mezőgazdaságba bevont területek (szántó és szőlő) a természeti környezet fennmaradását nem veszélyeztetik. Védendő gyep, legelő, nádas területek tartoznak a településhez, melyek művelési ága nem változtatható meg. Természetvédelmi és vízvédelmi területek megváltoztatását nem tervezik.

5. Történelmi emlékek

I. világháborús emlékmű

Az evangélikus templom előtt álló I. világháborús emlékművet Rudnay Gyula tervezte és készítette. Lépcsőzetes tömegű téглаépítmény a tetején zászlórúddal, hátsó oldalán földfeltöltéssel, melyet karéjosan előrenyúló ferde támfalak zárnak. A templom főhomlokzatával szembeni oldalán fekete gránit táblába vésve látható a bábonymegyeri áldozatok névsora.

Patkó Pista kopjafája

A XIX. század második felében kiváló búvóhelyet találtak a bábonyi erdőkben a betyárok. Patkó Pista emlékét, jelképes sírját kegyelettel őrzik a faluban.

A krónikák szerint Juhász András és Patkó Pista csapata tanyázott itt. Patkó és társai elestek a zsandárokkal vívott tűzharcban. Az emlékhely és a tabi Nagy Ferenc által készített kopjafa a bábonyi temető mellett található. A kopjafára faragott lánc és kard a rabság, illetve a hősiesség jelképe. „Hadd lássák az emberek – mondotta az alkotó – a pandúrok sírján nincs emlék, de a népi hősnek tekintett betyárra most is emlékeznek az utódok”.

Faragott tölgy kopjafa, amely egy borostyánnal benőtt halmon áll a temető felé vezető út mellett. A kopjafa Patkó Pista és Balassa Józsi betyárok sírhelye. A kopjafát dr.Halasy Miklós, Rudnay Gyula unokája állíttatta.

6. Vallási, vallástörténeti emlékek

A község nevezetessége, hogy területén öt templom található.

Evangélikus templom

Az 1732-ben megalakult evangélikus ekléziát két évtized múlva Padányi Bíró Márton katolikus püspök parancsára megszüntették, a templom kulcsait elvették, és megfosztották őket iskolájuktól is. Több évtizednek kellett eltelni addig, amíg újból lehetett prédikátora a településnek, és felépülhetett a ma is látható templom.

Az evangélikus templom klasszicizáló, késő barokk stílusban, 1832-ben épült fel, a vele szemben található lelkészlakkal és iskolával együtt. Az oltárkép Rudnay Gyula festőművész alkotása. A templomkertben világháborús emlékmű áll.

Református templom

A klasszicizáló, későbarokk festett famennyezetes műemlék 1784-ben épült, eredetileg zsindegy fedéssel, melyből arra lehet következtetni, hogy a templomtér tetőszerkezete magasabb lehetett. A romantikus díszítő elemeket is mutató torony az 1820-as években épült. A belső festmények Rudnay Gyula irányításával és közreműködésével készültek.

A két műemlék templom műemléki környezete egymáshoz kapcsolódik, és fedésben van a patak mellett kialakult településképileg védett területtel.

Római katolikus templom

Az 1930-as években épült korai modern templom belső tere és külső környezete helyi védelem alatt áll.

7. Építészeti emlékek

A Polgármesteri Hivatal épülete

A Dózsa Gy. u. 50. sz. alatt álló Polgármesteri Hivatal, az utcával párhuzamos tetőszerkezetű, oromfalas „falusi középület.” 1929-30-ban épült, keleti homlokzata eredeti formájában megmaradt. Az épület műemléki környezetben áll.

Paplak a református templom telkén

A helybéli parasztházakra emlékeztető, de azoknál nagyobb léptékű épület, az utcai oldalon két szobával, az udvar felé téglapilléres tornáccal. Az oromfalon nyers tégladísztetés, kis csonka konty látható. Az épület a református templommal egy ingatlanon, műemléki környezetben áll.

A Rudnay Gy. u. 59. sz. alatti lakóépület

Vakolatdíszes oromzattal épült utcai épülettömeg két ablakkal, két padlásszellőzővel, köroszlopos „lopott” tornáccal. A lakóházzal szembeni oldalon melléképületeket helyeztek el. Az épület faoszlopos utcai kerítéssel épült, melynek gyalogos kapuja eredetinek tekinthető.

8. Képzőművészeti emlékek

Rudnay-emlékház

Rudnay Gyula festőművész (1878-1957) életének több nyarát töltötte a bábonymegyeri szőlőhegyen lévő pincéjében. A Kossuth-díjas festő és grafikus – a magyar kritikai realizmus jelentős alakja – öregkori képein híven ábrázolta a falu egyszerű motívumait.

A festőművész egykori lakóházát az 1980-as években visszavásárolta unokája, dr. Halasy Miklós, aki a tönkrement épületet felújította és emlékházzá alakította.

Rudnay Gyula nevéhez is fűződik az evangélikus templom előtt álló, különlegesen szép, a háború áldozatai tiszteletére emelt emlékmű és az evangélikus templom oltárképe.

Az emlékház épülete hagyományos parasztház léptékű lakóház, parkosított kerttel, léckerítéssel. Az 1978-ban felújított épület különösebb építészeti értéket nem képvisel, ám léptéke és parkja a település jellegzetes és meghatározó eleme. Az épület – környezetével együtt – műemléki környezetben áll.

Rudnay Gyula szobra

A Rudnay-emlékház udvarán helyezték el Rudnay Gyula szobrát, melyet Andrassy Kurta János készített a festőművészről.

9. Jelentősebb események

Évente megrendezésre kerül a községben augusztus közepén a falunap, szeptember elején a megyei Mária napi búcsú, novemberben pedig a bábonyi Erzsébet napi búcsú.

10. Egyéb idegenforgalmi információ

A községet kijelölt turistaút érinti. Kiadó szálláshely van a községben: a „3 napraforgós” szálláshely. Három vendéglátóipari egység (italbolt) üzemel a településen. A látogatók könnyebb eligazodását információs tábla, faluköszöntő és a központban elhelyezett településleírás segíti.

Bedegkér

1. Elérhetőség

Somogy és Tolna megye határán, a Belső-Somogy dombvidékén fekszik az egykor Bedeg és Tótkér egyesítéséből létrejött zsáktelepülés, amely az 1950-es évekig Tolna megye Tamási járásához tartozott. A legközelebbi város a 13 km-re lévő Tab, ahonnan rendszeres az autóbuszjárat. Vonatra szállni csak Tabon lehet.

A települést a 2001-es népszámlálás szerint 548 állandó lakos lakja, a lakosság száma az 1941-es 1510 főről folyamatosan csökken.

2. A település történetének fontosabb eseményei

A Bedegkéről szóló első írásos feljegyzés 1274-ből származik, amely szerint a veszprémi püspök visszahelyezte Bedegi Genezt a nemesek közé. A Tolna megyei bírának szóló, 1319-ben készült okirat Károly Róbert utasítását tartalmazza, válaszként Bedegi András panaszára. A település akkor a veszprémi püspöké és a helyi köznemeseké volt. Az 1542-es adókönyvben már a Nyári család neve is feltűnt. A família jelentőségét Nyári Pál alapozta meg, aki I. Ferdinánd szolgálatában emelkedett bárói rangra, és jelentékeny birtokokat kapott haditetteiért. A hódoltság idején Bedeg a koppányi szandzsákhhoz tartozott. A mind jobban elnéptelenedő faluban – templomát a török földig lerombolta – az andocsi jezsuiták szervezték a hitéletet.

A XVII. században a település az Esterházyak birtoka volt. 1701-ben Esterházy Pál herceg azzal bízta meg Tót György bedegi lakost, hogy magyarokat telepítsen a faluba, hároméves adómentességet ígért, a későbbiekre pedig pénzzel megváltható tizedet. Az új lakók 1729-ben fából templomot építettek, oldalait sárral tapasztották, falát fehérre meszelték. 1796-ban az uraság szőlőterületet adott a letelepedőknek, később azt Ruzsateleknek nevezték el.

1742-re tehető Kér benépesülése 12 evangélikus tót családdal, akik hamarosan tanítási és harangtartási engedélyért folyamodtak, bár utóbbit nem kapták meg. A településnek a XVIII. század végén már volt tanítója, aki a jegyzői feladatokat is ellátta.

Bedegen 1815-ben készült el a téglából épített templom, a század közepén pedig két malom is épült. Ekkorra a Nyári vagyon is az Esterházy család kezébe került. A község plébánosa Vetzko Antal lett – Liszt Ferenc távoli rokona – aki egyházi dallamokból írt Szerkönyvet a római katolikus kántorok számára. Az énekeket még napjainkban is hallhatjuk a templomokban.

A századfordulót követően számos egyesület és szövetkezet alakult, elsőként a gazdakör, a Hangya- és tejszövetkezet, majd a lövész- és a leventegyűlés. Tótkér az elmagyarosodás eredményeként 1907-ben Magyarkerre változtatta nevét. 1925-től kezdték el betelepíteni a községhez tartozó Csabapusztát. A XX. század első harmadában iskola, községháza és kövesút épült (a közlekedést könnyítette Kánya felé). 1939-ben Bedeg és Magyarker kisközségeket nagyközséggé egyesítették.

A település jelenleg önálló polgármesteri hivatal tart fenn és saját jegyzőt is foglalkoztat.

3. Rendezési terv

A település rendelkezik elfogadott rendezési tervvel. A rendezési terv szakági munkarészeként elkészült az örökségvédelmi hatástanulmány, mely számba veszi a régészeti lelőhelyeket, illetve a helyi védettségű épületeket, keresztek, egyebeket.

Nyilvántartott régészeti lelőhely:

- 1) neolitikus telepek
- 2) késő-réz kori (Zók-Vučedol) telep
- 3) Bronz kori telepek
- 4) római kori telep
- 5) Árpád kori telep
- 6) késő-középkori telep
- 7) középkori templom
- 8) tégláégető kemence (kora nem meghatározott, de valószínűleg római kori)

Bedegkér Község Önkormányzata képviselőtestületének 12/2003. (XI. 19.) számú rendelete szól Bedegkér község helyi értékei védelmének szabályozásáról. A rendelet 1. számú melléklete sorolja fel tételesen a helyi egyedi védelemben részesülő objektumokat.

Országos védettségű épületek és építmények:

- 1) római katolikus templom – Fő u.

Helyi védett középületek:

- 1) *evangélikus templom* – Kéri u. 60.
- 2) Szent Kereszt kápolna – Mecsek u.

Helyi védett lakóépületek:

1) Fő u. 67. (volt plébánia)	12) Kéri u. 23.
2) Fő u. 73.	13) Kéri u. 26.
3) Fő u. 89.	14) Kossuth u. 57.
4) Fő u. 116.	15) Széchenyi u. 35.
5) Fő u. 126. (gazdasági épület is)	16) Széchenyi u. 37.
6) Fő u. 136.	17) Csaba u. 246.
7) Rákóczi u. 17.	18) Csaba u. 252.
8) Rákóczi u. 21.	19) Mecsek u. 16.
9) Rákóczi u. 23.	20) Mecsek u. 172.
10) Rákóczi u. 148.	21) Mecsek u. 223.
11) Kéri u. 17.	

Helyileg védett építmények:

- 1) gazdasági épület – Mecsek u. 173.
- 2) kereszt – Fő u. templomkert
- 3) kereszt, Bedeg északi oldalán – Fő u.
- 4) kereszt, Bedeg déli oldalán – Rákóczi u. 3.
- 5) kereszt Mária szoborral – Rózsás u. 233.
- 6) kereszt, major – Csabai út

- 7) kereszt – Miklósi út
- 8) hármaskereszt, kálvária – bedegi temető
- 9) kereszt – Irtási Szőlő hegy
- 10) Liszt Borbála síremléke – bedegi temető
- 11) Szentháromság szobor – Fő u., templomkert
- 12) I. világháborús emlékmű – Fő u., templomkert
- 13) Szent Vendel szobor – Fő u., templomkert
- 14) utcai kerítés – Kéri u. 13.
- 15) utcai kerítés – Kéri u. 17.
- 16) utcai kerítés – Fő u. 73.
- 17) utcai kerítés – Rákóczi u. 16.
- 18) utcai kerítés – Rákóczi u. 17.

4. Vallási, vallástörténeti emlékek

Római katolikus templom

A templom Bedeg településrész központjában található. 1754-ben barokk stílusban épült, majd 1910-ben alakították át mai formájára. Berendezése eredeti XVIII. századi, melyből a szószék és a padok maradtak meg. A templomkertben helyi védettségű szobrok találhatók.

Evangélikus templom

A templom kéri (régebben Tótkér) településrészen található. A helytörténeti leírások alapján elképzelhető, hogy egy korábbi templom helyen, vagy annak átalakításával épült 1896-ban. 1936-ban és 2002-ben esett át nagyobb felújításon. A helyi rendelet műemléki védettség vizsgálatot javasol.

Szent Kereszt kápolna

A kápolnát 1856-ban tervezte Bognár József, majd Kovács Ferencsel közösen építették. Az építmény barokk stílusjegyeket hordoz magán. Különlegessége, hogy „tornya” az épület tetejére helyezett fa harangláb. Állapota sürgős beavatkozást igényel. A helyi rendelet műemléki védettség vizsgálatot javasol.

5. Építészeti emlékek

Rákóczi u. 148. sz. alatti lakóépület

Az épület faoszlopos tornácos hagyományos lakóépület, a tornácot lezáró íves utcai kapuval, oromfalas tetővel. Jelenlegi tulajdonosai a helyi védettségű épületet az előírásoknak megfelelően felújították.

6. Képzőművészeti emlékek

Liszt Borbála síremléke

Liszt Borbála a világhírű művész – Liszt Ferenc – unkahúga volt. Síremléke a bedegi temetőben lelhető fel.

7. Jelentősebb események

A falu Pünkösdkor búcsút tart.

8. Egyéb idegenforgalmi információ

A községben szabadidős közösségi létesítményként a 280 m² küzdőterű sportcsarnok üzemel.

Bonnya

1. Elérhetőség

Bonnya a Külső-Somogy keleti részén fekszik. Kétutcás zsáktelepülés, határában a Koppány-patak csordogál. Magyarország legismertebb természetes képződményétől a Balaton tavától és „Somogyország” fővárosától Kaposvártól egyaránt 30 km távolságra helyezkedik el. A falu könnyen megközelíthető autóval: a Balaton déli oldalán az M7-es autópályán Szántódnál kell Kaposvár felé kanyarodni, majd Bonnyapusztán a „Fiad” táblánál jobbra fordulva kanyargós fákkal övezett úton érünk be a faluba.

A települést a 2001-es népszámlálás szerint 334 állandó lakos lakja, a lakosság száma az 1941-es 1057 főről folyamatosan csökken.

2. A település történetének fontosabb eseményei

1229-ben, az első írásos anyagokban Bonnya a székesfehérvári káptalan birtokaként Villa Buduna néven szerepel. A név azt engedi feltételezni, hogy a község szláv eredetű és az itt élők is szlávok lehettek. A későbbi írásokban a település 1337-ben Bonya, 1420-ban Bunya alakban, 1468-ban pedig Bwnyaként tűnik fel. Bonnya 1480-ban már vásáros település.

Az 1536. évi adólajstrom szerint a fehérvári préposté volt. Mint hódolt falu az 1573. évi fejadó jegyzékben 14 adózó házzal volt feltüntetve. Lakosai a század elején tisztán magyarok voltak, svábok csak 1780 táján költöztek ide a tolna megyei Nagyszékos faluból. 1733-tól a helység a gróf Hunyadi család birtokába került, de ekkorra a falu már elnéptelenedett és ezért a Hunyadiak református, és katolikus magyarokat telepítettek be Döröcskéről. Egy kéziratot tanulmány szerint német telepesek érkeztek ebben az időben közvetlenül Wüttembergből Bonnyára, egy másik csoportjuk szekundér telepesként Gyöng és

Felsőnána német bevándorló csoportjaiból került ki. Több kutató nem látja megerősítettnek a Wüttembergből történő érkezésüket a késői időpontra hivatkozva.

A községhez tartozó Bonnyapuszta 1726-ban Turinetti Herkules örgrófé, 1733-ban Festetics Kristófé, később pedig a gróf Hunyadi családé.

A Hunyadi család a XX. század elején itteni birtokukat felparcellázva eladta helybeli gazdáknak. Az 1947-es kitelepítések során 231 helybelit indítottak Németországba. Helyükre a felvidékről kitelepítettek kerültek.

Bonnyán 1748 óta működött iskola, 1949-ben Bonnyapusztán is létesítettek általános iskolát, amelyben 1966-ig folyt tanítás. 1979-ben a bonnyai iskola is megszűnt, az oktatás körzeti központja Kisbárapáti lett. Az óvodásokat és az iskolásokat azóta iskolabusz szállítja a szomszéd településre.

A falu elzártsága, az iskola és az óvoda megszüntetése, a munkalehetőségek korlátozott volta miatt a lakosság tehetősebb és képzettebb része elhagyta lakóhelyét a jobb életkörülmények reményében. Az itt maradók számára egyre nehezebb a megélhetés, a termelőségcsökkenés és a varroda megszűnésével a munkanélküliek száma 20% fölé emelkedett, a látens munkanélküliek száma azonban ennél is magasabb.

Az 1990-es évek végétől indult el a községbe irányuló idegenforgalom és egyre több külföldi vásárol itt házat, telket ami a jövőt tekintve új lehetőségeket csillant fel a falu történetében.

Bonnyapuszta közigazgatásilag ma Bonnyához tartozik.

3. Rendezési terv

A település rendelkezik rendezési tervvel, amelynek egy külön fejezete foglalkozik a régészettel, a táji és az építészeti érték védelemmel. A Kulturális Örökségvédelmi Vizsgálat és Tanulmány 2004 decemberében készült el.

A községben országosan védett műemlék épület nincs.

Nyilvántartott régészeti lelőhely:

- 1) temető
- 2) Kispuszta temető
- 3) Kisiskola – belterület

Helyi védett lakóépületek:

1) Kossuth u. 14.	7) Petőfi u. 4.
2) Kossuth u. 16.	8) Petőfi u. 15.
3) Kossuth u. 20.	9) Petőfi u. 19.
4) Kossuth u. 22.	10) Petőfi u. 23.
5) Kossuth u. 61.	11) Petőfi u. 47.
6) Kossuth u. 90-92. – Somogy Kertje
Kft. üdülőfalú házai	12) Petőfi u. 48.
	13) Petőfi u. 59.

Bonnyapuszta:

Helyi védett lakóépületek:

- 1) Fő u.
- 2) Fő u. 2.
- 3) Fő u. 6.
- 4) Gáti u. 4.
- 5) Gáti u. 14.
- 6) Gáti u. 16.

4. Természeti-környezeti értékek

Somogy dombjai tekinthetők a Mecsek Balaton felé tartó nyúlványának is, így érthető különös mikroklímája is. A dombságon a bükkösök, hársfák, gyertyános tölgyes erdők váltják egymást. Rengeteg itt a védett növény, mint például a lánykőkörcsin, a tavaszi hérics, az erdei ciklámen, az örménygyökér és a lónyelvű csodabogyó. Gazdag a terület állatvilága, védett madár a fekete gólya, a vörös vércse vagy a gyurgyalag és a holló is. Sok itt a borz, a hermelin nyest, a molnárgörény és híres a környék szarvasairól is.

A terület értékei közé sorolható a Koppány folyó, valamint az ebbe torkolló patakok és ezek völgyei. A folyó és mellékvölgyei be nem építhető mezőgazdasági terület minősítést kaptak a növény- és állatvilág fokozott védelme érdekében. A déli erdőinek egy része természetvédelmi területnek minősül és az ökológiai védett hálózat része.

A település határában található meg a Bonnyai-halastavak, a Bonnya-pusztai halastó

5. Vallási, vallástörténeti emlékek

Református templom

A templom 1833-ban épült, neobarokk stílusban; tornya, kupolája különösen szépen formázott.

6. Építészeti emlékek

A település lakóházaira jellemző a hosszházas tornácos típus, amelyből szép számmal rendelkezik a község. Ezek nagy része eredeti alaprajzi elrendezésében, formájában került helyreállításra. Néhány épületnek az utcai homlokzatán még a korabeli vakolat-díszítések is megtalálhatók.

A polgári, az utcával párhuzamos főtömegű „hajtott” lakóházaknak is néhány példánya még megtalálható a faluban. Ezeknek az utcai homlokzata kapott védeltséget, ahol az eredeti arányok, ablak osztások, vakolat keretezések és díszítések megmaradtak.

7. Képzőművészeti emlékek

Klopfer Ferencné népi szövő műhelye

Ma kézműves bemutató műhelyként funkcionál.

8. Egyéb idegenforgalmi információ

A településen található meg a Somogy kertje üdülőfaló, ahol szálláslehetőség mellett a látogatók rendelkezésére áll étterem, lovarda, teniszpálya, medence, szauna, kerékpárberlés, lovaskocsizás, íjászat lehetősége.

Az üdülőfaló épületeinek egy része helyi védeltség alatt áll, felújításuk megtörtént. Az épületek felújításával, átalakításával és a népi jellegű stílusjegyek megőrzésével a község idegenforgalmi centrumát képezik. A létesítmény az erdők közötti völgyben épült faló természeti adottságait is kihasználja.

www.bonnya.com

www.somogykertje.hu

Fiad

1. Elhelyezkedés

A főbb közutaktól és a vasúttól távol eső községet Külső-Somogyban, a Koppány-patak észak-déli irányú völgyében, erdővel borított dombok között találjuk. Autóval Bonnya, Kisbárapáti után érjük el, vasútállomása Kisbárapáti, amely a Kaposvár-Siófok szárnyvonalon fekszik.

A települést a 2001-es népszámlálás szerint 185 állandó lakos lakja, a lakosság száma az 1949-es 494 főről folyamatosan csökken.

2. A település történetének fontosabb eseményei

A környéken feltárt kelta temető arra utal, hogy a terület a régmúltban is lakott hely volt. A település az 1332-36-os pápai tizedjegyzékben szerepelt először, amely az Ugali család birtokaként jegyezte fel. Ugali Pál halála után Kővágóórsi Kis György esztergomi várnagyra szállt a birtok.

A következő két évszázadban Vityai Kis Lászlót, Gyereki Tamást, a Rozgonyi és a Török családot jegyezte fel tulajdonosként a krónika, 1536-tól pedig több közbirtokos is területet szerzett itt. Az 1563-as török kincstári adólajstrom mindössze egyetlen házat jegyzett fel, a hódoltság alatt pusztává lett a vidék.

A XVIII. század derekán népesült be újra környékbeli, nagyrészt római katolikus vallású lakosokkal, a Tóth és Kenessey családok földesurai alatt.

A Nagyatádi-féle földreform idején egytanerős, római katolikus népiskolája volt.

Közigazgatásilag Kisbárapátihoz tartozott, temploma nem épült. Így a búcsút Kisbárapáttal közösen, október 15-én, Teréz napkor tartották/tartják.

A kisközség 1950-ben önálló tanácsot kapott. A település az 1960-as évekig közúton megközelíthetetlen volt, a kisbárapáti vasútállomásig öt kilométert kellett gyalogolni.

A településen egy önkormányzati épület van, ez tölti be a községháza, az imaház, a könyvtár és az orvosi rendelő szerepét.

3. Rendezési terv

A település nem rendelkezik rendezési tervvel. A településen nem található helyi, illetve országos védettségű építmény.

4. Természeti-környezeti érték

A falut páratlanul szép környezet veszi körül, az erdőségek vadban gazdagok, így a vadászok gyakran felkeresik e vidéket.

Kiemelten fontos érzékeny természeti területek térségnek számít a Balaton déli vízgyűjtőjének szárazulatai, berkek, halastavak, nádasok, gyepek és lápos talajon kialakult szántók a 2/2002. KöM-FVM rendelet 1.számú melléklete szerint. A rendelet 2. számú melléklet alapján Fiad község területein találhatóak kiemelten fontos érzékeny természeti területek.

5. Építészeti emlékek

Harangláb

6. Jelentősebb események

A faluban október 15-e körül tartják a Teréz-napi búcsút.

7. Egyéb idegenforgalmi információ

A település területén működik a Királyréti vadászház.

Kánya

1. Elérhetőség

A település a Dél-Dunántúlon, a Kelet-Külső-Somogy kistájon, Tabtól dél-délkeleti irányban fekszik. Kánya Somogy megye Tolna megyével határos részén található, közel a Balatonhoz, de már nem része a kiemelt üdülőkörzetnek. Tab közelségének és az átmenő forgalomnak köszönhetően jó a közlekedése, a legközelebbi vasútállomás a szomszédos városban található. A Somogy Megyei Területrendezési Terv Kányát részleges alapfokú ellátást nyújtó községként értékeli.

Az alaprajzát tekintve „orsós falut” a 2001-es népszámlálás szerint 486 állandó lakos lakja, a lakosság száma a XX. század eleje óta folyamatosan csökken, amikor is évtizedekig a lakosság száma ezer fő fölötti volt.

2. A település történetének fontosabb eseményei

Kánya már az első Árpád-házi királyok idején lakott hely volt. 1057-ben keltezték azt az adománylevelet, melyben Radó nádor Kányát Mór pécsi püspöknek adományozta. 1107 körül került a dömösi prépostság tulajdonába, Álmos hercegnek – Vak Béla király atyjának – adományaként.

1250 körül Ompudnak nyolc portája volt Kányán.

Az 1330-as évek elején már templommal rendelkezett, melyet Szent Miklós tiszteletére szenteltek. Ez a templom a mai temető déli sarkánál állhatott. 1309-ben birtokosai között találjuk Fülöpöt – Ompud fiát – akit itteni birtokai után Kányai Fülöpnek is neveztek. Kányai Fülöp hű embere volt Károly Róbertnek, elkísérte őt az 1319-ben a szerb király – Miluten – ellen vívott csatájába. Fülöp ekkor a Tamási vár kapitánya volt. Halála után az általa épített, tamási várhoz tartozó, remetei templomban temették el. Mivel Fülöp fiú utód nélkül hunyt el, egy 1358-ban keltezett ítéletlevél szerint birtokai Ozorai Sándorra, lányunokája férjére szálltak.

1348-ban a Héderváriak kezére került a község, akiknek családi levéltárában két Kánya nevű település is szerepel: Olasz- és Magyarkánya. Ezek a falvak a mai Pusztatetőnek nevezett dűlő mentén feküdtek, a mai Táncsics tér és a Csapás dűlőút között. A település neve arra utal, hogy a kiterjedt kapcsolatokkal rendelkező dömösi prépostság Olaszországból a szőlő művelésére vincelléreket telepített le.

1531-ben Hédervári Ferenc végrendeletében találkozhatunk ismét a település nevével, amikor az elhunyt Nagy Balázs féle szőlőjét és Aranyos szőlő birtokait feleségére, Rokonoki Dorottyára hagyja. Kánya ekkor már mezőváros volt, hírét szőlőskertjeinek és jó borának köszönhetette. A törökök 1544-ben foglalták el a községet. A XVI. században többen is nyertek részbirtokot a településen. A Hédervári családot az udvar átmenetileg megfosztotta kányai birtokaitól egy török elleni csatában elszenvedett vereség miatt, de 1658-ban birtokaikat visszakapták. 1686-ban véget ér a török uralom, Kánya ismét a tamási vár fennhatósága alá került.

A hódoltság után, 1689-ben tért át a lakosság a katolikus hitre, az andocsi jezsuitáknak köszönhetően. A Rákóczi szabadságharc idején ismét elpusztult települést új földesura, Viczay Ádám újratelepítette Kapuvár és Vitnyéd környékéről (Sopron megye). 1735-ben nagyobb szőlőtelepítésre került sor, amikor a község új földbirtokosa, Kenesey István engedélyt adott a csepőgei és remetei szőlőhegyek betelepítésére. 1753-ban a falu a maitól délnyugatra feküdt. 1754-ben gróf Viczay Jóbné templomot építtetett. A plébánia épülete 1850-ben épült. A mai emeletes iskola pedig 1884-ben készült el. A kiegyezés idején épült fel a Csöpögő pataki vízimalom, melyet később gőzmalommá fejlesztettek.

Az I. világháború súlyos veszteségekkel járt, a hősokról a templom előtti emlékmű áll tisztelegésül. A községháza 1925-ben, az orvosi rendelő 1927-ben, 1936-ban a bedegkéri és a tengődi makadámút, és a tabi közút épült meg. Így javultak a település gazdasági lehetőségei, terményeit ki tudta szállítani a távolabbi piacok felé.

A II. világháború után alakult meg az első termelőség-tervezési csoport, melyet 1956-ig még több követett. Kánya 1949-ig Tolna megyéhez tartozott, közigazgatási átszervezését követően a tabi járáshoz csatlakozott. A közös tanácsok szervezésének idején Kánya Somogyegres, Bedegkér és Tengőd településekkel alkotott közös tanácsot, melynek székhelye lett. 1974-ben a termelőség-tervezéseket is összevonták. 1980-ban a Kányai Községi Közös Tanács megszűnt és beolvadt a Tabi Községi Közös Tanácsba.

Jelenleg a településnek önálló önkormányzata van, mely egyben körjegyzőségi székhely is. Ez utóbbi intézményhez tartozik Somogyegres és Tengőd község is.

3. Rendezési terv

A település nem rendelkezik elfogadott rendezési tervvel. A rendezési terv szakági munkarészeként elkészült az örökségvédelmi hatástanulmány, mely számba veszi a

régészeti lelőhelyeket, a régészeti érdekű területeket és az országos műemlékeket, illetve a helyi védettségű épületeket, keresztet.

Nyilvántartott régészeti lelőhely:

- 1) Kis-malom-dűlő – őskori péceli kultúra és bronzkori telepre utaló nyomok
- 2) Bati-dűlő – bronzkori lelőhely
- 3) Remetei-dűlő – avar kori temetkezési hely

Régészeti érdekű területek:

- 1) Remete puszta – őskori kőszakóca került elő a területről
- 2) Vaskapu-dűlő és a Kánya-ér menti terület – őskori telep, fejsze, kutya idol, bronztű került elő
- 3) Kertföldi-dűlő – Közép- és Árpád-kori településnyomok
- 4) Várdombi-dűlő – honfoglalás kori, avar kori temetkezési hely

Országos védettségű épület:

- 1) római katolikus templom – Kossuth u. 152.

Helyi védelem alatt álló épületek, objektumok, növények:

1) kereszt, szobor – Kossuth u.,
templomkert	7) orvosi rendelő – Rákóczi u. 148/b
2) plébánia – Fő u. 20.	8) temetői sírok – hrsz. 0179/2
3) iskola – Fő u. 189.	9) emlékmű – Fő u.
4) kereszt – Rákóczi u. 146.	10) platánfák – Fő u. iskola, plébánia
előtt
5) kereszt – Táncsics u. közterület	11) nyárfák – Szabadság tér
6) Millenneumi park – hrsz. 358	12) juharfák – Erzsébet park

4. Természeti-környezeti értékek

A rendezési terv rendelkezésre álló részei alapján hagyományokat őrző táji karakterként védendő:

- a belterületől délre fekvő patak völgy,
- a Remetei-patak és a halastavak környéke,
- a belterületet észak-déli irányban kísérő dombvonulatok,
- a domboldalokról feltáruuló községkép látványa,
- a belterületet övező kerterületek.

5. Történelmi emlékek

Az I. és II. világháborús emlékmű

A falu háborús áldozatainak emlékére épített emlékművet a templom északi részén lévő támfalban alakították ki.

Millenneumi (Szent László) park

2001-ben a Millennium évében létesült a Szent László emlékhely és park. Gondosan kialakított és fenntartott közterület. Meghatározó településképi érték lett.

6. Vallási, vallástörténeti emlékek

Szent László római katolikus templom

A műemléki védettségű késő barokk templomot 1754-ben Szent László tiszteletére gróf Viczay Jóbné, született Ebergényi Eszter építtette fel. A templomhoz 1828-34 között építették a tornyot. Különös értéke a berendezése is: a barokk fő- és mellékoltár és a rokokó gyertyatartók. Felújítása a közelmúltban megtörtént.

A katolikus templom kertjében lévő kereszt és Nepomuki Szent János szobor

A homokkő kereszt és Nepomuki Szent János szobra is 1865-ből származik. Jelenleg mindkettő fehérre meszelt.

Plébánia épülete

Az 1850-ben épült plébánia késő klasszicista stílusjegyeket hordoz. Nemesen letisztult homlokzatképzés, és szép tömegarányok jellemzik. Az épület felújításra szorul. Értéke, hogy eredeti formajegyeit, nyílászáróinak rendjét és méretét megtartotta. A plébánia előtti közel száz éves platánfák is helyi védelem alatt állnak.

7. Építészeti emlékek

Az iskola épülete

Az emeletes épületet 1884-ben emelték elemi iskola céljából. Építője a hőgyészi Pech Mihály volt. Felújítása során nyílászáróit kicserélték, később pedig az épületet keleti szárnyal bővítették. Napjainkban kevés ilyen igényesen megépült, kétszintes falusi iskolával találkozhatunk, megőrzése, értékeinek átmentése ezért is fontos, kultúrtörténeti jelentőségű. Az épület településképi szempontból meghatározó. Az épület előtti közel száz éves platánfák is helyi védelem alatt állnak.

8. Jelentősebb események

Minden év július elején rendezik meg a falunapot.

Kapoly

1. Elérhetőség

A Külső-Somogy dombos vidékén, Tabtól öt kilométerre fekszik a település, a Kaposvár–Siófok vasút mentén, Siófoktól negyven kilométerre.

A települést a 2001-es népszámlálás szerint 780 állandó lakos lakja, a lakosság száma az 1960-as 1305 főről azóta csökken.

2. A település történetének fontosabb eseményei

A település első írásos említése – jelentése a kapu főnévből származhat – 1082-ből való. Szó esik róla a III. Béla király által a székesfehérvári János lovagoknak kiállított oklevélben is. Az 1267. évi pápai bulla szerint a tihanyi apátságnak voltak itt birtokai. Az 1332–37-es pápai tizedjegyzékben jelölt Keethkapul, később az Egyházas-Kapoly azt mutatja, hogy két település létezett a középkorban, mégpedig a veszprém–szlavóniai hadiút mellett. 1400-ban Kápolnás-Kapoly részeit Zsigmond király Osztopáni Bálintnak és Péternek adományozta, a másik Kapoly Ugron Imre birtoka lett.

A XV. században mindkét település többször is gazdát cserélt, a hódoltság idején Koppány, Karád és Endréd török őrsegeinek zaklatásait sínylették. A harcok során Nagy-Kapoly teljesen elpusztult, és csak a XVIII. század elején indult meg ott újra az élet. A Perneszi család politikájának köszönhetően a század végére a települést magyar-német faluként tartották számon. A XIV. században épített katolikus templomot 1785-ben felújították, a református templom 1830 körül épült.

1855-ben a kolerajárvány elől sokan elmenekültek; a XX. század elején pedig 41 lakos kért kivándorlási engedélyt. Ebben az időben hívták életre az önszegélyező egyesületet, majd a Hangya-, a hitel- és a tejszövetkezetet.

Az I. világháborúba 204 kapolyi férfi vonult be, közülük 25-en nem is tértek haza. Az elhunyt kapolyiak emlékére a templom előtti téren állítottak emlékművet. A II. világháborút követően Kapoly a bálványosi körjegyzőséghez tartozott egészen 1950-ig, amikor önálló közigazgatást kapott. A kapolyi községi tanács 1968-ig önállóan, majd ezt követően nyolc éven át Somogymegyessel alkotott közös tanácsot. 1976-tól Tab nagyközség társközségei lettek, kényszerűen vállalva ennek következményeit.

Az általános iskolai oktatás 1949-ben indult, akkor még Kapolypusztán is működött iskola. A termelőszövetkezet 1950-ben alakult meg először, s 1960-ig működött folyamatosan.

A település ma körjegyzőségi központ, ide tartozik még Somogy megye.

3. Rendezési terv

A település rendezési tervének elkészítése jelenleg is zajlik. Egyelőre még csak a térképi dokumentáció készült el.

Helyi védelemben részesülő épületek:

- 1) két pincesor – Alsó- és Felső-Horho
- 2) római katolikus templom – Szabadság u.
- 3) református templom – Petőfi u.

Helyi védett lakóépületek:

1) Kossuth u. 3.	9) Szabadság u. 67.
2) Kossuth u. 4.	10) Szabadság u. 68.
3) Kossuth u. 9.	11) Rákóczi u. 52.
4) Kossuth u. 25.	12) Rákóczi u. 57.
5) Szabadság u. 3.	13) Rákóczi u. 61.
6) Szabadság u. 4.	14) Petőfi u. 17.
7) Szabadság u. 8.	15) Petőfi u. 19.
8) Szabadság u. 58.	16) Petőfi u. 22.

4. Természeti-környezeti értékek

Kapolyt délről és nyugatról cseres, tölgyes erdők fogják közre, a vadállományt vaddisznók és szarvasok alkotják.

5. Jelentősebb események

A községben október elején tartják a búcsút.

6. Egyéb idegenforgalmi információ

A településen áthalad egy jelzett turistaút. A látogatók könnyebb eligazodását információs tábla segíti.

Kára

1. Elérhetőség

A Tolnai-dombság erdőkkel, rétekkel borított lankái között, a Koppány-patak völgyének északi oldalán, a parttól mintegy két kilométerre fekszik ez az egyutcás falu. Somogy megye talán legkisebb faluját a Kapoly-Törökkoppány közötti út szeli át. Az autóbusz-közlekedés kielégítő Kaposvár és a Balaton felé is.

A települést a 2001-es népszámlálás szerint 67 állandó lakos lakja, a lakosság száma az 1930-as 303 főről folyamatosan csökken.

2. A település történetének fontosabb eseményei

Az első írásos emlékek 1138-ban a dömösi prépostság birtokai között említik Villa Kara néven. 1229-ben e birtokok a székesfehérvári káptalanhoz kerültek, jövedelmeikkel segítve a fehérvári koronázó templom építését. Innen származott Karai László budai prépost, aki a XV. század második felében létrehozta az első magyar nyomdát Hess András vezetésével.

A következő században a pannonhalmi apátság lett a térség legnagyobb részének birtokosa, az egyházi intézményen ebből az időből Dereskei Pál és Ispán András nevét őrzik az emlékiratok. A török hódoltság idején Kára elnéptelenedett, benépesülése lassan ment, még 1757-ben is pusztaság volt. A következő évtizedekben a Zichy-család birtoka lett a földterület, ezidőtájt népesült be ismét. A XVIII. század végén a földesúr római katolikus vallású németeket telepített ide, akiknek hatévi adókedvezményt ígért.

Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc idején a 245 lelket számláló lakosság fele németajkú volt. 1858-ban a jobbágyfelszabadítás idején több mint ötven telket különítettek el. A települést a XIX. században magyarok és németek lakták, volt saját plébániája is. Lakosai valamennyien katolikusok voltak. A XX. század első évtizedében, bár csaknem ötvenen kértek kivándorlási útlevelet, mégsem csökkent a lakosság száma. Az I. világháború ötven kárait érintett, kilencen életüket veszítették a harcok során.

A mostani templom alapjait 1947 nyarán rakták le, és alig több mint egy évvel később már megtartották az első szentmisét, bár még nem volt teljesen készen. 1950-ben Szorosaddal közös tanácsot alakítottak, később a törökkoppányi közösségbe olvadt bele a falu közigazgatása. Önállóságát a rendszerváltáskor kapta vissza, élete azonban szorosan kötődik

szomszédjaihoz: közös körjegyzőséget tartanak fenn Törökkoppánnal (székhely), Somogyacsával, Somogydöröcskével és Szorosaddal. A helyi általános iskola a körzetesítéskor szűnt meg, a kárai gyerekek a törökkoppányi oktatási intézményben tanulnak.

3. Rendezési terv

A település rendelkezik elfogadott rendezési tervvel, amely felsorolja a helyi védelemben részesített építményeket. A rendeletet képviselőtestületi határozattal 2000. március 6-án hagyták jóvá.

Helyi védett építmények:

- 1) kereszt a templom mellett
- 2) temetői kereszt
- 3) hősi emlékmű
- 4) kereszt – Kossuth u. 3.
- 5) Öreghegyi kereszt

Helyi védett épületek (köz- és lakó is):

- 1) római katolikus templom
- 2) Kossuth u. 23.
- 3) Kossuth u. 24.

4. Természeti-környezeti értékek

A környékbeli erdők rendkívül gazdagok vadban, a szarvas, az őz és a vaddisznó is honos errefelé, éppen ezért a vadászok előtt sem ismeretlen ez a terület.

www.kara.hu

Karád

1. Elhelyezkedése

Az 1000 éves Karád Külső-Somogy területén, a Balatonlelle–Kaposvár és Szántód–Kaposvári főútvonalak között fekszik. A községhez a legközelebbi város Tab és Balatonlelle. Karád község a Balatoni régió háttértelepülése.

Karád részese a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetnek (a Balaton Turisztikai Régió) a 2000. évi CXII. Törvény alapján.

A települést a 2001-es népszámlálás szerint 1792 állandó lakos lakja, a lakosság száma az 1949-es 3517 főről folyamatosan csökken.

2. A település történetének fontosabb eseményei

Az ásatások azt bizonyítják, hogy Karád már a római korban is lakott hely volt. Az Akasztófai-dombon végzett feltárások során Marcus Aurélius császár korabeli fémpénzek, téglá- és habarcsmaradványok kerültek elő. A köznyelv ezt a helyet Fehér-hegynek nevezi.

A legújabb régészeti és történelmi kutatások alapján már az is biztos, hogy a 895-96-ban honfoglalóként szereplő Árpád és leszármazottjai, legalábbis a nevük alapján török eredetűek voltak. Karádon Koppány és Kara az ugyancsak helynévben megmaradt szláv és magyar népeikkel együtt alkottak egy települést, egy falu-láncolatot. Erre bizonyíték a Kara, azaz a fekete jelentésű török eredetű neve Karádnak, valamint a Koppány somogyi vezérhez kapcsolható Kupavár név megléte is.

Karád és vidéke, feltehetően 948 után, már a bizánci érdekszférához tartozhatott. Ezt erősíti meg Koppány herceg itteni kupavári és környéki birtoklása. Karád ősi településének kialakulása már az Árpád-házi hercegekhez, de legkésőbb Koppány vezér X. század végi uralkodásához köthető.

A 10 000-es léptékű katonai térképen található a mai Karád közepén az Alsó-Vár, a Kálvária-ajja vagy Alja, valamint a Vásártér, ahol a korai Kara, az 1131-41 közötti időből származó oklevélben már leírt Karád temploma, települése és a XVI-XVII. századi másik, az úgynevezett török vár állt.

A mai Karád, az egykori török Kara, azaz fekete néveredetű település területén a középkorban öt-hat falu állt templomokkal, kolostorokkal és várakkal. A török időben, többnyire a

XVII. században elpusztult települések határostól Karádhoz kerültek. Így legalább 500 éve Karád fontos részei.

A török uralom felszámolása után, például 1695-ben Karádot Kaposvár után Somogy megye legjelentősebb településének, fontos mezővárosának tartották.

Szépen fejlődött a Rákóczi, majd az 1848-49-es szabadságharcok küzdelmei után is. 1782-ben a lakosság lélekszáma 1978 fő volt, a karádi takácsok és szabók pedig céhet is alapítottak. A templomot 1742-ben kezdték el építeni. Az 1831-es kolerajárvány 161, az öt évvel későbbi 201 áldozatot követelt, majd ennyien haltak meg 1855-ben is.

A szabadságharc kitörése után a nemzetőrség segítségére sietett a Karádon tartózkodó lovasszázad, és részt vett Jellasics csapatainak szétverésében. 1850-ben létrejött a Karádi járás, ahol vegyes szolgabírói hivatal kezdte meg működését. A korabeli nád és zsúptetős házak nagy szegénységről árulkodtak. A kiegyezést követően a közigazgatási harc már 1870-ben megkezdődött Karád, Kötcsé és Tab között a járási székhelyi rang megszerzéséért: két évvel később a település nagyközség lett. A századfordulót követő években élénk társadalmi élet jellemezte a települést, sorra alakultak a civil szerveződések.

Az első világháborúban 119 karádi férfi halt hősi halált, emlékükre emlékművet állítottak fel a faluban. A harctérről tért haza Fischer Albert orvos, aki fő szervezője lett a községben a tanácsköztársasági eseményeknek. A helyi munkástanács államosította a malmot, a takarékszövetkezetet és a mészárszéket. Később a megtorlások idején Fischer doktort és tíz társát felakasztották tevékenységéért.

1925-ben a parasztság igénye hívta életre a hitelszövetkezetet, melynek segítségével a térség lakói könnyebben juthattak pénzhez. Az óvodát a térség legrégebbi gyermekintézményét 1894-ben alapította báró Horning Károly bíboros, Karád földesura, vezetését 1936 őszén missziós nővérek vették át.

1935 tavaszán alakult meg az Országos Magyar Bokréta Szövetség karádi csoportja. A karádi Gyöngyösbokréta jelentős hírnevet szerzett, bejárta Európa országait, legnagyobb sikereit a kanásztánccal érte el.

A második világháború után a községben megalakultak a pártok. Itt rendezték a Tabi járás első földosztását. Virágzása először igazán 1945 után, főképpen az 1950-es évek úgynevezett kuláküldözései, a község dolgos gazdáinak szétverésekor tört meg. 1950-től megalakultak a mezőgazdasági termelők csoportok, melyek 1956-ban oszlottak fel.

1950-ben alakult meg a településen a községi tanács, ekkorra ellátták a lakásokat árammal, államosították az óvodát, iskolát és a gyógyszertárat. A hatvanas években létrejött a

ruhagyár, mely munkát biztosított a helyi és környékbeli asszonyoknak. 1973-74-ben készült el a törpevízmű.

2002-ben Karád 1000 éves volt, melyről színvonalas, színes ünnepséggel emlékeztek meg lakói.

3. Rendezési terv

A település a Karád Község Helyi Építési Szabályzatának 1. mellékletében szabályozza az országos műemlékeket és a helyi védett épületeket.

Országos műemléki védelemben részesülő objektumok:

- 1) Római katolikus templom
- 2) Ruhaüzem, egykori községháza
- 3) Tájház – Attila u. 12.
- 4) Iskola – Kossuth u. 2.

Helyi védelemben részesülő épületek:

- 1) Vasútállomás
- 2) Iskola – Gárdonyi G. u. 2.
- 3) Vendéglő – Hősök tere 7.
- 4) Idősek klubja – Hősök tere 6.
- 5) Plébánia – Szent László tér 2.
- 6) Híd – Baross u.
- 7) Emlékmű – Kossuth u.

Helyi védelemben részesülő lakóépületek:

1) Attila u. 1.	6) Kossuth u. 39.
2) Attila u. 10.	7) Jókai u. 7.
3) Attila u. 19.	8) Gárdonyi G. u. 35.
4) Kossuth u. 9.	9) Semmelweis tér 4.
5) Kossuth u. 19.	10) Deák F. u. 4.

11) Damjanich u. 22.

12) Fischer u. 1.

13) Fischer u. 33.

14) Fischer u. 71.

15) Vörösmarty u. 1.

16) Latinka u. S. u. 2.

17) Latinka S. u. 58.

18) Hősök tere 1.

4. Természeti-környezeti értékek

A település természetes környezete bőven nyújt látnivalót, domborzata változatos, erdők tagolják, melyek vadban is gazdagok. A nyugodt környezet és a tiszta, friss levegő biztosítja a nyugodt pihenést, kikapcsolódást.

Kiemelten fontos érzékeny természeti területek térségnek számít a Balaton déli vízgyűjtőjének szárazulatai, berkek, halastavak, nádasok, gyepek és lápos talajon kialakult szántók a 2/2002. KöM-FVM rendelet 1.számú melléklete szerint. A rendelet 2. számú melléklet alapján Karád község területein találhatóak kiemelten fontos érzékeny természeti területek.

A Kossuth L. u. 11. sz. előtti gesztenyefasor helyi védettséget élvez, valamint található a településen védett hársfák, fenyőfák, platánfák, a középkori eredetű halmaztelepülésre utaló utcahálózat, a Vaskóhegy és a Zsidó temető.

5. Történelmi emlékek

Kopácsy Kúria

Az 1890-es években épült, klasszicista stílusban. A Kopácsy család tulajdona volt. Régebben itt volt a jegyzőség, jelenleg ipari üzemként hasznosítják.

Régi Óvoda

Az 1804 körül épült épület a Kossuth L. u. 2. sz. alatt található. A Veszprémi Püspökség építette és egyben tulajdonosa is volt. Az épületben felhasznált téglákat a leventék égették a helyi tégláégetőben. A régi óvoda észak-déli szárnya cseh-süveg boltozatos, a kelet-nyugati szárny stukatúrozott, gerenda födémrel, kettős cserépfedéssel.

I. világháborús emlékmű

Az „oroszlán szobor” az I. világháborúban elesettek számára állít emléket.

Kupavár

A pontosan meg nem határozott karádi Kupavár a Fonyód-Várhegy földvárához hasonló létesítmény lehet, ám a földvárról csak egy monda szól.

Vár

Az egykori karádi Vár a mai öregek napközi otthona parkjában állhatott. A telke magas fekvésű, az utca felől is, de főleg a szomszédos telkek felett van jó néhány méterrel magasabban. A két telek között igen meredek partoldal van. A lejtőn egy régi, derékszögben megtörő kőfalat bontottak ki a közelmúltban, amely egy házalap lehetett. Azonban a vár pontos körvonalait csak régészeti kutatással lehetne meghatározni.

A történelmi források szerint a törökök már 1543-44-ben palánkvárat építettek itt. Egyes vélemények szerint egy már ott álló kastély köré. Veress D. Csaba történész szerint a törökök a korábban a Podmaniczky család birtokában lévő romos várkastélyt építették tovább. A Felső- és Alsóvárból álló erősségnek négy tornya volt, melyek közül a délnyugati maradványaiban ma is látható

6. Vallási, vallástörténeti emlékek

Római katolikus templom (Szent László templom)

A település középkori templomából csak diadalív-maradványok, párkányok, faragott és díszített kövek kerültek elő. A ma is álló műemlék jellegű barokk stílusú katolikus templomot 1745-49-ben építették.

Az alapkövet 1742-ben tették le a szentélynél. Ekkor a sekrestye és a szentély került megépítésre. A felszentelt templom védőszentje Szent László magyar király lett. A templom 1749-ben szilárd anyagból készült tornyot kapott.

1861-ben a templomot két oldalszárnyal bővítették és felül kettő karzattal. 1908-ban az oldalhajók bővítésre szorultak, ekkor alakult ki a jelenlegi állapota. A templom 1927. november 27-én négy új harangot kapott, melyeket Szlezák László, Magyarország legjobb harangöntője készített.

A templomban található freskókat 1934-ben újrafestették, melyet Miskolczy Ferenc festőművész végzett el. A templom mennyezetét négy allegorikus freskóval, a fő ívet kiterjesztett kezű Jézus freskóval, a galériák feletti íveket négy evangélista freskóval, a szentély mennyezetét allegorikus freskóval díszítette. 1977-ben új liturgikus tér került kialakításra. 1983-ban átépítették az orgonát.

7. Képzőművészeti emlékek

Tájház

A Tájház az Attila u. 12. sz. alatt található. Az épület a XIX. század végén épült és most is őrzi eredeti formáját. Ebben a népi lakóházban kerülnek bemutatásra a helyi népművészeti értékek. Az épület teljes felújítása és a bemutatott anyagok restaurálása 2002-ben fejeződött be és azóta újra látogatható.

A tornácos épületben a hajdani otthonok berendezési tárgyai, tányérok, korsók, használati eszközök, népművészeti alkotások, népviseletek tekinthetők meg. Külön hangsúlyt kap a világszerte ismert karádi hímzés.

A jellegzetes díszítőmotívumokat eredetileg csak a fehér vászonból készült férfingek díszítésére használták, mára azonban díszpárnákon, terítőkön, futókon, egyéb használati és lakást díszítő kelméken is megcsodálhatjuk őket.

A népművészet fénykora a községben a XIX. század közepére tehető, ekkor készült a legismertebb mesterség emléke, a takács céh korsója, és ebben az időszakban alakultak ki a szövés, a hímzés, a csipkeverés maradandó motívumai is. A motívumok és a hímzéstechnika önálló egységet képez a somogyi fehérhímzésben.

A nép ajkán Karádon született dalok is bővizű forrását jelentették itt a kutatóknak, a népdalgyűjtőknek. Először Dávid Gyula, majd 1934-35-ben Kodály Zoltán is gyűjtött itt. Az ő javaslatára két évtizeddel később Vikár László Kodály küldötteként több mint ezernégyszáz dalt és dallamot jegyzett fel.

8. Irodalmi emlékek

A községhez jelentős kultúrtörténeti dokumentum is fűződik. 1882-ben itt kapott segédtanítói állást Ziegler Géza, aki később Gárdonyi Géza néven vált ismertté. Családi gyökerei a közeli Szőlősgyörökre nyúlnak, ahol az író nagyszülei éltek. Gárdonyi Géza tanítói pályafutása Karádon kezdődött, a későbbi híres író négy évig tartózkodott itt. Az én falum című novelláskötete a karádi éveket idézi. Gárdonyi Géza emlékét őrzi a Gárdonyi Géza utcai általános iskola falán elhelyezett emléktáblával, és az általános iskola is az ő nevét kapta.

Gárdonyi Géza emléktáblája

Az iskola falán emléktábla hirdeti az író itt kezdődött segédtanítói múltját, felirata: „Gárdonyi Géza emlékének Somogy vármegye tanítósa 1924”.

9. Jelentősebb események

A településen június végén gyermek néptánc tábort, július első felében méta népzenei tábort, augusztus közepén pedig nemzetközi népművészeti fesztivált rendeznek. Ugyanekkor kerül sor a hagyományos díjugrató és fogathajtó versenyre is.

10. Egyéb idegenforgalmi információ

A településen néptánc-együttes tevékenykedik. A karádi népdalok messzeföldön híresek Karád testvértelepülési kapcsolatot tart fenn a szlovákiai Deákiival.

Szálláslehetőség a SEFAG Rt. Vadászháza, amely Csiszárhegyen található. Vendéglátással 9 fő foglalkozik a településen, a szálláshelyek száma 47. Karádon hat vendéglátó-ipari egység működik. A látogatókat információs tábla segíti az eligazodásban.

www.karad.hu

Kisbárapáti

1. Elhelyezkedése

A község a Nyugat-Külső-Somogy kistáj területén, Kaposvártól északra, a Koppány-patak mentén található. A térségben jó a tömegközlekedés, a községnek a Siófok és a megyeszékhely között húzódó vasútvonal mentén állomása van.

A települést a 2001-es népszámlálás szerint 576 állandó lakos lakja, a lakosság száma az 1949-es 1254 főről folyamatosan csökken.

2. A település történetének fontosabb eseményei

A mai község határában a középkorban több falu feküdt. Apáti falu Gyiszno néven fordult elő 1055-ben a tihanyi apátság alapítólevelében, melyet az 1267-ben keltezett bulla megerősített. Ebben már Gyesznó vagy Apáti néven szerepelt. Az 1211-es összeírás szerint Apáti mellett létezett Füzegy nevű helység, e kettő összevonásából lett azután Füzeapáti. Az 1232-37. évi tizedjegyzékben már megtalálható a Bar településnév is.

Baar 1341-ben a Körmendi család egyik oklevelében szerepel először, 1390-ben már a pannonhalmi főapátság birtokai közé tartozott. E falu a hódoltság alatt elpusztult, és csak a XVIII. század közepe táján települt újra, római katolikus vallású magyarokkal. Földesura a XIX. században a gróf Zichy család.

1500-ban a Szakadáti családnak voltak itt birtokai, és feljegyezték az Óbár, Újbár neveket ebből az időből. A török koppányi megtelepedését követően e települések többsége odaveszett, az 1573-74-es török kincstári adólajstromban Óbár hat adózó házzal szerepelt. A hódoltság után – a XVIII. században – a veszprémi püspökség birtoka lett a környék, az ő telepítési politikájuknak következtében Kisbáron magyarok, Apátiban illírek települtek le. A telepítés idején, 1724-33 között alakult ki a mai faluhatár, és a Festetics család is szerzett birtokokat ebben az időben.

1772-ben Kisbárapátinak már volt elemi iskolája és római katolikus plébániája. 1785-ben több mint nyolcszáz lakost számláltak itt össze. A jobbágyfelszabadításra 1858-ban került sor, ekkor jutott földhöz 51 úrbéres jobbágy és 28 zsellér. A lélekszám 1848-ra megközelítette, majd a századfordulóra elérte az ezret. Az 1871-es községtörvény eredményeként jött létre Kisbári Körjegyzőség, amelyhez Bonnya és Fiad is tartozott. A település neve 1907-ben lett hivatalosan Kisbárapáti.

A Hangya szövetkezetet 1907-ben hozták létre, iparos- és gazdakör alakult, lövészegetlet kezdte meg munkáját. A Nagyatádi-féle földreform során jelentős szántót és házhelyet osztottak ki, de a legnagyobb birtokos továbbra is a veszprémi püspökség maradt, 800 hold földdel. Később termelőszövetkezetek alakultak, majd ezek megszűnésével nehéz helyzetbe kerültek az itt élők.

3. Rendezési terv

A település nem rendelkezik rendezési tervvel. A településen nem található helyi, illetve országos védettségű építmény.

4. Természeti-környezeti értékek

A vidék lankás dombokkal tagolt, erdei gazdag élővilágot rejtenek. A vadállományban nem ritka az őz, a szarvas és a vaddisznó sem, így a terület a vadászok kedvelt célterülete. Helyi látványosság a Bári-pusztai halastó.

5. Vallási, vallástörténeti emlékek

Római katolikus templom

A műemlék jellegű katolikus templom 1769-ben épült, amelynek kupoláját Dorfmeister freskói díszítik.

6. Jelentősebb események

A falu búcsút tart október 15-e körül. Ezen kívül minden évben megrendezik a „Hajlik a meggyfa” ifjúsági népdaléneklési találkozót. 1997 óta pedig a faluból elszármazottak találkozóját is megtartják.

7. Egyéb idegenforgalmi információ

Szálláslehetőség a helyi vadásztársasági vadászháza, amely a Petőfi u. 18. sz. alatt található.

www.kisbarapati.hu

Lulla

1. Elérhetőség

A Tabtól északra, a Jaba-patak völgyében fekvő zsáktelepülés a Balaton kiemelt üdülőkörzetébe tartozik. Közúton a Kaposvár–Szántód utat a 65-ös úttal összekötő útról Tab központjában a település felé irányuló közútról közelíthető meg. A zsáktelepülés jelleget a falu magán viseli. Pozitív oldala is van ennek: az építészeti hagyományok a még át nem alakított épületeken megtalálhatók.

Lulla részese a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetnek (a Balaton Turisztikai Régió) a 2000. évi CXII. Törvény alapján.

A települést a 2001-es népszámlálás szerint 245 állandó lakos lakja, a lakosság száma az 1941-es 654 főről folyamatosan csökken.

2. A település történetének fontosabb eseményei

Lulla 1947-ben jött létre, melyet a korábban Torvajhoz tartozott Lulla-szőlőből és Lulla–telepből, a Balatonendrédhez tartozott Jaba-pusztából és Kisecsényből szerveztek községgé. Kisecsény jelenleg is távolabb helyezkedik el a központi belterülettől.

A környék a XI. század elején a székesfehérvári bazilika papságának birtokában volt, de I. András 1055 táján a tihanyi bencéseknek adott a területből, később pedig a veszprémi püspökségnek is tulajdonrésze volt. A XIV. században Szent László monostora és a Kási vár uradalmi környezetébe tartozott. Jaba-pusztán, a Bessenyő-telepen lakók szőlőtermesztéssel foglalkoztak.

A térség nagyobb része az Ugali családé volt. A Rozgonyi család Zsigmond királytól kapott területeket 1428-ban. A XV–XVI. században sűrűn váltották egymást a földesurak. A török megszállás alatt a tihanyi vár tartozéka volt. A törökök kiűzése után a Lengyel és a Mérey családok birtokolták.

A XIX. században Batthyány hívott letelepedőket: 36 magyar és 6 izraelita család telepedett le a gyéren lakott, de jó gazdasági feltételeket biztosító területen.

Lullán az első világháború 13, a második pedig 22 áldozatot szedett.

1932-ben evangélikus népiskolája lett. A település hamar elvesztette önállóságát, megszűnt a községi tanács, és az általános iskola is.

1984-ben templomot épített a falu lakossága. 1986-tól némi felélénkülés tapasztalható a településen, létrejött a gazdakör, gazdasági népfőiskolai előadássorozatot szerveztek, meghonosodott az évenként megrendezésre kerülő borverseny.

Lulla ma a Tabi Körjegyzőséghez tartozik.

3. Rendezési terv

A település rendelkezik elfogadott rendezési tervvel. A rendezési terv szakági munkarészeként elkészült az örökségvédelmi hatástanulmány, mely számba veszi a régészeti lelőhelyeket, a helyi védettségű épületeket, kereszteket, stb. Az építészeti értékvizsgálat és kulturális örökségvédelem hatástanulmány 2003-ban készült el. A helyi védelmet Lulla Község Önkormányzatának 12/2004. (VII.5.) sz. rendelete tartalmazza. A védett objektumokat az 1. sz. melléklet összegzi.

A településen sem nyilvántartott műemlék, sem műemléki védettségre javasolt épület, építmény nem található.

Nyilvántartott régészeti lelőhelyek:

- 1) *Kossuth u. – középkori település, templommal és temetővel, valamint rézkori leletek*
- 2) *Büdösalj eleje – középkori település, valamint római szórvány*
- 3) *Templom-dűlő (a temető környéke) – kora-középkori település, templommal és temetővel*
- 4) *Szentegyház-dűlő és Felső-Gyöngöd-dűlő – kora- és késő-középkori település, templommal és temetővel, valamint neolitik és bronzkori leletek*
- 5) *Laposi-dűlő – szórványos leletek minden korszakból*
- 6) *Ságvári-alj (Jaba-pusztá) – római kori település, valamint bronzkori leletek*
- 7) *Depot (Jaba-patak völgye) – római kori település*

Helyi védettségű lakóépületek:

- 1) Kossuth u. – hrsz 88/1 – a gazdasági épület is
- 2) Kossuth u. 1.
- 3) Kossuth u. 6. – a gazdasági épület is
- 4) Kossuth u. 32.
- 5) Kisecseny 13.

Helyi védettségű építmények:

- 1) volt uradalmi magtár – Jaba-puszta
- 2) harangláb – Kossuth u. 23.
- 3) első világháború emléktábla, helytörténeti gyűjtemény – Kossuth u.
- 4) második világháború emlékmű – Kossuth u. 23.
- 5) kopjafa – külterület
- 6) kőkereszt a temetőben – Törzsökös

4. Természeti-környezeti értékek

A település nyugalmat sugalló környezetére kiváló rálátást biztosít a Flóra-hegyi kilátó. A Béke horgászegyesület tava – a Jaba patak által táplált Jaba tározó – a horgászturizmusban résztvevők számára biztosít kikapcsolódási lehetőséget.

A település területén húzódik az ökoháló egy része, mely a Jaba patak mentén szeli át a területet. Érzékeny természeti terület ezeken kívül a Kisecsenytól északra kezdődő patkó alakban húzódó, valamint a Flórahegyi gyepterület és a szomszédos Ságvár területén található kiterjedt erdő pereme. A területek a Külső-Somogyi Tájvédelmi körzet részei, beépíthetetlenek, beépítésre szánt területek nincsenek kijelölve.

Harangláb

Az 1930-ban épült acélszerkezetes harangláb beton talapzaton áll. Látványa összekapcsolódik az előtte elhelyezkedő világháborús emlékművel.

6. Jelentősebb események

Évek óta rendezik meg a borversenyt januárban, a gazdaköri bált februárban nyugdíjas találkozóval, pünkösdkor amatőr fogathajtó bemutatót és versenyt, július elején pedig községi gyermeknapot tartanak. Augusztus első felében kerül sor a községi sportnapra, augusztus 20-án pedig a helyi emléklakett átadásra. Többéves hagyomány már a falunap, amikor kispályás labdarúgótornát rendeznek a négy településrész – Lulla-szőlő, Lullatelep, Kisecseny és Jakabpuszta – lakói között.

7. Egyéb idegenforgalmi információ

Lullán helytörténeti galéria működik. A településen egy lovastanya is megtalálható. Falusi vendéglátással 3 fő foglalkozik, a férőhelyek száma 31.

Miklósi

1. Elhelyezkedés

A kisközség a Balatontól délre, Külső-Somogy lankái között a Koppány-patak egyik mellékvölgyében, Tabtól 14 kilométerre fekszik Megközelíteni legegyszerűbben a Szántód–Kaposvár főútról lehet, e főúttal párhuzamos országúton található a település. A Kaposvár felől érkezőknek Szorosad felé kell letérniük, majd ezt a települést elérve északi irányba fordulva érhető el Miklósi. Akik a Balaton felől Szántódról jönnek, Tab felé kanyarodva érhetik el a falut. Vasút legközelebb Kapolyon van, a Siófok-Kaposvár vonalon.

A települést a 2001-es népszámlálás szerint 259 állandó lakos lakja, a lakosság száma az 1949-es 834 főről folyamatosan csökken.

2. A település történetének fontosabb eseményei

Miklósi nevét először az 1332-37-es években említik. Először Kárával együtt, a Karai család birtokának volt a része, majd a lakosság gyarapodásával két településrész, Alsó- és Felső-Miklósi jött létre. Az utóbbi települést Garai László nádor, Osztopáni Pálnak adományozta, melyet 1456-ban V. László király is megerősített. A következő évtizedekben a Perneszi család is birtokossá vált, és tulajdonát két évszázadon át megtartotta. A falu határában levő Perneszipuszta a középkorban mezőváros és egyházas hely volt.

A mai Miklósi község elődje a határbeli Ráctemető-dűlőben volt, amely a török időkben elpusztult. A hódoltság után a földesúr először magyar és tót telepeseket hívott adókedvezményt ígérve. Az 1700-as évek elején német telepések érkeztek Mainzból és Pfalzból, de 1736-ra már Tolna megyéből is települtek át családok. 1776-tól több középirtokos osztozott a vidéken, számottevő nagybirtok így nem is alakult ki.

1849-ben a községben 677 német lakott. A jobbágyfelszabadítás után több jobbágy- és zselléreltelket osztottak szét, a megalakult közbirtokosság 66 hold legelőt használhatott.

A XX. század elején a lakosság szám nyolcszáz fölé emelkedett annak ellenére, hogy 86-an kértek kivándorlási útlevelet. A viszonylag zárt településen élők mély vallásosság jellemzi, megtartották a szülőhazából hozott népszokásokat és játékokat: például a karácsonyi ünnepkörhöz kapcsolódó bibliatörténeteket. A község közigazgatásilag a törökkoppányi körjegyzőséghez tartozott. A XX. század első éveiben itt is megindult az egyesületek, egyesületek szerveződése: önszegélyző egyesület, olvasó kör alakult. Az 1930-as

népszámlálás során a község lakossága magyarnak vallotta magát, és később sem hangoztatták a németiséghez való tartozást. A II. világháború vége felé, 1945 januárjában a szovjetek mégis összegyűjtöttek 13 embert malenkij robotra. Az elhurcoltak két évet dolgoztak embertelen körülmények között a szovjet lágerekben. Hazatérve sokukra várt a kitelepítési parancs, a községet 45 családnak kellett elhagynia. A kitelepítettek házaiba a felvidéki Naszvadról és Peredről érkező magyarokat helyezték el.

Az 1945-ös földigénylések során a 95 kérelmezőből csak kilenc család kaphatott összesen 18 kh. mezőgazdasági ingatlant. 1950-ben alakult meg a községi tanács, két év múlva a Vörös Csillag termelősövetkezeti csoport, amelyet a lakosság nem fogadott el. A botrányosnak számító ellenkezés következményeként hat embert 2–10 évig terjedő szabadságvesztésre ítélték. A termelősövetkezet azonban 1956-ban sem szűnt meg, így 1960-ban csak be kellett léptetni a korábban kívül maradókat. A következő 13 évben Zöld Mező néven működött a szövetkezet, majd a közigazgatással együtt Nágocshoz csatolták.

Az 1990-es év lényeges változást hozott Miklósi életében, mikor megalakulhatott saját önkormányzata. 2001 óta a bedegkéri körjegyzőséghez tartozik.

3. Rendezési terv

A település rendelkezik komplex rendezési tervvel, amelynek egyik fejezete a kulturális örökségvédelemmel foglalkozik. A kulturális örökségvédelmi hatástanulmány 2004-ben készült el.

Miklósiban nincs országosan védett műemlék, csak helyi egyedi védelemben részesített épületek, illetve szobrok, keresztok, emlékművek. Miklósi területén számos nyilvántartott régészeti lelőhely található.

Nyilvántartott régészeti lelőhely:

- 1) őskori (azon belül nem meghatározott korú) telep
- 2) neolitikus telep
- 3) bronzkori telep
- 4) kelta telep
- 5) római kori telepek, köztük egy villa
- 6) középkori telepek
- 7) középkori templom és temető
- 8) késő-középkori és kora-újkorai telepek

Helyi védettségű középületek:

- 1) római katolikus templom – Petőfi u.

Helyi védettségű lakóépületek:

1) Petőfi u. 3.	10) Sétatér u. 22.
2) Petőfi u. 7.	11) Sétatér u. 33.
3) Petőfi u. 22.	12) Hegyi u. 5.
4) Petőfi u. 38.	13) Hegyi u. 14.
5) Petőfi u. 42.	14) Hegyi u. 19.
6) Petőfi u. 46.	15) Május 1. u. 6.
7) Rákóczi u. 21.	16) Május 1. u. 7.
8) Rákóczi u. 22.	17) Május 1. u. 8.
9) Sétatér u. 18.	

Helyi védettségű építmények:

- 1) kereszt – templomkert – Petőfi u.
- 2) Szentháromság szobor – Petőfi u.
- 3) világháborús emlékmű – Petőfi u.
- 4) kereszt – Rákóczi u. 4.

4. Természeti-környezeti értékek

Két patak, egy vízfolyás és a Pernesz-patak határolja a falut, amelyek a Koppány-patakba ömlenek. A környező erdők vadban gazdagok, az őz, a szarvas és a vaddisznó élőhelyei. Miklósi két részét, Alsó- és Felső-Miklósit egy hatalmas park választja el egymástól. Itt egy játszótér, egy futballpálya és az olimpiai bajnok Nagy Tímeáról elnevezett szabadidőpark kapott helyet.

5. Történelmi emlékek

Világháborús emlékmű

A plébánia előtt álló emlékművet a világháborúk áldozatai tiszteletére építették. A kőoszlop tetején egy nyitott szárnyú turulmadár látható, az oszlop oldalain vannak felsorolva az elhunytak nevei. Az egész emléket egy négyszögletű tető alá helyezték, a bokrokkal körülvevett parkban. Az első világháború hadszínterein 150 miklósi férfi harcolt, közülük 29-en nem tértek vissza falujukba.

6. Vallási, vallástörténeti emlékek

Római katolikus templom

A templom 1893-ban épült, és egy évvel később báró Hornig Károly veszprémi püspök szentelte föl – áll az épület kapuja alatti márványtáblán. A szépen díszített épület belső falai nem fehérek, hanem az eredeti, mintás festés borítja azokat. Az egyik oszlop lábuzatán találták meg Miklósi régi címerét is.

Az épület Felső-Miklósi területén, a dombtetőn áll. Mellette a legrégebbi ház, a Pernesz család építtette plébánia helyezkedik el, amelyet eredeti állapotába állítottak vissza.

7. Építészeti emlékek

Miklósiban számos olyan lakóház látható, melyet eredeti, hagyományos sváb kinézetére állítottak vissza.

8. Jelentősebb események

Januárban a sváb hagyomány nyomán farsangi bált, július közepén pedig szárnyas-étel sütő és főző versenyt rendeznek. Ősszel megrendezik a szüreti mulatságot, és évente a község búcsúját is.

9. Egyéb idegenforgalmi információ

Miklósiban két család foglalkozik szálláshely bérbeadásával, mindketten a Május 1. utcában laknak.

www.miklosi.hu

Nágocs

1. Elérhetőség

A település a Nyugat-Külső-Somogy hátságokkal tagolt területén fekszik. Vasút és főbb közlekedési út nem érinti. A Balatontól – Szántódtól dél felé – a Kaposvárra vezető 6505. számú közútról néhány kilométeres bekötőúton közelíthető meg, de Kapoly és Zics érintésével a 6516. és 6523. számú utak érintésével is eljuthatunk ide.

A Somogy Megyei Területrendezési Terv szerint Nágocs mikrotérségi központ, amely részleges alapfokú ellátási funkciókkal rendelkezik.

A települést a 2001-es népszámlálás szerint 732 állandó lakos lakja, a lakosság száma a 1990 óta 20 fővel nőtt.

2. A település történetének fontosabb eseményei

Nágocs történelmi múltja változatos. Őskori leletek bizonyítják a Csente dűlőben, hogy már a honfoglalás előtt is lakott hely volt. Neve feltehetően a Nahács szláv helynévből ered, 1138-ban villa Nagasu néven jegyezték fel, mint a dömösi prépostság tulajdonát. 1264-ben Nagach alakban említették az oklevelek.

1208-1290 között a Győr nemzetség, Óvári-Keméni ágának voltak itt földjei. A helyi hagyomány szerint a tatárjárás idején elpusztult Nágocs. A későbbi időkre a gyakori tulajdonosváltás volt a jellemző. A birtokosok között szerepel Osli István, Nagothon Péter, Zichy Zsigmond és a Dombai család.

A török uralom előtt Nágocs gazdag településnek számított. A török hódoltság alatt a terület újra elnéptelenedett. A XVIII. század elején Zichy Ádám egyesítette somogyi birtokait, és központjául Nágocsot tette meg.

1714-ben a család nemesi kúriát építtetett, német telepeseket hoztak a községbe, és a birtokot kettéosztották: északon a katolikus németek, délen a református magyarok éltek. Az ideérkezők fejlett szőlőkultúrát hoztak magukkal és honosították meg, megindult a dohánytermesztés és fejlődött az állattenyésztés is. A gazdálkodók ellátására kialakult a helyi kézművesség. A katolikusok 1754-60 között építették fel kőtemplomukat, majd 1804-re elkészült a plébánia is. A reformátusok 1794-ben építették fel a kis fatemplomukat. A família gazdasági törekvéseinek eredményeként a település előbb országos vásártartási jogot nyert

(1788), majd mezővárosi rangot kapott. 1830-ban a Zichy kastély emelettel bővült, kialakították a kastélyparkot, majd a főkapu mellett felállították a Nepomuki Szent János szobrát.

Egy 1871-ben született törvény megszüntette Nágocs mezővárosi rangját, mely ekkor nagyközség lett. A XIX. és a XX. század fordulóján az egykori kézműves céhek helyett ipartestületek jönnek létre. A XIX. század második felében volt a településen orvos, postahivatal, távírda, olvasóköri. A település ebben a korban a térség egyik leggazdagabb települése volt. A gazdaság teljesen egybeforrt a Zichy uradalom helyzetével.

Az I. világháborúban elhunytak emlékére az 1920-as években állítottak emlékművet. Az 1930-as években megindult az iparosodás. A községben malom, tégláégető, olajütő, gyapjúkártoló és sajtüzem működött.

A II. világháború utáni kitelepítések megváltoztatták a falu etnikai összetételét. 1948-ban a falu akkori földesurának Rubidó Zichy Ivánnak el kellett hagynia a kastélyát és a falut. A volt uradalmi birtokon és a kastélyban kezdte meg működését a háború után az iskola, ide került a termelőszövetkezeti iroda és szükséglakások is. Az épület belső értékeit, könyvtárát kifosztották, állapota egyre romlott. 1962-ben állami gondozott gyerekek költöztek a kastélyba, majd a kastélykertben új iskola épült.

1990-ig Nágocs a Miklósit és Zicsét is egyesítő községi közös tanács székhelyközsége volt. Ezt követően a települések önállósultak. Jelenleg a település a Ziccsel együtt körjegyzőséget hozott létre, Zics központtal.

3. Rendezési terv

A település nem rendelkezik elfogadott komplex rendezési tervvel, jelenleg folyamatban van elkészítése. A rendezési terv szakági munkarészeként el fog készülni az örökségvédelmi hatástanulmány, mely számba veszi a régészeti lelőhelyeket, a régészeti érdekű területeket és az országos védettségű műemlékeket.

Műemlékvédelem alatt álló épületek és szobor:

- 1) kiskastély és malom – Ady E. u. 11.
- 2) volt Zichy kastély – Ady E. u. 15.
- 3) római katolikus templom – Hősök tere 14.
- 4) református templom – Dózsa Gy. u. 27.
- 5) Nepomuki Szt. János szobor – Hősök tere

A településen több helyi védelemre javasolható épület, kereszt, síremlék is található. Ezek egy része jó, más részük rossz műszaki állapotban van. Ezek olyan értéket képviselnek, mely hozzátartoznak Nágocshoz, annak karakteres elemei.

Helyi védelemre javasolt épületek, kereszték, síremlékek:

- 1) lakóház – Hősök tere 5.
- 2) volt varroda – Hősök tere
- 3) I. világháborús emlékmű – Hősök tere
- 4) kereszt – Kossuth u. – Hősök tere
- 5) plébánia előtti kereszt – Hősök tere 13.
- 6) katolikus templom előtti kereszt – Hősök tere
- 7) Fulmer és Siketanz kereszt – Táncsics utcai temető
- 8) Sulka János síremléke – Táncsics utcai temető
- 9) régi temetői kereszt – Új temetői út mellett
- 10) régi temetői kereszt és sírok – Gábor Áron u.
- 11) Báró Rubidó Zichy kripta – parkban

4. Természeti-környezeti értékek

Nágocs Érzékeny Természeti Területtel, védett lapterülettel, természeti területekkel nem rendelkezi, azonban külterületén Natura 2000-es terület található, melyek élőhelyvédelmi területek.

Zichy-kastély parkja

A kastély melletti park kiépítése a kiegyezés utáni években kezdődött. Az épület környezetében több egzóta is található, így egy csoport fekete dió (*Juglans nigra*), melynek őshazája Észak-Amerika keleti része. A legidősebb fák kora meghaladja a 110 évet. A parkot hátul erdő jellegű terület zárja, ebben néhány egzóta és vasfa (*Gymnocladus dioicus*) található. Ez utóbbi fafaj Észak-Amerika területéről származik. A legidősebb fák kora meghaladja a százötven évet. A park 10 ha területen terül el, és helyi védelem alatt áll.

Halastó

A helyi halastó – a Nágocsi tározó – a horgászegyesület kezelésében áll.

5. Vallási, vallástörténeti emlékek

Római katolikus templom (Szent György templom)

A katolikusok 1754-60 között építették fel barokk stílusú, Szent György tiszteletére felszentelt kőtemplomukat, amelyet Dorfmeister freskói díszítenek.

Plébániaház

A katolikus templom szomszédságában található a Zichy József által alapított copf stílusú plébánia.

Református templom

A reformátusok 1794-ben építették első fatemplomukat. A végleges templom közel egy évszázaddal később, 1883-1884-ben épült eklektikus stílusban.

6. Építészeti emlékek

Zichy-kastély

A Zichy család barokk stílusú kastélya 1714-ben épült. Az 1830-as években a földbirtokos emeletet építtetett a kúriára, és klasszicista stílusban átalakította. A kastély értéke volt többek között könyvtára is, amely 1945 után elkallódott, sorsa ismeretlen.

Maga az épület is több használó kezébe került. Volt itt iskola, tsz-iroda, orvosi rendelő, gyermekotthon, közben az épület külső és belső állaga egyre romlott.

Nepomuki Szent János-szobor

A Zichy-kastély főkapujánál áll Nepomuki Szent János 1787-ben készült késő barokk szobra.

7. Jelentősebb események

Nágocson évente kétszer – márciusban József napkor és októberben Teréz napkor – tartanak vásárt. Áprilisban minden évben Szent György napi búcsút, pünkösd körül Szabó Lőrinc körzeti szavalóversenyt rendeznek, augusztus második felében pedig falunapot tartanak

8. Egyéb idegenforgalmi információ

Az ide látogatókat három vendéglátóegység várja, a vendégek eligazodását információs tábla segíti.

Sérsekszőlős

1. Elérhetőség

A zsáktelepülés a Balaton part délkeleti részén helyezkedik el a Kelet-Külső-Somogy kistájon. Minden oldalon a Balaton háttértelepülései határolják (Bálványos, Tab, Zala). Közúton a Kaposvár–Szántód utat a 65-ös úttal összekötő útról Tab központjában Lulla felé irányuló közútról közelíthető meg. A településnek vasúti kapcsolata nincs.

Sérsekszőlős a tabi agglomeráció külső szélén helyezkedik el, kapcsolatrendszerébe beépül Siófok is, mivel részese a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetnek (a Balaton Turisztikai Régió) a 2000. évi CXII. Törvény alapján.

A települést a 2001-es népszámlálás szerint 173 állandó lakos lakja, a lakosság száma az 1920-as 385 főről folyamatosan csökken.

2. A település történetének fontosabb eseményei

A mai Sérsekszőlős két település – Szőlőpuszta és Sérsekhegy – összevonásából jött létre 1921-ben, eredetileg Szőlőssérsek néven. A mai nevét 1926-ban kapta, addig Zala község külterületi lakott helyként tartották nyilván.

Szőlőpuszta elnevezése már 1082 táján Szent László által a veszprémi káptalan részére kiállított megerősítő levélben szerepelt. Az Árpád-korban a térségben jelentős volt a szőlőterület. 1229-ben a székesfehérvári káptalan birtoka. Az itt készült bort Szegedre és a budai vásárba is eljuttatták. 1441-ben Csapi András, 1438-tól a Batthyány család, majd utóbbiakkal rokon Fajsi András birtoka volt, akik száz év múltán megosztottak rajta. A hódoltság idején az állandó rablások miatt elnéptelenedett a falu. 1703-tól a Zichy család tulajdonába került. Zichy Ádám magyarokat és németeket telepített be.

A szomszédságában volt Sérsekhegy lakott település – eredeti nevén Saarsok (Sársok) – amely 1402-ben a Marczaliak birtoka volt.

A községgé nyilvánítás idejére tehető a nagyobb arányú letelepedés, miután földet és házhelyeket parcelláztak megváltással. A jó adottságú talaj sváb családok beköltözését is elősegítette.

1932-ben felekezeti népiskolát létesítettek. A faluban élő svábok 1940 őszén megalapították a Magyarországi Németek Szövetségének helyi csoportját. A II. világháború idején közülük sokan elhagyták az országot, az itthon maradottak elrejtöztek. 1947-ben 45

sváb családot telepítettek ki Németországba, az elhagyott házakba Felvidékről áttelepített magyar családokat költöztettek be.

1950-ben önálló tanács jött létre, amelyet 1969-ben Tabbal közös tanácsba szerveztek át. A település iskoláját 1977-ben körzetesítették Tabra. 1974-ben római katolikus templom épült az egyház és a lakosság összefogásával, a díszítő freskókat dr.Takács Lajos, tabi esperes készítette.

Jelenleg a település önálló önkormányzattal rendelkezik, de a Tabi Körjegyzőséghez tartozik.

3. Rendezési terv

A település rendelkezik rendezési tervvel, amelynek egy külön fejezete az építészeti értékvizsgálat és a kulturális örökségvédelem. A fejezet 2003-ban készült el, a rendeletet az önkormányzat 10/2004. (VI.17.) sz. határozatával fogadta el.

Helyi egyedi védelem:

- 1) a volt iskola épület – Szabadság u.
- 2) tornácós lakóház és kútház – Rákóczi u.
- 3) gazdasági épület – Diós
- 4) harangláb – Szabadság u.
- 5) kőkereszt a templom mellett – Rákóczi u.
- 6) kőkereszt a szőlőhegy alján – Sérsekhegy

4. Természeti-környezeti értékek

A település területét érinti az „erdő, gyepek, nádasok” természeti terület. „A Balaton déli vízgyűjtőjének szárazulatai, berkek, halastavak, nádasok, gyepek és lápos talajon kialakult szántók” területébe beletartozik Sérsekszőlős is. Ez I. kiemelten fontos Érzékeny Természeti Terület.

5. Vallási, vallástörténeti emlékek

Kőkereszt a templom udvarán

A templom udvarán álló kőkeresztet Pék Józsefné és gyermekei állították 1911-ben.

6. Építészeti emlékek

A volt iskola épülete

A volt iskola épülete az utcával párhuzamos tetőzetű „falusi középület”. A kúriák kialakítására emlékeztető épület, mely a XX. század elején épült. A déli homlokzati ablakok eredeti formában maradtak meg, a bejáratit ajtót kicserélték, a homlokzatot és a fedést felújították.

Harangláb

Az iskola épülete mellett található meg a szintén helyi védelem alatt álló harangláb. Ez nem más, mint egy egyszintes tégl építmény, fémlemezes fedésű tetővel. A korábban vakolt homlokzatfelületek felett nyers tégl, fogrovatos párkány és csüngő eresz látható. Építési ideje valószínűleg a XX. század eleje. Jelenleg felújítás alatt áll.

7. Jelentősebb események

A településen augusztus közepén falunapot, szeptember végén pedig búcsút tartanak.

Somogyacsa

1. Elhelyezkedése

A Külső-Somogyban, a Koppány-völgyet délről lezáró dombsor egyik kisebb emelkedőjére települt falu, amely a 6508. számú Bonnyapuszta–Nagykónyi (61-es főúthoz csatlakozó) úttól kb. 1,5 km-re található. Délről a Nagy-Koppány és a Kapos folyó vízválasztója, valamint a Kaposvári kistérség határolja, Igal és Somogyszil a szomszédja. Északi, keleti és nyugati oldalon teljes hosszon a Koppányvölgye Területfejlesztési Társulás települései (Bonnya, Andocs, Nágocs, Somogydöröcske) határolják.

A települést a 2001-es népszámlálás szerint 247 állandó lakos lakja, a lakosság száma az 1910-es 1310 főről folyamatosan csökken.

2. A település történetének fontosabb eseményei

A települést 1406-tól említik az oklevelek „Poss. Acha” alakban, mint a kismesek és a veszprémi püspökség birtokát. 1480-ban „Poss. Acha” már egészében a veszprémi püspöké volt, az 1530-as török defterben öt házzal jegyezték fel.

A XVII. század végén új tulajdonosok, Perneszi Zsigmond és testvére Babócsay Ferencné nevét is bejegyezték.

A hódoltságot követő betelepítéskor sokac családok leltek e vidéken otthonra, a Somogyacsát választók gyorsan asszimilálódtak. A község gazdálkodására előnyösen hatott, amikor Kurbéri György veszprémi püspök szabályoztatta a Koppányt. A meder kitisztításával kiszáradt a falu körüli berek és a föld alkalmassá vált a mezőgazdasági termelésre. A XVIII. század második felében későbarokk stílusú római katolikus templom épült a településen.

1750-ben megindult a felekezeti oktatás, de az iskola épülete csak 1874-ben készült el. Az 1871-es közigazgatási községtörvény megjelenése után Somogyacsa az Andocsi Körjegyzőséghez tartozott. A századfordulón a település csaknem 10%-a kivándorolt a jobb megélhetés reményében.

1935-ben megépült a Bonnyapusztánál leágazó koppányi földesút, amelyről négy évvel később a község is bekötőutat kapott.

A településhez tartozik Gerézdpuszta, amelyet az 1332-37-es pápai tizedjegyzék említett először. 1480-ban, „Poss Gerezd” a veszprémi püspökség birtoka volt. A Koppány bal partján néhány házból és gazdasági egységből áll. Gerézdpuszta ma külterületi lakott hely,

lakóépületek túlsúlyával, lakó- és pihenésre szolgáló meglévő (átalakításra és felújításra váró) és új, tervezhető létesítményekkel.

3. Rendezési terv

A település rendelkezik rendezési tervvel, amelynek külön fejezete foglalkozik a régészettel, a táji és az építészeti érték védelemmel. A rendeletet az 55/2003. (IX.9.) sz. önkormányzati határozattal fogadták el.

A település kulturális örökségvédelmi hatástanulmánya számos régészeti helyet tárt fel. Somogyacsa közigazgatási területe a leírások szerint a történelem során feltehetően folyamatosan lakott volt. A települési terület a domborzati és geológiai adottságokat kihasználva épült ki a löszös dombok közötti, építési célra alkalmas területen.

Nyilvántartott régészeti lelőhely:

- 1) rézkori (Balaton-Lasinja és Péceli) telep,
- 2) bronzkori telep,
- 3) bronzkori (mészbetétes) telep,
- 4) kelta telep,
- 5) népvándorlás kori (azon belül nem meghatározható korú) temető,
- 6) avar temető,
- 7) Árpád-kori telep,
- 8) későközépkori templom és temető,
- 9) koraújkori telep,
- 10) csontvázas (nem meghatározható korú) sírok és temető.

Helyi védettségű lakóépületek:

1) Kossuth Lajos u. 7.	7) Táncsics Mihály u. 39.
2) Kossuth Lajos u. 191.	8) Táncsics Mihály u. 40.
3) Kossuth Lajos u. 206.	9) Táncsics Mihály u. 44.
4) Kossuth Lajos u. 207.	10) Táncsics Mihály u. 57.
5) Kossuth Lajos u. 219.	11) Táncsics Mihály u. 60.
6) Kossuth Lajos u. 220.	12) Ady Endre u. 98.

13) Ady Endre u. 104.

14) Gerézdpuszta, Rákóczi u.

Helyi védetségű építmények:

- 1) kálváriadomb építményei és növényzete – Kossuth u.
- 2) kőkereszt – külterület – Kerék föld
- 3) kőkereszt az országút mellett – Kossuth u.
- 4) kőkereszt lakótelken – Kossuth u.
- 5) kőkereszt az országút mellett – Gerézdpuszta
- 6) kőkereszt a templomkertben – Gerézdpuszta, Rákóczi u.
- 7) kőkereszt lakótelken – Gerézdpuszta, Rákóczi u.
- 8) első világháborús emlékmű – Kossuth u.

4. Természeti-környezeti érték

Országos jelentőségű védett természeti területek, továbbá ökológiai hálózattal érintett területek vannak a településen, elsősorban a vízfelületek és a nagy kiterjedésű déli erdők környezetében.

Somogyacsa a Kelet-Külső-Somogy kistájhoz tartozik, annak délnyugati nyúlványán helyezkedik el. A település természetvédelmi értékei:

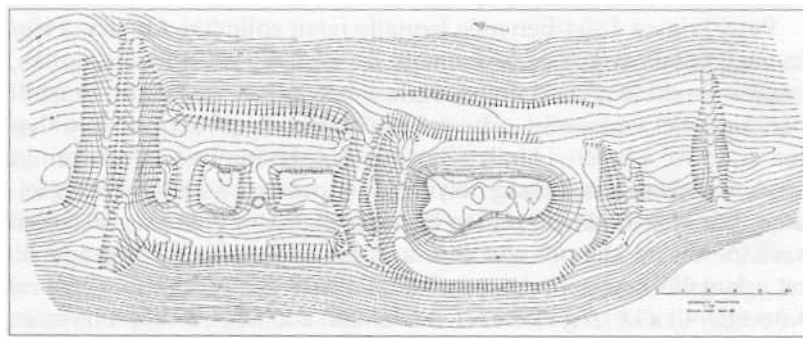
- 1) országos jelentőségű védett természeti terület: két földvár
 1. Pogány-domb,
 2. Kócos-hegy.
- 2) természeti területek:
 1. Koppány-patak,
 2. Andocsi vízfolyás,
 3. Gerézdi-patak,
 4. Nágocsi-patak mentén található területek.

A Koppány-patak völgyében a táj festőien szép. A patak völgyben rét, a halmok lábánál szántóföldek, a meredek lejtőkön szőlők, a hegytetőn erdők vannak. Gerézdpusztán horgászatra is lehetőség nyílik.

5. Történelmi emlékek

A község nyugati szélétől kb. 500 m-re nyugati irányban található Somogyacsa-Pogánydomb földvára. A vár két önálló részre oszlik, mindkét részt sánc és árok veszi körül. A délre eső várrészt kis „elővár” és két árok, az északit pedig egy igen mély árok és hosszú sánc tagolja. A déli várrész belső területe viszonylag egyenletes, hossza 47 m, legnagyobb szélessége 23 m. A másik várrész egészen más jellegű, a gerincet két magasan fekvő rövid árok három részre osztja. Ezek hossza 15-20 m, szélességük pedig 5-15 m. E három részre osztott főréssz teljes hossza 65 m. A vár teljes területe 245*70 m és 1,48 ha. A belső területe 150*23 m és 0,27 ha.

A vár rövid ásatása során – Wosinsky Mór – őskori cserepeket, korongolt, hullámvonaldíszes, vastag peremű cserepeket talált, amelyeket a kutató népvándorlás korinak tartotta. Ezeken kívül megemlít egy római feliratos kőtöredéket és több vasdarabot is.

A település déli végén is előkerült egy földvár, a lakott területektől 700 m távolságra. Ez az építmény egy észak-dél irányú keskeny hegygerincen található. A gerinc közepe táján mély bevágású kocs út húzódik. Ettől délre fokozatosan emelkedik a gerinc, majd 180 m után elérünk egy mély sáncárkot. Ebből emelkedik ki a hosszúkás alakú hegytető, amely már a vár területét jelenti. A régi intenzív földművelés megváltoztatta az eredeti peremet, letolta és a sáncárkot is enyhén feltöltötte. A plató eredeti szélét a nyugati oldal elmosódott pereme jelzi, keleti szélét ma függőleges szakadék határolja. A várbelső déli végét nem lehet pontosan megállapítani. A déli sáncárok külső szélén magas sánc keretezi a hegygerincet, amelynek a túloldalán újabb mély sáncárok található. A vár hossza eredetileg 26, míg szélessége 18 m lehetett. Az északi árok mai szélessége 19, a délié pedig 16 m. Tipikus egyrészes, kör, illetve ovális alakú Árpád-kori vár, amelynek forrásemlítése hiányzik.

Az építmények védettségben nem részesülnek.

6. Vallási, vallástörténeti emlékek

Római katolikus templom

Az acsai településrészen álló későbarokk templom a XVIII. század második felében épült. Elhelyezkedése a településszerkezetben, keleteltsége, valamint a település története azt sugallja, hogy a jelenleg álló templom egy korábbi (középkori) templom helyén, vagy annak átalakításával épülhetett.

A tornya 1805-ből való, ekkor a hajóját is megújították. Az egyhajós, szegmens-íves-záródású szentélyes templom későbarokk cseh boltozattal rendelkezik. Szent Flórián főoltára és a többi berendezése XX. századi, archaizáló, jellegtelen.

Szent Márton kápolna – Gerézdpuszta

A klasszicizáló stílusjegyeket viselő kápolna 1892-ben épült. A homlokzat előtti tornyának földszintjéről lehet a hajójába belépni, ehhez kisméretű, poligonális apszis csatlakozik. Berendezése és felszerelése jellegtelen.

Kálváriadomb

A Kálváriadomb a falu főutcájában, a település „kapujában” található. A dombtetőn hármaskereszt, kétoldalt stációk, mögöttük gesztenyefa sor áll. Védett a teljes épületegyüttes és a környező növényzet.

6. Jelentősebb események

A község május elején tartja a búcsúját.

Somogydöröcske

1. Elérhetőség

Somogydöröcske a Tolnai-dombság egyik völgyzugában, a Koppány-patak két oldalára települt falu. A legközelebbi város, Tab innen húsz, a megyeszékhely – Kaposvár – negyven kilométerre van. Mindkét települést autóval, vagy autóbusszal lehet Somogydöröcskéről megközelíteni.

A települést a 2001-es népszámlálás szerint 185 állandó lakos lakja, a lakosság száma az 1880-as 1213 főről csökkent.

2. A település történetének fontosabb eseményei

A település neve 1138-ban Villa Diarugsa, 1267-ben Derekeche alakban fordult elő a krónikákban, amelyek mint a dömösi prépostság birtokát említik. A XV. században a Döröcske-nembelieké volt a terület. Az 1573-74-es török adólajstromba mindössze kilenc házat jegyeztek fel, majd a hódoltság további éveiben lassan elnéptelenedett, pusztává vált. 1542-ig nyomon lehet követni annak a pálos kolostornak a történetét, amelyet a község határában István szerzetes építtetett. Egyébként valószínűsíthető, hogy ez is a török uralom alatt semmisült meg.

Még a XVIII. század elején is pusztaként említették Somogydöröcskét, amely később a Harrach és az Esterházy famíliák tulajdonába került. 1733-ban a Hunyadiak birtokolták, és ők telepítettek német lakosságot ide, jelentős adókedvezményt biztosítva számukra. A ma már műemlék jellegű evangélikus templomot 1836-ben építették, de már a középkorban templom állt a helyén.

1872-ben a megalakult törökkoppányi körjegyzőséghez csatlakozott Somogydöröcske, lakóinak száma ekkor meghaladta az ezret. A XX. század első éveiben 162 lakóházat és 981 – főként német – lakost regisztráltak, és a település ekkor – 1907-ben – vette fel a Somogydöröcske nevet.

Az I. világháborúba másfélszáz férfi vonult be, 26-an hősi halált haltak, emlékükre 1928-ban szobrot emeltek. A háború után sorra alakultak szövetkezetek, itt elsőként a Hangya-, majd a tejszövetkezet kezdte meg működését. A II. világháború idején – akárcsak több környékbeli németajkú településen – itt is megalakult a Magyarországi Németek Szövetségének helyi csoportja. 1945-ben aztán a szovjetek csaknem negyven embert vittek el,

tizenhárman soha nem tértek haza. Az elhunytak és elhurcoltak nevét egy emléktábla őrzi, amelyet a polgármesteri hivatal mellett állítottak fel 1999-ben.

A II. világháború után a lakosság nagy részét kitelepítették, helyükre felvidéki magyarok települtek. Igazából valamennyi német nemzetiségű lakost ki akarták telepíteni, de akadtak akik megszöktek. Így a németek kisebbséggé váltak. Az 1908-ban alapított evangélikus népiskolából 1949-ben általános iskola lett, amelyben 1980-ban szűnt meg az oktatás. A gyerekek azóta a törökkoppányi iskolába járnak.

Somgyödöröcske 1990-ig Törökkoppány közigazgatásához tartozott, eztán kapta vissza önállóságát.

3. Rendezési terv

A település rendelkezik elfogadott rendezési tervvel, amely felsorolja a helyi védelemben részesített építményeket. A rendezési tervet az Önkormányzat 9/2000. (X.25.) sz. rendeletével fogadta el.

Helyi védettségű építmények:

- 1) világháborús hősi emlékmű
- 2) Híd a Döröcskei-patakon
- 3) Híd a Nyugati u. északi végén
- 4) Híd a Nyugati u. déli végén

Helyi védettségű épületek:

1) Keleti u. 13.	26) Keleti u. 62.
2) Keleti u. 14.	27) Keleti u. 69.
3) Keleti u. 15.	28) Keleti u. 71.
4) Keleti u. 16.	29) Keleti u. 75.
5) Keleti u. 23.	30) Keleti u. 76.
6) Keleti u. 24.	31) Keleti u. 80. – községháza
7) Keleti u. 26.	32) Keleti u. 84.
8) Keleti u. 29.	33) Nyugati u. 95.
9) Keleti u. 30.	34) Nyugati u. 122.
10) Keleti u. 31.	35) Nyugati u. 123.
11) Keleti u. 34.	36) Nyugati u. 125.
12) Keleti u. 35.	37) Nyugati u. 126.
13) Keleti u. 36.	38) Nyugati u. 127.
14) Keleti u. 42.	39) Nyugati u. 129.
15) Keleti u. 43.	40) Nyugati u. 130.
16) Keleti u. 46.	41) Nyugati u. 131.
17) Keleti u. 47.	42) Nyugati u. 132.
18) Keleti u. 48.	43) Nyugati u. 134.
19) Keleti u. 49.	44) Nyugati u. 135.
20) Keleti u. 52.	45) Nyugati u. 136.
21) Keleti u. 53.	46) Nyugati u. 139.
22) Keleti u. 55.	47) Nyugati u. 140.
23) Keleti u. 56.	48) Nyugati u. 144.
24) Keleti u. 58.	49) Nyugati u. 145.
25) Keleti u. 59.	50) Nyugati u. 147.

51) Nyugati u. 148.
52) Nyugati u. 150.
53) Nyugati u. 154.
54) Nyugati u. 157.
55) Nyugati u. 158.
56) Nyugati u. 160.
57) Nyugati u. 161.
58) Nyugati u. 162.
59) Nyugati u. 163.
60) Nyugati u. 164.
61) Nyugati u. 168.

62) Nyugati u. 169.
63) Rózsadomb u. 104.
64) Rózsadomb u. 110.
65) Rózsadomb u. 111.
66) Rózsadomb u. 112.
67) Rózsadomb u. 113.
68) Rózsadomb u. 114.
69) Rózsadomb u. 116.
70) Rózsadomb u. 117.
71) Temető u. 3.
72) Temető u. 8.

4. Természeti-környezeti értékek

A Koppány-patak völgye Külső-Somogy sajátos hangulatú tájegysége. A patak déli oldalán lévő terület hirtelen, szakadékosan emelkedik ki a völgyből. A Koppány környékén a természeti környezet igen gazdag, a mezőgazdasághoz és az állattartáshoz is jók a talajadottságok. A községbe látogatóknak érdekes látnivalót kínál a Koppány-völgy legmagasabb pontján található József-kilátó, ahonnan megcsodálhatják az egész vidéket.

A természetvédelem sok embert megmozgat, a falu lakosai közül több mint harmincan tagjai a Kolostorhegyi Erdőbirtokosságnak, amelynek az a célja, hogy az erdőt megóvják, telepítsék és műveljék.

5. Vallási, vallástörténeti emlék

Evangélikus templom

A község egyetlen műemléke az 1836-ban épült, klasszicizáló későbarokk stílusú evangélikus templom. Bár Döröcske középkori templomának helye nem ismeretes, de a jelenlegi templom telepítése, tájolása alapján feltételezhető, hogy a középkori templom helyére, esetleg maradványainak felhasználásával épült.

Az építmény homlokzatban maradó egyetlen középtornyos teremtemplom. A hajóba benyúló toronytest két oldalán a karzatsfeljárók helyezkednek el. Az egyterű hajót a fakarzat

pillérei és födéme osztja három részre. A karzat kétoldalt a hajóval azonos szélességű, attól el nem választott félkörös apszis kezdetéig tart; az oltár és szószék (összeépített) tere egységes. Az egész teret egyetlen dongaboltozat fedi, melyet csak a három-három ablak helyén szakít meg egy-egy fiókdonga.

A berendezés (karzat, padok) népies, jellegtelen. Figyelemre méltó a szószék-oltár, mely az apszis keleti, ovális ablakával érdekes kompozíciójú megoldást nyújt.

6. Épített örökségek

Az egész falu a múlt hangulatát sugározza érintetlen szépségével. A századfordulón épített sváb lakóházak eltérnek a környékbeli községek portáitól. Nagy részük eredeti állapotában maradt fent napjainkra.

A településen található egy nyolcvan épületből álló házsor, amelynek a szakértők szerint nincs párja hazánkban. Csinosítása folyamatosan zajlik, 1998-ban például Luxemburgban átvehették ezért a falu képviselői az Európai Falufelújítási Díjat.

7. Jelentősebb események

A község október végén tartja a búcsúját.

8. Egyéb idegenforgalmi információ

Az Ifjúsági tábor szálláshely lehetőségét kínálja.

www.somogydorocske.hu

Somogyegres

1. Elérhetőség

A kis zsáktelepülés Kelet-Külső-Somogyban, Tabtól 16 kilométerre fekszik, ahová a Tabot Törökkoppánnyal összekötő főútról lehet eljutni. Az autóbusz-közlekedés a közeli város és Bedegkér közötti járatokkal oldható meg, a legközelebbi vasútállomás is Tabon található. A község Somogy megye északkeleti részén fekszik, közel a Balatonhoz, de már nem része a kiemelt üdülőkörzetnek.

Somogyegres településszerkezetét tekintve völgyi falu, a Somogy Megyei Területrendezési Terv részleges alapfokú ellátást nyújtó községnek minősíti. A 2001-es népszámlálás szerint 238 állandó lakos lakja, a lakosság száma 1960 óta (612 főről) csökken.

2. A település történetének fontosabb eseményei

Somogyegres a környező falvakhoz képest viszonylag későn, a XVI. században jött létre. Nevének említésével először Egrech alakban, az 1535. évi adólajstromban találkozhatunk. Az 1563. évi török kincstári fejadójegyzékben neve Egrős-ként szerepelt.

A XVII. században elnéptelenedett, melynek okai pontosan nem ismertek: vagy a török pusztításának eredménye, vagy járvány tizedelte meg az itt élőket.

1713-ban megkezdődött a falu betelepítése. 1733-ban a terület birtokosa a gróf Batthyány család, 1762-ben gróf Batthyány Lajos nádor a község földesura. 1724-ig magyarok lakták a községet, a németek ezt követően települtek be, de meglehetősen hamar asszimilálódtak. Hatásuk máig érzékelhető a község építészeti örökségében. A települést ekkor már Németegresnek hívták. Római katolikus temploma 1781-ben épült.

A Batthyány családtól herceg Montenuovo Alfréd birtokába került a község. A jobbágyok földhöz juttatása 1835-ben kezdődött el. Az 1871. évi községtörvény szerint a település – mely ekkor Somogy Tolna megyei határán feküdt – a nágocsi körjegyzőséghez tartozott.

Az I. világháború a falutól súlyos áldozatokat követelt. 1931-ben a község nevét – a lakosság kérésére – alispáni határozattal Németegresről Somogyegresre változtatták meg. A település ma önálló önkormányzattal rendelkezik, de a kányai körjegyzőség része.

3. Rendezési terv

A település nem rendelkezik elfogadott rendezési tervvel. A rendezési terv szakági munkarészeként elkészült az örökségvédelmi hatástanulmány, mely számba veszi a régészeti lelőhelyeket, a régészeti érdekű területeket és az országos műemlékeket, illetve a helyi védettségű épületeket, kereszteket.

Nyilvántartott régészeti lelőhely:

- 1) Kertalja-keleti-dűlő
- 2) Somogyegres öreg temető – középkori templom-maradvány, középkori település nyomai, római kori cserepek kerültek elő

Régészeti érdekű területek:

- 1) Somogyegres–Zicsi útra dűlő – római kori telepnyomok

Országos műemlék:

- 1) római katolikus templom – Kossuth u. 20.

Helyi védelem alatt álló épületek és egyéb objektumok:

- 1) kereszt – közterület (hrsz. 69)
- 2) útszéli oltár – Kossuth u. 57.
- 3) lakóház – Kossuth u. 21.
- 4) Szentháromság szobor – Kossuth u. 20.
- 5) kereszt – Kossuth u. 20.
- 6) első világháborús emlékmű – Kossuth u. 18.
- 7) lakóház – Kossuth u. 57.
- 8) második világháborús emlékmű – Kossuth u. 18.
- 9) kereszt – Kossuth u. közterület
- 10) park – Petőfi u. (hrsz. 140/1)
- 11) kereszt – Petőfi u. (hrsz. 143)
- 12) kereszt – Petőfi u. (hrsz. 214)

4. Vallási, vallástörténeti emlékek

Római katolikus templom

A templom a XVIII. század második felében, 1781-ben, épült késő barokk stílusban. Az épület felújításra szorul. A környezetében több, helyi védelem alatt álló objektum is található (lakóház, emlékmű, útszéli-oltár, kereszt).

Útszéli oltár

Helyi sajátosság az útszéli építménnyel védett kőoltár, mely elsősorban német területeken terjedt el. Feltehetően a betelepült sváb lakosság építtette.

5. Jelentősebb események

A községben október első szombatján veterán motoros találkozót és falunapot tartanak.

Somogy megye

1. Elhelyezkedése

Somogy megye a Kis-Koppány patak völgyében, Tabtól 15 kilométerre nyugatra található. A Kaposvár-siófoki vasútvonal nagy kanyarokkal töri át a vízválasztót és jut a Kis-Koppány völgyébe. A településnek vasútállomása van. Közúton a Kaposvár-Balatonföldvár útvonalon közelíthető meg, autóbuszjárat Tab és Nágocs felől érinti.

A község részese a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetnek (a Balaton Turisztikai Régió) a 2000. évi CXII. Törvény alapján.

A települést a 2001-es népszámlálás szerint 615 állandó lakos lakja, a lakosság száma az 1960-as 1030 főről folyamatosan csökken.

2. A település történetének fontosabb eseményei

A közeli Csicsalpuszta középkori település az 1251-ben keletkezett tihanyi alapítólevélben szerepelt először. 1310-ben a pannonhalmi apátságé volt a terület, később Alsó- és Felső-Köttcse néven rövid időre a székesfehérvári káptalan birtokába került. 1332–37-ben a pápai tizedjegyzék szerint plébániája volt. A XIV. században hosszas pereskedés folyt e vidékért. 1435-ben Rozgonyi Istvánné Szentgyörgyi Cecília lett a birtokosa, akit a király ezzel jutalmazott haditetteiért.

A török megszállás idején Batthyány Farkas volt a tulajdonosa – miközben a hajdani hadiút elágazásánál fekvő puszták lakóinak nagy része elmenekült. Az elvadult pusztákat a későbbi birtokosok igyekeztek benépesíteni, így a XIX. század derekán Csicsal már újra 199 lakost számlált. A számos részbirtokos közül a legnagyobb területe gróf Goetzon Gusztávnak volt, és maradt is 1945-ig.

1906-ban épült a Felsőmocsolád–Siófok közötti vasútvonal, amelynek töltései, oldalbevágásai itt, a községnél a legnagyobbak. A század elején épített közúti hidak még napjainkban is használhatók, a töltések alatti vízfolyásokat úgy építették meg, hogy lovas kocsival közlekedhettek alattuk.

1926-ban a lakosság növekedése szükségessé tette népiskola alapítását Meggyespusztán, melynek fenntartását később az állam vállalta át. A település 1946-ig Kötcse faluhoz tartozott közigazgatásilag, közös vasútállomásukat Kötcse–Csicsalként jelölték.

A mai község 1947-ben alakult Csicsapuszta, Felső- és Középső-Csesztapuszta, Magyaltapuszta, Pócapuszta és Sárkánypuszta közigazgatási egyesítéséből Somogy megyes község néven. A viszonylagos tagoltság ma is látható, bár a két nagyobb puszta – Csicsal és Meggyes – a meghatározó lélekszámú.

A háború befejezése után, 1945-ben, 190 új földigénylő jelentkezett a pusztákról, közülük 170 család kapott összesen 1078 kh. földet. 1949-ben már megalakult az első mezőgazdasági termelőszövetkezet, melyet újabb csoportok követtek. Az ötvenes évek vége az újjászerveződések ideje. 1961-re jött létre a Munkásőr TSZ, melyet 1968-ban csatoltak a kapolyi Haladás TSZ-hez. A következő évben szűnt meg az önálló községi tanács is. A korábbi 1–8 osztályos iskolából csak az 1–4 osztály maradt helyben. Az összevonás ezzel nem állt meg. Kapoly szintén elvesztette kiemelt szerepét, és 1975. január 1-jétől a településeket Tabhoz csatolták. 1979-ben az általános iskola felső tagozatának megszüntetésével a pedagógusokból szerveződött értelmiségi réteget is elvesztette a község.

3. Rendezési terv

A település nem rendelkezik elfogadott rendezési tervvel, jelenleg folyamatban van a régebbi felülvizsgálati. A településnek nincsen sem országos, sem helyi védett épülete.

4. Természeti-környezeti értékek

A dombokkal tagolt vidéket természetes vízfolyások tarkítják. Erdő csupán néhány holdon határolja, mégis jelentős vadkárra panaszkodnak az itt lakók, mert a kapolyi és az andocsi erdőkből gyakori a vadjárás.

5. Vallási, vallástörténeti emlékek

Érdekes és értékes épület a kéttornyú evangélikus templom és az 1985-ben épült modern katolikus templom. A lélekszámhoz mérten talán a megyében egyedülállóan sok vallásnak vannak itt hívei. A katolikusok, evangélikusok, reformátusok mellett vannak szombatisták, baptisták és még kisebb felekezeti csoportok.

A baptista imaház

6. Jelentősebb események

A faluban január 20-a körüli borverseny, július második szombatján falunap, október harmadik vasárnapján pedig búcsú van.

Szorosad

1. Elhelyezkedés

Szorosad a Tolnai-dombsághoz tartozó, a Koppány-völgy északi oldalán emelkedő kisebb dombra épült halmazfalú. A település szinte már összeépült Törökkoppánnal. Vasúti közlekedése nincs, de rendszeresen az autóbuszjáratok Tab, Siófok és Kaposvár felé.

A települést a 2001-es népszámlálás szerint 122 állandó lakos lakja, a lakosság száma az 1950-es évekig 400 körüli volt.

2. A település történetének fontosabb eseményei

A település neve (Zorosad) először az 1332-37-es pápai tizedjegyzékben fordult elő, a következő évszázadokban pedig a dömösi prépostság birtokaként szerepelt. A török hódoltság idején a koppányi aga területe volt, az adólajstromba a falu négy házzal került be. A XVI. században puszta volt, a térség elnéptelenedett. A veszprémi püspökség időközben birtokjogot szerzett a település felett, amely egészen 1945-ig fennmaradt.

A püspökség telepítő tevékenységének köszönhetően a XVIII. század végén tizenhét jobbágyháztartást írtak össze. Ezidőtájt kezdett el a környéken gazdálkodni tizenöt német fiatalember, akik a bérelt földön szőlőműveléssel foglalkoztak, s a jó bort tisztességgel haszonnal adták tovább. A sváb kolónia később tovább gyarapodott, Szorosadot egy 1804-es visszaemlékezés jelentős arányú németajkú lakossága miatt említi. Alig ötven évvel később már csaknem négyszáz német származású lakos élt itt.

A falu a XVIII. században komoly fejlődésnek indult, 1750-ben katolikus népiskola épült. 1835-ben templomot emeltek, amelynek jelenlegi homlokzatát a XX. század fordulóján építették. 1866-ben tragikus esemény történt: csaknem teljesen leégett a község, szorgos lakói azonban gyorsan helyreállították a károkat. A XX. század elején annyira német település volt, hogy alig volt valaki, aki beszélt volna magyarul.

Szorosadról ötvenen vonultak be az első világháborúba, a harcok során tizenhárman veszítették életüket. Az elesetteknek a húszas években emeltek emlékoszlopot. A két világháború között több egyesület alakult, a község tagja lett a Faluszövetségnek. 1940-ben létrehozták a Németek Szövetségének helyi csoportját. A háborúban 28 helyi veszítette életét, a háború után pedig a szovjetek huszonhat embert hurcoltak el borzalmas robotra, s

az évekig tartó megpróbáltatásokat kilencen nem élték túl. A lakosságcsere folytán Felvidékről telepítettek ide magyarokat.

A megyében szinte elsőként 1950-ben közös tanácsot hoztak létre Kárával, később pedig mindkét falu Törökkoppány társközsége lett. A következő évtizedekben megrekedt a fejlődés, a lélekszám alaposan megcsappant. Az 1970-es években a népesség oly mértékben megfogyott, hogy az iskolás korú gyereklétszám tíz alá esett. A fiatalok munka hiányában sorban elköltöztek innen. A település több mint harminc évig önálló jegyzőséget tartott fenn, de 1994-ben csatlakoztak a törökkoppányi körjegyzőséghez.

A szorosadi gyerekek a törökkoppányi oktatási intézményekben tanulnak, helyben nincs sem alsó, sem felső tagozatos iskola.

3. Rendezési terv

A település rendelkezik elfogadott rendezési tervvel, amely felsorolja a helyi védelemben részesített építményeket. A tervet a 9/2000. (III.27.) számú rendelettel fogadta el az önkormányzat.

A településkép különleges, kiemelkedő értékkel nem rendelkezik, országos műemléki védettségű létesítmény nem található Szorosadon.

Helyi védettségű építmények:

- 1) I. világháborús emlékmű
- 2) Kereszt a templom előtt
- 3) Temetői kereszt
- 4) Szőlőhegyi kereszt

Helyi védettségű épületek:

- 1) római katolikus templom
- 2) Dózsa György u. 15.
- 3) Dózsa György u. 16.
- 4) Dózsa György u. 18.

4. Természeti-környezeti értékek

A környező táj változatos, erdőkkel és rétekkel tarkított. Az erdők vadban rendkívül gazdagok, honos az őz, a szarvas, a vaddisznó.

A község területe négy jellegzetes tájegységre osztható.

- 1) A közigazgatási terület kisebb kiterjedésű északi része jellemzően szántóterület.
- 2) A települést északi harmadában szeli át a Nagy-Koppány folyó széles, vizenyős rétekkel kísért völgye. A gátak közé szorított folyó vízfelülete nem domináns a tájképben, a völgyvonulat azonban Kisbárapátitól Nagykónyiig a Kelet-Külső-Somogy egyik jellegzetes része.
- 3) A településtől délre emelkedő dombokat erdőkkel tagolt szőlőhegyek borítják. A szőlőhegyekről gyönyörű kilátás is nyílik, ráadásul a táj szőlőművelő és borászati kultúráját is őrzik.
- 4) A falu közigazgatási területének déli harmadát meghatározóan összefüggő erdőség uralja, az erdővonulat a Nagy-Koppány és a Kapos folyók völgyének vízváltó gerincét kíséri. Az erdő vadban gazdag: őz, szarvas, vaddisznó lakja a rengeteget.

5. Vallási, vallástörténeti emlékek

Római katolikus templom (Szent József)

A község központjában áll a műemlék jellegű római katolikus templom. A középkori templom megsemmisült, még a helye sem ismert, bár a jelek arra mutatnak, hogy a mai templom helyén állt. A jelenlegi épület 1835-ben épült, homlokzati kialakítását 1900 körül kapta.

Közel észak-dél tengelyű teremtemplom, homlokzatra ülő, zömök toronnyal. Ennek földszinti teréhez egyboltszakaszos, majdnem négyzetes hajó, majd – diadalívvel csatlakozó – keskenyebb és alacsonyabb, egyenes záródású szentély tartozik. A szentély keleti oldalán sekrestye nyílik. Berendezése, a Szt. József oltárkép, a padok, az egyéb képek és szobrok XX. századi, jellegtelen tömegtermékek. A torony három harangja új. A felszerelési tárgyak közül egyedül az ezüstözött réz, későbarokk mostrancia képvisel művészi értéket.

A templom kertjében állították fel és avatták 1989. október 1-jén a II. világháborúban elhunyt 28 szorosadi emléket őrző táblát, amelyet magyar s külföldi családok adakozásából sikerült felépíteni.

7. Építészeti emlékek

A településen csak egy-két lakóépület nevezhető karakteresnek, amelyet a helyi védelemben való részesítéssel őriznek meg a jövő számára.

8. Egyéb idegenforgalmi információ

Bősze Gábor pedagógus hosszú évekig gyűjtötte a község tárgyi és szellemi értékeit. A kis helytörténeti gyűjteményt a volt iskola épületében tekinthetik meg az érdeklődők. A kiállítás bejelentésre látogatható.

www.szorosad.hu

Tab

1. Elhelyezkedés

Tab a Kelet-Külső-Somogy központi településeként a Kis-Koppány-patak völgyében fekszik. Vonzáskörzetéhez huszonnégy község tartozik. A város fekvése észak-délnyugati irányú, hajdani szalagtelepülés, amely párhuzamosan épült a Kis-Koppány patakkaal. A Balatontól délre, Siófoktól 25, Kaposvártól 45 km-re terül el. A településen áthalad a 6511 sz. Daránypusztá–Kapolypusztá összekötő út, a 6509 sz. Iregszemcse–Tab összekötő út, valamint a 65137 sz. lullai bekötőút. Vasúti megállóval is rendelkezik a Kaposvár–Siófok vasútvonalon.

Tab városa része a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetnek (a Balaton Turisztikai Régiónak) a 2000. évi CXII. Törvény alapján.

A települést a 2001-es népszámlálás szerint 5033 állandó lakos lakja, a lakosság száma 1990 óta mintegy száz fővel csökkent.

2. A település történetének fontosabb eseményei

Tab neve személynévből keletkezett magyar névadással. A német Theobald személynévből alakult rövidülékes változatokkal. A terület hajdan Kopány birtoka volt, s szomszédos településeken a források már 1080-ban királynéi vincellérekről tesznek említést.

A település első említését egy 1211-ben kelt oklevélből ismerjük „villa Thob” elnevezéssel. A helységet 1320-ban a Szent Péter apostol tiszteletére emelt templom birtokai sorában említik. A terület benépesülésére utal, hogy a templomépítés már korábbi évekre vonatkozó betelepülést feltételez, hisz a földrajzilag szomszédos települések létéről már a XI–XII. században említést tesznek az oklevelek.

Az Árpád-ház kihalását követő trónviszályok során a mindenkori hatalmi erőviszonyokat követve a vidék gyakran cserélt gazdát. Thobot 1385–86-ban az Ugali család birtokai között lehet megtalálni. A nevet a Tab határában lévő Ugajpuszta jelzi, amely a középkorban falu volt. 1428–35 között Rozgonyi István bakonyi főispán és neje, Szentgyörgyi Cecília, 1438-ban a Batthyányak és a velük vérrokon Fajszyak nyertek Tab határában adományt. A török megszállás előtt még Ewleweldi László és Tharródy Demeter is voltak itt birtokosok.

Az ország három részre szakadását követően e vidék is török uralom alá került. Az első támadások már 1452-ben elérték a települést, de csak 1551–53 között foglalta el véglegesen a budai pasa, és a koppányi nahie (járás) birtokába helyezte. Az itt élők egy része a török elleni harcokban elesett, más részük elmenekült, a maradottak a mocsarak, erdők lakói lettek. A török kincstári adólajstrom szerint Tab 1573–74-ben 12 adózó házból állott. Rendszeressé váltak a magyar-török végvári csatározások. A harcokban Nádasdy Ferenc és Zrínyi György a pápai várórséggel rajtaütött a koppányi agán, és a törököket rövid időre kiűzték a vidékről.

A helységről 1660-ig nincs írott forrás, ettől az időtől a szigligeti vár tartozékai között sorolják fel. Nem sokkal Buda felszabadítását követően, 1689-ben magyar kézre került Tab is. Tabon és a szomszédos falvakban (Csaba, Ugaj) a Fajszky család leszármazottai, a Nyitrából visszatért Mérey és Lengyel családok örökösei és a vérségileg hozzájuk tartozó Nyitrayak, Gussitsok, felsőbüki Nagyok, Révayak települtek le. Az 1715. évi összeírásból ismert, hogy Tab 1712-től települt újra magyarokkal, németekkel és tótokkal. A bevándorlás és a telepítések során a lakosság száma folyamatosan emelkedett. Tabon nagyobb számú zsidóság megtelepedésére utal, hogy 1762-ben itt épült meg Somogy megye egyik legrangosabb zsidó imaháza. Tabot az országos kereskedelmi útvonalak nem érintették, de a helyi hatóságok értékelve a zsidó polgárok kezdeményező és kereskedő szellemét támogatták megtelepedésüket. A XVIII. század második felében (1762) befejeződött a katolikus templom rekonstrukciója.

A helység 1847 elején, mint mezőváros országos és hetivásárok tartására vált jogosulttá. A mezőváros gazdasági fejlettségére és földrajzi központi szerepére hivatkozva következetes erőfeszítéseket tett azért, hogy a vármegye által javasolt Karád helyett Tab legyen a járási székhely. A települést 1871-ben a járási székhelyek közé sorolták. A századforduló ipari, kereskedelmi fejlődése, valamint a közigazgatási növekvő igénye tette lehetővé Zuckermanel Jakabnak, hogy nyomdát alapítson. Pallós Ignác 1908-ban a vasútállomás szomszédságában modern gőztégla- és cserépgyárat hozott létre, amely Tab és környékének szabad munkaerejét tavasztól ősziig foglalkoztatta. Termékeiből osztrák és kelet-európai exportra is jutott. Vesztergál Lajos Tab és Vidéke címmel 1909-ben lapot indított. 1913 februárjában kezdte meg az Otthon Kávéházban vetítéseit a mozi. Megalakult a hitelszövetkezet. Egy évvel később, 1914-ben létrejött a tabi sportegyesület.

Az I. és a II. világháború súlyos embervesztést okozott. Részben ennek következményeként sok kisgazdaság fizetésektelenné vált, tönkrement. A gazdasági világválság idején került Tabra a Szociális Misszió Társulat. Apácák vezetésével a hit- és

erkölcsoktatás mellett az ifjúság és a felnőtt lakosság részére kézimunka, háztartásvezetési, betegápolási tanfolyamokat szerveztek. A Társulat helyébe 1928-ban a Népművelő Testvérek Társasága lépett, akik az óvoda és a népház építésére szereztek támogatást. Népapostol címmel 1930-ban folyóirat indult, amely 1933-ig jelent meg. A két világháború között (bár kulturális intézménye nem volt a településnek) jelentős volt a közművelődési élet. Az elemi oktatás, amely felekezeti volt, három intézményben folyt, a katolikus, az evangélikus és a zsidó iskolában.

A II. világháború első tabi következménye a 670 zsidó lakos tevékenységének korlátozása volt. Lengyelország megszállását követően nagyszámú lengyel menekült érkezett Tabra, akiket a lakosság szívesen fogadott, sokakat bújtatott. 1944 májusában gettót létesítettek a térség zsidó lakosságának. Az 57. szovjet gárda lövészhadtest 1944. december 2-án érte el a települést.

Az 1950-es évek elején, a tanácsok létrejöttével a tabi járás területe is megváltozott. Siófok járási székhelyként Somogy megyéhez került, Tab Tolna megyéből és a megszűnt igali járásból kapott falvakat, ezzel egészítve ki járása területét.

1969-ben nagyközségi rangot kapott, 1984-ben pedig városi jogú nagyközség lett. 1989-ben nyilvánították várossá Tab.

3. Rendezési terv

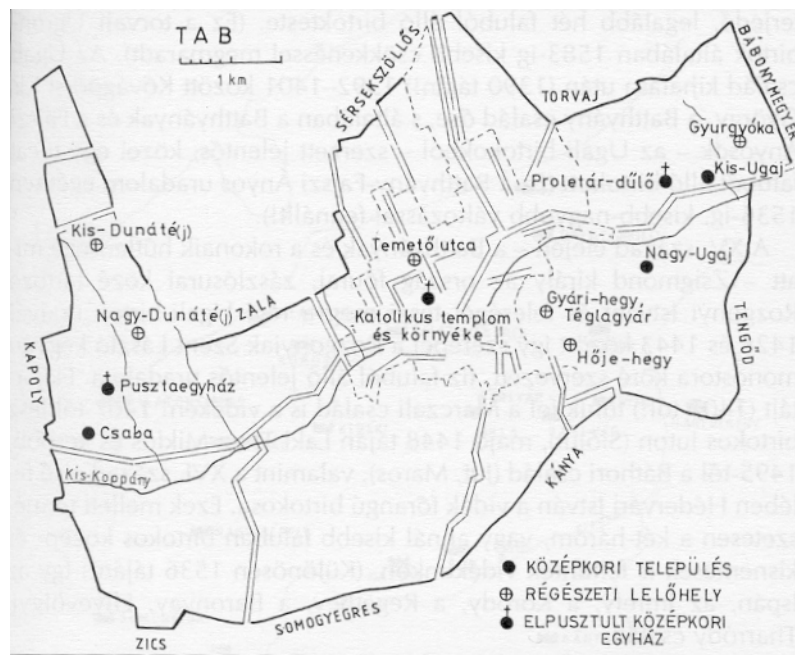
A település rendelkezik komplex rendezési tervvel, amelynek egyik fejezete a kulturális örökségvédelemmel foglalkozik. Tab városa rendelkezik országosan védelem alatt álló műemlékekkel, helyi védelemre érdemes területekkel, illetve helyi védelem alatt álló lakó- és középületekkel. Az örökségvédelmi hatástanulmány 2003 júliusában készült el.

A város területén számos nyilvántartott régészeti lelőhely található.

Nyilvántartott régészeti lelőhely:

- 1) őskori leletek
- 2) lengyeli (késő neolitikus) telep
- 3) badeni (rézkori) telep
- 4) Balaton-Lasinja (rézkori) telep
- 5) urnamezős (késő bronzkori) telep
- 6) kelta szórvány sír

- 7) római kori szórvány leletek
- 8) IX. századi telepek
- 9) honfoglalás kori temető
- 10) középkori falvak, templomok és temetők
- 11) közelebbről nem meghatározható őskori, római kori és középkori leletek

Országos védelem alatt álló művi értékek:

- 1) római katolikus templom – Ságvári u. 6.
- 2) volt Welsersheimb kastély (jelenleg szociális otthon) – Kossuth u. 107.

Helyi értékvédelmi területek:

- 1) történelmi városmag területe
- 2) az izraelita temető – kegyeleti park – területe

Helyi védelem alatt álló középületek:

1) vasútállomás felvételi épület	11) Kossuth u. – evangélikus templom
2) Kossuth u. 4. – Csalogány
Vendéglő	12) Kossuth u. 63. – áruház
3) Kossuth u. 13. – volt posta épülete	13) Kossuth u. 65. –gyógyszertár
4) Kossuth u. 17. – volt Polg. Hiv.	14) Kossuth u. 91. – Nagy Ferenc
Galéria
5) Kossuth u. 19. –általános iskola	15) Kossuth u. 136. – KHB épülete
6) Kossuth u. 33. – óvoda	16) Kossuth u. 148. – volt fogadó
7) Kossuth u. 35. – rendőrség	17) Vörösmarty köz – volt magtár
8) Kossuth u. 49. – Polg. Hiv.	18) Szent István u. 16. –volt malom
9) Kossuth u. 51. – Polg. Hiv.	
10) Kossuth u. 55. – volt evangélikus
iskola	

Helyi védelem alatt álló lakóépületek:

1) Kossuth u. 6.	10) József A. u. 6.
2) Kossuth u. 15.	11) József A. u. 8.
3) Kossuth u. 22.	12) Rákóczi u. 53.
4) Kossuth u. 24.	13) Árpád u. 22.
5) Kossuth u. 26.	14) Kisfaludy S. u. 9.
6) Kossuth u. 28.	15) Ságvári u. 2.
7) Kossuth u. 57.	16) Petőfi köz 3.
8) Kossuth u. 99. – volt kaszinó	17) Petőfi köz 5.
9) József A. u. 1. – volt polgári iskola
(jelenleg lakóház)	

Helyi védelemben részesülő művi értékek:

- 1) kőkereszt a Dobó K. u. sarkán
- 2) Szent Flórián szobor – Kossuth u.
148/a
- 3) kőkereszt a Kisfaludy u. sarkán
- 4) kőkereszt – Dózsa Gy. u.
- 5) temetői síremlékek
- 6) kőkereszt – külterület
- 7) présház – Hőlyeghegy (hrsz.
2021/1)
- 8) présház – Hőlyeghegy (hrsz.
2030/1)
- 9) présház – Hőlyeghegy (hrsz. 2067)

4. Természeti-környezeti értékek

A szép természeti környezetben épült hangulatos kisváros és környéke, valamint az egész Koppány-völgye barátságos, vonzó vidék a kikapcsolódni és pihenni vágyóknak. A terület a Balaton–Sió vízgyűjtőjéhez tartozik, gazdag patakokban és halastóval is rendelkezik.

A terület adottságai a Tabi kilátóból kitűnően megfigyelhetők.

A helyi rendezési terv 1. sz. melléklete a természet és tájvédelem alá eső értékeket sorolja föl.

Országos műemléki védelem alatt álló természeti értékek:

- 1) a volt Welsersheimb kastély kertje
- 2) a római katolikus templom kertje
- 3) az Öreg-hegy oldalában található forrás

Helyi védelem alatt álló természeti értékek:

- 1) az evangélikus templom vadgesztenye fái
- 2) a Kossuth utca északi oldalának juharfái a Petőfi és az Óvoda u. között
- 3) A kilátó melletti feketefenyők
- 4) A Petőfi köz juharfája
- 5) A Kossuth u. 53/b. lucfenyői
- 6) A Mártírok útja vérszilvafái
- 7) A Kossuth u. – Óvoda u. gesztenyefái
- 8) A kollégium udvarán lévő platánfa.

Ezen kívül a rendelet számtalan fasort, facsoportot javasol védelem alá venni.

5. Vallási, vallástörténeti emlékek

Római katolikus templom (Utolsó vacsora)

A feljegyzések szerint – Szent Péter tiszteletére – már 1320-ban emeltek itt katolikus templomot, ami az évszázadok során fokozatosan pusztult. Mérey M. Mária bárónő 1743-tól kezdte újjáépíttetni a templomot romjaiból.

A ma is látható római katolikus templom 1756 és 1762 között épült barokk stílusban. Kupoláját, szentélyét és falait a Németalföldön tanult Dorfmeister István által készített festett késő barokk stílusú freskók díszítik. A fő- és mellékoltár, a szószék és a padok copf stílusúak.

A templomban márványtábla őrzi a második világháború idején a községben bújtatott lengyel menekültek emlékét.

A templom, a telkén található, 1894-ben felállított kőkereszt a korpusszal, a Mária szoborral, valamint a templom előtt álló síremlékekkel kiemelkedő településtörténeti, településképi és építészeti emlékek.

6. Építészeti emlékek

Welsersheim-kastély

A XIX. század első felében, klasszicista stílusban épült a Welsersheim-kastély. A második világháború idején ideiglenes hadikórház volt. Ma szociális otthonként működik.

Kossuth L.u. 65. sz. alatti gyógyszerár

Az 1906-ban épült szecessziós stílusú, gazdagon díszített utcai homlokzatú épület településtörténeti és építészeti érték. Megőrzése és felújítása indokolt.

7. Képzőművészeti emlékek

Nagy Ferenc Galéria

Tabon található a helyi születésű Nagy Ferenc fa-, szaru- és csontfaragó népművész galériája, amely egész évben látogatható. A népművészet mesterének alkotásai ma már az ország határain túl is ismertek és népszerűek. A művésznek számos sikeres kiállítása volt külföldön is. A népművész állandó életmű-kiállítását, a Nagy Ferenc Galéria termeit 1983-ban rendezték be.

Az épület szép, pihenőparkkal övezett környezetben, a várost átszelő főút mentén áll. A különösen gazdag tárlat, a népi faragóművészet, a pásztorfaragás sokfajta remeke felejthetetlen élményt ad az idelátogatóknak.

A bemutatott tárgyakon keresztül jól nyomon követhetők Nagy Ferenc művészetének műfaji, technikai, formai változásai, sajátosságai. Láthatók az 1948-ból származó művészi

magfaragásai, a miniatűr csodák, az ékszerdobozok. Van olyan doboz, amely egy egész élettörténetet hordoz magán. Egyik oldalán a leánykerés, másikon már a bölcső fölé hajoló pár, a doboz tetején pedig két megfáradt, megbékélt öreg ül.

Természetesen a történelem, a monda- és a betyárvilág is helyet kap Nagy Ferenc fa- és szarufaragásain.

A díszítőművészettől fokozatosan haladt Nagy Ferenc a faszobrászat felé. A galériában látható emberalakokban művészete kiteljesedett. Nemcsak az egyedülálló figurákban, hanem a megdöbbentően beszédes, szoborcsoportokban is. Tabon a Nagy Ferenc Galéria Somogy múzeumainak sorában egyedülálló, kiemelkedően jelentős, és sajátos értéket képvisel.

A híres fafaragó galériája

Árpád – Nagy Ferenc szobra

8. Irodalmi emlékek

A város szülötte Takáts Gyula Kossuth-díjas költő, író, műfordító. Költészetéből nemcsak a pannon táj iránti szeretet sugárzik, hanem a Tabhoz való rendkívül erős érzelmi kötődése is.

9. Jelentősebb események

A városban március közepén Tavaszi Fesztivál, június elején a Tabi búcsú, augusztus 20-án ünnepi hangverseny, szeptember elején szüreti fesztivál, szeptember végén fogathajtó verseny, és a „Fut a Tab” utcai futóverseny, decemberben pedig teremlabdarúgó bajnokság zajlik

10. Egyéb idegenforgalmi információ

Tab testvérvárosi kapcsolatokat tart fenn a németországi Dettenhausennel, a szlovákiai Szimő-vel és Pered-del, valamint a romániai Tusnádfürdővel.

A vendéglátást a Gyöngy panzió, a Százlépcső étterem és a Csalogány vendéglő jelenti.

www.tab.hu

Tengőd

1. Elérhetőség

A település a Dél-Dunántúlon, a Kelet-Külső-Somogy kistájon fekszik, Tabtól dél-délkeleti irányban 10 km-re, Tamásitól 18 km-re, Kaposvártól, a megyeszékhelytől közúton 59 km-re. Tengőd kizárólag közúti közlekedési kapcsolatokkal rendelkezik. Vasúti elérhetősége Tabon és elvileg Tamásin keresztül biztosított.

A települést a 2001-es népszámlálás szerint 578 állandó lakos lakja, a lakosság száma az 1949-es 1388 főről folyamatosan csökken.

2. A település történetének fontosabb eseményei

Tengőd nevének eredetét illetően a szakirodalomban több változatot találhatunk. Egyesek a név besenyő eredetét fogadják el, mely gazdaságot jelent. Mások a település nevét a német Thingold személynévből származtatják.

A terület már a honfoglalás idején is lakott terület volt, erről tanúskodik a tengődi határban, Hékut-pusztán feltárt Árpád-kori temető. A Dunántúlon is egyedi régészeti lelőhelynek számít a temető azért is, mert feltárt sírjai között olyan lovassírok is voltak, ahol a lovast és lovát közös sírba helyezték. Ez utal arra is, hogy az itt élők katonai szolgálatot láttak el, a középkor katonáskodó középrétegéhez tartoztak és jellegzetes nomád harcmodorban harcoltak.

A település 1000 körül a királyi birtok része volt, melyet később Szent István részben a szakcsi főesperességnek, részben a pécsi püspökségnek ajándékozott. 1138-ban II. Béla a dömösi prépostságnak juttatta a falut. 1263-ban Tengőd és környéke ajándékozás címén Mojs nádor és fivére tulajdonából az ábrahámi cisztercita apátság birtokába került. 1443-ban a tamási vár tartozékai között említik. A XV. században birtokcsere révén került az akkori tamási várúr Keledfalvi Korothnay család tulajdonába.

A falut a járványok többször is szinte teljesen elnéptelenítették, a vallási harcok nem egyszer földjeik elhagyására kényszerítették lakosait. A török időkben, 1563-ban Koppányhoz tartozott Kis- és Nagy-Tengőd. 1553-ban Ferdinánd király a községet a Bornemissza család tulajdonába adta. 1661-ben végrendelettel a falu a pápai pálosok tulajdonába került. 1622-től az Eszterházy családnak is voltak itt birtokai.

1708-1710 táján sokan elmenekültek és még többen haltak meg pestisjárványban. A reformáció kezdete óta meghatározó volt a település életében a két vallás, a református és a katolikus jelenléte. Külön templomaik, temetőik, papjaik voltak, majd később iskoláik is. A református templom kőből és téglából a XVII. század végén épült. A község mai katolikus templomát az Eszterházy hercegek építtették 1787-ben. Az XVIII. század közepén a falunak két földbirtokosa volt: herceg Eszterházy és gróf Kornifeld Mór. Az I. és II. világháború súlyos áldozatokkal járt, az elhunytaknak a község emlékművet állított.

Az 1970-es években megszűnt az önálló községi tanács és Tengőd a kisebb Kánya társközsége lett. 1980-ban a Kányai Községi Közös Tanács, melybe Tengőd is tartozott, megszűnt és még nagyobb tanácsba, a Tabi Községi Közös Tanácsba szerveződött. 1990-től saját önkormányzattal rendelkezik, de közös körjegyzőséget működtet Kányával (körjegyzőségi székhely) és Somogyegressel.

3. Rendezési terv

A település nem rendelkezik elfogadott rendezési tervvel. A rendezési terv szakági munkarészeként elkészült az örökségvédelmi hatástanulmány, mely számba veszi a régészeti lelőhelyeket, a régészeti érdekű területeket és az országos műemlékeket, illetve a helyi védettségű épületeket, keresztekét. A helyi védelmet 2004 szeptemberében hirdették ki.

Nyilvántartott régészeti lelőhely:

- 1) Hékut puszta
- 2) Répáskuti dűlő
- 3) Bati rét
- 4) Deli puszta

Régészeti érdekű területek:

- 1) Cice vár
- 2) Ősi szőlőhegy

Országosan nyilvántartott műemlékek:

- 1) római katolikus templom – Petőfi u. 137.
- 2) népi lakóház – Kossuth u. 187.
- 3) népi lakóház – Petőfi u. 22.

Helyi védelemben részesülő épületek és egyéb:

Lakóház:

1) Kossuth u. 184.	11) Petőfi u. 31.
2) Kossuth u. 194.	12) Petőfi u. 33.
3) Kossuth u. 197.	13) Petőfi u. 37.
4) Dózsa Gy. u. 216.	14) Petőfi u. 43.
5) Dózsa Gy. u. 307.	15) Petőfi u. 52.
6) Dózsa Gy. u. 312.	16) Petőfi u. 53.
7) Petőfi u. 6.	17) Petőfi u. 70.
8) Petőfi u. 15.	18) Petőfi u. 87.
9) Petőfi u. 21.	19) Petőfi u. 123.
10) Petőfi u. 24.	

Egyéb építmények:

- 1) református templom – Petőfi u.
- 2) kereszt – temető előtt, Deák F. utcában
- 3) kereszt – Hunyadi u.
- 4) kereszt – Hunyadi utcától északra
- 5) présház – Petőfi u. 77-tel szemben
- 6) községháza – Petőfi u. 32.
- 7) emlékmű – Petőfi u.

6. Vallási, vallástörténeti emlékek

Római katolikus templom

A műemléki védettségű, későbarokk templomot 1787-ben építették. Nevezetessége, hogy a dömösi prépost 1398-ból származó síremléke 1853-ban ide került áthelyezésre, a torony alatti részhez. Ilyen síremlék ma már igen kevés található az országban. Az épület jó műszaki állapotban van. A Dózsa Gy. u. felől gyalogút vezet a templomhoz, melyen a feltároló látvány is védendő érték, a templom kertjében lévő homokkereszttel együtt.

Református templom

A református templom 1795-ben épült klasszicista épület, mives toronnyal. Az igen szép arányú épület kellemes zöld környezetben, a patak partján épült fel.

7. Építészeti emlékek

A településen több helyi védelemre javasolható épület, kereszt is található. Ezek egy része jó, más részük rossz műszaki állapotban van. Ezek olyan értéket képviselnek, mely hozzátartoznak Tengőd utcaképehez, annak karakteres elemei.

Petőfi u. 53. sz. lakóépület

1926-ban épült jellegzetes homlokzatképzéssel épült tornácos falusi lakóház, mely eredeti formájában került helyreállításra. A tornácot lezáró jellegzetes színes üvegezéssel ellátott ajtóval épült.

8. Neves személyiségek

Tengődön született 1520-ban a falu híres szülötte Bornemissza János, aki kora egyik legkiválóbb várkapitánya volt. Haza- és emberszeretete, vakmerősége, kiváló katonai képességei nagy elismerést vívtak ki számára. Többek között Pápa, Nagykanizsa és Várpalota kapitánya volt, vezetése alatt álló várat a török soha nem tudott elfoglalni.

9. Jelentősebb események

A község pünkösdkor falunapot, június végén búcsút, október 23-án pedig lovasnapokat és huszártalálkozót rendez.

10. Egyéb idegenforgalmi információ

Szálláslehetőség a településen a Petőfi S. u. 4. sz. alatti vadászházban nyílik. Ezen kívül két italbolt várja a látogatókat. Eligazodásukat információs tábla segíti.

Torvaj

1. Elérhetőség

A zsáktelepülés a Balatonpart délkeleti részén helyezkedik el a Kelet-Külső-Somogy kistájon. Minden oldalon a Balaton háttértelepülései határolják (Lulla, Ságvár, Bábonymegyer, Tab, Sérsekszőlős). Közúton a Kaposvár–Szántód utat összekötő útról Tab központjában Sérsekszőlős és Lulla felé irányuló közútról közelíthető meg.

Torvaj részese a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetnek (a Balaton Turisztikai Régió) a 2000. évi CXII. Törvény alapján.

A települést a 2001-es népszámlálás szerint 325 állandó lakos lakja, a lakosság száma az 1930-as 1060 főről folyamatosan csökken.

2. A település történetének fontosabb eseményei

A település neve először az 1200-as években jelent meg Turuwoi személynévként, majd 1265-től már mint Torwoy.

Az 1332-37-es pápai tizedjegyzék említést tett plébániájáról. Ebben az időben Ugron Pál özvegye volt a település birtokosa, akit rokoni szálak fűztek Koppányhoz, de ősei nem vettek részt az István elleni lázadásban. Birtokosai gyakran változtak: 1536-ban Ugron Bernát és Ispán Mihály voltak a környék földesurai.

A hódoltság idején szinte teljesen elnéptelenedett. A XVII. században a tihanyi apátsághoz tartozott a falu. Ezt követően a Lengyel és a Mérey családoké volt; ők először szlovákokat, németeket és magyarokat telepítettek a községbe. A falu lakossága gyorsan cserélődött: 1772-ben még magyar nyelvű volt, 1790-ben pedig már szlovák többségű.

A XIX. században a Gotthárd család volt a település birtokosa. Az 1871-es közigazgatási reform során Torvajhoz csatolták Lullatelepet, Lulla szőlőhegyet és Kisecsenyt.

Az I. világháború áldozatainak emlékére hősi emlékművet készíttetett a falu lakossága. A II. világháború után hat német családot kitelepítettek, helyükre a Felvidékről telepítettek be magyarokat.

1969-ben megszűnt az önálló tanács, és 1985-ben az általános iskola felső tagozata is. A település jelenleg önálló önkormányzattal rendelkezik, de a Tabi körjegyzőséghez tartozik.

3. Rendezési terv

A település rendelkezik rendezési tervvel, amelynek egy külön fejezete az építészeti értékvizsgálat és a kulturális örökségvédelem. Az értékvizsgálati és örökségvédelmi hatástanulmány 2003-ban készült el. A helyi védelemről szól a község önkormányzatának 3/2004. (II.12.) sz. rendelete, melynek 1. sz. melléklete sorolja fel a védettség alá vont létesítményeket.

Régészetileg érintett területek:

- 1) Szent Imre-dűlő
- 2) Szent László-dűlő

Nyilvántartott régészeti lelőhely:

- 1) középkori település és feltételezhetően templom és temető Szentegyház-dűlőben
- 2) bronzkori kincslelet (azonosítatlan lokalizáció)

Műemléki védettségű épület:

- 1) római katolikus kápolna – Kossuth u. temető

Helyi egyedi védelem:

lakóház:

- 1) *Petőfi u. 20.*
- 2) *Petőfi u. 30.*
- 3) Faluszőlőhegy

egyéb épületek:

- 1) római katolikus templom – Kossuth u.
- 2) *harangláb – Kossuth u.*

- 3) kőkereszt a 222 hrsz. előtt – Kossuth u.
- 4) kőkereszt a temetőben – Kossuth u.
- 5) kőkereszt útelágazásban – Kossuth u.
- 6) kőkereszt és világháborús emlékművek – Kossuth u.
- 7) kőkereszt a szőlőhegy alján – Petőfi u.
- 8) fakereszt – Faluszőlőhegy

4. Természeti-környezeti értékek

A község közigazgatási területe völgyekkel gazdagon szabdalts dombvidéken, szép táji környezetben fekszik. Torvaj zsáktelepülés. A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Területrendezési Terve és a Balatoni Területrendezési Szabályzat alapján a Balatoni Üdülőkörzetbe tartozik. Ezen kívül a település területét érinti az „erdő, gyepek, nádas” természeti terület.

5. Vallási, vallástörténeti emlékek

Római katolikus kápolna

A kápolna 1755-ben épült barokk stílusban. A torony nélkül épült kis „templom” a község temetőjében található. A főhomlokzatán emléktábla és családi címer található, rajta a B.P.D.R. monogrammal, melynek jelentése vitatott. Az épület jól karbantartott. Műemlékileg védett a kápolna belső tere és külső környezete, ideértve a növényzetet is.

Római katolikus templom

A templom 1755-ben épült barokk stílusban. A templom korábban műemléki védettségű volt. A hatástanulmány a műemléki védelem felülvizsgálatát javasolja.

A felsorolt épületen kívül a faluban van evangélikus templom is.

6. Építészeti emlékek

Petőfi S. u. 20. sz. alatti lakóház

Az objektum hagyományos parasztporta: lakóház, gazdasági épület és utcai kerítés. Az épület a település hagyományos épülettípusának egy példánya. Oromfalas utcai épülettömeg, két ablakkal, két padlásszellőzővel, díszített fa tornáccal. Az oromfalat a közelmúltban

újravakolták. Védendő az épületen a lakóház és a kerítés, a lakóház beépítési módja, az épület arányrendszere, beleértve az oromfalat, a tornácot, a tetőidomot, a tetőhajtást, az építménymagasságot, a nyílászárókat, a homlokzatzdíszítést és az anyaghasználatot is.

7. Jelentősebb események

Torvajon augusztus 20. körüli búcsút, szeptember végén pedig falunapot tartanak.

Törökkoppány

1. Elhelyezkedés

Törökkoppány a Tolnai-dombság erdőkkel és rétekkel gazdagon tarkított vidékén, a nevében is történeti múltját hordozó Koppány-folyó völgyében fekszik. Itt húzódik a Somogyot és Tolnát elválasztó megyehatár, a legközelebbi város Tamási. Bár vasút nem húzódik erre, ám az autóbusz-közlekedés kielégítő mind a Balaton-part, mind Kaposvár felé.

A települést a 2001-es népszámlálás szerint 483 állandó lakos lakja, pedig a lakosság száma XIX. század végén, és a XX. század elején hosszú ideig 1300 fő fölötti volt.

2. A település történetének fontosabb eseményei

A honfoglalást követően a Fajsz nemzetség telepedett le ezen a területen, amely Géza fejedelem idejében Koppány birtoka volt. Az István ellenében lázadó vezér leverése után a király a pannonthalmi apátságnak adományozta a birtokot, amire az 1138-as összeírás szerint a dömösi prépostság szerzett jogot. Hiteles, bizonyítható története innentől számítható, amikor „Villa Cuppan” néven említik az okiratok. Az 1332-37-es pápai tizedjegyzékben plébániás helyként Kobán alakban szerepelt.

Koppány a XV-XVI. században tett szert nagyobb jelentőségre. Ebben az időben épült a vára, melyet 1542-ben hiába ostromoltak a törökök, csak 1551-53 között sikerült elfoglalniuk. A települést a budai pasa a szandzsák központjává tette, melyhez 5 nahie (járás) tartozott kb. 60 településsel. A törökök elsősorban a várat építették tovább, Koppány mohamedán vallási épületekkel, két dzsámival és 11 mecsettel gyarapodott. Ezen kívüli fürdőt, kutat, vízvezeték is létesítettek. A patak e korban két vízimalmot is hajtott, a vár őrségét 123 fegyveres biztosította. Az 1563-as török kincstári adólajstrom szerint 15 ház volt a településen.

Zrínyi György és Nádasdy Ferenc a pápai helyőrséggel 1587-ben rajtaütött Koppányon, rövid időre visszafoglalták, ám 1589-ben ismét a megszállók kezén volt a település és vidéke.

Evlija Cselebi talán némi túlzással így jellemezte Koppányt: „...a város terjedelmes síkságon fekvő nagy külváros, amelynek egymás mellett álló házai mind deszkatetjűek. E várost palánk veszi körül, melynek sarkainál félelmetes bástyák vannak. Külső vára azért

erős, mert árcai vízzel telt süppedékes helyek. A község vegyes lakosságú balkáni kisvárossá kezdett átalakulni. A mohamedán vallási épületek is mind megvannak, Koppány várában és városában együttesen négy nagyobb dzsámi és tizenegy mecset épült fel”.

Többszöri csatározás, próbálkozás után Koppány 1689-ben került ismét magyar kézre. A török több mint százéves uralmát követően az épületek többsége az enyészeté lett, a használható építőanyagot a későbbi földesurak beépítették saját házaikba. Erről a korról a néphagyomány sokkal többet őrzött meg, mint a dokumentumok (pl.: utca-, dűlőnevek).

A település 1715-től az Esterházyaknak és a veszprémi püspökségnek a birtoka volt. A falu 1785-re visszanyerte korábbi jelentőségét, lakosainak száma megközelítette az ezret. A XIX. században alakult meg az első olvasóköri, az önszegélyező- majd a hitelszövetkezet.

A település a XX. század elején hanyatlani kezdett, mert a vasút és az autópálya elkerülte. Törökkoppány lakossága 1383 fő volt 1900-ban. Annak ellenére sem csökkent a lélekszám, hogy a tengerentúlra másfélszázán vándoroltak ki, az első világháborúban pedig 51-en haltak meg a frontokon harcoló 228 helybéliből. A két háború közötti időben megpezdült az élet a településen, ahol 104 kh. földet osztottak ki, évente négy vásárt rendeztek, a gazdák körében pedig magas szintű állattenyésztés honosodott meg. Ekkor alakult meg a faluszövetség, míg a néphagyományokat ápoló daloskör ismert lett az egész országban.

1960 után a fejlődés újra megindult. Közös tanácsi székhely lett, a Koppány völgyi községek igazgatási központja. Új iskola, ABC és bisztró, turistaház épült, új bekötőút kapott a falu Bonnya felé. A leírásokból és a rajzokból ismert koppányi várból ma semmi sem látszik. Általános iskolája ellátja a szomszédos települések gyermekeinek oktatását, s a községben van a térség egészségügyi és szociális ellátásának centruma is.

Törökkoppányt ma tíz utca alkotja, a lakosság azonban a XXI. század elejére jelentősen megcsappant. A faluban több vállalkozás működik, most épp egy megtelepülő vállalkozó fűrészüzemtet indít, de szívesen látnának újabb munkahelyteremtőket is. Jelenleg az önkormányzat és a szövetkezet biztosít munkát, s vannak, akik Tabon találnak megélhetést.

3. Rendezési terv

A település rendelkezik elfogadott rendezési tervvel, amely felsorolja a helyi védelemben részesített építményeket. A rendezési tervet az önkormányzat a 26/2000. (III.13.) sz. rendeletével hagyta jóvá.

a) emlékművek, szobrok, keresztek:

1) Szentháromságszobor, templomkert	9) Szőlőhegyi kereszt
2) Kereszt a templom nyugati oldalán	10) Temetői kereszt
3) Kereszt a templom déli oldalán	11) Temetői kereszt
4) Kereszt, Bajcsy Zs. u.	12) Szobor és kereszt a szőlőhegyi kápolnánál
5) Kereszt Dózsa Gy. u.	13) Útmenti kereszt
6) Kálvária, Béke u.	14) Útmenti kereszt
7) Gyertyános forrás	
8) Bükki forrás	

b) épületek:

- 1) Szőlőhegyi kápolna
- 2) Dózsa u. 3.
- 3) Kossuth u. 22.
- 4) Kossuth u. 27.
- 5) Kossuth u. 62.
- 6) Kossuth u.108.
- 7) Táncsics u. 1.
- 8) Táncsics u. 8.
- 9) Táncsics u. 12.
- 10) Táncsics u. 14.
- 11) Táncsics u. 20.
- 12) Táncsics u. 22.

4. Természeti-környezeti értékek

A környező táj változatos, erdőkkel és rétekkel tarkított. Az erdők vadban rendkívül gazdagok, honos az őz, a szarvas, a vaddisznó.

A község területe négy jellegzetes tájegységre osztható.

- 1) A közigazgatási terület kisebb kiterjedésű északi része jellemzően szántóterület.
- 2) A települést északi harmadában szeli át a Nagy-Koppány folyó széles, vizenyős rétekkel kísért völgye. A gátak közé szorított folyó vízfelülete nem domináns a tájképben, a völgyvonulat azonban Kisbárapátitól Nagykónyiig a Kelet-Külső-Somogy egyik jellegzetes része.
- 3) A falutól délre emelkedő dombokat erdőkkel tagolt szőlőhegyek borítják. A szőlőhegyekről gyönyörű kilátás is nyílik, ráadásul a táj szőlőművelő és borászati kultúráját is őrzik.
- 4) A falu közigazgatási területének déli részét meghatározóan összefüggő erdőség uralja, az erdővonulat a Nagy-Koppány és a Kapos folyók völgyének vízválasztó gerincét kíséri.

5. Történelmi emlékek

Török-kút

A török hódoltság egyik legjelentősebb és egyre látogatottabb emléke a községtől délre, a Babadag (Öreghegy) déli oldalán, a Cseszmei-erdőben látható Török-kút. Kiepített, köves úton könnyen felkereshető. A hagyomány szerint agyagcsövek vezették innen a bővizű forrás vizét a település jelentősebb épületeihez.

Csorgókút

A török hódoltság idejére emlékeztet az 1999 augusztusában felavatott fehér márvány csorgókút.

Turbános sírkő

Az egykor a templom mellett található török turbános sírkő a hagyomány szerint az egykori koppányi aga síremléke. Ma a Helytörténeti Múzeumban található.

Gül Baba szobra

A törökkoppányi vár

A híres török szandzsákszékhely vára is egy korábbi várkastély felhasználásával épült. A várkastélyt eredetileg Török Bálint építhette 1536 táján. Az egykori vár a község belterületének nagy részét magába foglalta. A várárok erősen föl van töltve, és szét van húzva. A várárok nyoma a nyugati oldalon kb. 230 m hosszan jól követhető. Az egykori vár körülhatárolható – nagyjából trapéz alakú – területe 7,2 ha lehetett, 360 m hosszúsággal és 240 m szélességgel.

A vár – melyet a török 1543-tól a XVII. század végéig tartott – a magyar történeti irodalomban nagyon sokszor szerepel.

6. Vallási, vallástörténeti emlékek

Római katolikus templom (Alexandriai Szent Katalin)

Törökkoppány és a Koppány völgyének legjelentősebb műemléke a középkori eredetű római katolikus templom, mely a község középpontjában, kisebb park közepén áll. Tömegalakítása, kelet-nyugati tengelye, és támpilléres szentélye már messziről elárulja középkori eredetét.

Az egyházi feljegyzések 1490-re teszik a hálóboltozatos szentély és a késő gótikus templom építésének dátumát. A török hódoltság idején feltehetően imaháznak használták a templomot, ennek köszönheti, hogy jelentős károsodást nem szenvedett.

Az 1975. évi régészeti feltárás szerint ez az egykori templom egyhajós, torony nélküli volt. Hajója a mai szentéllyel azonos szélességűnek készült, hosszmérete megegyezett a mai templom hosszával. Padlószintje a jelenleginél 55 cm-rel volt mélyebben.

Többszöri felújítás, restaurálás során az épület barokk stílusjegyeket kapott. A legutóbbi helyreállítás nyomán a szentélye visszakapta eredeti, későgótikus formáját, délkeleti és déli mérműves ablakát is visszaállították. Hajójának tömege az 1799-es újjáépítéskor keletkezett. Hangsúlyos nyugati tornya eredetileg fa hagyma-sisakkal rendelkezett; ezt 1926-ban döntötték le, s alakították ki a mai, jellegtelen gúlasisakot.

Szép a későbarokk főkapu kerete, valamint az órapárkány formálása. Az oldalhomlokzatok jellegtelenek. Az épület igazi dísze a későgótikus szentély tömege és részletképzése. A támpilléres megjelenés, a két helyreállított mérműves ablak, az eredeti, középkori vakolat néhány konzervált foltja jelzi az épület történelmi hitelességét. Az ún. „halhólyagos” mérműves ablakok a környék későgótikus, pálosrendi műhelyeinek alkotásai, 1500 körül keletkezettek.

A két sekrestye-épület tömege szervesen egészíti ki az egészében középkori tömeg-megjelenésű templomot.

A templom északi széksekrestyéjében a Helytörténeti Múzeum helyisége nyílik, amelyben a község nép- és egyházművészeti emlékeit rendezték be. A gyűjtemény népművészeti anyaga bemutatja a Koppány völgyében a közelmúltban még használt népviselet és népi életforma megmentett darbjait. A templom történetének néhány érdekes dokumentuma a kőtöredék-sor, mely a templom egykori nyugati (vagy déli) középkori kapujához tartozott. A megmaradt töredékek elég támpontot adnak ahhoz, hogy legalább képzeletben kiegészíthető legyen az egykori kapu díszes kerete.

A templom és a község török-kori történetének érdekes és értékes darabja az a török-kori mosdómedence, melyet csupán a kegyelet mentett meg a korunk számára.

7. Építészeti emlékek

A népi építészetnek – éppen az utóbbi évtizedek felgyorsult fejlődése következtében alig maradt emléke. De a megmaradt épületek is arról tanúskodnak, hogy eredetileg sem lehetett a községben különösebben kvalitásos népi építészet.

8. Néprajzi emlékek – népviselet

A XX. század fordulójára vált általánossá a híres koppányi népviselet. A törökkopányi körjegyzőségben csak a székhelyközség volt magyar, a hozzátartozó kisközségekbe sváb lakosság települt. A nők a bokrosra felhúzott ujj kezelőjét és az ing elejét fehérhímzéssel, vagy piros keresztszemekkel díszített gyolcsinget, selyem vagy bársony bőszoknyát hordtak, és a hasonló anyagból készült keskeny kötényt. A slingelt alsószoknyák („péntők”) házi vászonból, ünnepre keményített gyolcsból készültek, amelyekből ötöt is felvettek. Ezekre került a selyem vagy bársony bőszoknya. A felvett szoknyák mennyisége és minősége árulkodott viselője anyagi helyzetéről. A szoknya alját hátul az úgynevezett pufándli emelte meg. A lányok a hajukat tarka szalagokkal egy ágba "cicába" fogták, az asszonyok a fonatot kontyba tekerték, erre főkötőt (fékötő) kötöttek, melynek díszes hímzett sarkai a pillangó szárnyaihoz hasonlóan szétálltak. Ebből alakult ki a kemény papírokkal merevített pille.

A férfi népviselet nem volt ennyire mutató, de ez is tükrözte viselőjének faluban betöltött rangját. A századforduló férfijai az ünnepnapokon felálló gallérú, sűrű fehér hímzéssel kivarrt kezelőjű pamut vászoninget, széles, alján subrikálással díszített rojtos gatyát, fekete vagy sötétkék, sűrű zsinórozású posztó mellényt, hidegben posztó kabátot viseltek. A kalapjukba rozmaringszálat tűztek.

A régi hagyományokkal rendelkező faluban a népviseletet jobbára a pódiumra lépő asszonykórus örökíti tovább, de az önkormányzat most egy hagyományörző szobát is kialakít.

A helyi lakosság megőrizte a tojáskarcolók hagyományait is.

9. Irodalmi emlékek

Törökkoppány nevében is történelmet hordoz. Fekete István somogyi író is megihlette ez a múlt, e helyhez kötődik híres ifjúsági regénye: A koppányi aga testamentuma, és az ebből készült nagysikerű magyar film is. A regény témája, a csekély levéltári anyag mellett, a Koppány-völgy lakóinak körében ma is élő népi hagyományból ered.

www.torokkoppany.hu

Zala

1. Elhelyezkedése

A zsáktelepülés a Balaton part délkeleti részén helyezkedik el a Külső-Somogy középtájon, a Kelet-Külső-Somogy kistájon. Minden oldalon a Balaton háttértelepülései határolják (Bálványos, Tab, Sérsekszőlős). Közúton a Kaposvár–Szántód utat a 65-ös úttal összekötő útról Tab nyugati bejárata előtti közútról közelíthető meg északi irányban.

A település a Balatoni Területrendezési Szabályzat alapján a Balaton kiemelt üdülőkörzethez tartozik.

A települést a 2001-es népszámlálás szerint 288 állandó lakos lakja, pedig a lakosság száma még a XX. század elején is sokáig 650 fő körüli volt.

2. A település történetének fontosabb eseményei

Egy 1278-ból származó írásban Sola faluként említik a nevét, valamint Szent Kozma és Damján tiszteletére emelt templomát. A szentek neve bizánci egyház hatására utal. 1368-ban a veszprémi káptalan birtoka volt a vidék, majd 1400-ban Zsigmond király Osztopáni Bálintnak adományozta. A későbbi híres birtokosok, a Zichy-k nevével először 1478-ban találkozunk, akkor jegyezték be Zichy György tulajdonaként. „Sala” másik részét Perneszi Imre kapta adományként a XVI. század elején, míg a század végére már az is Zichy Rafael kezébe került. A török kincstári adólajstrom szerint 1573-74-ben 11 adózó ház volt a településen, valamint Bóta faluban 25. A török megszállás alatt többször gazdát cserélt a terület, a hódoltság után csak elnéptelenedett puszták birtokosainak mondhatta magát Zichy György és Ádám.

1714-ben tíz háztartással települt be Zala, majd a Zichyek németeket és tótokat hívtak a külterületi Bótára és Szőlősre. Zalának 1785-ben már 72 háza és 464 lakosa volt, 1853-ban pedig 601 magyar és 19 izraelita lakta a települést; Zichy Sándor volt a földesúr, akinek nevezetes gyermekeiről, Antalról és Mihályról kell megemlékezni. Zichy Antal közigazgatási pályán dolgozott, volt vármegyei főjegyző, író, hírlapíró és a tabi kerület országgyűlési képviselője. A világhírű festő Zichy Mihály 1823-ban született. A családi kúriát 1830 táján építették újjá, a község 1841-ben nyert mezővárosi rangot és vásártartási szabadalmat. A jobbágyszabadítás idején a két Zichy fiú felparcellázta birtokainak egy részét a falu lakói között.

Zichy Mihály örökösei részbirtokosok maradtak a településeken, és az I. világháború után 45 kh. szántóföldet és 2 kh. házhelyet osztottak ki a helyi lakosságnak. A XX. század elején létrejött a gazdakör, majd megalakult a tejszövetkezet. A II. világháború alatt pótolhatatlan értékek tűntek el a Zichy múzeumból, a maradékot az unoka, Csicsery-Rónay Istvánné mentette meg az utókornak.

Az első termelőségzövetkezetet – amelyet később több is követett – 1951-ben alakították meg Zalán. Az 1958-as Előre termelőségzövetkezet 1971-ben egyesült a sérsekszőlősi Alkotmány termelőségzövetkezettel, majd együtt beolvadtak a tabi termelőségzövetkezetbe. 1949-től két tanerős általános iskola működött, 1950-ben önálló tanács alakult. Az utóbbit 1969-ben, az általános iskolai oktatást 1977-ben szüntették meg.

A település önálló önkormányzattal rendelkezik, de a Tabi Körjegyzőséghez tartozik.

3. Rendezési terv

A település rendelkezik komplex rendezési tervvel, amelynek egyik fejezete a kulturális örökségvédelemmel foglalkozik, amely 2003-ban készült el. Az önkormányzat 10/2004. (VI.18.) sz. rendeletével fogadta el az örökségek védelmét. Zalán található műemléki védelem alatt álló épület, helyi egyedi védelemben részesülő épület és egyéb építmény is. A település területén nyilvántartott régészeti lelőhelyek is találhatóak.

Régészetiileg érintett terület:

- 1) Temető- és Szállási-dűlő területe

Nyilvántartott régészeti lelőhely:

- 1) őskori halomsír a Halomi-dűlőben
- 2) lengyel telep és temető
- 3) középkori település, templom és temető (azonosítatlan lokalizáció)

Műemléki védettségű épületek:

- 1) Zichy kúria – Zichy M. u.
- 2) római katolikus kápolna – Zichy M. u.

Helyi egyedi védelem:

lakóház:

- 1) Kossuth u. (hrsz. 12)
- 2) Kossuth u. (hrsz. 38)
- 3) Kossuth u. (hrsz. 95)

tornácos lakóház:

- 1) Kossuth u. (hrsz. 37)
- 2) Kossuth u. (hrsz. 119)
- 3) Kossuth u. (hrsz. 120/1)
- 4) Zichy M. u. (hrsz. 73)
- 5) Zichy M. u. (hrsz. 101)
- 6) Zichy M. u. (hrsz. 104)

egyéb építmény:

- 1) gazdasági épület – Zichy M. u. (hrsz. 55)
- 2) gazdasági épület (présház) – Kishegy (hrsz. 588/1)
- 3) kőkereszt – Kossuth u. (hrsz. 47/2)
- 4) kőkereszt – temető (hrsz. 86)
- 5) kőkereszt – Zichy M. u. (hrsz. 88)
- 6) kőkereszt – Kossuth u. (hrsz. 112)
- 7) öntöttvas kőkereszt – Zichy sírkert (hrsz. 245)
- 8) kőkereszt és gesztenyefák – Bótapuszta (hrsz. 325, 314)
- 9) kőkereszt a szőlőhegyen – Kishegy (hrsz. 502)
- 10) kőkereszt – Kishegy (hrsz. 602, 603/1)
- 11) kőkereszt – külterület (hrsz. 049)
- 12) kőkereszt – külterület (hrsz. 02/1)

4. Természeti-környezeti értékek

A település közepén egy kis patak, a Zala csordogál keresztül a völgyön. Ez szeli ketté a tájvédelmi körzettel nyilvánított Zichy kúria parkját is. Ezen kívül a Zichy család sírkertje is helyi védelem alatt áll. A falu végén pedig a szőlőhegy magasodik, ahol a helyi gazdák termelik jóféle boraikat. A környéken nagy kiterjedésű erdő is húzódik.

Zichy-kúria parkja

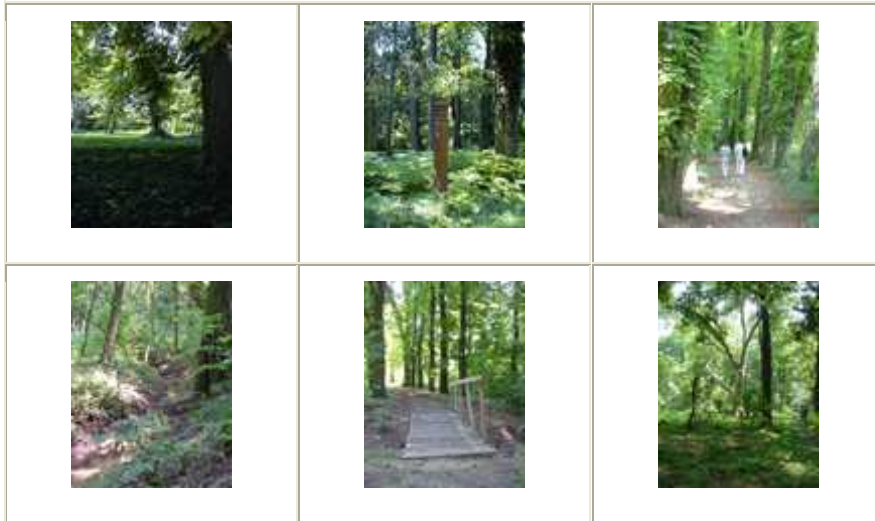
A tájvédelmi területté nyilvánított mintegy tízhektáros park a Zichy család birtokával szemben fekszik. A park közepe táján egy völgybe ereszkedik, s itt folyik az a kis patak, ami néhány kilométerrel arrébb a Kis-Koppányba torkollik. A parkot 1820 körül telepítették, ugyanakkor, amikor a ház körüli fenyőket is. Ez utóbbiakat azonban ki kellett vágni, helyükre ifjú csemetéket ültettek.

A bejáratától a híres, védett vadgesztenyesor árnyékában sétálhatunk le a patakhoz, majd a kis fahídon átkelve, a kiépített ösvényeken körbejárhatjuk a parkot. A vadgesztenyesort néhány éve megtámadta az aknázómoly, ami ellen nehéz védekezni, s a fák egészségét veszélyeztetik.

Amíg az utunk elvezet a sétányon a szintén védettséget élvező vasfákhoz, az egyik kis tisztáson egy csaknem méteres magasságú ágyúlövedék magasodik a fűből. Ez nem más, mint egy síremlék. A rege úgy szól, hogy Zichy Mihály egyik unokája férjének volt egy kedvenc lova, amellyel végigharcolta az első világháborút. Amikor elpusztult, ezt a síremléket állította neki.

A vasfák egyenes sorban magasodnak a patakon túli ösvény mellett. A sor előtt egy kopjafa áll, melyet az országépítő alap helyezett el 2003-ban, „Zichy Mihály Vasfái” emlékére. A parkban van még néhány hatalmas, vastag törzsű többszáz éves fa is.

Egykor francia és osztrák kertészek szépitgették a parkot, sétautakat építettek. A ház mögött, a domb háta felé volt a család szőlője, gyümölcsöse, konyhakertje, valamint több üvegház is a friss zöldségek termesztését szolgálta.

5. Történelmi emlékek

Világháborús és '56-os áldozatok emlékműve

A templomkertben áll a világháborús áldozatainak emelt emlékmű. A fekete márványba 17 első, és 16 második világháborús elesett katona nevét vésték. Az 1956-os forradalomnak egy zalai áldozata volt.

Dinczkob János mártír emlékműve

Az önkormányzat udvarán áll a tanácsköztársaság egykori hívének, a fehér terror áldozatának emlékoszlopa.

6. Vallási, vallástörténeti emlékek

Római katolikus templom (Bűnbánó Magdolna)

A műemlék jellegű barokk stílusú római katolikus templom 1754-ben épült. Az okiratok az 1278-ban Szent Kozma és Damján tiszteletére emelt templomát említik meg a községnek. Legközelebb 1748-ban található említés róla, amikor tető és boltozat nélkül áll. Hat évvel később a templom egész épületét, a sekrestye nélkül Zichy Ferenc kapitány, helybeli földesúr restauráltatta.

A tető eredetileg fazsindelyes, a homlokzaton régebben kis fatorony állt. Újabban a torony a homlokzat előtt van. A templom régi voltát az 1975 nyarán végzett tatarozási munka igazolta. A vakolattól megtisztított falon jól láthatóak voltak az egykori román stílusra utaló kisméretű köríves ablakok, 2-2 a jelenlegi ablakok között. A szentélyen most is látható a régebbi ajtó kőből faragott kerete. Az oltárképet Zichy Antal, a híres festő testvérbátyja készítette, és Mária Magdolnát ábrázolja. Itt látható a Krisztus a kereszten című kép is, melyet Zichy Mihály festett.

Az orgona 1824-ből való, s jelenleg is működik. Az operaház tagjai, Bartos Csaba és felesége segítségével újították föl, akiknek szintén Zalán van házuk. A felújítás után koncertet is adtak a helyieknek. A műemlék jellegű templom belső felújítása 1972-ben, külső tatarozása pedig 1975-ben, 1993-ban és 2001-ben történt. Tíz éve elektromos harang is működik a toronyban.

7. Építészeti emlékek

Zichy Múzeum

A Zichy kúriát, mely Zichy Mihály festőművész szülőháza, az 1790-es években kezdték építeni, majd fokozatosan bővítették. Itt éltek Zichy Mihály szülei, a testvére, s miután a festő visszatért Oroszországból, már a négy gyermeke és a felesége is itt telepedett le. Főként nyáron laktak itt, télen a fővárosba költöztek. Akkoriban pezsgő élet folyt a településen és a birtokon. Cselédházak, istálló és kocsiszín épült a kúria mellé, külső és belső személyzet biztosította a család ellátását.

A kiállítást 1979-ben nyitották meg, majd felújítva, átrendezve 1992-ben adta át Göncz Árpád köztársasági elnök. A gyűjtemény megőrzésében nagy szerepe volt Zichy Mihály leszármazottainak, köztük Csicsery-Rónay Istvánnak, a festőművész dédunokájának, aki most is nagyon sok időt tölt a házban.

A kiállítás előterében az egyik falat teljes egészében betölti az a térkép, melyen bejelölték azokat a városokat, ahol Zichy Mihály megfordult életében. Egy teremmel beljebb látható a művész bécsi és párizsi alkotásai, a Bor hatalma, amely bemutatja a jó és a rossz hatását e nemes italnak, majd az inkvizíció áldozatai következnek az Autodafé című színes krétarajzokon. Amikor Zichy a walesi herceg meghívására Skóciába érkezett, készítette a híres Kard Tánc című rézkarcot. A szigetországban készített képeinek jelentős része most is az angol királyi múzeumban van. A rajzok a királynő nyári rezidenciájának ebédlőjében díszítik körben a falakat. A múzeumban látható bútorok eredetiek, ezeket a Zichy-család menekítette meg a háború és a műgyűjtők elől. Szintén ebben a teremben áll az 1620-ban készült a halálfejes óraszekrény, melyen a kidomborodó koponya az idő múlását jelzi. A családi szobában helyezték el a Zichy-k címerét, és Mihály bölcsőjét is.

A következő teremben az 1820-as évekbeli házat ábrázoló képek függnek a falakon, és itt látható a Zichyről készült legszebb mellszobor, Cyprian Godebsky lengyel szobrász alkotása. Néhány családi fénykép, levél és távirat színesíti a vitrineket, majd a lépcső után Az ember tragédiájához készült illusztrációkhoz érkezünk. A 20 darabos kollekción a könyvhöz készült.

További kiadványok illusztrációit is elvállalta, mint az Arany balladák, A hírdavatás, az Ágnes asszony, A tetemre hívás, A walesi bárdok, illetve 21 Faust kép, amit szintén megrendelésre készített. A vitrinekben vannak újabb és régebbi kiadások is. Sok illusztrációt

készített az orosz klasszikusok műveihez - Lermontov, Puskin, Gogol - ezek egy része látható itt is.

Ezután következnek a 4000 kötetes családi könyvtárszoba, a könyvek legnagyobb része német és latin nyelvű. Az itt látható két ikon közül – melyeket még Oroszországból hozott haza a festőművész – az egyik Illés prófétát ábrázolja,. A szemközt lévő családfán 1200-ig vezették vissza a Zichy-k származását. Továbbá itt van egy vázlat, a híres Erzsébet királyné Deák Ferenc ravatalánál című képhez. Ezt a magyar állam megrendelésére készítette, de sok gondja adódott, mert ráfestette azt a cipruságot, amit Kossuth Lajos küldött Deák sírjára. Az osztrákok viszont addig nem engedték kiállítani, amíg ezt az ágot le nem festette róla. Az eredeti kép a Nemzeti Galériában látható.

Néhány ülőgarnitúra, egy tajtékipakészlet, és egy 300 éves asztal díszíti a termet, majd az ajtón átlépve a grúz szobába jutunk. Intarziás bútorok, elefántcsont, fém és gyöngyház berakásos ülő garnitúrák, valamint egy csodálatos mennyezet tárul elénk. Zichyt annyira lenyűgözte a grúz művészet, hogy megtervezte és egy Zala községi mesterrel megcsináltatta a kazettás mennyezetet, grúz mintával. A tatár, török, kirgiz és grúz fegyverek, az elmaradhatatlan szamovárok, perzsa asztalka kagyló és gyöngyház berakással szintén a szoba kihagyhatatlan kellékei. A néprajzi gyűjteményének egy különleges darabját is itt helyezték el, a Szibériai Tonguz-ebenkin népcsoport gyereksámán-ruháját, ami rénszarvasbőrből készült gyönggyel kihímezve. Ez egyedüli az országban.

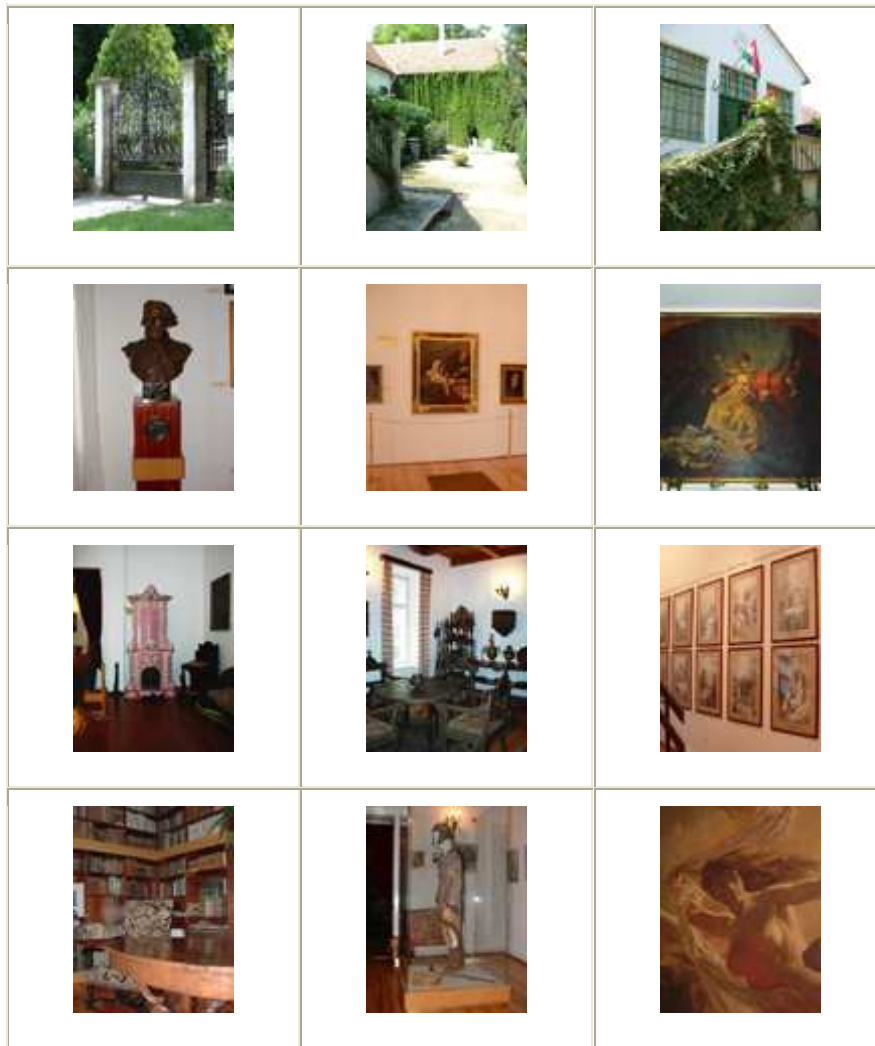
A műterembe érve láthatjuk meg Zichy életének kiemelkedő alkotásait. Az itt lévő bútorok mind a szentpétervári lakásából kerültek ide. Mint a kézi faragású tikfából készített indiai garnitúra is. Abban az időben jelent meg Zola Nanája is. Természetesen Zichy is elképzelte a könyv főszereplőjét. De mivel a kötet is botrányos volt, Zichyt a bécsi kiállításra nem engedték be. Ekkor festette hozzá a két oldalképet, a Csábítás, vagy a daloló szirén és a Bűnhődés és az áldozat címűt. Így már megnyíltak előtte a képtárak kapui.

A bejárattal szemben az egész falat elfoglalja fő műve: A rombolás géniuszának diadala. A képet az 1878-as párizsi világkiállításra festette, de nem engedték kiállítani. A zsűri kifogásolta, hogy nemrég ért véget a francia-porosz háború, és nem akar háborús képet látni a kiállításon. Ez volt az egyik ok, a másik pedig az, hogy

Zichy ráfestette azokat a személyeket is, akiknek különböző érdekek fűződött a hatalom megszerzéséhez. A pusztítás démonát, aki a kezével vezérli az alatta lévő rombolást, mellette a démon női párját, aki a családokat dúlja szét. A bal oldalon ortodox keresztel a kezében áll II. Sándor cár, aki elindította az orosz-török-bolgár háborút. Az orosz nagyherceg pisztolyt tart a kezében, följebb Vilmos német császárnak hódolnak be a kis német fejedelemségek, akik tálcán kínálják a császári koronát. Előtte fekszik a legyőzött harmadik Napóleon. Az inkvizíció áldozatai, az eretnekek, IX. Pius pápa előtt jelennek meg, mögötte pedig Krisztus, aki a békét jelképezi.

Mivel nem engedték a világkiállításra, műtermet bérelt Párizsban, ahol nagy sikerrel mutathatta be a nagyközönségnek alkotását. Berlinben, Bécsben és Budapesten viszont nagy botrányt kavart körülötte, a képet több évtizedre eltették a Nemzeti Galéria alagsorába. Az 1970-es években láthatta a közönség újra a szovjet kultúra házában. Ezután Kaposvárra vitték a megyetanács termébe, és később hozták Zalára.

A Zichy család sírkertje

A Zichy-kúria parkjától nem messze, a község temetőjéhez vezető kövesút mellett van a Zichy család sírkertje. Erdei fenyők, akácfa lombjai alatt pihennek itt a Zichy-k, köztük a világhírű festőművész, Zichy Mihály családtagjai.

8. Neves személyiségek

Zichy Mihály (Zala, 1827 – Szentpétervár, 1906)

Zichy Mihály egy leszegényedett nemesi család sarja volt, ezért szülei szerették volna, ha jogot tanul, hogy hivatalt tudjon vállalni. Mihály azonban a festészet irányába fordult, és mikor ez kiderült, a családja az összes anyagi támogatást megvonta tőle. Ekkortól portréfestészetből tartotta fenn magát.

1847-ben az orosz nagyhercegi család érkezett Bécsbe, ahol Zichy tanítóját Waldmüllert kérték fel a cár unokahúgának tanítására. A mester inkább a tanítványát, Zichy Mihályt ajánlotta, aki habozás nélkül elvállalta a feladatot. Így került ki 20 évesen Oroszországba. Akkor még úgy számolt, hogy miután anyagilag összeszedte magát, néhány éven belül hazajön. Ebből aztán negyed század lett, közben 1849-ben feleségül vette a polgári származású orosz-észt Ersoff Alexandrát, akitől négy gyermeke született. Tagjává fogadta az Orosz Művészeti Akadémia, 1859-ben megkapta a Cár Őfelsége Festőművésze címet. A Szentpétervári Orosz Múzeumban és az Ermitázs grafikai gyűjteményében még ma is több mint 80 vázlatkönyvét őrzik az udvari élet eseményeiről.

Zichy négy cárnak volt az udvari festője, rendkívül gyorsan dolgozott. A fogadásokon a cár kívánsága szerint közel 80 vendégnek felismerhetőnek kellett lennie. A zalai krónikás megoldotta a feladatot. Jelen volt a III.Sándor elleni merényletnél is. Leült a vasúti töltésre, és lerajzolta, hogy nézett ki a szerelvény a támadás után.

A cári udvarban ismerkedett meg a walesi herceggel, a későbbi Edvárd királlyal, aki meghívta skóciai vadászataira. Zichy franciaországi tartózkodása alatt megalapította a Pénteki festőtársaságot, amelynek a bevételét a szegény sorsú festők megsegítésére ajánlott fel. Később a párizsi magyar egyesület örökös elnöke lett, melynek Munkácsy Mihály volt a díszelnöke.

A festőnek híres volt a keleti fegyver-, a szőnyeg-, és a néprajzi gyűjteménye. Rengeteget utazott, és amikor Oroszországból 1876-ban visszaköltöztek Magyarországra, akkor mindent hozott magával. Ennek köszönhető, hogy most is ennyi minden látható a múzeumban.

A grúzok nemzeti festőjüként tisztelik ma is, mert a híres eposzukat, Rusztaveli Tigrisbőrös lovagját Zichy illusztrálta, majd a grúz nemzetnek ajándékozta. Tbilisziben köztéri szobrot állítottak neki, és utcát neveztek el róla.

Híresek irodalmi illusztrációi, Goethe Faustjához, Petőfi forradalmi verseihez, Madách Az ember tragédiájához, Arany János balladáihoz készített maradandó rajzokat. A kalandos életű alkotó 1906-ban halt meg Oroszországban. Budapesten a Múcsarnokban ravatalozták föl, majd a kerepesi temetőben helyezték örök nyugalomra.

9. Irodalmi emlékek

Csicsery-Rónay István politikus, író, lapszerkesztő (Budapest, 1917 -)

Zichy Mihály dédunokája. A gyermekkorát ő is Zalán töltötte. Többek között neki és a szüleinek köszönhető, hogy az emlékmúzeum a jelenlegi formájában látható. Csicsery-Rónai István dédapjához hasonlóan sokat utazik, mint mondja Európában csak Bulgáriában és Abbáziában nem járt még. Találkozott többek között a dalai lámával, és számos más herceggel, uralkodóval. 1945-ben a kisközség külügyi osztályvezetője volt, majd a politikai változások után Amerikába vándorolt és ott szerkesztette Hírnök a világba című folyóiratát.

1990-ben költözött vissza Magyarországra, hogy 1992-ben megnyissa a felújított és kibővített Zichy Múzeumot Zalán. Jelenleg folyamatosan ingázik Budapest és Zala között. Számos politikatörténeti könyvet írt már a Csillagos órák, sorsfordító magyarok című könyvsorozatában. Lánya Brüsszelben műfordító, fia Indianában világirodalmat tanít.

10. Jelentősebb események

Június végén Magdolna napi búcsút, augusztus végén pedig falunapot tartanak a faluban.

11. Egyéb idegenforgalmi információ

Jelzett piros turistaút halad át a településen.

www.zalafalu.hu

Zics

1. Elérhetőség

Zics a Nyugat-Külső-Somogy kistáj keleti peremén, Tabtól 15 kilométerre fekszik. Szomszédos települései: északról Kapoly és Tab, keletről Somogyegres, délről Miklósi, nyugatról Nágocs. A község kizárólag közúti közlekedési kapcsolatokkal rendelkezik. A település két irányból is megközelíthető, egyrészt a Kaposvár–Szántód közötti 6505. számú közútról, 65115. számú bekötőúton, másrészt Kapoly felől a 6516. számú úton. A legközelebbi vasútállomás Kapolyban található.

Somogy Megye Területrendezési Terve Zicset részleges alapfokú ellátást biztosító községnek minősíti.

A települést a 2001-es népszámlálás szerint 443 állandó lakos lakja, a lakosság száma 1910-ben meghaladta még az 1000 főt is.

2. A település történetének fontosabb eseményei

A Zics határában előkerült leletek bizonyítják, hogy ez a terület már ősidők óta lakott hely volt. Az előkerült tárgyak tanúskodnak arról, hogy már az újkorban, a késő neolitikumban is megtelepedett az ember ezen a vidéken. A megtalált töredékek fejlett kerámia-kultúráról tesznek tanulságot. Bronzkori települések nyomaira bukkantak a Szűkszűr-és a Ketye-dűlőben.

A faluról az első írásos adat 1295-ből való, akkor Zvch néven említették. Az 1332-37. évi pápai tizedjegyzékben Zych alakban szerepelt; ekkor már plébániás hely volt. 1478-tól néhány környékbeli településsel együtt már Zichy György birtoka volt, ami a következő évszázadokban nem is változott. Az 1536. évi adólajstromban érdekes módon két Zics település szerepel. A falu török hódoltság idején elpusztult, elnéptelenedett, szinte pusztává zsugorodott.

A XVIII. században a földbirtokos, Zichy Ádám oly módon igyekezett újraindítani az életet ezen a vidéken, hogy német telepeseket hozott be. Ezért 1751-ben teljesen német településként tartották számon. A mélyen hívő katolikus Zichy család adományaként 1786-ban épült fel a katolikus templom, mely egyben a család fő temetkezési helye is lett. A Zichy-

k a kor egyik legfelvilágosultabb nemesi családját jelentették. Igen magas színvonalú mezőgazdasági nagyüzemet valósítottak meg, fejlett állattenyésztést folytattak.

A XIX. század végén, de különösen a XX. század első harmadában megélénkült a községi polgári élet. Önszegélyező szövetkezet, Hangya- és hitelszövetkezet, olvasóköri jött létre. Az I. világháború harcaiban 102 fő vett részt, közülük 23-an vesztették életüket a harctéren.

A II. világháború Zics községből 34 áldozatot követelt, többségük a Szovjetunió területén hunyt el.

1990-ig Zics a Miklósit és Nágocsot is egyesítő községi közös tanács székhelyközsége volt. Ezt követően a települések önállósultak. Jelenleg a település a Nágoccsal együtt körjegyzőséget hozott létre, Zics központtal.

3. Rendezési terv

A település nem rendelkezik elfogadott komplex rendezési tervvel, jelenleg folyamatban van elkészítése. A rendezési terv szakági munkarészeként el fog készülni az örökségvédelmi hatástanulmány, mely számba veszi a régészeti lelőhelyeket, a régészeti érdekű területeket és az országos védettségű műemlékeket. A területfejlesztési koncepció és a rendezési terv programja 2004 szeptemberében készült el.

Műemlékvédelem alatt álló épület:

- 1) római katolikus templom – Dózsa Gy. u. 12.

A településen több helyi védelemre javasolható épület, kereszt, síremlék is található. Ezek egy része jó, más részük rossz műszaki állapotban van. Ezek olyan értéket képviselnek, mely hozzátartoznak Zicshez, annak karakteres elemei.

Helyi védelemre javasolt épületek, kereszték, síremlékek:

- 1) kereszt – Dózsa Gy. u. 12.
- 2) Sigler ház/lakóház – Kossuth u. 12–13.
- 3) kereszt – Kossuth u.
- 4) temetői síremlékek és kereszték – temető

4. Természeti-környezeti értékek

Természeti környezetének sajátossága a délkelet felé kiszélesedő, ujjszerűen szétágazó völgyek sora, melyeket meredek falú, nagy esésű, mély vízmosások szabdalnak.

5. Vallási, vallástörténeti emlékek

Római katolikus templom (Sarlós Boldogasszony)

A falu legfőbb látnivalója az 1786-ban, késő barokk stílusban épült templom. A szentély alatt lévő lezárt kripta fedőlapjának felirata azonban korábbi előzményekre utal. Érdeemes megtekinteni a freskókat, melyeket a Zichy család által meghívott neves művész, Dorfmeister István készített. A templom korlátozottan látogatható.

Vasfeszület

A római katolikus templom előtt a környéken ritka, rozsdamarta vasfeszület áll.

6. Jelentősebb események

A faluban áprilisban kettesfogat-hajtó verseny, május közepén falunapot, júniusban bűcsút tartanak. Szeptemberben kerül sor a szüreti fesztiválra.

7. Egyéb idegenforgalmi információ

A településre érkező turistákat kirakott utcanév táblák, valamint a központban elhelyezett falutérkép segíti. A szálláshelyek tekintetében szűk a kínálat, egy család foglalkozik vele, náluk 4 fő részére található szállás. Zicsen egy presszó várja az idelátogatókat. A településen lovas- és tenispálya is igénybe vehető

A helyi hagyományokat a néptáncsoport tartja fenn.

III. Javaslatok az örökségvédelemmel összefüggő turizmusfejlesztésre

Természeti és épített örökségek hatása a turizmusra

A tabi kistérség előbbiekben felvázolt természeti és kulturális örökségei lehetővé teszik a turizmus – azon belül is a falusi- és ökoturizmus – fejlesztését, amit a továbbiakban részletesen kifejtünk. Ennek előzeteseként meg kell, hogy ismerkedjünk a kistérség turizmusával, valamint a gazdaságfejlesztési program turizmusfejlesztési stratégiai pontjával, ami azt mutatja, hogy a kistérség már elindult a turizmus fejlesztésének útján, a fejlesztést céljával tűzte ki, szem előtt tartva a természeti, épített- és kulturális örökségeket.

A területen a térségfejlesztés egyik lehetséges eszköze a turizmusfejlesztés, benne a természeti és épített értékek védelme, megbecsülése, fenntartása. Az önkormányzatok feladata a települések képének alakítása, a helyi hagyományok ápolása, a kultúra támogatása helyi vállalkozók és a lakosság segítségével. Amennyiben falusi turizmusról, vagy egy kistérség turizmusáról beszélünk, nem szabad elfeledkezni a helyi értékekről, a természeti és épített értékekről, hagyományokról, ami a helyi turizmus alapját, lényegét adják. A kistérség feltárása során kiderül, hogy a falusi turizmus kifejlesztésének hiányoznak az alapjai. Hiányzik az a vonzerő, amely klasszikusan az alapja a falusi turizmusnak, azaz a paraszti életmód, a régi parasztházak helyi védettség alá helyezése, a hagyományok, természeti értékek védelme.

A vizsgált kistérséget turizmus szempontjából már többen felmérték többféle szempontból. Pap Norberték felmérése alapján a kistérség turizmusának legismertebb szektora a Balatonhoz kapcsolható. A Balaton háttérterületeként a térség néhány objektuma programot biztosíthat a parton nyaralók számára. A zalai Zichy Múzeumban és a Tabi Galériában kiállításokra látogathatnak el, Karádon megnézhetik a tájházat, illetve amennyiben fellép a helyi néptáncsoport, az ő programjukban gyönyörködhetnek. Kaposvár felé menet megállhatnak az andocsi szakrális épületegyüttesnél megnézni a szentélyt és múzeumot, valamint ezek mellett az átutazók megtekinthetik a kistérség településein a helyi védelem alatt álló épületeket, építészeti emlékeket.

A másik szektora a turizmusnak a "second house"¹-okhoz kapcsolódik. Ez a jelenség határterület a rekreációs tevékenység és a turizmus között. Az előregedő településeken számos ház vált üressé. Ezek jelentős részét budapesti családok, más részüket külföldiek vásárolták meg. Az épületek megvásárlásakor motiváló tényezők többek között a Balaton közelsége, a családi kötődés, a csend és a nyugalom volt. A Balaton vonzereje tapasztalható a Kis-Koppány patak völgyében és attól északra is. Ez a jelenség mintegy 120 lakóépülethez kötődik. Jelen tanulmány szempontjából azért fontos ez a tény, mivel azok a személyek, akik ezeket az épületeket megvásárolják, többnyire eredeti mivoltukban szeretnék megvásárolni ezeket a lakóházakat, vagy eredeti állapotukba próbálják visszaállítani. Ez a települések értékének megővésében meghatározó szerepet játszik, amivel nemcsak megtartja az értékeket, hanem újakat is teremt.

A "vallási turizmus" két településen jelentkezik, Andocson és Törökkoppányban. Andocson a búcsújáráshoz létrehozta a turizmust, Törökkoppányban az adventista közösség rendszeresen táborokat tart. A fennmaradó időben a táborban lévő szálláshelyeket értékesítik. Ezek nemcsak karizmatikus helyek, hanem épített értékeket is képviselnek. Egy kegyhely (Andocs), még a lehetőségek teljes kihasználtsága esetén sem gyakorol jelentős hatást a környező területekre. A térségben lévő települések közül Karád népművészete, Törökkoppány történeti öröksége, Zala és Tab múzeumai, Nagy Ferenc faragó és Zichy Mihály festőművész művészeti öröksége, a szép táj mindössze kiegészítő desztináció lehet valamilyen erőteljesebb vonzástényező mellett.

A kistérség épített és természeti értékeinek védelme fontos abból a szempontból is, hogy az elmúlt években a nemzetközi turizmus átlagos növekedési ütemének lelassulása volt érzékelhető a Földön és ezen belül Európában, ami egyrészt a turizmus jelenségének „felnőtté válását” jelzi, másrészt a világméretű recesszió következménye. Ennek alapján az előrejelzések e tendencia folytatódását prognosztizálják, s ez ellen a szolgáltatások bővítése, összekapcsolása az egyetlen járható út.

Fontos kihangsúlyozni azt a tendenciát, mely szerint csökken a fogyasztói társadalomra jellemző vonzerővel rendelkező területek látogatottsága, népszerűsége. A turisták nagy része ugyanis szeretné aktívan eltölteni a rendelkezésére álló szabadidőt, ami, a hagyományosnak számító programok mellett újak egész sorát hívja életre.

¹ Turisztikai, rekreációs céllal vásárolt lakóépület. Az évnek csupán kisebb hányadában lakott (második otthon).

A kulturális, sport, hobbi, kaland, ismeretszerző és egyéb célú utazások, valamint a hivatásturizmus különböző formái iránt folyamatosan nő a kereslet. Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt, hogy a turizmus gyors növekedése, a térbeli és időbeli koncentráció következtében egyre nagyobb nyomás nehezedik az adott fogadóterület egészére. A természetes környezetet ezen belül a következő negatív hatások érhetik:

- erőforrások kimerülése, a levegő, a víz és a termőföld szennyezése;
- növény- és állatfajok számának csökkenése, élőhelyeik zavarása;
- tájrombolás.

Az 1980-as évek közepéig a fejlesztések során a gazdasági érdekeken kívül nem vették figyelembe a környezet állapotának fenntartását. A változás, a turizmus fenntartható fejlődését biztosító alternatívák felkutatása elkerülhetetlen volt. Számos egyéb tényező erősítette ezt a folyamatot. A környezet- és természetvédő mozgalmak fellépésének erősödésével párhuzamosan az öntudatos turisták nagy része felismerte a saját tevékenységéből eredő környezet-befolyásoló hatásokat. A felsorolt okok fényében nem meglepő tehát, hogy az előrejelzések szerint a természet- és környezetvédelem fontosságának felismerése révén a jövő század elejére a fenntartható turizmus különböző formái meghatározó részévé válnak a világ idegenforgalmának.

A magyarországi turizmus jelenlegi helyzete

- ✓ Nagy arányú turistaforgalom, szerény bevétel;
- ✓ Nagy volumenű látogatóforgalom, de ennek nagy része kiránduló és átutazó;
- ✓ Beutazó forgalom 70%-a a szomszédos országokból érkezik;
- ✓ Országon belül nagy az időbeli és térbeli koncentráció;
- ✓ A belföldi forgalom elmúlt években tapasztalható növekedése, de még mindig igen alacsony szintje.

A magyarországi turizmus fenntartható fejlődése számára további beruházásokra van szükség. Ezeknél nemcsak a gazdasági fellendülést kell szem előtt tartani, hanem a turizmus társadalmi és természeti környezetre gyakorolt hatását is. Prioritást kell, hogy élvezzen a természeti és kulturális erőforrások tiszteletben tartása és fenntartható használata. Távlati célként a sajátos magyar vonzerőkre alapozott exkluzív turizmus megteremtésére kell törekedni.

A turizmus szerepe a vidékfejlesztésben

- ✓ Egyébként parlagon heverő erőforrások hasznosíthatók a terület- és településfejlesztés terén;
- ✓ Kiegészítő tevékenységet jelenthet a mezőgazdasághoz kapcsolódó típusai által;
- ✓ Piacot teremt a helyben előállított mezőgazdasági termékeknek;
- ✓ A termékek magasabb helyi feldolgozottság szintje egyben az exportnál kedvezőbb árak elérését teszi lehetővé;
- ✓ Munkahelyteremtő képességével enyhítheti a foglalkoztatási gondokat;
- ✓ Segíti a hagyományok megőrzését, és esetleg bizonyos szokások újraélesztését;
- ✓ Hozzájárul az infrastruktúra és szolgáltatások fejlesztéséhez, a vidéki életfeltételek javításához.

A Koppányvölgy turizmusa

A térségre jellemző, hogy az előzőekben vázolt gyönyörű természeti környezetbe harmonikusan illeszkednek bele a települések és kultúrtájai. A községek viszonylag távol helyezkednek el egymástól, őrizve évszázados hagyományait. Az esztétikai vonzerőt nagy ipari üzemek sem rontják el, így az ide érkező turista ténylegesen elmenekülhet a civilizáció ártalmas hatásai elől.

Szolgáltatások

Általánosságban megállapítható, hogy kevés kereskedelmi szálláshely üzemel a térségben, és azok sem megfelelő színvonalon. Ennek oka mindenképpen a helyi tőke hiánya, valamint az, hogy még nincs egy jól meghatározott koncepcióra épülő termékfejlesztés, amelybe érdemes lenne tőkét fektetni. A meglévő kereskedelmi szálláshelyek kihasználtsága viszonylag jónak mondható, a területen folyó vadásztatásnak köszönhetően.

Magán szálláshelyek tekintetében sem áll igazán jól a térség. Ennek oka az, hogy még nem jött létre közöttük egy olyan fokú együttműködés, mely elősegítené piacra kerülésüket. Önmagukban pedig nem lehetnek igazán sikeresek a kisvállalkozások.

A kistérség településein a szállásadó és vendéglátó egységeken kívül a turizmushoz kapcsolódó más szolgáltatást nem igen találni. A meglévők is inkább a Balaton felől érkező egynapos turistákra és átutazókra alapozzák létüket, ami az elmúlt időszak tendenciáit figyelembe véve egyre bizonytalanabb megélhetést jelent.

Andocs – mint azt láthattuk – önálló vonzerővel rendelkező település, búcsújáró helye révén. A XVII. század közepétől vált Nyugat-Magyarország legjelentősebb ilyen településévé. A kegyhely jelentőségét a csodatevő Szűzanya szobra adja. Az évenkénti 14 búcsún mintegy 35 ezer hívő vesz részt, a magyarokon kívül főként németek és lengyelek. A búcsúnapokon, és azokon kívül is sokan látogatják a kolostort. Turisztikai fejlesztése mégis számos problémát vet fel, és óvatosságra inti az érintetteket. A jelenlegi rendszer szerint a hívők busszal érkeznek a településre, majd rögtön aznap el is utaznak. Nincs igazán szálláshely értékesítés, programeladás annak ellenére, hogy van zarándokszállás a községben. A további fejlesztéseknél figyelembe kell venni azt, hogy évente 14 alkalommal lehet ilyen módon kihasználni a férőhelyeket, de nem szabad elfeledkezni a holt időkről sem. Ugyanez vonatkozik az egyéb szolgáltatások terén elképzelt fejlesztésekre is.

A vadásztatás, a rekreációs célú utazások, a természetjárás és a kulturális értékek megismerésére irányuló utazások az egész kistérségre jellemzőek. Ez utóbbi esetben kiemelt vonzerővel bír Karád és Törökkoppány sajátos népdalkincse, hímzése, tojáskarcoló hagyománya.

A kezdeti lépések megtörténtek annak érdekében, hogy a lovas-, kerékpáros- és horgászturizmus is szerepet kapjon a kistérségben. A meglévő kínálati elemek továbbfejlesztése a jövőben elengedhetetlen feladat, hogy jövedelmező módon színesítsék a palettát.

A kistérség jelenlegi turizmusának értékelése

A vonzerők számbavétele, a szolgáltatások és a jelenlegi turisztikai attraktivitás ismerete alapján megállapítható, hogy a térség turisztikai hasznosítása kezdeti stádiumban van. A jelenlegi turizmus alapvetően a Balaton háttérterületének meglévő adottságaira épít,

és néhány programmal, a már bevezetett kínálattal próbálja kielégíteni a parton nyaraló, de egynapos turistaként, vagy átutazóként ide látogatókat.

Még szinte teljesen kihasználatlan az a tájképi, épített és természeti érték, melyet Külső-Somogy nyújt az ide látogatóknak. Pedig a turizmussal foglalkozó felmérések mind azt bizonyítják, hogy rohanó világunkban a turistákat mozgató motivációk között egyre hangsúlyosabban szerepel ez a vonzerő.

Ehhez az adottsághoz könnyen hozzákapcsolható a turizmus számos egyéb fajtája. Így egy átgondolt termékfejlesztés kapcsán összehangolható, komplex kínálattal lehet megjeleníteni az ökoturizmus terén. Ebbe mindazon felelősségteljes utazások beleértendőek, melyek a meglátogatott terület természeti és kulturális értékeinek megismerésére irányulnak úgy, hogy közben minimalizálják a környezetre gyakorolt hatásukat, valamint hozzájárulnak a helyi lakosság jólétének megteremtéséhez. Ennek alapján nem tartozik ebbe a körbe a vadászat, melynek bevételéből egyedül a vadásztársaságok és egy-két tökeerősebb vállalkozó részesedik (annak ellenére, hogy a térség egészén jelen van), valamint a viszonylag nagy számú második lakással, hétvégi házzal rendelkezők köre, akik nem igazán illeszkednek be a helyi közösségek életébe. Ez utóbbi esetben a lakosság elvándorlása miatt üresen maradt parasztházak megvásárlásának fő motivációja a Balaton relatív közelsége, a családi kötődés, a csend és a nyugalom. Veszélye az ún. „szellemfalvak” létrejötte, ahol a házak tulajdonosai hetekig, esetleg hónapokig nem jelennek meg.

Mindenképpen létjogosultsága van viszont a természetjárásnak. Legnagyobb hiányosságként jelenleg azt lehet megemlíteni, hogy turistatérkép még nem készült Külső-Somogyról, valamint turistautak sincsenek kijelölve. Az egyetlen ilyen lehetőség a déldunántúli Piros Túra útvonala. Ez Szekszárdról indulva átvág a Tolnai-dombokon, a Mecseken és a Zselic-en. Kaposváron keresztül éri el a külső-somogyi dombvidéket, felfűzi a térség fontosabb látnivalóit (Zala - Zichy-kastély, Bábonymegyér - Rudnay Gyula Emlékház, Tab - fafaragó kiállítás, műemlék templomok stb.), aztán Siófokon ér véget. Első lépésként tehát egy túraútvonal-hálózat megtervezésére, és térkép kiadására kell helyezni a hangsúlyt.

Az országos kerékpárút-hálózat megvalósítása nem halad abban az ütemben, mint azt korábban tervezték. A Koppányvölgye kistérség meglévő szilárd burkolatú- és földútjain sem került eddig kijelölésre kerékpárút. A turizmus jelenleg tapasztalható tendenciái viszont szükségessé teszik, hogy az országos kerékpárút-programmal összehangoltan a térség kisforgalmú közútjait, valamint kerékpározásra alkalmas földútjait számba vegyék, és esetleg egy egyszerű területrendezéssel alkalmassá tegyék kerékpározás számára. Természetesen ez esetben is szükség van információs anyagokra, térképekre. A természetjárással ellentétben a kerékpáros turizmus igen jelentős háttérszolgáltatásokat igényel (pl. alkatrészbolt, kölcsönző stb.), ami újabb foglalkoztatási lehetőségeket, munkahelyeket indukál. A kerékpárút lehetővé tenné a települések épített és természeti értékeinek jobb megtekinthetőségét is.

A lovas-turizmus helyzete valamivel kedvezőbb országos és térségi szinten egyaránt. A Magyar Turizmus Rt. keretein belül munkabizottság foglalkozik ezzel a témával annak érdekében, hogy országos koncepció alapján valósuljanak meg a fejlesztések. A kistérségben a kezdeti lépéseket egy-két vállalkozó már megtette, most már csak egy, vagy esetleg több lovasturisztikai-centrum kialakítására lenne szükség, ahol az egyéni vállalkozók kínálatát össze lehetne hangolni. A Kistoldi puszta elhagyott épületei e célnak például megfelelnek.

A horgászturizmus alapjául a kistérségben fellelhető tavak szolgálnak. Ilyen vonzerővel rendelkező települések Andocs és Törökkoppány. A fejlesztési elképzelések értékelésénél mindenképpen figyelembe kell venni azt, hogy a turizmus e fajtájának hasznából a helyi lakosság is részesedjen legalább úgy, hogy az engedélyek kiadását az önkormányzatok saját hatáskörükben tartják. Ellenkező esetben a vadásztatáshoz hasonló helyzet állhat elő, tehát az, hogy a helyi gazdasági fellendüléséhez nem járul közvetlenül hozzá.

A bor és ezzel összefüggő gasztronómiai turizmus létalapját tulajdonképpen az 1999-es esztendő teremtette meg, amikor az ország éves programja szlogenjének „Az asztali örömök éve”-t választotta a Magyar turizmus Rt. Persze korábban is híres volt a magyar konyha, a magyar borok és a hagyományos vendégszeretet, de a programsorozat sikere nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy turizmusunk e szegmensének értékesítési lehetőségei jelentősen javuljanak. A kistérségben a versenyképes kínálatához a jó bor már

adott, néhány présházat és pincét is alkalmassá tettek vendégek fogadására, ezt már csak össze kell kötni egy-két sajátos, tájjellegű étel kínálásával. A piacon a kistérségnek erre építve, egységes, arculat megtervezésével kell megjelennie (az országos kínálatba ágyazódva), hogy sikeres legyen. Hiszen kis országunkon belül is nagy a konkurencia, hát még ha külföld felé tekintünk. A helyi kultúra és annak megőrzése egy település, vagy kistérség életében a legfontosabb szempontok egyike, hiszen a helyi lakosság ezáltal képes identitását biztosítani. A turizmus segítséget tud ebben nyújtani még akkor is, ha a legtöbbször hangoztatott hatása éppen a helyi sajátosságok elnyomása, a globalizálódás. Turizmusfejlesztési koncepció hiányában természetesen ez előfordulhat, de átgondolt fejlesztésekkel kiküszöbölhető, sőt az elképzelt cél elérésének szolgálatába állítható. Gondoljunk csak az országban már több helyen megvalósult falusétákra. Ezek olyan egyénileg (túravezető füzettel), vagy vezetéssel bejárható túrák, amelyek egy-kistérség jellemző településének természeti és kulturális értékeit mutatják be. Keretében tehát bemutatható a szép táj, a vadregényes szurdokvölgy, az égeres, a mocsaras terület - ezek jellegzetes növény- és állatvilágával együtt -, valamint maga a település, annak építészeti emlékeivel, hagyományos gazdálkodási módjaival, parasztportáival, a még fellelhető, élő kismesterségeivel.

A hagyományos kismesterségek megőrzését, feltámasztását határozta el a magyar természetvédelem is akkor, amikor azt a célt tűzte ki maga elé, hogy minden magyarországi nemzeti park igazgatóság működési területén kell lennie legalább egy olyan ún. „kézműves háznak”, melyben ezek a kismesterségek helyet kapnak. Ezek fontosak, mivel sajnálatos tendencia, hogy Magyarország kis településeiről munkahely hiányában elvándorolnak az emberek, és helyükre általában városokból érkeznek új lakók. Az elvándoroltakkal együtt a helyi kultúra is eltűnik, vagy feledésbe merül. A faluséták, kézműves házak lehetőséget adnak arra, hogy a helyi mesteremberek bemutassák szakmai tudásukat az érdeklődőknek és eladják termékeiket. Tapasztalatok alapján pedig bizonyítható, hogy nagyobb eséllyel találnak követőkre, olyanokra akik vagy a helyi közösségből, vagy asszimilálódni kívánó bevándorlókból kikerülve tovább szeretnék vinni az adott mesterséget. A korábban megfogalmazott ún. „igazi” falusi turizmus kínálatának megteremtéséhez szintén kapcsolhatók ezek az elképzelések.

Kihasztnátlanok a térség gyógy- és termálvizei, elsősorban a régióban tapasztalható versenyhelyzet miatt. A tabi kút vizének gyógyhatása nincs, csak

ásványvízzé minősítették. A Törökkoppányban feltárt víz adottságai megegyeznek az igali vízével. Igalnak viszont évtizedes hagyományai és ezáltal hírneve, valamint fejlett szolgáltató szektora van. Igallal, valamint a hasonló adottságú Nagyberénnyel tehát nem tehet felvenni a versenyt. A velük való együttműködésre azonban mindenképpen lehet alapozni, hiszen a gyógyászati kúrákon résztvevők általában hosszabb időt töltenek el a fürdőhelyen. Koppányvölgye települései speciális programjaikkal, egyéb kínálatukkal tudnák kitölteni a gyógyvízzel bíró településeken megszálló vendégek szabadidejét. Mindezek alapján megállapítható, hogy a kistérség fejlesztésének legnagyobb potenciálja a turizmus fejlesztésében rejlik. Ezt a nézetet osztják a települések polgármesterei, a vállalkozók és a helyi lakosság is. Egy 1995-ös felmérésből kiderült, hogy bár minden polgármester szükségesnek tartja a turisztikai fejlesztéseket, a rendszerváltozást követő társadalmi és gazdasági válságból való kilábalás minden erőforrásukat felemészti. Ennek ellenére számos helyen készültek tervek is, egy részük pedig bekerült egyéb pályázati lehetőségek anyagába.

Tőkeerős vállalkozókból sajnos hiánnyal küszködik a térség. A meglévők is főleg az 1989-től városi rangot kapott Tabon próbálnak megélni, kereskedőként, vendéglátóként, panziósként, magángazdálkodóként. Szintén a balatoni turistákra alapoznak a valamilyen hagyományos mesterséget (bördízműves, tojáskarcoló stb.) űzők. Az ő forgalmukat nem annyira érinti a „Magyar Tenger” turizmusának az elmúlt években tapasztalható hullámvölgye, mivel eladásaiik jelentős részét a vásárokon való értékesítés teszi ki. A többiek helyzete azonban egyre romlik. Az andocsi egységek forgalma a búcsújárások rendszeressége miatt viszonylag kiegyensúlyozott és tervezhető.

A lakosság hozzáállásról nem lehet azt mondani, hogy a fejlődés hátráltatója. A turistákat egyelőre nem tekintik terhesnek és a felmérés során megkérdezettek túlnyomó része szívesen látna vendéget a falujában. Itt sem veszett tehát még ki a hagyományos magyar vendégszeretet. A vállalkozásokhoz hasonlóan a megfelelő vendégfogadási feltételek kialakításának akadályá a tőke hiánya.

Számos olyan kismesterség van még továbbá „talonban” (hímzés, csipkeverés, báb-, illetve babakészítés, tojáskarcolás, bőrözés), melyek hasznosítása a helyi kultúra megőrzését, fennmaradását jelentheti.

A sikeres megvalósítás alapja

Elengedhetetlen, és mindennemű fejlesztés alapja az, hogy a kistérség rendelkezzen saját értékeinek leltárával, valamint egy turizmusfejlesztési stratégiával és koncepcióval, melyekben pontosan meghatározásra kerülnek a prioritások, az elérendő cél, a cél eléréshez szükséges eszközök és források. Ezek hiányában a fejlesztések koordinálatlanul valósulnak meg, és nem fogják beváltani a hozzájuk fűzött reményeket. Hangsúlyos szerepet kell, hogy kapjon az oktatás, képzés kérdésköre is. A turisztikai szektor résztvevőinek nagy része gazdasági, társadalmi kényszerhelyzetéből fakadóan fordul ehhez a területhez, gyors eredményeket remélve. Megfelelő háttértudás nélkül azonban ez nem garantálható. Mai világunk gyors fejlődése a turizmusra szintén kihat, a hozzáértő szakemberek folyamatos továbbképzéséről sem szabad tehát elfeledkeznünk. A kistérség turisztikai fejlesztéseinek hátterében tehát egy tudatos oktatási stratégiának kell megjelenie, mely minden egyes szereplő (önkormányzatok, vállalkozók, helyi lakosság) számára lehetőséget biztosít a sikeres munkához.

Törekedni kell továbbá a környező kistérségekkel való együttműködésre. Ennek alapja lehet az adottságok hasonlósága, de akár különbözősége is, hiszen ez utóbbi esetben az eltérő adottságok többféle turisztikai igény kielégítésére adnak lehetőséget. Együtt, összefogva jelentősebb súllyal lehet megjelenni a régió, illetve az ország turisztika palettáján. Egy-egy turisztikai börzén, vásáron való megjelenés hatékonysága is így növelhető. A Koppányvölgye Területfejlesztési Társulás e témában már lépett.

A lehetőségek kiaknázásakor egyvalamit mindig szem előtt kell tartani: a fejlesztési elképzelések közül azok igazán életképesek, melyek egyszerre őrzik meg azt a természeti és kulturális környezetet, amelyben megvalósulnak, hozzájárulnak a helyi lakosság jólétéhez azáltal, hogy közvetlenül vagy közvetve munkahelyet teremtenek, valamint javítják az általános infrastruktúrát.

Kulturális örökség, civil társadalom

Amikor Tab és térsége kulturális örökségét kívánjuk röviden összefoglalni, valószínűleg nem lenne érdemes messzebbre visszatekintenünk, mint Tab és térsége török utáni újratelepüléséig, vagyis a XVIII. század elejéig. Tab esetében egész

konkrétan az 1712-15-ig, amikor a török támadások miatt pusztává, lakatlanná vált településre az egykori birtokosok elsőként szlovák telepeseket hoztak. Velük kezdődött el Tab újratelepülése, és valamivel később a térségben, Mária Terézia rendelkezései értelmében, néhány községbe, (pl. Törökkoppány, Miklósi, Zics, Somogydöröcske stb.) német (sváb) telepések érkeztek.

A kulturális hagyományok meghatározója volt Somogyban, a jelzett időszaktól, a somogyi pásztorművészet, a faragás, melynek a mai napig élő hagyománya van Tabon (Nagy Ferenc fafaragó népművész állandó kiállítása - Nagy Ferenc Galéria). Bár dokumentumokkal követhetően csak nehezen igazolható, de jelen volt Somogyban a szűrszabó mesterség, amelyet (érdekes módon) a nemesek egy része űzött, bizonyos időszakban tiltott mesterség is volt, hiszen ősi magyar motívumokat használtak. A néphagyománynak olyan öröksége is van, amely országosan is ismert, gondoljunk csak a törökkoppányiak öltözködésére, a karádiak népi motívumaira, táncaira, népi pásztorhagyományaira, dalaira. Nem véletlenül van az, hogy Kodály Zoltán és Vavrinec Béla kincsestárnak tekintették azt az örökséget, amelyet Somogy őrzött és őriz a mai napig. Erdélyi Zsuzsa Európa-díjas néprajztudós nagyberényi gyűjtése, melynek középpontjában több évszázad lelkületét hordozó archaikus népi imádságok álltak, Juhász Ferenc költészetében megtestesülve, élvonalbeli költészetünket „forradalmasította”.

Napjainkban úgy tűnik - ha elegendő erő és energia lesz hozzá - megvalósulhat az egykor Somogyban is tartózkodó és Somogy lakosságáért külön is felelősséget érző, lappangó értékeit ismerő Csokonai Vitéz Mihály jóslata: Az a vidék, amely látszólag (saját kora tapasztalása szerint) a bunyikok, kanászok, az iskolázatlanok világa, új Helikon lehet vagy lesz. Végre bebizonyosodhat, hogy "nemcsak kanásznak termett a somogysági paraszt". Napjaink élő hagyománya, az elmúlt századok értékei csak akkor épülhetnek be értékrendszerünkbe, ha ezt a hagyományt föltárjuk, felmutatjuk, az oktatás, nevelés, közművelődés részévé tesszük, hogy a felnövekvő nemzedék, mint élő egyetemes és igazolt értékrendszert vigye magával, illetve örökítse tovább.

Amikor leltárba vesszük tárgyi, vagy szellemi kulturális örökségünket, tudnunk kell azt is, hogy ez nem muzeális érték, hanem olyan építő erő, amelynek figyelmen kívül hagyása nemcsak mérhetetlen kulturális veszteséget jelentene, hanem ezen értékek tudása, birtoklása nélkül jövőnk építése is csak torz lehetne. Az előzőekben megfogalmazott célt

nemcsak helyesnek gondoljuk, hanem már most is teszünk azért, hogy a felmutatott értékek közkincsé válhassanak. A feladatunk az, hogy a jelzett szellemi kincs kiadványokban való megjelenítése által közkincsé váljék, teszünk azért, hogy a tárgyi örökségek állandó kiállításon mindenki számára, (magyarok és külföldiek számára egyaránt) elérhető és befogadható legyen. Tettünk és teszünk azért is, hogy a felnövekvő nemzedék ne csak tudomást szerezzen az elődök tudásáról, hanem közművelődési programok részeként, civil szervezetek tevékenysége által, hagyományörző együttesekbe tömörülve, ennek tovább éltetése napi gyakorlat legyen. Térségünk ilyen értelemben tekintett öröksége, kincse és értéke nemcsak Somogy, nemcsak Magyarország, hanem Európa kincse és értéke is.

A kitűzött célok megvalósítására csak a civil társadalom képes, amely olyan önszerveződő közösségekből épül fel, amely közösségek a saját igényeik elvárásaik, célkitűzéseik mentén tudják „megfogalmazni” tevékenységüket. Az így létrejövő, pozitív értelemben vett érdekközösségek számos ponton kapcsolódhatnak, és kapcsolódnak is, mert csak így épülhet fel az alulról építkező civil szféra. Az ilyen közösségek, illetve e közösségekből felépülő hálózat képes kiválasztani magából azokat a személyeket, vagy azt az „előőröt”, amely képes lehet hitelesen tolmácsolni magasabb szintre, adott esetben állami szintre a civil szféra igényeit, elvárásait, célkitűzéseit, de mindenek előtt hiteles forrásokból táplálkozó, a mindennapok gyakorlatával is igazolt, és a társadalomban is működőképes értékrendszerét. Amikor arról szóltunk, hogy a hagyományt élő hagyománnyá kell tenni, amikor iskoláról és közművelődésről beszéltünk, nem egyébről szóltunk, mint a civil társadalom működéséről és működtetéséről, személyiségformáló szerepéről és erejéről. Úgy gondoljuk, csak velük és általuk tehető olyanná a térség, amely valós értékeket őriz, képvisel és sugároz szét nagyobb területi és társadalmi egységekre, és szervesen olvad bele egy nagyobb, de pozitív értékrendszerbe. Mindez végső soron azt a célt szolgálja, hogy az identitástudat erősödjék, az egészséges lokálpatriotizmus ereje napi gyakorlat legyen, s az ebből kinövő szellemiség pozitívan hasson vissza a térségre, és e visszahatás újabb erőforrásként jelenjék meg.

Bár a kistérségnek nincsen túl sok védelem alatt álló természeti értéke, nem szabad elhanyagolni annak a tájképi értéknek a jelentőségét sem, amely az ide érkező látogatót fogadja. A helyi tervek szerint megőrizésre kerül Külső-Somogy minden olyan, természetközeli és történelmileg kialakult, hagyományos tájhasználatú kulturtájainak ma is

látható rendszere, mely a természeti adottságokkal összhangban áll, a tájjelleg és tájhasználat harmóniáját, a tájhasználat kiegyensúlyozottságát testesíti meg.

A térségfejlesztés adott terület gazdasági elemzésén alapszik, a kiinduló helyzethez át kell tekinteni az ágazati szerkezetet. Ennek legfőbb célja, hogy a gazdaságszerkezeti átrendeződés irányai érzékelhetők, kitapinthatók legyenek. Ebben a turizmusnak – magába foglalva a helyi értékeket – egyre fontosabb szerep jut. A jelentősebb - térségalakító - gazdasági szervezetek hatással vannak a folyamatok alakulására, emiatt fontos a belső és külső kapcsolatok számbavétele, a fejlesztési irányok megismerése, valamint a gazdasági milió formálásában szerepet játszó eszközök és infrastrukturális létesítmények, helyi értékek meghatározása.

A kistérségben ugyanúgy, mint a regionális gazdaságfejlesztésben az ágazati szemlélet elvét meg kell tartani, viszont a szektoronkénti vizsgálatoknál figyelni, utalni kell a területi sajátosságokra, valamint a jelentkező megújítási irányokra, az azok által kiváltott szükségletekre. A gazdasági erőforrások elemzésekor a turizmussal kapcsolatos fejlesztések egyre fokozódó jelentőséggel bírnak.

Alapvető vizsgálódási területet képez a fogadóképesség elemzése, az – előzőekben részletesen elemzett – természeti és műemléki értékek, a szálláskínálat, a vendégforgalom, általában a szolgáltatások feltérképezése, a kereslet jellemzőinek felmérése (a vendégszerkezet és a fogyasztási szokások felmérése). A turizmus különféle ágazatain belül ezek az elemek az adott szegmenshez igazodva eltérő jelentőségűek (pl.: egészségturizmus).

A tömegturizmust felváltó alternatív turizmust egyre többen választják, ami ugyan több energiát igényel - hiszen a turista több időt tölt el az adott helyen -, de minőségi változást jelent az értékek fontosságát tekintve. A kulturális programok ráadásul a helyi lakosoknak is több lehetőséget biztosítanak, ami által az elmaradott térségekben például csökkenthető a munkanélküliség, élénkíthető a piacgazdaság. A XX. század második felében kialakult tömegturizmus negatív hatásait csökkenteni kívánó új utazási típus, az alternatív turizmus első formája a "zöldturizmus" volt, amelynek középpontjában a természeti értékek álltak. A turizmus e szegmensei jól kihasználhatóak egy kistérség méretű területen. A Tabi kistérség ehhez megfelelő adottságokkal rendelkezik, mind kulturális, mind a helyi értékek viszonylatában.

A természeti és épített értékekre alapozva kitörési lehetőség lehet az ökoturizmus, melynek tervezésénél, fejlesztésénél a környezeti értékek tiszteletben tartása, a szegénység csökkentése áll előtérben, aminek alapját a fejlett turizmus képezi. Fontos továbbá, hogy a gazdasági fejlődés, a fenntartható fejlődés szervesen kapcsolódjon a folyamathoz. Veszélyként kell ugyanakkor kiemelni, hogy az ökoturizmus folyamatos szabályozást igényel. Az ökoturisztikai utazások iránt az érdeklődés folyamatos növekedést mutat. Ha a fogyasztás jelentős mértékben növekszik, a biodiverzitás veszélybe kerülhet, emelkedik a vízfogyasztás és a keletkezett hulladék mennyisége. A helyi közösségek részvétele sok helyen még hiányzik. További negatívumot jelent, hogy az ökoturizmus sok helyen nem kap megfelelő figyelmet, szerepét és jelentőségét gyakran alábecsülik. Ennek oka, hogy rövidtávon jelenleg nem hoz nagy profitot, a benne rejlő potenciál azonban jelentős. A multinacionális vállalatok nem érdekeltek egyelőre, a fejlesztéseket kezdeményezők ma többségükben kis- és középvállalkozások. A vizsgált térségben nincs multinacionális vállalat, a gazdasági szervezetek többsége kis- és középvállalkozás, ami az előbbieket még jobban alátámasztja.

A jövő kihívásai közé tartozik a technológia- transzfer, a közösség alapú ökoturizmus, valamint a beruházások koordinálása és promóciója. Európában kiemelt fontosságúak továbbá az ökoturisztikai termékek standardjai és a falusi turizmus projektek, amelyek szervesen kapcsolódnak a helyi értékekhez. A turizmus és az ökoturizmus jövőbeni fejlesztésénél figyelmet kell fordítani a földterületek tulajdonviszonyaira, valamint a fogadóközösségek bevonása is szükséges a fejlesztési folyamatokba. Továbbá kiemelten kell kezelni a fokozottan védett területeket és a kulturális hagyományokat. Az ökoturizmus az egyes területeken eltérő tartalommal rendelkezik és a turizmus számos egyéb formáihoz kapcsolódik. Ennek eredményeként az ökoturizmus jelentőségét, piaci részesedését mérni meglehetősen bonyolult, mindenesetre népszerűsége folyamatosan növekvő tendenciát mutat. Miután a természet és a kultúra szoros kapcsolatban állnak egymással az európai régiókban, a falusi turizmus gyakran kötődik az ökoturizmushoz, illetve a két turizmusforma számos helyen nem válik el élesen egymástól. Európa-szerte, így Magyarországon, is a természeti tájakhoz mindig kapcsolódik az ember, a helyi közösség. Az utazási motivációk között ezekben a régiókban jelenik meg a legnagyobb arányban a természet, ezért a kontinensen az ökoturizmus kiemelt szerepet kaphat. A fejlesztéseknél kiemelték az öko-standardok, ökomárkák, támogatandók a kis- és középvállalkozások, illetve a területrendezés és területfejlesztés. Az élményt szolgáltatató porták létrehozásának céljai:

- a falun élők számára megélhetési módszert kínálni, ezáltal az életminőséget javítani,
- a társadalom figyelmét a falvak értékeire ráirányítani,
- mindazokat az értékeket, amelyeket a falvakban élő családok és portáik hordoznak, a környezet számára láthatóvá, elérhetővé és jövedelmezővé tenni,
- mintát, célt, tudást és azonos érdekeken nyugvó együttműködési lehetőséget adni a falvakban élő családok számára,
- a falusi turizmus iránt érdeklődőknek "érték-élmény-érzet" egységét nyújtó programkínálat megteremtése.

A projekt megvalósításában kiemelt célcsoportok a falusi családok, a munkanélküli értelmiségiek, a fiatalok és a diákok. Gazdasági szempontból nagyon fontos, hogy a végrehajtó csapat bérét a Munkaügyi Központ támogatja. Egy ilyen kezdeményezés tájépitészeti megoldásokban tükrözi a helyi hagyományokat, erősíti a természetközelség élményét, amellet, hogy bevételorientáltan működik és az infrastrukturális elvárásoknak megfelel. A projekt sajátos, sokszínű szolgáltatási struktúrát hoz létre a ma még szolgáltatáshiányos falvakban. A működés során a látványelemet és faluképet is javító porták a rendszerszerű szolgáltatások kiépülését teszik lehetővé, továbbá szolgáltatásokat és a minősítési rendszer kidolgozását is indukálja. Az öko-szociális projekt ökológiailag, ökonómiailag, szociálisan és kulturálisan is fenntartható környezetet eredményez. Az EU a turizmussal kapcsolatban fontosnak tartja a versenyképességet, a minőséget, a fenntarthatóságot és a turisták érdeklődési körét.

A turizmus fejlődésében rejlő potenciált a regionális és helyi szintű fenntartható fejlődés - a területfejlesztés, a gazdaság és a társadalom területén - figyelembevételével kell vizsgálni. A jólét és a szabadidős társadalmak ezzel járó fogyasztása, az agrárpiac liberalizálása és az egyre attraktívabbá váló városok konkurenciája jelentős kihívást támasztanak a fenntartható turisztikai formák iránt. Az új tengerentúli desztinációkkal ellentétben - amelyek esetenként robbanásszerűen fejlődnek - az európai turizmus stabil valutájának, magas jövedelem- és árszínvonalának, valamint számos gyengeségének köszönhetően alacsonyabb növekedési rátát mutat. Az egyes turizmusformák közötti egyenlőtlenségeknek ez adja a magyarázatát, melyek egyforma szintre emelése a regionális gazdaságfejlesztés feladatainak megoldáskörébe tartozik.

A kistérség stratégiai programja turizmus tekintetében

A stratégiai program ismerete fontos az előző rész megértése végett, valamint amiatt is, hogy a következőkben javasolt pályázati források lehívása érdekében a megvalósítani kívánt projekteknek, illeszkedniük kell ehhez is.

A stratégiai program célja

A program alapvető célja a kistérség adottságaira épülő, annak vonzerőit kihasználó, környezetbarát turizmusfejlesztés szálláshelyek létrehozásával, valamint az egyedi turisztikai vonzerők (attrakciók) kidolgozása és megvalósítása.

A stratégiai program indoklása

A turizmus az ezredforduló egyik leggyorsabban fejlődő gazdasági ága. Magyarországot évente több millió turista keresi fel, azonban a beutazó turizmus jórészt csak a hagyományos fogadóterületeket célozza meg (Balaton, Budapest), így a turisztikai kereslet rendkívül koncentráltan jelenik meg. E két fogadótérségen kívül ma még jórészt hiányoznak azok a feltételek, amelyek a kereslet szétterítését lehetővé tennék. Az elmúlt években a Széchenyi Terv finanszírozásával megkezdődött a termál- és gyógyturizmus központi fejlesztése. A program során eszközölt tőkeinjekció azonban legfeljebb csak a jéghegy csúcsát képviselheti, mindössze egyetlen turisztikai termék szerény fejlesztésére elegendő. Az ország turisztikai potenciálja ma még javarészt kiaknázatlan, és ahhoz, hogy ezen a helyzeten változtatni tudjunk, minden régióknak és településnek meg kell keresnie turisztikai vonzerővé konvertálható értékeit. Ha pedig a meglévő értékek nem elégségesek, célzott turisztikai vonzerő- és attrakciófejlesztés indítható el.

A térségben mindössze 52 kereskedelmi szálláshely férőhely működik, amivel a megyében sereghajtó a Koppányvölgye kistérség. A magán szálláshelyek száma is rendkívül alacsony, mindössze 69 férőhelyet regisztrálnak a statisztikák. A szűkös szálláshelykapacitások alacsony vendégéjszaka-számmal párosulnak, számuk évente mindössze néhány száz. Turisztikai szempontból kevés és alacsony színvonalú szolgáltatás vehető igénybe (gasztronómia, szabadidős programok). Teljes egészében hiányzik a térségmarketing, még a

meglévő adottságok is szinte teljesen ismeretlenek, nemcsak tágabb körben, hanem a térségben lakók számára is.

Turisztikai szempontból lehetőség lenne egy komplex térségi, vagy az átutazók számára kiegészítő jellegű turisztikai csomag kialakítására, már a jelenlegi adottságok talaján is. A kínálható attrakciók:

- népi, kulturális attrakciók,
- helyi rendezvények,
- gasztronómia,
- borospincék (borturizmus),
- falusi turizmus,
- öko- vagy bakancsos turizmus,
- vallási turizmus.

Ezen kívül szükség lenne a térség távlati turisztikai elképzeléseinek részletesebb kibontására is, milyen turisztikai terméket, milyen célközönség számára, milyen forrásokból és milyen ütemezésben lehetne fejleszteni.

A stratégiai programhoz tartozó operatív intézkedések

A stratégiai célok eléréséhez három operatív program végrehajtását kell kezdeményezni:

- ◆ **TU.1. Szelíd turizmus fejlesztése**
- ◆ **TU.2. Turisztikai attrakciók kidolgozása és vonzerőfejlesztés**
- ◆ **TU.3. Tabi öko-wellnes családi üdülőkert létrehozása**
- ◆ **TU.4. Az andocsi volt ferences kolostor hasznosítása**
- ◆ **TU.5. Szervezetfejlesztés és térségmarketing**
- ◆ **TU.6. Kézműipari hagyományok fejlesztése kapcsolódó felnőttképzéssel**

A stratégiai program illeszkedése a Nemzeti Fejlesztési Tervhez

A stratégiai program illeszkedik a Regionális Fejlesztési Operatív Program 3. prioritásának intézkedéséhez, melynek a turisztikai potenciál erősítését tűzik ki célul.

1. OPERATÍV PROGRAM

Szelíd turizmus fejlesztése

A program általános célja

A turisztikai szempontból kihasználatlan kistérségi természeti vonzerők szolgáltatásokkal és infrastruktúrával való összekapcsolása úgy, hogy magas hozzáadott értékkel rendelkező turisztikai termék jöjjön létre, mely hatékony promócióval társulva hozzájárul a térség gazdaságának élénkítéséhez.

A térség idegenforgalmi befogadóképességét az egészséges életmódhoz kötődő turisztikai termékkínálat megteremtésével és bővítésével, a környezetterhelés csökkentése mellett kell növelni.

A program célja a turizmusba bevont szolgáltatók számának növelésével a térség foglalkoztatási problémájának mérséklése.

A program közvetlen célja

A szelíd turizmus feltételeinek megteremtése és fejlesztése minősített szállás- és vendéglátóhelyek kialakításával, a szükséges infrastruktúra létrehozásával, a hatékony promóció biztosításával.

Mivel a kistérségben alacsony a munkahelyek száma, magas az inaktivitási ráta, minél rövidebb időn belül olyan alternatív foglalkoztatási irányokat is találni kell, melyek a lakóhelyen, vagy azok közelében biztosítanak jövedelemszerzési lehetőséget a lakosságnak. A szelíd turizmushoz kapcsolódó szolgáltatások kiépítése, a hálózatszerűen működő turisztikai rendszer kialakítása lehetőséget nyújt a lakosságnak arra, hogy olyan tevékenységekkel jusson jövedelemhez, melyek biztosításához nem kell feltétlenül új szakmát tanulniuk, hanem a már meglévő ismereteiket, adottságaikat kell frissíteni és bővíteni a falusi vendéglátás gyakorlása során.

Indoklás

A kitűnő éghajlati klíma, a botanikai és geológiai különlegességek, a lankás domborzati felszín gyalogos- és kerékpáros túralehetőségei, a néphagyományok, a vallási emlékek kínálják magukat a turisztikai terméké formálásra.

A térség eddig nem tudta kihasználni ezeket a vonzerőket. Alacsony a kistérségben a kereskedelmi és magán szálláshelyek száma, a vendéglátás kínálata színtelen, nélkülözi a helyi specialitásokat. Az önmagukban alacsony turisztikai értéket képviselő vonzó tényezők turisztikai csomaggá alakítása foglalkoztatási szempontból is kívánatos. A foglalkoztatási helyzet javulásának, a munkaerő piaci re-integrációnak egyik járható útja lehet a falusi turizmus szolgáltatási rendszerében való részvétel. A szelíd turizmushoz szorosan kapcsolódó szolgáltatások – szálláshely-szolgáltatás, étkeztetés – kialakításával - az első vagy a második gazdaság keretein belül - lehetőség nyílik a depresszív helyzetből való elmozdulásra.

A foglalkoztatási helyzet és a jövedelemszerzési lehetőségek pozitív változása révén javulhat a helyi lakosság életminősége, növekedhet a térség népességmegtartó ereje. Ez utóbbi is fontos kihívás a vizsgált területen.

A kistérség kitűnő pihenési lehetőségeket kínálhat a szelíd turizmus keretei között a nagycsaládosok és a diákok számára, akik alacsony költségráfordítással aktív pihenési és rekreációs lehetőségeket vehetnek igénybe a falvakban. Nem kevésbé vonzó lehetőséget jelenthet a külföldi turisták számára is a térség turisztikai kínálata, amely őrzi a természet érintetlenségét, ahol nem jelentős a gépjárműforgalom, és ahol a környezetszennyezés nem csökkenti a pihenés gyógyító hatását.

A program leírása

A program három komponensre épül:

- I. A szolgáltatási rendszer fejlesztése beruházásokkal, minőségbiztosítással, kínálatbővítéssel
 1. Öko-wellnes családi üdülőkert létrehozása Tabon
 2. A magán szálláshelyek számának növelése, a szálláshelyek „hálózatosítása”, családi biofarmok létrehozása
 3. A vendéglátóhelyek minőségbiztosítása
 4. Kerthelyiségek kialakításának ösztönzése, kerékpár parkolók kialakítása

5. A vendéglátóhelyek kínálatának rugalmas alkalmazkodása a bakancsos és kerékpáros turizmus igényeihez
 6. A helyi gasztronómiai specialitások beépítése a kínálatba
 7. A kerékpáros turizmus szolgáltatásainak biztosítása a kerékpárútvonalak mentén (szerviz, kölcsönzés, információs pontok kialakítása)
 8. A lovasturizmus feltételeinek megteremtése a térségben
- II. A szelíd turizmus infrastruktúrájának biztosítása
 1. A Balatoni kerékpárúthoz való csatlakozás
 2. Egységes tájékoztatási rendszer kialakítása (turista táblák, térképek stb.)
 3. Túraútvonalak kialakítása
 4. Lovagló útvonalak kialakítása
 - III. Képzés
 1. Falusi vendéglátás
 2. Vállalkozói alapismeretek
 3. Kerékpárjavítás

Az érintettek köre

Az programban résztvevő önkormányzatok, valamint azoknak a vállalkozóknak a maguk által meghatározott szerveződése, akik hosszú távon a turisztikai szolgáltatásokat tekintik a fő jövedelemszerzési formának, költségvetési részletezés szerint.

A programtól elvárt eredmények/hatások

A turizmus eredményes beindulása hatékony impulzust jelenthet a helyi gazdaság számára, élénkítheti a vállalkozói kedvet, erősíti a kistérségi identitástudatot, javíthat azon a térségi szociális depresszión, mely az utóbbi években megbénítja a térség lakosságának aktivitását.

A szolgáltatások számának és minőségének emelkedése együttjár az aktív munkaerő számának növekedésével. A falusi turizmushoz kapcsolódó szolgáltatások kialakítása a vállalkozásra kész családok számára alternatív jövedelemszerzési formát is jelenthet, ami a jövedelmi helyzetüket pozitívan befolyásolja. A fenti tendenciák hatására a térségben jelenleg uralkodó gazdasági kiszolgáltatottság mértéke jelentősen csökkenthető, s ezzel párhuzamosan javul az esélyegyenlőség megélésének lehetősége szocio-kulturális téren is.

A programtól várt konkrét eredmények:

- A szálláshelyek és vendéglátóhelyek, szervizek számának növekedése
- A minőségi védjeggyel ellátott szolgáltatási egységek számának emelkedése
- Minél több szálláshely és vendéglátóhely hálózatosítása
- Kölcsönző-szolgáltatás bevezetése (kerékpár, ló, sátor és egyéb túraeszközök, horgászcsikkek, gördeszkák, görkorcsolyák, stb.)
- Infrastruktúra fejlődése
- A lovas turizmus kialakításához szükséges vállalkozók programba vonása, területek kijelölése, lóállomány telepítése, szakemberek biztosítása.

2. OPERATÍV PROGRAM

Új turisztikai attrakciók kidolgozása

A PROGRAM ÁLTALÁNOS CÉLJA

A helyi adottságokra épülő **kistérségi vonzerők** integrálása olyan turisztikai attrakciókba, melyek egymást kiegészítő és egymásra épülő turisztikai termékként, **turisztikai csomagként** jeleníthetők meg. A turisztikai csomag összeállítása, működtetési feltételeinek megteremtése olyan szakmai és lakossági aktivitást igényel, amely a recesszióból való kitöréshez szükséges helyi energiákat biztosíthatja.

Fel kell térképezni azokat a megyei és régiós turisztikai lehetőségeket, melyekhez a kistérségi programokat kapcsolni lehet, mert ezzel jelentősen nőhet a piacképességük.

A PROGRAM KÖZVETLEN CÉLJA

Olyan speciális, helyi értékeket hordozó turisztikai attrakció - sorozat kialakítása, mely felhívja a figyelmet a kistérségre, majd folyamatosan vonz ide látogatókat. Az attrakciók időbeli ütemezésével mérsékelni kell a szezonáltság piacszűkítő hatását.

Ezzel az operatív programmal is azt a célt kell szolgálni, hogy a helyi lakosság minél nagyobb hányada a lakóhelyén vagy annak közelében találjon jövedelemszerzési lehetőséget.

INDOKLÁS

A kistérség természeti és kulturális adottságai ma nem jelentenek olyan turisztikai vonzerőt, mellyel az országban még ismeretlen „Koppányvölgyébe” lehetne vonzani a turistákat. Ezen a helyzeten jelentősen javíthat a magasabb színvonalú szolgáltatások kialakítása, de még ez sem lesz elegendő a turisták vonzásához. Kerékpárút, lovagló útvonalak, falusi turizmus stb. másutt is van az országban. A kellemes klíma és természeti értékek, valamint a sváb nemzetiség életmódbeli, gasztronómiai és kulturális sokszínűség csak akkor kapcsolható be az ország turisztikai áramlatába, ha **turisztikai attrakciókká integráljuk őket, s ezekkel felhívjuk a figyelmet** a térségre, s így mintegy bevezetjük a nemzeti turisztikai kínálatba.

Az országban az utóbbi években megnőtt a turisztikai attrakciók iránti fogékonyság. Az országos hírnevet kivívó főzőversenyek, borfesztiválok, élményfürdőkhez kapcsolódó attrakciók egy-egy kevésbé ismert települést integrálták az országos turisztikai kínálatba. A helyi lehetőségekre épülő attrakciók pozitív hatására a tabi kistérségben is számítani lehet megfelelő promóció mellett.

A PROGRAM LEÍRÁSA

Az attrakciók tervezésénél és kialakításánál alapelveként kell érvényesíteni, hogy az attrakciók helyi specialitásokra épüljenek, továbbfejleszthetők és bővíthetők legyenek.

A turisztikai attrakciók bővítik a terciér szektort azáltal, hogy magukhoz vonzzák a többi szolgáltatást is.

Az attrakció-csomag három komponense:

I. tematikus folklór út kialakítása

- 1. a térség hagyományait bemutató folklór útvonal állomásainak kijelölése**
a már meglévő és kialakítandó kulturális, történelmi és népi gyűjtemények földrajzi elhelyezkedése alapján (Karád – Tájmuzeum; Zala – Zichy kastély és

múzeum; Bábonymegyer – Rudnay emlékház; Törökkoppány – folklórkincs: tojásfestés, kulturális örökség: turbános török sírkő, török kori mosdómedence, török kút; Somogydöröcske – Tájház; Somogyacsa – templom; Bonnya – kézműves mesterségek; Kisbárapáti – templom; Andocs – Mária Múzeum; Nágocs – templom; Tab – Nagy Ferenc fafaragó kiállítása, múzeum, templom)

2. a szükséges épület felújítások és a kiállított anyagok frissítésének elvégzése (műemlékek, műemlék jellegű épületek, emlékművek, emlékhelyek, tájházak, stb.)

3. kapcsolódó szolgáltatások kialakítása

- a borturizmus és a gasztronómiai turizmus összekapcsolása a tematikus út kulturális és történelmi vonzerőivel
- folklór bemutatók (hagyományőrző csoportok) repertoárjának kidolgozása
- szálláshely és vendéglátás biztosítása (illeszkedve a folklór út jellegéhez panziókban és falusi vendéglátó helyeken)

Kapcsolódó prog: TU. 1. operatív program

4. marketing, promóció

5. a folklór útvonal bekapcsolása a regionális vagy országos tematikus utak rendszerébe

II. Kistérségi fesztivál és rendezvény kínálat kidolgozása

1. A Koppány Napok (Törökkoppány) hagyományának megújítása és kiszélesítése
2. A Bonnyai Zsivány avatás és Boszorkány égetés hagyományának fenntartása, új programokkal történő bővítése
3. A rendezvények bekapcsolása a folklór útvonal szolgáltatási programjába
4. Marketing, promóció

III. Extrém sportok parkjának kiépítése

1. Bonnya alkalmas arra, hogy a természetet és az extrém sportokat kedvelők számára kialakításra kerüljön az ún. **extrém sportok** parkja (pályák

kialakítása: BMX kerékpár -, motocross-, görkorcsolya-, gördeszka, nyári szánkó pályák).

Ez a park olyan turisztikai attrakciók lebonyolítására nyújtana lehetőséget, amelyek unikális jellegükkel nagy figyelemkeltő értékkel rendelkeznek.

2. A kapcsolódó szolgáltatások biztosítása

- eszköz és védőfelszerelés kölcsönző,
- szerviz lehetőség,
- vendéglátó egység, szálláshelyek kialakítása (Kapcsolódó program: TU 1. operatív program),
- extrém shop: videófilmek extrém sporteseményekről, speciális ruhák, sporteszközök, valamint helyi emléktárgyak árusítása,
- elsősegély szolgáltatás biztosítása,
- oktatás-tréning kezdőknek,
- A szolgáltatások egy része közösen szolgálja ki a kerékpáros turizmus, a bakancsos turizmus és a tematikus út résztvevőit, így a szolgáltatások kihasználtsága optimalizálható.

3. Marketing

- Szponzorokat kell keresni a sportélet és gyártás területéről, ez lehet a leghatékonyabb reklám az extrém sportok parkjának.
- Hosszabb távon ide kell vonzani extrém sport versenyeket is.
- Iskoláknak tavaszi szünetre, érettségi szünetre programajánlatot küldeni, stb.

FINANSZÍROZÁS

A projekt ráfordítás szerkezete:

Ráfordítás-típus	Várható összege MFt
Folklor útvonal kialakítása	15

Rendezvények előkészítése	5,2
Extrém sportok parkja	33,5
Összesen	53,7

A folklór programok költségvetése a program részletes kidolgozásának, a programba bevonásra kerülő Tabi Múzeum épület szükség szerinti felújításának, valamint a folklórprogramok önálló marketingjének fedezetéül szolgál.

A rendezvények előkészítési költségei a programkészítést, valamint –legnagyobb tételként- a szabadtéri színpad építését fedezik.

Az extrém sportok parkja jórészt beruházás jellegű kiadásokat igényel, valamint a szolgáltatások feltételeinek megteremtését.

ÉRINTETTEK KÖRE

Az érintett önkormányzatok.

A PROGRAMTÓL ELVÁRT EREDMÉNYEK/HATÁSOK

A turisztikai attrakciók kialakítása az országos turisztikai vérkeringésbe való bekapcsolódásnak a leghatékonyabb módja. Az attrakciók megfelelő promócióval nagy erejű reklámot biztosítanak a kistérségnek, és a figyelemfelkeltés eredményeként a kistérség többi turisztikai kínálata is nagyobb ismertségre tesz szert.

A szelíd turizmus, az attrakciók és a folklór út szolgáltatásai, az új rendezvénykínálat együttesen, szinergikus hatás révén biztosíthatják annak a célnak az elérését, melyet a stratégiai programban meghatároztunk.

A turizmus munkalehetőséget biztosít az első és a második gazdaságban is a helyi lakosságnak, és magas hozzáadott értékkel hozzájárul a kistérség gazdasági életének megélénküléséhez.

Ma még minden második munkavállaló kénytelen más településen dolgozni. Ezen a helyzeten változtathat a térségi turizmus szolgáltatásainak kialakítása, működtetése.

3. OPERATÍV PROGRAM

Tabi öko-wellnes családi üdülőkörzet létrehozása

A PROGRAM ÁLTALÁNOS CÉLJA

A program célja egy a kistérség kedvező környezeti adottságaira épülő, újdonságerővel bíró idegenforgalmi vonzerő megteremtése.

A PROGRAM KÖZVETLEN CÉLJA

Öko-wellness családi üdülőkörzet kialakítása.

INDOKLÁS

Az elmúlt évtizedben az egészségturisztikai szolgáltatásokkal kapcsolatos igények, keresleti jellemzők lényeges változáson mennek át. A magas minőséget egyre nagyobb mértékben igénylik a fogyasztók, az általuk igénybe vett komplex termék minden összetevőjét figyelembe véve. A minőségi elvárások megjelennek mind a szállás- és vendéglátó kínálatra mind a természeti épített környezetre, mind specifikusan egészség turisztikai szolgáltatásokra vonatkoztatva. Ezen a területen kiemelt szerepe van a szakértelemnek, a kezelések és módszerek hatékonyságának, eredményességének, valamint a modern felszereltségnek. Az emberi tényező és technológiai fejlettség együttesen garantálja a fogyasztó által elvárt minőségi színvonalat. Tab számos olyan környezeti adottsággal rendelkezik, ami megfelelő alapot jelent az egészségturizmus, azon belül az öko- és wellness turizmus kibontakozásához a térségben. Meg növekedett az érdeklődés a speciális vonzásadottságokon alapuló turisztikai tevékenységek, mint pl. az ismeretszerzés, wellness, a különböző hobbiturizmusok- lovassport, vadászat, horgászat, télisportok stb. – falusi üdülés iránt. Az erdők sokasága, az önkormányzat területén rendelkezésre álló melegvíz, ami ásványvíznek tekinthető, de nem gyógyvíz, falusias környezet kínálta lehetőségek, természetközelség kiváló alapot biztosítanak a Tabi Öko-Wellness Családi Üdülőkörzet létrehozásához. Tab és kistérsége gazdasági életében a természeti adottságokra alapozott turisztikai fejlesztések jelenthetik az egyetlen kiugrási lehetőséget a fejlődésre. A megvalósítandó projekt a Balatoni Üdülőkörzet turisztikai lehetőségeit gazdagítja.

A PROGRAM LEÍRÁSA

A Tabi Öko-Wellness Családi Üdülőkörzetben található, és egyik legfontosabb tulajdonsága a családbarát jelleg. 10 öko-ház várja a pihenni vágyókat, akik természetes környezetben kívánnak kikapcsolódni, felfrissülni, a minden napok gondjai elől elrejtőzni. Az öko-házak egy család befogadására lesznek alkalmasak, természetes anyagokból, fából épülnek. A házak fürdőszobával, színes televízióval, telefontal és konyhával kerülnek ellátásra. Az üdülőkörzet számos szolgáltatást nyújt vendégei számára:

- Fedett melegvizes medence
- Gyermekpancsoló
- Melegvizes élménymedence pezsgőágyakkal
- Szabadtéri medence nyári üzemeléssel
- Szauna, szolárium
- Napozóker nyugalgyakkal
- Masszázs
- Fitnessterem, szervezett sport programok, személyre szabott edzésterv
- Tenispályák
- Kerékpár és gyalogtúrák szervezése, kerékpárkölcsonzés
- Korosztályonként különböző gyermekprogramok a kiemelt időszakban
- Játszóter a szabadban
- Kemencés grillker a házak kerjében
- Étterem, bioételek
- Internet elérhetőség
- Parkolási lehetőség

Az üdülőkörzethez egy szép, kerter park is tartozik. A turisztikai hálózat kiépítése révén lehetőség nyílik lovas túrák szervezésére, különböző mesterségeket bemutató kézműves rendezvényekre. Megfelelő igény szerint, vadászati lehetőség biztosítására is sor kerülhet, valamint a vendégek megköstölhetják a Balatoni Borrégió híres borait. Az üdülőkörzetben nagy

hangsúlyt helyeznek a biztonságra. Pl.: a játszótéren csak biztonságos játékok kerülnek elhelyezésre.

FINANSZÍROZÁS

A projekt ráfordítás szerkezete:

Ráfordítás megnevezése	Tervezett összege
Szálláshelyek beruházási költsége 10 db apartman ház (200 eFt/m ²)	120.000.000
<u>Főépület beruházási költsége</u>	300.000.000
Fürdő-wellness épület 900m ²	270.000.000
Kültéri medence, napozókert	30.000.000
<u>Park kialakítás költsége</u>	80.000.000
<i>Területrendezés, közmű bevezetés</i>	10.000.000
Kerítés	12.000.000
Parkoló 50 autó részére	13.000.000
Teniszpályák (2 db)	5.000.000
Parkosítás, kavicsos utak, fahidak	40.000.000
Az üdülőkert tervezett kivitelezési költségei	500.000.000
+ 25% ÁFA	125.000.000
<i>Összesen</i>	625.000.000

A tervezett forráskoordináció lehetősége:

Saját erő:	25%
Pályázható Uniós támogatás Strukturális Alap	40%
Pályázható hazai támogatás:	10%
<ul style="list-style-type: none"> • Széchenyi Vállalkozásfejlesztési Program • Turisztikai célú pályázatok • Munkahelyteremtő beruházások 	
Hitel:	10%

ÉRINTETTEK KÖRE

Tab Város Önkormányzata, és a projekt előkészítésébe bevont Koppányvölgyi Gazdasági és Vidékfejlesztési Kht.

A PROGRAMTÓL ELVÁRT EREDMÉNYEK/HATÁSOK

Az üdülõpark létrejöttével Tab és kistérségének gazdasági és társadalmi élete fellendülne, az önkormányzat adóbevételei nõnének, növekedne az állandó munkahelyek köre és csökkenne a munkanélküliség. A speciális szolgáltatások révén meghosszabbítható a szezon, a pihenni és szépülni vágyók visszatérõ vendéggé válhatnak.

4. OPERATÍV PROGRAM

Az andocsi volt ferences kolostor hasznosítása

A PROGRAM ÁLTALÁNOS CÉLJA

- Új szálláshelyek létesítése a látnivalók közelében.
- Turisztikai vonzerõkhöz kapcsolódó szolgáltatások bővítése.
- A turizmusba bevont szolgáltatók számának növelésével a térség foglalkoztatási problémájának mérséklése.

A PROGRAM KÖZVETLEN CÉLJA

Az andocsi kolostor és a hozzá tartozó épület együttes megóvása, funkcióval való ellátása.

INDOKLÁS

A kistérségbe érkező turisták száma magas, viszont kevés a rendelkezésre álló szálláshely. A térségben mindösszesen 52 kereskedelmi szálláshely férõhely mûködik, amivel Somogy megyében sereghajtó a tabi kistérség. A magánszálláshelyek száma is rendkívül alacsony, mindössze 69 férõhelyet regisztrálnak a statisztikák. A vonzerõk mellett szükséges új kereskedelmi szálláshelyek kialakítása, a meglévõk minõségének fejlesztése, valamint a keresleti igényeknek nem megfelelõ szálláshelyek felújítása.

A PROGRAM LEÍRÁSA

Andocs község a tabi kistérség egyik meghatározó települése, mind lélekszámát, mind földrajzi elhelyezkedését és kulturális hagyományait tekintve. A település a tatárjárást megelőzően is létezett, de jelentőségét a jezsuita misszió kiépítésével érte el a török hódoltság idején. Andocson a XVII. sz. közepétől Ferences rendház, majd kápolna és templom épül, benne a Csodatévő Szűzanya szobrával. Ettől kezdve Nyugat-Magyarország egyik legjelentősebb búcsújáró helyévé válik. A templom kegyszobrát 1747 óta öltöztetik, a kolostorban került elhelyezésre az a ruha gyűjtemény, amely 220 db-t tartalmaz és Kelet-Közép Európa legnagyobb gyűjteménye. E műemlék együttes hasznosítását célozza a projekt, arra alapozva, hogy a kegyhelyen évente 14 búcsút tartanak, melyekre 30-35000 fő látogató érkezik bel- és külföldi egyaránt.

Az elmúlt időszakban változás következett be a látogatási igények területén. Míg korábban a látogatók már a búcsú előtti napokban megérkeztek, mára a látogatás egy napra vagy néhány órára csökkent. Igényként jelentkezne megfelelő kulturált színvonalú szálláshelyek megléte, amely a tartózkodási időt meghonosítaná a látogatók részére, illetve időt töltenének el vallásgyakorlásra a kegyhelyen. A projekt alapjául szolgáló kolostor épületet a község a legutolsó időig oktatási célokra használta, majd 2001-ben átadták az egyházközségnek. Az épület együttes a kegytemplommal együtt országos jelentőségű műemlék, melynek megóvása, funkcióval való ellátása közös érdek.

Az ide látogatók részére lehetőség van a szomszédos falvak műemlékeinek megismerésére, a falusi turizmus kínálta szolgáltatások igénybevételére. A település, a kistérség számára a hagyományokra alapozott turisztikai fejlesztések jelenthetik a kiugrási lehetőséget a fejlődésre. A megvalósítandó projekt a Balatoni Üdülőkörzet lehetőségeit is gazdagítja.

FINANSZÍROZÁS

A projekt ráfordítás szerkezete:

Költségek megnevezése	Tervezett összeg (ezer Ft)
Vizellátás- csatornázás	60.000
Központi fűtés	80.000

Gázellátás	6.000
Szellőzés	4.000
Elektromos beruházás költségigénye	84.000
Utólagos falszigetelés	11.600
Tetőszerkezet kijavítása, felújítása	62.500
Homlokzat helyreállítás	38.000
Belső helyreállítás	86.000
Szakrestaurátori munkák	36.500
Kertépítészet	30.700.
Összesen	500.000
+25% ÁFA	125.000
Összesen	625.000

A tervezett forráskoordináció lehetősége:

A projekt megvalósításának tervezett forráskoordinációs lehetősége:

Saját erő:	25%
Pályázható Uniós támogatás	40%
Pályázható hazai támogatás	10%
Hitel	25%

ÉRINTETTEK KÖRE

Koppányvölgyi Gazdaság és Vidékfejlesztő Kht., Andocsi Önkormányzat, Andocsi Egyházközség

A PROGRAMTÓL ELVÁRT EREDMÉNYEK/HATÁSOK

A programtól várt konkrét eredmény:

A szálláshelyek számának növekedése, jelen projekt keretében az andocsi kolostor szálláshellyé alakításával.

Hatás:

A szálláshelyfejlesztés a turizmus eredményes beindulását segíti, mely hatékony impulzust jelenthet a helyi gazdaság számára, élénkítheti a vállalkozói kedvet, erősíti a kistérségi

identitástudatot, javíthat azon a térségi szociális depresszió, mely az utóbbi években megbénítja a térség lakosságának aktivitását.

A szolgáltatások számának és minőségének emelkedése együttjár az aktív munkaerő számának növekedésével. A falusi turizmushoz kapcsolódó szolgáltatások kialakítása a vállalkozásra kész családok számára alternatív jövedelemszerzési formát is jelenthet, ami a jövedelemhelyzetüket pozitívan befolyásolja. A fenti tendenciák hatására a térségben jelenleg uralkodó gazdasági kiszolgáltatottság mértéke jelentősen csökkenthető, s ezzel párhuzamosan javul az esélyegyenlőség megélésének lehetősége szocio-kulturális téren is.

5. OPERATÍV PROGRAM

Szervezetfejlesztés és térségmarketing

A PROGRAM ÁLTALÁNOS CÉLJA

A kistérségi turizmus szervezeti kereteinek kialakítása annak érdekében, hogy a turisztikai fejlesztések megalapozott helyzetfelmérésekre alapuljanak, valamint illeszkedjenek a térség komplex gazdaságfejlesztési trendjeihez, hogy a kialakításra kerülő turisztikai fejlesztések hosszú távú fenntarthatósága koordinálható és biztosított legyen.

A komplex turisztikai termékek marketingstratégiájának kidolgozása és a promóciós anyagok széles körű elterjesztése elengedhetetlen feltétele a térségi turizmus fejlesztésének.

A PROGRAM KÖZVETLEN CÉLJA:

A hatékony – területfejlesztési szervezetben megvalósuló - turizmusfejlesztés biztosítása a kistérségben. A cél eléréséhez szükséges intézkedések:

- **turisztikai szakember(ek) (turisztikai menedzser(ek)) alkalmazásával és részvételével térségi turisztikai menedzsment** felállítása, kezdetben 1 fő turisztikai menedzser alkalmazása
- **turisztikai terv** kidolgozásával és hatékony **marketingterv** kialakításával a kistérség gazdaságélénkítő turizmusfejlesztési programjának megvalósítása

- a **térségi turizmus szolgáltatásainak hálózatosításával** egységes minősítéssel rendelkező turisztikai kínálati rendszer működtetése a TU.1 operatív programhoz kapcsolódóan.

INDOKLÁS

A térségi turizmusfejlesztés stratégiai tervezése, a programmegvalósítás ütemezése, finanszírozása megköveteli, hogy a turisztikai szakterület is markánsan képviseltesse magát a **térségi területfejlesztési menedzsmentben**. A turizmusfejlesztés első szakaszában célszerűbb a területfejlesztési menedzsmentre bízni a programok elindítását, mint önálló turisztikai menedzsmentet létrehozni., mert a turisztikai programok elindítása csak akkor lehet eredményes, ha komplex és megalapozott területfejlesztési koncepció strukturális elemeként épül a kistérség gazdaságába. A programok lebonyolításáért felelős turisztikai menedzser a programmegvalósulás során jelezni tudja a menedzsmentnek a szükséges korrekciós vagy szolgáltatásbővítési lehetőségeket, fejlesztési irányokat.

A menedzsment folyamatos tevékenysége révén biztosíthatóvá válnak azok a szakmai kompetenciák, melyek a kialakulóban lévő kistérségi turizmus fejlődését rugalmasan tudják támogatni.

A PROGRAM LEÍRÁSA

I. A kistérségi turizmus szervezeti kereteinek kialakítása

1. Kistérségi területfejlesztési menedzsmentben turisztikai szakember részvétele. (Egy fő turisztikai menedzser alkalmazása.)
2. A megyei turizmust koordináló szervezettel aktív kapcsolat kialakítása.
3. A Magyar Turizmus Rt. Dél-Dunántúli Regionális Marketing Igazgatóságával való szoros együttműködés kialakítása.

II. A kistérségi turizmus hálózatosítása

1. A magán szálláshelyek és vendéglátóhelyek **egységes** rendszer szerinti **minősítése**, minősítő védjeggyel való ellátása FTOSZ rendszer alapján.

2. A programok, rendezvények, attrakciók **hálózatba** kapcsolása, együttműködésük megszervezése.

3. Létre kell hozni egy olyan **információs központot**, (Tab - Koppányvölgyi Kht.) mely a falvakban kialakított **információs pontokkal** (Bonnya – Somogykertje Kft. (Gólyafalu), Andocs – Települési Önkormányzat) szoros kommunikációs kapcsolatban áll, és napra kész információkat nyújt a kistérségbe látogató vendégeknek.

3. Az országos Tourinform hálózatba való bekapcsolódás.

III. A kistérségi marketing kialakítása

1. Marketing terv

A kistérség marketing tervének elkészítése során figyelembe kell venni a megyei, regionális és országos rendezvénynaptárok állandó programjait, és ezekhez illeszkedő tervet kell készíteni.

2. Promóció

FINANSZÍROZÁS

A projekt ráfordításszerkezete:

Ráfordítás-típus	Várható összege Mft
Szervezeti keretek kialakítása	3
Hálózat kialakítása	1,5
Marketing	7
Összesen	11,5

A szervezeti keretek költsége a turisztikai programmenedzser költségét fedi. A Hálózat Tabon a Koppányvölgyi Kht-re, Bonnyán a Somogykertje Kft-re, Andocsra a Települési Önkormányzatra épülhetne, nem igényel önálló többletmunkaerőt és beruházást, csupán a többletmunkát és az esetleges informatikai kiadásokat kell megfinanszírozni. A marketing tervre és a terület megismertetésére azonban jelentős hangsúlyt kell fektetni, mert a terület lényegében a teljes ismeretlenségből kell ismertté tenni. Mivel az egyes részprogramoknak önálló marketingje is van, ez az összeg a terület együttes, közös marketingjét fedezi.

ÉRINTETTEK KÖRE

A kistérségi társulás, helyi önkormányzatok.

A PROGRAMTÓL ELVÁRT EREDMÉNYEK/HATÁSOK

A turizmus szervezeti kereteinek kialakítása és a marketing terv szerinti fejlesztés és promóció hatására pályára lehet állítani, és folyamatosan, rugalmasan lehet fejleszteni a kistérségi turizmust. A turisztikai szolgáltatásból élők a szervezettségnek köszönhetően tervezhető és kiszámítható megélhetést vagy jövedelem kiegészítést élvezhetnek az intézményesített turisztikai szolgáltatások eredményeként.

A kistérség népszerűsítése, majd ismertsége pozitív húzó erőt jelent a helyi lakosság számára. A térségi identitástudat erősödhet, a települések közötti egymásrataltság partneri kapcsolattá szélesedhet.

6. OPERATÍV PROGRAM

Kézműipari hagyományok fejlesztése kapcsolódó felnőttképzéssel

A PROGRAM ÁLTALÁNOS CÉLJA

A hagyományos háziiparok és kézműves mesterségek revitalizációja.

A PROGRAM KÖZVETLEN CÉLJA

Az alternatív, kiegészítő jellegű jövedelemszerző tevékenységek meghonosítása a térségben.

INDOKLÁS

A falusias térségekben, ahol a helyi gazdaság bázisát képező mezőgazdaság összezsugorodott, a lakónépesség foglalkoztatása, és jövedelemhez juttatása szempontjából az alternatív jövedelemtermelés szerepe felértékelődik. Ennek egyik útja a hagyományos házi- és

kézműipari tevékenységek revitalizációja, amelyek a munkahelymegőrzésen túl fontos összetevői lehetnek a falusi turizmus fejlődésének is.

A PROGRAM LEÍRÁSA

Ide sorolhatók

i) a kis volumenű, helyi csatornákon keresztül, főleg a falusi turizmushoz kapcsolódóan értékesített élelmiszertermékek, valamint

ii) a nagyobb volumenben, piaci értékesítésre előállított, nagyobb hozzáadott érték tartalommal rendelkező tájspecifikus termékek, biotermékek, stb.

Nem élelmiszercélú mezőgazdasági termékfeldolgozás: ide sorolhatók a megújuló energia előállítás, hagyományos fa- és vesszőfeldolgozás, bőrművesség, szövőipar, stb.

Nem a mezőgazdasághoz kapcsolódó tevékenységek: fazekasság, helyi népművészet, hangszerkészítés, esetlegesen ipari műemlékek bemutató jelleggel történő működtetése (malom, kovácműhely), stb.

A program végrehajtásának elemei:

- a mesterségek népszerűsítése, megismertetése,
- célcsoport, potenciális érdeklődők kiválasztása a térségben,
- a hagyományos kézműves és háziipari mesterségek képzése a célcsoportban, amely történhet az iskolarendszeren belül (általános iskola, szakiskolák) és azon kívül egyaránt,
- speciális képzési-foglalkoztatási programok indíthatók hátrányos helyzetű társadalmi csoportok számára,
- a termékékesítési csatornák megteremtése, megszervezése.

FINANSZÍROZÁS

A projekt ráfordításszerkezete:

Ráfordítás-típus	Várható összege
A tevékenységek megismertetése, bemutatók szervezése	0,5 mFt
Képzés (a Munkaügyi Központ	3-5 mFt

támogatásával)

Az önálló tevékenység beindítása (pályázati 1-2 mFt támogatással)

Összesen

4,5-7,5 mFt

ÉRINTETTEK KÖRE

A térségi önkormányzatok, felelőse a térség menedzser és a vállalkozásfejlesztési koordinátor.

A PROGRAMTÓL ELVÁRT EREDMÉNYEK/HATÁSOK

15-20 család számára alternatív jövedelemszerző tevékenység biztosítása.

STRATÉGIA

Nem csak a turizmusfejlesztésre, de a települések fejlesztésére is stratégiát kell alkotni ahhoz, hogy az épített és természeti értékek megfelelően hasznosuljanak, fennmaradjanak.

TELEPÜLÉSEK

FALUFEJLESZTÉS

Falufejlesztés, településfejlesztés keretében olyan háttér megteremtése a cél a kistérség településein (humán, kulturális, építészeti, természeti, stb. szempontból egyaránt), amely által a kistérség megtartó képessége és vonzereje növekszik a településeken élők és más kistérségek településein élők számára is. A megtartóképesség és a fejlődés érdekében szükséges, hogy a térségben élők megtalálják számításukat a térségen belül, elképzeléseiket meg tudják valósítani saját közvetlen környezetükben.

A kistérség gazdasági fejlődésének előfeltétele az infrastruktúra kiépítettsége. A tabi kistérség egyik gyengesége a zsáktelepülések jelentős száma és ezzel együtt az összekötő utak hiánya. További probléma a szennyvízhálózat kiépítetlensége, valamint – a modern gazdaság alapjának tekinthető – telekommunikációs hálózat hiánya (internetes összeköttetés, teleházak). Veszélyforrás a rendkívül nagy forrásigényű beruházások elmaradása (például közútfejlesztés). A programnak részint meg kell jelölnie azokat a lehetőségeket, amelyek közvetlenül elősegítik a települések gazdasági helyzetének javulását.

A kisebb települések jelentős részén, illetve csaknem az egész kistérségben az építészeti emlékek megújítása, a hagyományok aktív ápolása a nehéz gazdasági környezet és tőkehiány miatt hosszú évekig váratott magára, vagy csak kis mértékben valósult meg.

Az elmúlt néhány évben a felújítások egy részére sor került és emellett különböző kezdeményezések, programok születtek a hagyományok felelevenítésére, az abban történő aktív részvételre, a társadalom aktivizálására egyaránt.

Mind a tárgyi emlékek, hagyományok, mind a közvetlen természeti környezet értéként kell,

hogy megjelenjen a társadalom számára, melynek ápolása saját életminőségük javítása miatt és a jövő generáció számára egyaránt fontos. Emellett a település sajátos arculatát jellemző épületek, az élő hagyományok, a tiszta, egyedülálló természeti környezet turisztikai vonzerőként, így jövedelemtermelő elemként is megjelenhet.

Falufejlesztéshez tartozó programok:

1. A települések építészeti örökségének védelme, a tájba illő falukép kialakítása

1.1. Az épített tér örökség fejlesztés

1.2. Falufelújítási intézkedések, vonzó településkép kialakítása

1.3. A leromlott állapotú lakóépületek felújítása

1.4. A felszíni vízelvezetés (csapadék–csatorna) hálózat fejlesztése

2. Tárgyi emlékek védelme, az emlékek megőrzését, bemutatását segítő helyszínek kialakítása, támogatása

2.1. Az épített környezet értékes elemeinek helyi védetté nyilvánítása

3. Zöldfelület növelés

3.1. Belterületi fásítási program, illetve a jelenlegi állományok ápolása

4. Településkörnyéki tájrendezés, rekultiváció

5. Levegőtisztaság védelmét erősítő fejlesztések

5.1. Védelmi célú zöldsáv létesítése

5.2. Véderdősáv létesítése a településperemi zónában, valamint mezővédő erdősávok létesítése

6. Települések közötti és településeken belüli infrastruktúra hálózat fejlesztése

6.1. Közvilágítás rendszerének fejlesztése

6.2. Külterületek, szőlők, pincék, zártkertek infrastrukturális fejlesztése

6.3. Közúti infrastruktúra fejlesztése

6.4. Települések közötti és településeken belüli egyéb infrastruktúra hálózat fejlesztése

6.5. A kerékpár- és a biztonságos gyalogos-közlekedés feltételeinek kialakítása

7. Hulladékgazdálkodás fejlesztése

7.1. Szennyvízhálózat kiépítése

7.2. Korszerű közműpótló berendezések alkalmazása

7.3. Közterületi hulladékos konténerek kihelyezése a zártkertekbe vezető gyűjtőutakra

7.4. A települési szilárd hulladék szervesanyag-tartalmának csökkentése – Komposztálási technikák népszerűsítése és megvalósítása

7.5. Szelektív hulladékgyűjtés feltételeinek megteremtése, fejlesztése a regionális szelektív hulladékgyűjtési rendszerhez kapcsolódva

7.6. Részvétel a Dél-Balatoni Sió-völgyi Települési Szilárdhulladék Kezelési Rendszer kiépítésében és működtetésében

7.7. Illegális hulladéklerakók felszámolása

8. Telekommunikáció – Teleház program

A PROGRAMOK RÉSZLETES BEMUTATÁSA

Települések építészeti örökségének védelme, a tájba illő falukép kialakítása

Az épített környezet értékeinek megőrzése, harmonikus településkép kialakítása a térségi összetartozást tükröző elemekkel. A helyi építészeti értékek védelmére vonatkozó rendeletek egységes térségi alkalmazása feltételeinek megteremtése. A védett épületek, értékek térségileg egységes jelölési rendszerének kialakítása és alkalmazása, az épületek turisztikai célú hasznosításának elősegítése. A természeti környezethez és a településképhez illeszkedő utcabútorok, játszóterek és közterületi virágtartók egységes rendszerének kialakítása, létrehozása és telepítése a térségben tevékenykedő vállalkozások, önkormányzatok és lakosság bevonásával. Megőrzésük érdekében gondozói hálózat kialakítása az iskolák, társadalmi szervezetek és önkéntes jelentkezők bevonásával.

Az épített tér örökség fejlesztés

A program célja:

- Az építészeti örökség megőrzése, a települések megújítása és a lakosság komfortérzetének növelése.
- A településképi jelentőségű, a települési jelentőségű védettség megoldása. A települések építészeti örökségének védelme, a tájba illő falukép kialakítása
- Tárgyi emlékek védelme, az emlékek megőrzését, bemutatását segítő helyszínek kialakítása, támogatása.

A kistérség idegenforgalmi vonzereje, valamint a kistérségben élők komfortérzete, kötődése a kistérséghez és településükhöz növelhető az építészeti örökség helyreállításával, az élettér tisztántartásával, a környezet rendbetételével.

Feladat:

- A kulturális örökség ápolása, az idegenforgalom növelése érdekében szükséges az egyes települések sajátos arculatának megőrzése, illetve a tájba illeszkedő falukép kialakítása.
- Az egyes települések igényein alapuló kistérségi program kidolgozása az utcabútorok elhelyezéséről, a virágosításról és a zöld területek ápolásáról.

Falufelújítási intézkedések, vonzó településképp kialakítása

A falvak mindennemű megújítása, szebbé, komfortosabbá tétele egyszerre segíti a helyi lakosság települési kötődésének erősödését, életminőségének javulását, valamint a turisztikai vonzerő növekedését, ezáltal a település jövedelemtermelő képességének növekedését.

A települési házépítések esetében egységes arculat kialakítása, tájházak létrehozása, régi (de nem történelmi jellegű) épületek eredeti állapotának visszaállítása, köztéri elemek létrehozásának, megtervezésének támogatása, és egyéb falu-felújítási intézkedések mind a szebbé tételt segítik elő.

A települési arculat szerves része nem csupán az épületek állapota, egysége, stílusa, hanem a zöldövezetet képviselő parkok, területek is. Ezek rendbetétele, kiépítése vonzerőt képvisel a településre látogatók számára, valamint a helyi és térségi lakosság komfortérzetét is növeli.

A program célja: vonzó településképp kialakítása, parkok, rekreációs területek növelése,

minőségi változás elérése a környezetgazdálkodásban, olyan környezet megteremtése, amely nem csupán a helyben élő lakosok számára érték, hanem a térségbe látogató turisták számára is vonzerőt jelent.

A közterületek állapotának javítása otthonos környezetet teremt, mind a falusi környezetre vágyó turisták, mind pedig az itt élő helyi lakosság számára. A településképről kialakuló véleményt alapvetően befolyásolja a közösségi létesítmények állapota. A közösségi létesítmények állapotának javítása, így előfeltételét jelenti a falusi turizmus kialakításának, valamint a helyben lakók életminőségének javításának.

A közterületekkel kapcsolatosan az alábbi fejlesztések megvalósítása indokolt:

- A jelenleg igen rossz állapotban lévő buszvárók rekonstrukciójára, illetve környezethez illeszkedő felújítására van szükség a társulás településein.
- A parkosítás, pontosabban a természeti környezethez és a településképhez illeszkedő utcabútorok, játszóterek és közterületi virágtartók egységes rendszerének kialakítása, létrehozása és telepítése indokolt a társulás településeinek mindegyikén, esetleg a térségben tevékenykedő vállalkozások a lakosság és az iskolások bevonásával.
- A jelző rendszerek, táblák, valamint a természeti tájban való tájékozódást segítő térképek, domborzati nyomatok kihelyezése, folyamatos karbantartása.

Közutak mentén virágfelületének létesítése évelő növényekkel:

- villanyoszlopokon történő virágtartók, illetve virágok elhelyezése
- fából készült virágládák elhelyezése és beültetése

Díszvilágítás kiépítése

- A templomok, illetve a községben található szobrok díszkivilágításának megvalósítása.

Környezetbe illő buszvárók kialakítása.

Eszztétikus hulladékgyűjtők, valamint utcabútorok elhelyezése.

A leromlott állapotú lakóépületek felújítása

A program célja: a rossz állapotban lévő lakóházak felújításával, minimálisan további állagromlásuk megakadályozásával a településkép javítása.

A felszíni vízelvezetés (csapadék–csatorna) hálózat fejlesztése

A kistérségben az elmúlt években többször okozott komoly gondot a megfelelő csapadékvíz-elvezető rendszer hiánya. A belvízelvezető árkok tisztítása, karbantartása és fejlesztése nem elhanyagolható feladat.

A domborzati viszonyok a kistérség települései számára nagymértékben megnehezítik a csapadékvíz elvezetésének problémáját. Csaknem az összes település kisebb-nagyobb dombok által határolt, vagy éppen völgyben fekszik. A szakszerűen kiépített árkok hiánya következtében az időszakonként tisztított részek is folyamatosan feltöltődnek, illetőleg a földesutakról a műútra ömlő víz és iszap veszélyessé, vagy lehetetlenné teszi a közlekedést. Ugyanakkor a lehullott csapadék – megfelelő elvezetés és tárolás esetén – hasznosítható lenne az amúgy megoldatlan öntözésű területek problémáinak megoldására.

A cél a kistérség **összes településén** egy olyan csapadékvíz-elvezető rendszer kiépítése és kisebb tározók létesítése, amelyek egyaránt szolgálnák az elvezetés hiánya miatt fellépő károk megszüntetését és a szárazabb időszakokban való – természetesen korlátozott – öntözési lehetőségek biztosítását.

A völgyoldalak hajlása 10–30%. A jelentősebb vízgyűjtőterülettel rendelkező patakmedrek beágyazottak, s viszonylagos egyensúlyban vannak.

- A kiépített vízelvezető árkok és – szükség esetén – kisebb tározók karbantartása önkormányzati feladat, finanszírozása az önkormányzati költségvetésből történik.
- Az árkok kiépítése kiküszöböli a környezeti károkat, stabilizálja a meglévő talajviszonyokat.
- A nagy-zöldfelület igényű területek (park, sportpálya, állomás, temető, intézmény) rekonstrukciója

Tárgyi emlékek védelme, az emlékek megőrzését, bemutatását segítő helyszínek kialakítása, támogatása

A tárgyi emlékek, a kistérség múltjához kapcsolódó tárgyak megőrzése, látogatók számára megtekinthetővé tétele az értékek közvetítésének egyik fontos eszköze, amely egyúttal elősegíti a lakosság identitástudatának erősödését. A múlthoz való kötődés, a hagyományok továbbélése is megjelenik ezen intézkedések keretében.

A már meglévő emlékhelyek karbantartása, berendezéseinek korszerűsítése, falumúzeumok kialakítása továbbá katalógusok, kiadványok, leírások készítése és kiadása szerves része az emlékek ápolásának.

A kisebb települések jelentős részén, illetve csaknem az egész kistérségben az építészeti emlékek megújítása, a hagyományok aktív ápolása a nehéz gazdasági környezet és tőkehiány miatt hosszú évekig váratott magára, vagy csak kis mértékben valósult meg. Az elmúlt néhány évben a felújítások egy részére sor került és emellett különböző kezdeményezések, programok születtek a hagyományok felelevenítésére, az abban történő aktív részvételre, a társadalom aktivizálására egyaránt. Mind a tárgyi emlékek, hagyományok, mind a közvetlen természeti környezet értéként kell, hogy megjelenjen a társadalom számára, melynek ápolása saját életminőségük javítása miatt és a jövő generáció számára egyaránt fontos. Emellett a település sajátos arculatát jellemző épületek, az élő hagyományok, a tiszta, egyedülálló természeti környezet turisztikai vonzerőként, így jövedelemtermelő elemként is megjelenhet.

A tárgyi emlékek, a kistérség múltjához kapcsolódó tárgyak megőrzése, látogatók számára megtekinthetővé tétele az értékek közvetítésének egyik fontos eszköze, amely egyúttal elősegíti a lakosság identitástudatának erősödését. A múlthoz való kötődés, a hagyományok továbbélése is megjelenik ezen intézkedések keretében.

- A kistérség tárgyi emlékeinek ápolására múzeumok, emlékhelyek, tárlatok kiépítése, a meglévő helyek fejlesztése.

- A már meglévő emlékhelyek karbantartása, berendezéseinek korszerűsítése, továbbá katalógusok, kiadványok, leírások készítése és kiadása szerves része az emlékek ápolásának.

Az épített környezet értékes elemeinek helyi védetté nyilvánítása

Az építészeti örökség megőrzése érdekében javasolt sort keríteni **az épített környezet értékes elemeinek helyi védetté nyilvánítására**, valamint a védetté nyilvánított építészeti értékekkel kapcsolatos előírások megfogalmazására.

A helyi védett épületek felújítására külön pályázati források állnak rendelkezésre, amelyeket folyamatosan figyelni kell, s a lehetőségekről tájékoztatni kell a tulajdonosokat.

Zöldfelület növelés

A települések környezetállapotának egyik meghatározó része a növényzet, a faállomány, amely szinte minden vonatkozásban javítja a települési környezet állapotát. A növények – különösen a fák – tisztítják a levegőt, elsősorban a por megkötésével. Védik a talajt, a talajfelszínt, s ezzel szintén csökkentik a portelhelést. Mérséklék a zajt az utak mentén, s gyakran ez jelenti az egyetlen zajvédelmi megoldást. Enyhítik a települések szélsőséges mikroklímáját: csökkentik a nyári hőséget, növelik a páratartalmat, és megfelelő telepítés esetén mérséklék a szél erejét. Kevésbé ismert, hogy a településekről el nem vezetett szennyezett víz magasabb talajvizet (szennyvízdombot) okoz, s a fölös vízmennyiséget leginkább fákkal lehet csökkenteni. Mindezekon felül a növényzet kellemesebbé teszi a lakókörnyezetet.

Egy település növényállománya nemcsak a zöldterületi növényeket jelenti, hanem a telkek növényzetét, az utak menti növényeket, valamint az erdőket is. Ezt rögzíti az OTÉK is. Előírja, hogy „... a helyi építési szabályzatban, a szabályozási tervben gondoskodni kell a település igazgatási területén a klimatikus viszonyok megőrzése, javítása érdekében a telkek növényzettel fedett részéből, a zöldterületekből és az erdőkből álló egységes zöldfelületi rendszer kialakításáról...”(Országos településrendezési és építési követelményekről szóló 253/1997. (XII. 20.) Korm. rendelet, 9. §.)

Az OTÉK meghatározása szerint a zöldterület: állandóan növényzettel fedett közterület (közkert, közpark). A zöldterület használata szerint szokás még megkülönböztetni:

-közhatalmatú zöldterületet (közparkok, közkertek, sétányok, lakóterületi közkertek, játszóterek stb.),

-korlátozottan közhatalmatú zöldterületet (temető, fürdők, füvészkertek).

A zöldterületeket a településrendezési terv határozza meg, amelynek elfogadása a képviselő-testület kizárólagos hatáskörébe tartozik. Az önkormányzati törvényben az önkormányzatok közszolgáltatási feladatai között szerepel a településrendezés, a közterületek fenntartása, és a közösségi tér biztosítása.

A zöldterületek az önkormányzati törzsvagyon részét képezik, és a törvény erejénél fogva forgalomképtelenek.

A fák védelméről szól a 21/1970. (VI. 21.) Korm. rendelet, amelynek hatálya többek között a belterületi közterületen lévő fákra terjed ki. Ennek egyik legfontosabb rendelkezése, hogy a jegyző a fa kivágását pótlási kötelezettséghez kötheti. (A leggyakrabban használt számítás szerint a kivágott fa átmérője másfélszeresének megfelelő összátmérőlú fákat kell ültetni.)

A település döntő részén adott a lehetőség a növényzet telepítésére: viszonylag szélesek az utcák, a közművezetékek kikerülhetők. Szükség is van a pótlásra, illetve az újak telepítésére, ugyanis a lehetőségekhez képest kevésnek tűnik a közterületi fa mennyisége.

Miközben a növények mérsékelik a környezeti hatásokat, maguk is veszélyeztetve vannak. Gyakoriak a kártevők, de sok esetben a környezetszennyezés is felelős a növények ellenálló-képességének csökkenésében, és így a megbetegedésekben. A meglévő közterületi hárs- és gyümölcsfákon károsodást is felfedezhetünk.

A növényzetről való gondoskodást előírja az OTÉK (az országos településrendezési és építési követelményekről szóló kormányrendelet) és más jogszabály is, ezeknek azonban az önkormányzat szerezhethet érvényt. Ugyancsak az önkormányzatok gondoskodnak a fák és más növények telepítéséről. Ehhez azonban segítségre lehet szükségük az ellenálló fajok kiválasztásában.

Belterületi fásítási program, illetve a jelenlegi állományok ápolása

A program célja a települési környezet állapotának javítása, a táj és a településkép fejlesztése szebbé, vonzóbbá tétele.

A közegészségügy, az emberek közérzetének javítása idegenforgalom szempontjából fontos a települések belterületi zöldfelületének növelése. Ennek egy része kertészeti munka, de a szép, egységes utcakép fásítással történő kialakítása, a meglévő fasorok pótlása, gondozása erdészeti módszerekkel is lehetséges. Különösen fontos a települések fogadó szakaszának ilyen módon való kialakítása, hiszen az első benyomások meghatározók az idegenek számára.

Ajánlott a betegségekkel szemben jobban ellenálló fafajok kiválasztása. Ajánlott továbbá, a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság szakembereinek véleményét is kikérni ezen program pont megvalósításával kapcsolatban.

Településkörnyéki tájrendezés, rekultiváció

A kistérség településein élők feladata a természeti környezet védelme, ápolása a településekhez tartozó táj, környezet esetében is, vonzó környezet kialakítása, valamint a természet védelme érdekében.

Részben szükség van szemétygyűjtésre, szeméttárolók kialakítására, lámpatestek felújítására, forgalomirányító, tájékoztató táblák karbantartására, kihelyezésére. Rendkívül fontos az elhanyagolt (és gyakran illegálisan létesített) szeméttelpek felderítése, felszámolása és rekultivációjuk terveinek elkészítése. Másrészt fontos a lakosság szemléletváltásának elősegítése, és a térségbe érkező turisták romboló tevékenységének csökkentésére.

Levegőtisztaság védelmét erősítő fejlesztések

A levegő tisztasága a lakosság életminőségét, a térségben megtermelt mezőgazdasági termékek minőségét egyaránt befolyásolja. A levegő védelme, a szennyezés csökkentése kiemelt természetvédelmi feladat.

A fejlesztés egyik eleme a portermelődés csökkentése, mely a mezőgazdasági utak minőségének javításával, a növényzet, fák telepítésével valósítható meg. A mezőgazdasági gépek, közlekedési eszközök szennyezőanyag kibocsátásának csökkentése elsősorban a kisebb kibocsátású gépek beszerzésének támogatásával javítható.

Védelmi célú zöldsáv létesítése

A program célja: a közlekedési eredetű légszennyezés emberi egészségre gyakorolt kedvezőtlen hatásának csökkentése. A zöldsáv létesítése a zajterhelés csökkentéséhez és a települések esztétikai megjelenésének javításához is hozzájárul.

A program során a nagyobb települések forgalmas belterületi útjai mentén – ahol a beépítés és a közművek lehetővé teszik – fákból és cserjékből álló zöldsávot szükséges kialakítani. A fa- és cserjefajok kiválasztásánál a védőfunkció mellett esztétikai szempontok is szerepet kaphatnak, hiszen a zöldsáv a település esztétikai megjelenését is nagyban növelheti. Érdemes törekedni az egységes szerkezetre és fafajválasztásra, amely hozzájárulhat a település karakterének erősítéséhez.

Véderdősáv létesítése a településperemi zónában, valamint mezővédő erdősávok létesítése

A program célja: a település belterületére érkező mezőgazdasági eredetű por és egyéb szennyeződések emberi egészsége gyakorolt negatív hatásának csökkentése. Az erdősávok létesítése a termőtalaj védelméhez, valamint a biológiai és tájképi diverzitás növeléséhez is hozzájárul.

A program során a településperemi zónában (az uralkodó szélirány és a jellemzően nagytáblás szántóföldi műveléssel hasznosított területek felőli oldalon), valamint a nagytáblás művelésű szántóföldek között véderdősávokat szükséges kialakítani. A telepítés során őshonos fa- és cserjefajokat kell alkalmazni. Az erdősávok esztétikai értékét változatos fafajválasztással és szegélycserjék telepítésével lehet növelni.

Légszennyező anyagok kibocsátásának csökkentése

A program célja: a településeken keletkező légszennyező frakciók kibocsátásának csökkentése korszerűbb, kisebb kibocsátású technológiákkal, fűtőberendezésekkel.

A kistérségben 16,3%-os a gázzal való ellátottság, melynek fejlesztésében az önkormányzatnak ösztönző eszközök révén kellene részt vennie. Kívánatos volna az egyéb, leginkább gazdasági jellegű légszennyező források kibocsátásának (mint: SO₂, NO₂...) csökkentése, melyre az önkormányzatoknak ösztönző, illetve szankcionáló eszközök állnak a rendelkezésére.

Települések közötti és településeken belüli egyéb infrastruktúra hálózat fejlesztése

Közvilágítás rendszerének fejlesztése

A közvilágítás korszerűsítése, fejlesztése nemcsak a lakosság komfortérzetét javítja, hanem a közbiztonságot is erősíti. A közvilágítási rendszer fejlesztésének első lépése a jelenlegi állapot felmérése és a fejlesztési tervek kidolgozása.

Külterületek, szőlők, pincék, zártkertek infrastrukturális fejlesztése

A kistérségben számos olyan szőlő, pince, külterületi telek található, amelyek hasznosításában (például falusi turizmus, borturizmus, horgász- és vadászturizmus) komoly előnyt jelentene azoknak a lehető legteljesebb infrastruktúrával (legalább út, vízvezeték, áram) való ellátása.

Közúti infrastruktúra fejlesztése

A tabi kistérség zsáktelepülései számára hátrányt jelent az egymástól való elzártság, előnyt pedig a nagy átmenő forgalom nélküli nyugodt környezet. A kiépítetlen földúton csupán egymástól néhány kilométerre lévő települések szilárd burkolattal történő összekötése felszámolhatná a jelenleg hátrányos helyzetet. Az országos közutak hiánya mellett figyelmet szükséges fordítani az önkormányzati belterületi utak kiépítettségének szintjére, valamint a külterületi utak állapotára.

A program célja: az országos közút részét képező összekötő utak kiépítésének elérése, a

kistérség belső megközelíthetőségének javítása érdekében. A helyi belterületi utak zárt (indokolt esetben dísz) burkolattal történő ellátása. A külterületi (főként mezőgazdasági feltáró) utak pormentesítése (zúzalékkal történő borítása).

Települések közötti és településeken belüli egyéb infrastruktúra hálózat fejlesztése

A gazdaság hatékony működéséhez, a lakosság megfelelő színvonalon történő ellátásához szükség van az egyéb infrastrukturális elemek minőségi működésére, ellenkező esetben a vállalkozások és a lakosság helyben tartásának nehézségekre ütközik.

A program célja: az infrastruktúra minden elemének olyan szintű fejlesztése, hogy az megfeleljen a vállalkozások és a lakosság igényeinek, melynek következtében a lakosság életminősége megközelíti a városi térségben élő lakosokét.

Az elektromos hálózat fejlesztésén belül fontos a külterületi telkek, pincék teljes körű infrastrukturális ellátása, a hiányosságok pótlása, korszerű infrastruktúra-hálózat kiépítése. Szükséges továbbá a falvakon belül a csapadékelvezetés és a közvilágítás rendszerének fejlesztése.

A kerékpár- és a biztonságos gyalogos-közlekedés feltételeinek kialakítása

A kerékpáros közlekedés elsősorban a helyi lakosság közlekedését, valamint a kerékpáros turizmusban részt vevők helyzetét könnyíti meg, teszi lehetővé biztonságos közlekedésüket. A kerékpárutak kiépítése különösen a zsáktelepülések között indokolt, amely átmenetileg és bizonyos mértékben enyhítené a közöttük lévő elzártságot.

A településeken belüli gyalogos közlekedés biztonságát, minőségét a járdák megléte, minősége határozza meg. A balesetek elkerülése érdekében szükség van minden útszakasz mellé legalább az egyik oldalon járdák kiépítésére, az utakon történő átkelés elősegítésére gyalogos átkelőhelyek kialakítására. A járdák hosszának növelése mellett megvalósítandó a meglévő járdák karbantartása, kijavítása, tisztántartása, a téli közlekedés esetén pedig különösen figyelni kell a biztonságos gyaloglás feltételeinek megteremtésére. Ehhez tisztító berendezések beszerzését és karbantartását is meg kell valósítani.

Hulladékgazdálkodás fejlesztése

A mezőgazdasági termelés és a háztartások működésük során nagy mennyiségű szilárd és folyékony hulladékot termelnek, melyek nem megfelelő kezelése jelentős mértékben veszélyezteti a természeti környezetet és az emberi életminőséget, ugyanakkor kezelésükkel csökkenthető a szennyezettség, és hasznosítható anyagok előállítása valósítható meg.

A természeti környezet szennyezésének csökkentése, a termelt hulladék hasznos felhasználása a lakosság életminősége, a gazdaság funkcionálása, a természeti környezet tisztaságának védelme érdekében egyaránt fontos, és a kistérség egy részében a hulladék kezelése még nem megfelelően megoldott.

A program célja: a hulladékgazdálkodás fizikai és szellemi feltételrendszerének kiépítése és korszerű eszközök alkalmazása mellett a természeti környezet minőségének, és a lakosság életminőségének javítása.

A program feladata: a szilárd hulladékgazdálkodás körében fontos a szelektív hulladékgyűjtés fizikai hátterének megteremtése, eszközök megvásárlása, valamint a szemléletváltás elősegítése. A korszerű tárolók, hulladékfeldolgozók létrehozása szintén a feladatok körét bővíti.

A mezőgazdasági termelés során létrejött szilárd és folyékony hulladék továbbfelhasználása, hasznosítása új módszerek bevezetése, valamint technológiai beruházások megvalósítása mellett képzelhető el elsődlegesen.

Szennyvízhálózat kiépítése

A kistérség gazdasági fejlődésének előfeltétele az infrastruktúra kiépítettsége. A kistérség településein – egy kivételtől eltekintve – nem megoldott a szennyvízhálózat kialakítása. A kistérség egyik gyengesége ezért a szennyvízhálózat kiépítetlensége. Veszélyforrás, a rendkívül nagy forrásigényű beruházások elmaradása.

A környezetvédelem – és benne a szennyvízkezelés kérdése – olyan megoldandó feladat, amely nélkülözhetetlen eleme a kistérség és ezzel együtt az egész ország EU irányába történő

kötelezettség vállalásának.

A kistérségi rétegvíz minőségét, a talajok és a felszíni vizek szennyezettségét jelentős mértékben befolyásolja a szennyvíz- és a folyékony hulladékok kezelése. Az egészséges életvitelhez, valamint hosszú távon – a következő generáció számára – alapvető fontosságú a tiszta ivóvíz biztosítása, amit a természetbe kerülő szennyező anyagok beáramlásának megszüntetésével lehet elsődlegesen elérni.

A beruházás megvalósulása esetén csökken a környezet terhelése, az ivóvízbázis veszélyeztetése megszűnik.

Korszerű közműpótló berendezések alkalmazása

A program célja: a talaj és a felszín alatti vizek védelme környezetvédelmi szempontból megfelelő, szigetelt közműpótló berendezések alkalmazásával.

A kistelepülések szennyvízelvezetési problémái nem oldhatók meg a városi méretekre kidolgozott szennyvíztisztítási eljárások sematikus kicsinyítésével. Itt nem a vasbeton létesítmények, az igényes gépészeti berendezések, a fejlett irányítástechnika alkalmazása célszerű, hanem olcsó, gyorsan kivitelezhető eljárásokra van szükség.

Azokra a településekre, melyekre nem vonatkozik a Balaton törvény, a szennyvízcsatorna-hálózat kiépítése helyett inkább érdemes megvizsgálni a korszerű közműpótló berendezések alkalmazását. A közműpótlók alkalmazásával kapcsolatban az erre vonatkozó kormányhatározat kimondja: “az olyan (2000 lakosegyenérték alatti) kistelepülések esetében, amelyek gazdaságosan nem láthatók el szennyvízelvezető vízközművel, szakszerű közműpótlókat kell kialakítani”.

A vizsgált településnél, ha a helyi vízbázisok biztonságát nem veszélyezteti és a talajmechanikai adottságok jók, akkor az egyedi szennyvízelhelyező (közműpótló) berendezések megfelelő biztonsággal alkalmazhatók.

Ezek általános esetben egy többrekeszes, vízzáróan kivitelezett, 3-6 napos tartózkodású oldómedencéből, ezt követően altalajöntözést megvalósító szivárogtató dréncsőhálózatból,

igényesebb esetben egy közbeiktatott homokszűrő berendezésből áll. Erre a megoldásra számos magasabb szintű tisztítást adó, drágább változat is van. A berendezések általában előregyártottak, áruk üzemkész állapotban, egy családi ház esetén egynegyed és egymillió forint között változhat.

Megfelelő adottságokkal rendelkező kistelepüléseken ezt a megoldást célszerű alkalmazni, mivel a beruházás fele/harmada, az üzemeltetés csak 10-15%-a a csatornahálózat és a szennyvíztisztító megépítésének, az üzemköltségnek. Sajnos az állami céltámogatás ennek a rendszernek a szervezett - az önkormányzaton keresztül történő - támogatását nem teszi lehetővé, így a megítélhető környezetvédelmi támogatás egyenlőre nem hozhat jelentős eredményt.

Az egyedi szennyvízelhelyező berendezések oldómedencéiben képződött iszapot megfelelő rendszerességgel el kell távolítani, ez a rendkívül magas szervesanyag tartalmú anyag előkezelés után a hagyományos biológiai szennyvíztisztító telepeken megtisztítható.

Közterületi hulladékös konténerek kihelyezése a zártkertekbe vezető gyűjtőutakra

A program célja: felmérést követően konténerek kihelyezése a zártkertekbe vezető gyűjtőutak mellé a külterületi ingatlanokon keletkezett háztartási hulladékok számára, ezek elszállításának megszervezése.

A hulladékszállítás jobb hatásfokának megteremtéséhez érdemes lenne felmérést készíteni a zártkert tulajdonosok között, hogy a konténerek helyét, illetve ürítését jobban lehessen előre tervezni.

A külterületeket nem lehet gazdaságosan bekapcsolni a hulladékszállítási közszolgáltatásba, a terület nagy kiterjedése, a keletkező hulladék viszonylag kis mennyisége, illetve erős ciklikussága miatt, továbbá hogy a gyűjtőjárművek számára gyakran nehezen megközelíthető helyekről van szó.

A hulladék egy részét a szabadban elégetik, mely levegőtisztaság védelmi szempontból is problémás lehet. Ezeken a helyeken alternatív megoldások alkalmazása célszerű: szemétygyűjtő konténer kihelyezése az odavezető út mellett, melyet a lakosnak mindenképp

érintenie kell, ha a településre igyekeznek a külterületekről, illetve hasonló módszerrel lomtalanítás erre a területre való kiterjesztését is ajánljuk bevezetésre. Ez a fejlesztési javaslat Tab, Karád, Andocs településekre vonatkozik.

A települési szilárd hulladék szervesanyag-tartalmának csökkentése – Komposztálási technikák népszerűsítése és megvalósítása

A program célja: a települési szilárd hulladék biológiailag lebomló szervesanyag-tartalmának mérséklésével a lerakásra kerülő hulladék mennyiségének csökkentése a hulladékgazdálkodásról szóló 2000. évi XLIII. törvény előírásai szerint, azaz 2004. július 1-ig 75%-ra, 2007. július 1-ig 50%-ra, 2014. július 1-ig 35%-ra kell csökkenteni.

A kistérségben jelenleg még nem folyik a biológiailag lebontható szerves hulladékok szervezett formában történő gyűjtése és komposztálása. A megoldás a zöldhulladék külön gyűjtése lenne, azonban a településeken jellemzően a kiskertekben, zárt kertekben keletkező zöldhulladékot a legtöbb esetben még mindig elégetik, ritkábban a földbe dolgozzák vagy elkülönítve gyűjtik és elrothasztják.

Ennek a problémának a kezelése, a szelektív zöldhulladék gyűjtésének megoldása nagyon fontos feladat lesz a közeljövőben. Az Önkormányzatok feladata a lakosság tájékoztatása és a program koordinálása. Megvalósítását helyi rendeletbe foglalásával lehet elősegíteni. A hulladékgazdálkodásról szóló 2000. évi XLIII. törvény kötelező jelleggel írja elő, hogy a hulladék szervesanyag-tartalmát 2004. július 1-ig 75%-ra, 2007. július 1-ig 50%-ra, 2014. július 1-ig 35%-ra kell csökkenteni.

A lerakott hulladékok szervesanyag tartalmának csökkentése megköveteli a BIO hulladékok elkülönített kezelését. A szerves hulladékok komposztálása egy jól szabályozható folyamat, amely a fenti cél teljesítése mellett a termőföldek értékes tápanyag-utánpótlását is biztosítja. A bio- és zöldhulladék esetében az elkülönített gyűjtést követően aerob vagy anaerob lebontási eljárásokkal biztosítani kell a hulladék lebomlását és a képződő "komposzt" felhasználását. Az első időszakban elsősorban a hulladék házi komposztálását és felhasználását kell elterjeszteni és ösztönözni, kiegészítve a közterületeken képződő zöldhulladék helyi kezelésével és visszaforgatásával.

A jövőben a bio- és zöldhulladék komposztáló telepeket - a gazdaságos begyűjtő hálózat kiépítése, a közös infrastruktúra és munkaerő felhasználásának gazdasági előnyei miatt - a leendő somi térségi hulladéklerakó telephelyén, azok megfelelően kialakított részén, a lerakók működtetéséhez szervesen illeszkedő módon javasolt megvalósítani. Az Európai Unió ISPA előcsatlakozási alapjából 2002. évben támogatást nyert a Dél-balatoni és Sióvölgyi térség komplex hulladékgazdálkodási rendszerének kiépítéséről szóló pályázati anyag. Ennek a konzorciumnak a kistérség települései is részese, melynek megvalósulása révén biztosítottak látszik az EU által kitűzött hulladékhasznosítási célok megvalósítása.

A települések önkormányzatai egyébként választhatnak, hogy a helyi komposztálás elterjesztésével a községen belül önmaguk megoldják a biológiailag lebontható hulladékok hasznosítását, növelve a komposzttal saját területük tápanyagtartalmát, avagy bekapcsolódnak a térségi begyűjtő hálózatba és az üzemi méretű komposztáló telepeken hasznosul a zöld hulladékuk. Ezt a kérdést minden egyes településnek legfőképpen gazdaságossági szempontok alapján meg kell fontolnia.

Szelektív hulladékgyűjtés feltételeinek megteremtése, fejlesztése a regionális szelektív hulladékgyűjtési rendszerhez kapcsolódva

A szelektív hulladékgyűjtés a fenntartható fejlődéshez, a tiszta környezet elősegítéséhez, a lakosság életminőségének javításához járul hozzá, melynek szemléletmóddá válása a társadalom és gazdaság minden szereplője számára alapvető fontosságú.

A szelektív hulladékgyűjtés megvalósításhoz tehát szükséges az elmélet terjesztése kiadványok, iskolai oktatás, rendezvények keretében, és hosszútávon, évtizedes nagyságban mérve természetes szemléletté válik a hulladékok ily módon történő kezelése.

A szelektív hulladékgyűjtés fizikai feltételeinek megteremtéséhez tárolók vásárlása, címkézés elkészítése, gyűjtőkocsik beszerzése, kialakítása szükséges, ám a személyi feltételek biztosítása szintén fontos. Az összegyűjtött hulladék elszállítása megfelelő együttműködés keretében valósulhat meg, és értékesítés esetén bevétel is termelhető belőle. A szelektív hulladékgyűjtési rendszer kiépítésének, illetve üzemeltetésének tervét a Sió-ISPA program tartalmazza, melyek megvalósítása a közeljövőben várható.

Részvétel a Dél-Balatoni Sió-völgyi Települési Szilárdhulladék Kezelési Rendszer kiépítésében és működtetésében

A program célja: a tervezett hulladékgazdálkodási rendszeren egy újfajta szemléleten alapuló technológiát kell érteni, amely a szilárd települési hulladék hasznosítása és ártalmatlanítása esetében egy komplex, több szakaszból álló folyamatot jelent. Ennek keretében először is növelni kell a szelektíven gyűjtött hulladékok hányadát; meg kell oldani a szelektíven (és a nem úgy) gyűjtött hulladékok utóválogatását, hogy minél több komponens kerülhessen vissza a gazdaság vérkeringésébe; meg kell oldani a szerves anyagok elkülönítését és komposztálását. Csak a mindezek után megmaradó kisebb mennyiséget kell elhelyezni a megfelelő műszaki védelemmel ellátott hulladéklerakókon (ily módon növelhető azok élettartama).

Három megye (Somogy, Tolna, Baranya) összesen 202 önkormányzatának kezdeményezésére, 2002-ben elkészült a regionális Települési Szilárdhulladék Kezelési Rendszer dokumentációja.

A projekt a Dél-Balatoni Sió-völgyi térségben összesen 202 településen lakó 372.530 fő települési szilárd hulladék kezelésének a hulladékgazdálkodási törvény és az EU jogszabályainak megfelelő megoldását tűzi ki feladatként, melyhez hozzá tartozik az ehhez szükséges műszaki, technikai, szervezeti és tudati feltételek megteremtése, a térségben található megtelt, megtúrt és illegális hulladék lerakóhelyek felszámolása, területének rekultiválása.

A fejlesztési program az önkormányzati tulajdonú, de a szolgáltatók által üzemeltetett, már meglévő hulladéklerakókra is építve, a hulladékkezelési technológia fejlesztésével, valamint a logisztikai szempontok érvényesítésével gazdaságos hulladékkezelést tenne lehetővé a régióban, tetézve mindezt azzal, hogy vállalkozik a jelenlegi, környezetvédelmi szempontból nem megfelelő hulladéklerakók rekultivációjára is.

A tervezett körzetközpontok: Som, Ordacsehi, Balatonkeresztúr, Szekszárd, Komló, Tamási, Bonyhád, Mohács, Bátaszék, Tolna.

Som a tervezett hulladékgazdálkodási rendszer egyik legnagyobb központja, ahová a kistérség települései is tartoznak. Az alábbiakban ismertetjük a program során szükséges intézkedéseket és beszerzéseket a somi körzetközpontban:

1. A körzetközponthoz tartozó településállomány összeállítása logisztikai szempontú megközelítéssel, körzetoptimalizálás a gazdaságosság fokozása érdekében
2. Som a rendszer egyik legnagyobb központja, ahol gyakorlatilag valamennyi létesítmény telepítése szükséges, úgymint: tranzitközpont, válogatómű, komposztáló telep zöldhulladékok prizmás komposztálására, hulladéklerakó. Ebben a központban történik a Dél-Kelet Balatoni, Közép Balatoni, Észak-Kelet Somogyi, Észak Tolnai gyűjtőkörzetek hulladékainak kezelése, ami 74 településen élő 169.164 fő állandó lakost jelent.
3. A szelektív gyűjtést szolgáló tervezett létesítmények: 314 hulladékgyűjtő sziget és 8 db korszerű, jól felszerelt, zárt és körülkerített hulladékudvar
4. A gyűjtőedények, a speciális szállítójárművek és a célgépek egységesítése
5. A bezárandó hulladéklerakók rekultiválása illetve felszámolása, így a tabi is.
6. A takarékoság (üresjáratok mérséklése, rugalmas átcsoportosítás, stb.) érdekében megfontolandó közös diszpécserközpont működtetése.

A tervezett teljes Dél-Balatoni Sió-völgyi hulladékgazdálkodási projekt legfőbb értékét azonban végső soron az jelenti, hogy a települések környezeti állapotának és az ott élők életminőségének jelentős javítását szolgálja.

Az Európai Unió ISPA-program keretében a szükséges beruházások anyagi fedezetének 90 százaléka támogatásból előteremthető, vagyis mindössze 10 százalék önkormányzati önerőre van szükség. Ugyanakkor eredményes működés esetén a gazdaságba visszajuttatott, anyagukban újrahasznosítható hulladékok, az alap- vagy másodnyersanyagok értékesítéséből származó bevételek a projekt megvalósításában részt vevők kasszáját is gazdagíthatják

Illegális hulladéklerakók felszámolása

Az illegális hulladéklerakókat, vadlerakók felszámolása mellett az újraelkezelésük megakadályozása érdekében javasolt megszervezni az illegális helyek rendszeres ellenőrzését és törvényes eszközökkel kell fellépni az illegálisan hulladékot lerakók ellen. Emellett hosszabb távon a lakossági szemléletformálásnak van igen fontos szerepe, amelyben az Önkormányzatnak szervező szerepet szükséges betöltenie.

Ez a program tehát illegális, illetve a nem megfelelően kialakított hulladéklerakókkal rendelkező településekre vonatkozik: Andocs, Kánya, Nágocs, Somogydöröcske, Somogyegres, Tab külterület, Torvaj, Törökkopány, Zics.

Telekommunikáció – Teleház program

A kistérségben jelen pillanatban nem működik teleház, a telekommunikációs lehetőségek gazdaságfejlesztési célú kihasználtsága ugyanilyen módon elégtelennek tekinthető. Ugyanakkor evidens az a megállapítás mely szerint az információk, az informatikai eszközök mind jelentősebb mértékben történő igénybevétele részint csökkenti a költségeket, részint önálló termelési tényezőként történő alkalmazása az egyik legnagyobb profitot eredményező „iparág” és egyúttal a fejlett gazdaságokhoz történő felzárkózás záloga. Az informatikai háttér személyi és tárgyi feltételeinek kialakítása a tabi kistérségben is elengedhetetlen feladatnak tekinthető.

A program célja: olyan teleház hálózat kiépítése, melynek élén olyan szakképzett menedzser áll, amely képes a térség egyes vállalkozói felé olyan tartalmú információkat közvetíteni, amelyek bekapcsolják a helyi gazdaság aktorait (az addig fel nem fedezett) piac vérkeringésébe. (források, értékesítési lehetőségek)

A programhoz kapcsolódó feladat:

A kistérség egyes településein létrehozni teleházakat, vagy legalább közösségi Internet hozzáférési pontokat. A tárgyi feltételek megteremtését követően alkalmazni egy olyan menedzsert, amely képes a kapcsolatok kialakítására és fenntartására a helyi gazdaság már létező, vagy potenciális címetzei irányába és képes megjeleníteni a kistérség egészét, illetőleg az egyes vállalkozókat a külvilág felé.

Helyi védelmi rendelkezések

A program részei az alábbiak:

1. A települési környezetvédelmi program rendszeres felülvizsgálata
2. Környezetvédelmi helyi rendeletek kiadása
3. Települési önkormányzati környezetvédelmi alap létrehozása
4. Környezetvédelemmel kapcsolatos helyi rendeletek kiadása

A programok részletes bemutatása

A települési környezetvédelmi program rendszeres felülvizsgálata

A program célja: a környezet állapotának és a környezetvédelmi feladatok megvalósításának nyomon követése a környezetvédelmi program jogszabályokban előírt rendszeres felülvizsgálatával.

A környezeti állapot és a veszélyeztető tényezők nem állandóak, s ennek megfelelően a feladatok is időről időre változnak. Ezért a környezet védelméről szóló 1995. évi LIII. törvény előírja, hogy a környezetvédelmi programot szükség szerint – de legalább két évente – felül kell vizsgálni.

Környezetvédelmi helyi rendeletek kiadása

A program célja: a környezet valamennyi elemével és hatótényezőjével foglalkozó helyi környezetvédelmi rendelettel az önkormányzatok szabályozhassák a környezet állapotát befolyásoló valamennyi tényezőt és lakossági tevékenységet, s ha szükséges, hatósági jogkörével élve felléphessen a rendeletet be nem tartó állampolgárokkal, vállalkozókkal szemben.

Egy olyan környezetvédelmi rendelet összeállítása és hatályba helyezése javasolt, amely foglalkozik az összes környezeti elemre és önállóan kezelt hatótényezőre vonatkozó előírással. Gondolni kell azokra a potenciális veszélyekre is, amelyek ma még nem jelentenek égető problémát, azonban az elhanyagoltság következtében a jövőben esetleg azzá válhatnak (pl. parlagfű terjedése). A helyi rendeletben az önkormányzatok illetékességi területeire a más jogszabályokban előírtaknál nagyobb mértékben korlátozó környezetvédelmi előírásokat is meghatározhat. A kiadott rendeletet folyamatosan felül kell vizsgálni, s ha szükséges el kell végezni a megfelelő módosításokat.

Települési önkormányzati környezetvédelmi alap létrehozása

A program célja: a környezet állapotának javítását lehetővé tevő beruházások, intézkedések pénzügyi alapjainak megteremtése.

A települési környezetvédelmi alap létrehozásáról egy önkormányzati rendeletet kell hozni. Az alap bevételeit a települési önkormányzat által jogerősen kiszabott környezetvédelmi bírság teljes összege, a területi környezetvédelmi hatóság által a települési önkormányzat területén jogerősen kiszabott környezetvédelmi bírságok összegének harminc százaléka (ha az önkormányzatok nem hoznak létre környezetvédelmi alapot, ez a bevétel nem illeti meg), a környezetterhelési díjak és az igénybevételi járulékok külön törvényben meghatározott része, valamint a települési önkormányzat bevételeinek környezetvédelmi célokra elkülönített összege képezi. Az önkormányzati környezetvédelmi alap bevételeinek felhasználásáról a képviselő-testületnek évente a költségvetési rendelet és a zárszámadás elfogadásával egyidejűleg kell rendelkeznie. Egyetlen kikötés, hogy a pénzt környezetvédelmi feladatok megvalósítására kell elkölteni.

Környezetvédelemmel kapcsolatos helyi rendeletek kiadása

A program célja: a település környezetvédelmi rendelete által kevésbé részletesen kezelt, azzal összefüggő elemek helyi rendelettel való szabályozása, az országos jogszabályi háttérre alapozva, biztosítva ezáltal, ha szükséges, az önkormányzatok hatósági jogkörével élve léphessen fel a rendeleteket be nem tartó állampolgárokkal, vállalkozókkal szemben.

A település környezetvédelmi rendelete mellett, azzal összhangban, az alábbi területeket lefedő helyi jogszabályok összeállítása és hatályba helyezése javasolt: a települési környezet tisztasága, környezetkárosodás-elhárítás, energiagazdálkodás, valamint a helyi közlekedés-szervezés. Gondolni kell azokra a potenciális veszélyekre is, amelyek ma még nem jelentenek égető problémát, azonban az elhanyagoltság következtében a jövőben esetleg azzá válhatnak. A helyi rendeletekben az Önkormányzat illetékességi területére a más jogszabályokban előírtaknál nagyobb mértékben korlátozó környezetvédelmi előírásokat is meghatározhat. A kiadott rendeleteket folyamatosan felül kell vizsgálni, s ha szükséges el kell végezni a megfelelő módosításokat.

